

میں کے کانی باوادر

عبد الحمید السبلاہی

وہر گہرانی: بہ دریہ عہزیز

منتدی افرأ الثقافی

www.iqra.afhamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

=====

www.iqra.ahlamontada.com

میں کے کانی باوہار

★ ناوی کتیب: میړگه کانی باومړ

★ نووسینی: عبدالحمید البلالی

★ وەرگیرانی: به دریه عزیز قادر

★ تیراژ: ۱۰۰۰ دانه

★ نوبه ی چاپ: یه که م

له بهر پوښه رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان

ژماره (۱۹۲۵) ی سالی (۲۰۱۰) ی پیدراوه

ماfi له چاپدانه وهی هم بهرهمه پاريزراوه

بو ناوه ندى راگه ياندى ئارا

ناوه ندى راگه ياندى ئارا

هنگاوێك بهر مو راگه ياندى ئىكى كورمى ئىسلامى ماوچهرخ

ناونیشان: ناوه ندى راگه ياندى ئارا
سلیمانی / شه قامی پیره مئید

0770 358 7100
0750 106 9589
0748 013 4669

ara.m@hotmail.com

میں کے کانی باور

نووسینی

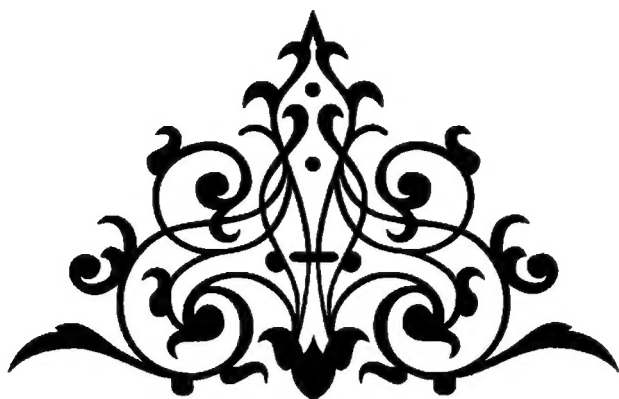
الشیخ عبدالحمید البلالی

وہرگپرائی

بہدریہ عزیز قادر

چاپی یہ کہم

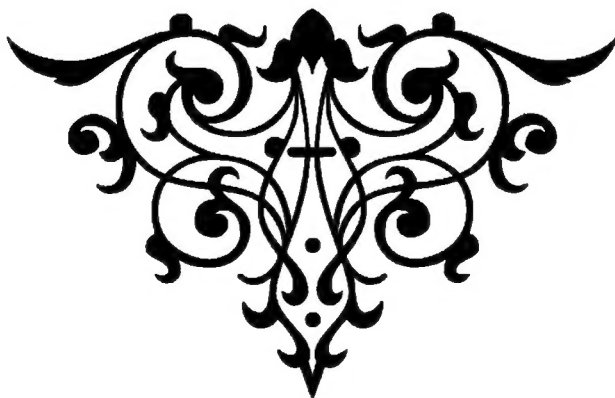
۱۴۳۲ ک - ۲۰۱۱ ز

پیشکشه به

* دايك و باوكم كه زۆر به په روشى و دلسؤزييه وه
په روهرده يانكردم.

* هه مو ئه و دايك و باوكانه ي به خه م ئاينده و قيامه تى
مندالله كانيانه وهن و به شيوازيكى راست و دروست په روهرده يان
ده كه ن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَمَنْ وَالَاهُ....

سو پاس و ستایش بۆ خوای بالا دهستی په روه ردگاری جیهانیان و لیژمه بارانی
دروود و په حممت بۆ سه رگیانی پیغه مبه ری پېشه وای مؤرقایه تی و هاو له و شوین
که وتوانی.....

نیعمت و چاکه و به خششه کانی خوای گه وره له ژماره نایه ن ﴿وَإِنْ تَعْدُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا﴾، واته: (نه گه ر بتانه ویی نیعمه ته کانی خوا بزمیرن نه و
بۆتان له ژماره نایه...) ژیان و ته مهنمان و یه که یه که ی سات و کاته کانمان له ش
ساغی و هه بوونمان تافی لایوی دهست به تالییمان، زه وی و ئاسمان و مانگ و پوژ و
نه ستیره کان، کانی و پوویارو که ژو کیوو دهشت و بیابان، ئاوو هه وای گیانه و هرو
پوهه که کان و هه رچی له ده ورو پشتمان هه یه نیعمت و به خششی خولقینه ری
گه وره مانن و پالپشت و یارمه تیده ری دریژه پیدانی کاروانی ژیانمان، یه کیکی دی
له و به خششه مه زنانه ئیمان و باوه په که خوای گه وره له پیگه ی په یامی پاک و
پیروزی خویه وه به نیرداوانی دا بۆی ناروویین و، هوش و بیرى ساغ که ئه ویش له
نیعمه ته هه ره مه زنه کانی خوییه و هری ده گری و خاوه نه که ی خوی پی
ده پازینیتته وه.....

به ئی، ئیمان و باوه پ بنه مای دینه و سه رجه م په رسته شه کان (شایه تمان و نویژو
پوژوو و، زه کات و حه ج) و ته و کرده وه و هه لویسته کان زاده و لوق و پوچ و
به رو بوومی دره ختی ئیمان و باوه پین....

ئیمان و باوه پ مروقه له ناخه وه ده گوژین دووباره ژیانکی تازه ی پی
ده به خشنه وه و ده یکه نه مروقیکی ژور جیا له وه ی جاران هه بوو...

ئەو ھەتا باوەر (عومەری کوپى خەطاب - پەزى خاى لىبى) لە ھەسايەتەى بەكى توندو تىژو ئازادە ھەو ھەگۆپى بۆ عومەرىك كە دواى باوەر ھەتەنى لەسايەى كارو كەردە ھەو جوان و بەجىكانىيە ھە سىفەتەى دادپەرە ھەرى پىئو ھەو بە عومەرى دادپەرە ناودە ھەرىت و ھەندە لە خەم دەورە ھەرو ژىردە سەتەكانىدا ھەو ھەو ترسى خواو پۆزى دواى لە دلدە بە ئەندازە ھەك ھەو كە لە ھەكەك لە ھەتە بە ترخەكانىدا دەلىت: ئەگەر ئىستەرك لە عىراق سەرسەمەك بەدات، دەترسم لە پۆزى دواى دا لەسەر ئەو ھەو لىپرسىنە ھەم لەگەلدە بكەت كە بۆچى پىگاكەم بۆ خۆش نەكردە ھەو.. بەلى، پىغەمبەر ﷺ ھەو لەنى لە سايەى ئىمان و باوەر ھەو ھەو بە خاى پەرەردگار كە پىشتىوانى ھەرمەزە ھەو ھەو ھەو ئىمان و باوەر پىان بە پۆزى دواى كە مەوفا پاداشتە ھەموو چاكە و خراپەكانى تىدا ھەردەگەرتە ھەو ھەو بەكى كردارو گوفتارەكان مۆرى نەت ساغى و دلسۆزى بۆ خاى گەورەيان پىئو ھەتە تا لای ئەو ھەرىگەرتەن، ئەوانە توانيان مەوفايەتەى لە تارىكەستانى نەفامى پزگار بەكن. بەلى، ئەو باوەر پەنەتە پاكە ھەو ئەوانى گۆپى و ئەوانىش توانيان گەورە ترين گۆرەكانى لە پىگەى پەيامى خاى ھەو لە ھەو ھەو تەنھا چارەكە سەدە ھەك دا لە جىھاندا بەرپا بەكن.

لە پۆزگارەكى ھەك ئەمەوفا كە ژەنگى ماددە پەرسەى لەسەر دلدەكان نىشتە ھەو تەمەمەى خۆ پەرسەى بەرچاوى خەلكى گەرتە ھەو لاوازى پەوى لە بىرە باوەر پى زۆريان كەردە ھەو، ئەركەكى دىنى و مەوفايەتەى و نەتە ھەبى بە كە ھەمەتەك بەركەت بۆ ھەوژاندە ھەو ھەختى سەس ھەو بە ھەو پۆچى ھەكان و ئەو تەرازو ھەى كە بەلای بە ھەو مادىيەكاندا لاسەنگ ھەو پاست بەركەتە ھەو كە ديارە ئەو ھەو سەتە ھەرى كۆمەلگە ھەكى پاك دەكات و لە بەرژە ھەندى گەل و ولادىيە....

پەراوى (واحات اليمان) كە لە نووسىنى (عبد الحميد البلالى) ھەو بۆ بە ھەزەردى لايەنى باوەر بە خواو بە پۆزى دواى و بە خۆدا چوونە ھەو مەوفاكان بە مەبەستە دورە پەرزى لە تاوان و بىفەرمانى خواو بۆ خۆپازاندە ھەو بە پۆشاكى تەقواو پارىزكارى نوسراو، ھەرىگەرتەنى بۆ سەرزمانى شەرىنى كوردى و پەركردە ھەو

که لښتیکى گه وړه ی کتیبخانه ی کوردی و پاڙه و خزمه تیکى به رچاوه به کږمه لگای
کورده واریمان.

له کږتا پیدا داوای پاداشت له خواى گه وړه ده که م بڼ نوسه رو ده ست خوشی
له وه رگپړ ده که م و هیوادارم دریځه به و پرېځه به سووډه بدات و له داهاتوډا به کارى
به سووډتريش هه ستى به رامبه ر به هاو زمانه که مان.

کاکه پښ سید مینه

پیشہ کی وەرگیر

به ناوی خواي به خشندهی دلوفان، درودی خوا برزیتته سهر گیانی پاکی پیغمبر محمد ﷺ، سوپاس بۆ ئه و خواجه که به هرهو به خشش و نیعمه ته کانی ئه و نده زۆن هه ژمار ناکرین، زمانیش یه کیکه له و به هرهو به خششانهی خودا بۆ به نده کانی و سده ها جۆر له هجه و شیوازی جۆراوجۆری هه یه و به گویرهی شوین و سهردهم ده گوپیت ئه وهش له په حمه تی خواجه هه رهو کو (جل جلاله) ده فهرموویت:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْلَفَ الْمَنَاسِكُمْ وَالْوَنَكُرَ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾^۱، واته: (یه کیکه تر له نیشانه و به لگه کانی، دروستکردنی ئاسمانه کان و زهوی یه) که زانا کانی نه ستیره ناسی له ئاستیدا سهرسام و سهرگه ردانن) و جیاوازی زمان و په نگتانه، پهنگی هیچ کهس له کهسی تر ناکات، سهره پای سده ها جۆر زمان، که جۆری قسه کردن و داپشتنی ههر گه لیک تاییه تمه ندی خۆی هه یه، جگه له هه زاران شیواز که له وزمانه سهره کیانه ده بیته وه، به راستی له و دیارده یه شدا به لگه و نیشانهی زۆر هه یه بۆ زانا یان و شاره زایان).

که واته زمان به لگه و ئایه تیکی خودایه له سهر به شه ریه ت و یه کیکه له بنه ما کانی نه ته وه و تاییه تمه ندیه کی موقوفانه یه به هۆیه وه له دروستکراوانی تر جیا ده بیته وه و ده توانی له پێگهی زمانه که یه وه هه ست و نه ست و بیرو بۆ چوون و ته عبیره کانی بخاته پوو چ به گوفتارو چ به نووسین، نووسینیش کاریکی پیروژه ئه وه تا خواي په ره ردار سۆیندی پی ده خوات و ده فهرموویت: ﴿وَالْقَالِرُ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾^۲، واته: (سۆیند به پینوس و ئه وهی که ده ینوسن) ئه وهش نیشانهی نرخه زانست و خۆیندنه لای خواي گه ره.

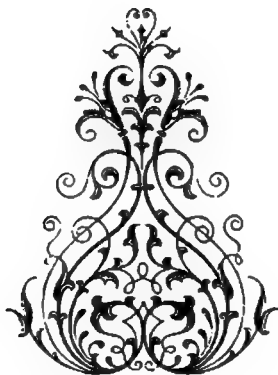
۱- الروم: ۲۲.

۲- القلم: ۱.

نووسین عیبارەتە لە پاو سەرنج و بۆچوون و هیماو بە ھاو بیروباوەڕو زانست و
 زانیاری نووسەر یان کۆمەڵگە، کە وایوو نووسەر بەرپرسە لە نووسینەکانی، چونکە
 زۆرجار خوینەر بەجۆری دەکەوتێت ژێر کاریگەریەکی کە ئاراستەی دەکات و پاو
 بیرو بۆچوونی دەگۆڕدێت. ھەر لەبەر ئەوەشە کاتی نووسین وەردەگێڕدێتە سەر
 زمانیکی تر وەرگێڕ وەک (سپاردەیک) مامەڵەی لەگەڵدا دەکات و ئاگاداری تام و
 چێژو ئەدەبیات و ئاراستەی نووسینە کە دەبێت تا بە لکو ھەم چاکەیک پیشکەش بە
 نووسەرە کە بکات و ھەم چاکەیک لە گەڵ خۆی و نەتەوە کەیدا بکات و خزمەتیک بە
 زمانەکی خۆی بکات کە خودا وەک بە ھەر و نێعمەتیک پێی بەخشێو.
 ھیوادارم بە پشتیوانی خوا ئەم وەرگێڕانە بەم نیت و شیوەیە بێت و لای خودا
 وەرگیراوبێت، وە مەشتی بێ بۆسەر خەروارو خەرمانی زمانی شیرینی کوردی و،
 کوردزمانان سوودی لی ببینن.

وەرگێڕ

بەدریە عزیز قادر

پیشہ کی نووسہر

سوپاس و ستایش بۆ پەروردگاری جیہانیان درودو سہلام بریتہ سہر گیانی
پاکی پایہ بہر زترینی پیغمبران —سہلامی خویان لی بی— (موحہ ممہ دے) نہو
پیغمبرہی نیردراوہ بۆ پاککردنہ وہی دہروونہ کان لہ ژہنگ و ژاری نہ زانی و
نہ فامی و تاریکی و دووبارہ بیناکردنہ وہی نہودل و سینہ ویرانانہی جالجالوکی
گومپایی ہیلانہی تیدا کردون و لہ پو لاوازی کردون، تا پووناکیان بکاتہ وہ بہ نووری
نیسلام و، لہ ژیر باری کہ لہ کہ بووی پوچ و بہ تال دہریان بہیتی و پژاریان بکات،
مرفہ کان پەروردہ بوون و توانیان لہ سہرپی خویان پاوہستن و پاکہ تیان بۆ
بگہریتہ وہو خوشی و خوشگوزہ رانی دہروونہ کان بگریٹہ وہ، نہ وہی نہیان دہ زانی
فیری بوون و کاریان بہو زانستہ کرد کہ فیری کرابوون و فیری گہ لانیکیان کرد کہ
نہیان دہ زانی و بوون بہ گہ و رہو سہر کردہی پوژگارو سہر دہ مانیک، دواتر کہ سانیک
ہاتوون کہ دنیا بہر چاوی گرتوون لہ ئاستی بینینی پوژی دواپی و کارکردن و
ہولدان بۆی کویری کردون، دلہ کانیان پەق بووہ وەک بہرد بہ لکو لہ بہر دیش
پہ قتر، نہو خوشہ ویستی و بہ بیابانکردنہ ماددیہی ہیئریش دہ کاتہ سہر ہموو
چینراو سہ وزاییہک و پەلاماری دہ دات، گہ یشتوتہ ہموو مالتیکی بہر زو دای
پوشیون. زۆر بہ خیرایی کہ پری ویرانہ و چۆلہ وانی لہ سہر گہ و رہترینی مالہ کان
ہہ لداوہو، چینراو سہ وزاییہ کان بہ تیشکی خوری نہو ماددہ سوتینہرہ زہرد
ہہ لگہ پاون و سوتاون، بوونہ وشک ہہ لاتوویہ کی زیانبہ خشی سہر سوپہینہر، نہو
وشک بوونہ زہنگیکی مہترسیدارہ، نہویش مہترسی مردنی پوچہ کانہ دواپی وشک
بوونہ وہیان و نہمانی پەحمەت و میہرہ بانی خواہ لہ سہریان نیلا مہ گہر لہ ناو نہو
بیابانہ وشک و چۆل و سامناکہ دا چہند میترگ ہہ بن و نہو تینویتیہیان بشکیتنی کہ
پوچی وشک کردون و، دلہ کانیان کہ بہ ہوی نہو ماددہ سوتینہرہ پەق بوون نہرم
دہ کات، نہو میترگانہش بریتین لہ (میترگہ کانی باوہی).

ئەو ھى دەجىتە ناو ئەو مىرگانە دەبىنى بەھۆى ئەوانەو ۋە چۆن دەروونى پاك دەبىتەو ھەشەدەكەت و گەرە دەبىت، ئەو ئاۋە سازگارو زولالە دەبىنى چەند پوون و پاكە لەخەوش و لادان و زىادە پۆيى و داھىنراۋى نادروست و سەر پىچى يەكان دەبىنى چۆن تىنوو يەتى ناھىلى ۋە سەرلەنۆى گىانى بە بەردادەكەتەو، دواى ئەو ھى زۆرى لەئاۋى ژەنگاۋى و تىكەل بەبى فەرمانى قورئان و سوننەت بىنى. دەبىنى چۆن ئەو مىرگانەى باۋەپ بە پىنمايى پىاۋ چاكانى پىشەن لەبۋارى (پاك كەردنەو ھى دەروون) ئاشناى دەكەت.

داۋا لە خۋاى گەرە دەكەين كە ئەم پەرتۈكەى (مىرگەكانى باۋەپ) ھۆيەك بىت بۆ بە ئاگاھىنانەو ھەپچەلەكانى ئەوانەى بى ئاگان لە پۆڭى دوايى و بىرى لى ناكەنەو، ۋە ھۆيەك بىت بۆ بە ھىزكەردى دالە سىس و وشكە لاتوۋەكان كە نزىكە بمرن بەھۆى ئەو ھى دىنبايان بەسەر قىامەتدا ھەلئىزاردوۋە، بەو ھى گومانى ھەلەيان دەبرد كە دووركەوتنەو لەقورئان و سوننەت و پاككەردنەو ھى دەروونەكان نابىتە ھۆى گومرايى و سەر لىشىۋانى گەل و نەتەو، ۋە داۋا لەخۋاى پەرۋەردگار دەكەين ئەم كىتەبە بىتە ھۆى دروستكەردن و پىكەيتنانى بنەماۋ بناغەيەكى توندو پتەۋى پەرۋەرشىاران لەسەر باۋەرىكى بەھىزو گىرپانەو ھەگىيان بە بەردا كەردنەو بۆ گەل و نەتەو جىاجىياكان، ۋە پاىە زۆر كارەكانى جىھان بەھىزىنى بەو ھى خاۋەنى سەنگەرۋ سوپىرى باۋەپكى قول بىن.

نوسەر

عبد الحميد البلالى

میرگی (۱)

پیاوانی به ره به بیان^۱

به ره به بیان هیماى له دایک بوونی هه موو خێرو چاکه یه که، هیماى سه رکه و تنه، هیماى ژيانه، نیشانه ی لاویتی و جووله و بزاونته، هه روه کو به لگه ی هه ق و دادوه ری یه، کاتی سپێده و به ره به بیان له کش و مات ترینی کاته کانه، چرکه ساته کانی پاکی و بی گهردی یه و، کاتی دابه شی پزق و پۆزی یه، وه نوێژی به یانی به لگه یه له سه ر به هیزی ئیمان و پاکی له دوو پوو یی، به هۆی ئه وه ی هه ستان له و کاته دا له سه ر که سه کان قورس و ناخۆشه، له به رنه وه یه پیغه مبه ری خوا ﷺ له فهرموده یه کدا ده فهرمو ویت:

((إن أثقل الصلاة على المنافقين صلاة العشاء و صلاة الفجر، ولو يعلمون ما فيها لأتوها ولو حبوا...))^۲. واته: ((قورستین نوێژ له سه ر (مونا فیق - دوو پوو) نوێژی خه وتنان و به یانی یه، ئه گه ر بیان زانیایه چ پاداشتیکیان تێدایه ئه گه ر به گا گۆلکیش بوایه ده هاتن...)).

شنه پای سه حه ر:

دکتۆر (عه بدوله مه مید دباب) ده لێت: "به راستی ئه و سووده ته ندروستی یه ی مرۆف به هۆی هه ستانی به یانیانه وه ده ستی ده که ویت یه کجار زۆرن له وانه:

به رزترین پێژه ی غاز ی (تۆزۆن 0۳) له هه وادا له و کاته ی به یانیاندا یه و، ورده ورده که م ده کات تاکاتی گزنگ و ده رکه وتنی خۆر، ئه و غازه ش کاریگه ری یه کی به سه وودی له سه ر کۆنه ندامی ده مار (الجهاز العصبي) هه یه و، چالاک که ره وه ی کرده ی فیکری و ماسوله کی یه، به جۆرێک کاتی مرۆف ئه و شنه پایه جوانه ی به یانیان

۱- پیاوانی به ره به بیان: رجال الفجر.

۲- البخاري ۲ / ۱۱۸ و مسلم ۶۵۱ / ۲۵۲ في المساجد.

هه‌لده‌مژێ که به (شیبای سه‌حه‌ر) ناوده‌برێت هه‌ست به‌له‌زه‌ت و گه‌شه‌ده‌کات که‌وێنه‌و هاوتای نییه له هه‌چ کات له‌کاته‌کانی تری شه‌وو پۆژدا^١.

دوو پکاتی به‌رمبه‌یان:

دوو پکاتی به‌رمبه‌یان ئه‌و دوو پکاته سوننه‌ته‌ی پێش نوێژی به‌یانیه‌و، له‌خۆشه‌ویسترینی کاره‌کان بووه به‌لای پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ، ئه‌وه‌تا ده‌فه‌رمووی‌ت: ((رکعتا الفجر خيرٌ من الدنيا وما فيها))^٢. واته: ((دوو پکاتی سپێده‌ی به‌یان خیرتره له‌دنیا و هه‌رچیش له‌ دنیا دایه)). هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمووی‌ت: ((لهما أحبُّ إلي من الدنيا جميعا))^٣ واته: (دوو پکاته سوننه‌ته‌که‌ی پێش نوێژی به‌یان له‌ هه‌موو موڵک و سامانی دنیا باشت‌تر).

ئه‌گه‌ر دنیا به‌خۆی و ئه‌وه‌ی تیا دایه له‌ به‌رچاوی پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ به‌کسان نه‌بی به‌دوو پکاتی نوێژه سوننه‌ته‌ی سپێده‌ی به‌یان به‌لکو که‌متریش بێت، ئه‌ی که‌واته فه‌زل و نوێژی فه‌رزی به‌یانی بۆ خۆی ده‌بی چه‌نده‌بێت؟!

ناچێته‌ ئاگره‌وه:

پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ باس له‌وه ده‌کات هه‌رکه‌س ئه‌و نوێژه‌و نوێژی عه‌سر بپارێزێت ده‌چێته به‌هه‌شته‌وه له‌ ئاگر دوورده‌که‌وێته‌وه له‌فه‌رمووده‌یه‌ک دا که بوخاری و موسلیم گێڕاویانه‌ته‌وه پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌فه‌رمووی‌ت: ((من صلى البردين دخل الجنة))^٤، واته: ((هه‌رکه‌س دوو نوێژی فێنکی - واته به‌یانی و عه‌سر - بکات ده‌چێته به‌هه‌شته‌وه)).

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمووی‌ت ﷺ: ((لن يُلج النارَ أحدٌ صلى قبل طلوع الشمس و قبل غروبها))^٥، واته: ((ئاگر به‌ر ئه‌و که‌سه ناکه‌وێت که نوێژی پێش خۆر که‌وتن و پێش خۆر پۆشیشتن بکات)). وه (البردان) واته: -فێنکه‌کان- که هه‌ردوو نوێژی به‌یانی و

١- مع الطب في القرآن الكريم، ص ١٠٨.

٢- مسلم ٧٢٥.

٣- مسلم ٧٢٥.

٤- البخاري: المواقيت ٤٣ / ٢ ، و مسلم: المساجد ٦٣٥.

٥- مسلم ٦٣٤.

عەسرە (إمام المناوي) دەلالت: (ئەوانە جیاکراونەتەووە تاییبەت کراون بەهۆی پیرۆزی زیاتریان جا یا لەبەر ئەوەیە بینراوی فریشتەکانی شەوو پۆژن کاتی شوێنیان دەگۆپن شاھید دەبن بۆیان، یا لەبەرئەوەیە لەسەر نەفس قورس و ناخۆشن، چونکە لەکاتی ئیش و ناپەرەحەتین و ھەرکەس ئاگادارییان بکات و بیان پارێزێت ئەوا دەتوانیت جگە لەوانیش چاکتر بپارێزی و ئاگاداریان بێت، ئەگەر لە شتیکی تردا کە وتبێتە کەم تەرخەمیەو ئەوانە دەبنە کەفارەت بۆی و خودا بەهۆیانەو لەی خۆش دەبێ و دەچێتە بەھەشتەو).^۱

بەراستی سەرمان سوپ دەمێنی لەوکەسانە ی خۆیان لەو بانگخوازانە دادەنێن کە بەئێنیان بەخودای خۆیان داوہ بۆ ھەلگرتنی ئەو ئەمانەتەو بەلام لە زۆریک لە خەلکانی تر زیاتر تەمبەلی دەکەن لە نوێژی بەیانی داوای دەخەن، ھەتا بەدل لەسەر ئەو پادین و ھیچ لێپرسینەووە سەرزەنشتیکی نەفسی خۆیان ناکەن لەسەر ئەم کەم و کورتی و کەم تەرخەمیەیان، ئەو چۆن دەتوانن خۆیان ناو بنین بانگخواز، بەوہی کە بانگ دەکەن بۆ خێر و بۆ خۆیان خواوەنی ئەو دەروونەن و ھیچ ئینکاری یەکی ناکەن، ھەقی پوکنیک لە پوکنەکانی ئیسلام بەتەواوی نادەن و بەئەزکی خۆیان ھەلناستن؟؟ ئایا ئەو کەسە بەم جۆرە یە ناترسی وەسفی بکریت بەوہی دووڕووەکانی پی وەسف دەکریت!!؟

قورئانی بەرەبەیان:

خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾^۲. واتە: (نوێژی بەیانی کە قورئانی زۆری تیدا دەخوینریت فەرامۆشی مەکە چونکە فریشتە ی شەوو پۆژ دەیبینن).

قورئانی بەیانیان نوێژی بەیانیانە کە فریشتەکان دەیبینن و شاھیدی بۆ دەدەن، ئەو ھەتا پیغەمبەر ﷺ ئەوہی باس کردووە و پوونی کردووەتەو کە

۱- فیض القدیر ۱/ ۱۶۴.

۲- الإسراء: ۷۸.

دەفەر موویت: ((یتعاقبون فیکم، ملائکة باللیل، و ملائکة بالنهار، و یجتمعون فی صلاة الفجر و صلاة العصر، ثم یعرج الذین باتوا فیکم فیسألهم و هو أعلم بهم: کیف ترکتم عبادي؟ فیکولون: ترکناهم و هم یصلون و أتیناهم و هم یصلون))^۱.

واته: (چەند فریشتەیک بەشەو و چەند فریشتەیکێ تر بەپۆژ بەدوای یەکدا بەدیارتانەو و بەسەرە ئیشکتان لی دەگرن، وە هەردو لایان لە نوێژی بەیانی و نوێژی عەسردا یەک دەگرن و یەکتری دەگوێن، جاکاتی ئەو تاقمە فریشتەیکێ کەوا لەدیارتان بوون سەردەکەونەو و بۆ خزمەتی خوای گەرەو پەرەردگار لییان دەپرسی - هەرچەند کەخۆشی باشتەر حالیان دەزانی - دەفەر موویت: کە ئێو هاتنەو ئەو بەندانی من چییان دەکرد؟ دەلین: کە ئیمە چووین بۆ لایان ئەوان نوێژیان دەکرد کە ئیمەش هاتینەو لەلایان ئەوان هەر نوێژیان دەکرد. دەبی کی لەوانە بەختەو وەرتیبت کە لەگەڵ نەفسی خۆیاندا تی دەکۆشن و ناو نوین و جیگەکی گەرم و نەرم و نۆل و خۆش وازلی دەهینن و بەرگری دەکات لەو هەموو پالەرو پاکیشەرانی بەرەو نوین و جیگەکی نوستن دەیبەن، تا بەلکو بەلگەنامەکی پاک و بەرائەتی لە دوو پوویبەتی بەدەست بهینن و ببن بەئەهلی مژدە پێدراوی پیغمبەر ﷺ بەچوونە بەهەشتەو و، بەو شەرف و پێرۆزییەکی بینین و شایەتی فریشتەکان و پرسیاری پەرەردگاریان پاراوین، ئەو تا بەهۆی گەرەویی (سپێدە و بەیانە) وەیه کە خوای پەرەردگار سویندی پی خواردوو دەفەر موویت ﴿وَالْفَجْرِ ۝۱﴾^۲. واته: (سویند بەبەرەبیان، سویندم بەو شەوانەکی کە دەشەون (هەندیک دەلین: دەشەوی کۆتایی مانگی پەمەزانە، هەندیکیش دەلین: دەشەوی سەرەتای مانگی (ذی الحجة) یە کە کاتی حەجە، هەردوو بۆنەکەش پێرۆزن).

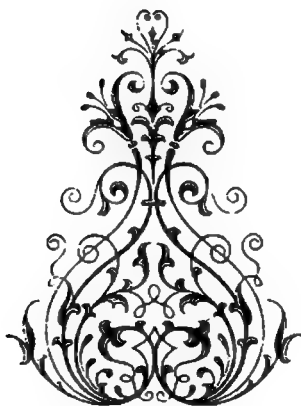
بەرەبیان پێوهر و تەرازوویه:

۱- البخاري و مسلم.

۲- الفجر: ۱-۲.

هاوه لآن (خودایان لی پازی بیّت) ناماده بوونیان بۆ نویژی به یانیان به پیوه رو ته رازویهك داده نا بۆ له (سهنگی مهحهك) دانی پیاوان، جاهه ركهسی ناماده ی ئه و نویژه بووایه ئه و متمانه یان پیده کرد، ئه وهش كه ناماده نه بووایه گومانی خراپیان پی ده برد، له سه ر ئه وهش ئیبنو عومەر (په زای خوای لی بیّت) ده لیت: (ئیمه ئه گه ر كه سیكمان له نویژی به یانی و خه وتنان دا نه دیتبا گومانی خراپمان پی ده برد).^۱

ئایا ئه م وتانه بانگخوازانی ئه مڕۆ ده هه ژنی و وایان لی ده كات پیشه پرستی كه سانی تر بكه ن به هه لمژینی شیبای سه حه رو له به كه مینه كان بن كه له قایمه ی فریشه چاودیره كان باس ده كړین له به رده م په روه ردگارداو له پیاوانی سپیده و به ره به یان دا بنرین؟؟.

۱- صحیح ابن خزیمة.

میږگی (۲)

پشتیوان به خوا

واتاګه‌ی....

وته په که زۆرینه‌ی خه لګی له هه موو به یانیه ک و له زور له بونه کاندای ده یلن، به لام که من نه وانه‌ی له واتاو ماناګه‌ی زاناو شاره زان، که میګیش له و که مانه کاری له سر ده کن و به جی ده گه یه نن و له و ته و واتاو ده یګوږن بۆ نه و پاستی به‌ی به رده وام ژین و زیندووی ده داته نیوان نه و نه فسی خوی و نیوان خوی و خوداو نیوان خوی و خه لک.

ته وه ککول و پشت به ستن به خودا بریتیه له ده سه لات دانه ده ست خودا له هه موو کارو باره کاندای، باوه پو متمانه بوونه به میزو تواناو زانای و دانای خودا، که واته بریتیه له پشت پی به ستن ته و اوو خودانه ده ست خودایه به ته وای نه مه ش ده مانگه یه نیته باوه پی ته وای کرده‌ی به ناوو سیقاته پیروزه کانی خوی په روه ردگار، بۆ نه و ه ش ئیمام (ئیبینولقه‌یم) ده لیت: (ته وه ککول و پشت به ستن به خودا نیوه‌ی دینه و نیوه‌ک‌ی تریشی گه پانه ویه بۆلای خودا، به پاستی دین به ندایه تی و خودانه ده ست خودایه، ته وه ککول و پشتیوان به خوا، خودانه ده ست خودایه و گه پانه و ه ش بۆلای په رستش و به ندایه تییه^۱)، پشت به ستن به خوداو داوای یارمه تی و کۆمه کیت له خودا دان نانه به لاوازی و نه زانی خۆت و باوه پوونت و ه به زانای و دانای و به توانای خوا، داوای یارمه تی و کۆمه کیت له خوداو ملکه چ بوونت بۆ خۆشویستنی خوی و هه موو نه مانه ش واتای به ندایه تین.

۱- تهذیب مدارج السالکین: ۲۳۶.

یوسف (سه لامي خواي لي بي) و هاوه لاني...

ثيمام (ثيبنولقهيم) له ته فسيري (القيم) دا واي هه لده سه نگيني كه سزاي خودايي بۆ يوسف (سه لامي خواي لي بي) به مانه وهي له زيندانا له ماوهي نه وه موو سالة ده گيپته وه بۆنه وهي كه داواي يارمه تي له (كه سيك) كردو پشتي پي به ست پيش نه وهي داواي يارمه تي و كۆمه كي له خوا بكات، به و وته يه ي كه به و كه سه ياني وت كه گوماني ده برد پزگاري ده بي و ده بيته ساقى پاشا پي وت: (أذكرني عند ربك)،^۱ واته: (لاي پاشات باسم بكه كه به بي تاوان من به ندرام). ﴿فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ﴾^۲، لي ره دا (ثيبنولقهيم) له ته فسيري نه و ثايه ته دا ده ليت: شه يتان بيري يوسفى برده وه له جياتي داواي يارمه تي و كۆمه ك له پروه ردگاري بكات داواي يارمه تي له (مروفيك) كرد. ﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضَعَ سِنِينَ﴾^۳، واته: (ثيتر چه ند ساليك يوسف به بي تاوان له زيندانا مايه وه). خواي پروه رگار نايه ويته پشت به غه يري خوي به سترتت له به رنه وهي هيچ هه ول و توانايه ك بۆ هيچ كه س نيه ته نها به هوي خوداوه نه بيته، هه رچه نده نه و كه سه خاوه ني هيژو ده سالات و كۆمه ل و كه ره سته و كه ل وپه ل و ثامي ري جؤراو جؤربيته، به پاستي ناتوانيتت جوله و چه و ويست و ئيراده ي هيچ به نده يه كه له به نده كاني خوا له ناو به ريت يان لاي بدات، به لكو هه موو نه وانه له ژير ويست و خواستي تواناو ده سالاتي خودايي دايه.

مريه م دار خورماكه راده وشينيت:

سه رمان سوږده مي نيته له و وته يه ي پروه ردگارمان له سوره تي مريم ﴿وَهَزِيَٰ إِلَيْكَ بِمِزْجِ الْخَلَّةِ سَقِطَ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا﴾^۴، واته: (نه و دار خورمايه كه (پالت پتوه داوه) كه ميك رابوه شينه خورماي گهيوت به سه ردا ده باريت).

۱- يوسف: ۴۲.

۲- يوسف: ۴۲.

۳- يوسف: ۴۲.

۴- مريم: ۲۵.

ئەو بۆ مریەم (سەلامی خوای لایبی) چۆنە ! کاتێ ئەو لە حالەتی زەبستانیدا و شەکەت و لاواز ماندوو بوو، لە دواى ژان و مندال بوون، لەباریکدا نەتوانی بچوێتەو، ئەى چۆن دەتوانی داری خورما پابویشینی؟ لەگەڵ ئەوەشدا کە دەزانین داری خورما بەکێکە لەوشک و پەقترین و پتەوترین درەختەکان، قەدى خورما لەزبەرتین و سەختترین قەدى دارەکانەو، هیشووێ خورما پێویستی بەپاوەشاندن هەبە تا ئەو خورما پێگەیشتووێ پێوەیەتی بەریتەو، گومانى تێدا نییە کە زۆریش بەرز و دورە لەوێ کە دەست بیگات، ئەى چۆن (مریم) یەک کە ئافەرەتەو هەر بەسروشتی خۆى لاوازەو بێهێزەو، کفتی و بێهێزى ئازارى زەبستانی و کاریگەرى سەك و مندال بوونیشى بۆ زیاد بوو، ئەو جگە لەو حالەتەدەروونیەش کە هەموو جەستەى داگرتوو و دەترسیت لەوێ تاوانى بەدەرەوشى و کارى خراپى بەدریتە پال لەلایەن خزم و کەس و ئەهلى شوێنەکەى لەکاتیکی ئەو پاك و پاکیزە، دەى چۆن بتوانیت ئەو دارخورمايە پابویشینی؟! کەوابوو ئەو سوننەتى خوايە بۆ بەکارهێنانى ھۆیەکان بۆ ئەوێ مانای پاستەقینەى تەوێککول و پشت بەخوا بەستن بەتەواوى دەرکەوت، گومانى تێدا نییە بۆ ھەرکەسێ تەوێککولى لەسەر خوابیت ئەو ھۆیەکان بەکار دەهێنى و ئەوێش سوننەتى خواى پەرەردگار، ئەو مانایەش لەزۆر لە شوێنەکانى قورئان و ژيانى پێغەمبەر ﷺ پاستیەکەى دەرەکەوت، دەبا ئەو ئایەتى خواى پەرەردگار بخوینێو: ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَنَكُنَّ ٱللَّهُ رَحْمٰی﴾، واتە: (تۆش ئەى موحەممەد ﷺ کاتێک مشتێک خۆلت پوو بەکافران فرێدا ئەوکارە تەنھا تۆنەت کرد، بەلکو خوا فرێداو (خۆلى کردە چاوى کافرانەو).

ئەو لەکاتیکدا بۆ کە پێغەمبەر ﷺ چنگى لە خۆلى ھەلگرت و بەرەوپەروى بى پرواکان فرێتى داو بەلایى کرد لەیەکێک لە شەپەکان ھەرتۆزقالتێكى چوو و چاوى بەکێکیانەو ئەوێش بوو بەھۆیەک بۆ سەرکەوتن، دەبینین کە خواى پەرەردگار

له پټغه مېره که ی ښه ده ویت نه و هویه به کار بهیتیت که چنگی خوله فرپی داو به ره و پوویان بلای بکات، به لام سرخه ری پاسته قینه خاویه، له بهر نه ویه خوی به روه ردگار فریدانه که ی پټغه مېره ښه نه فی ده کاو بریار له سر فریدانه که ی خوی ددهات (سبحانه و تعالی) هه لبه ته پټغه مېره ښه دوی پشتیوانی و ته وه ککول به خوا شته کانی وه و هویه به کار میتاوه، هه روه کو دار گزچانه که ی حه زره تی موسی (سهلامی خوی لی بی).

نای خوژگه له گه لیاندا باین:

پیروزییت له و که سه ی به و اتا گه وره نیمانییه — ته وه ککول و پشت به ستن به خوا — له هه موو به شیک له به شه کانی ژیانیدا جی به جی ده کات، به پاستی مژده کان دین و ده یانینیت:

یه گه میان: هیواداره له و حه فتا هه زاره بیت به بی لی پرسینه وه ده چنه به هه شته وه هه روه کو له هه ردو (صحیح) دا هاتوو یه کیک له سیفاته کانیان: ﴿وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾، واته: (نه وانه به پاستی پشت به خوی خویان ده به ستن).

دوو ه میان: به هوی جی به جی کردنی کرده یی ناوو سیفاته پیروزه کانی خوداوه وه کو: (تواناو ده سلات و پوزی ده ری ژیتنه رو مرینه) زیاتر نزیک ده بیته وه له خوی خوی ده یناسیت.

سییه میان: ته رکی شیرک و هاوه لگه رای و وازهیتان له ناو پدانه وه بۆ جگه له خواو به و هویه وه عزیزهت و سه ربه رزی زیاد ده بیت.

چواره میان: زیاتر پازی ده بیت به قه ده ری خوا، نه وهش بریتیه له (به پاستی و به ته وای دل ته سلیم بوون و خودانه ده ست خوی به روه ردگار).

پینجه میان: هه رچی کاریگه ری ترس له دروستکراوانه له دلی دا نامینیت و نه وانه پینان ده لین: ﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ

فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ^۱، واته: (به پراستی خه لکی بی باوه پرو خوا نه ناس خویان بۆ ئیوه کۆکردۆته وهو خویان بۆ ئیوه مه لازداوه، لییان بترسن (خۆتان توشی به لا مه کهن) به لام نه وان (واته ئیمانداران به و پرپاگه ندهیه) باوه پریان زیاتر دامه زراوو، وتیان: (خوامان به سه که یاریده دهرو یارمه تی ده ریکی چاکه).

شه شه میان: زیاتریوونی پێنمایی و پراستنی له هه موو شه پێک و به س بوونی بۆ هه موو پێداویستییه کان، ئه ویش به و فه رمووده یه ی هه زه رت ﷺ که ده فه رموویت: (من قال -یعنی إذا خرج من بيته- بسم الله توكلت على الله ولا حول ولا قوة إلا بالله، يقال له - هديت و وقيت وكفيت، فيقول الشيطان للشيطان آخر: كيف لك برجل قد هدى وكفى و وقى)^۲، واته: (هه رکه سی که له مال ده چیته ده ره وه بلی: به ناوی خوا، پشتیوان به خوا، خۆم دایه ده ست خوا، هه یچ هه ول و هه یزو توانایه ک نییه جگه له خوا، پێی ده گوتریت -هیدایه ت درایت- پێنمایی کرایت و پارێزرایت و ئه ویش به سه واته خودات به سه، شه یتانی که به شه یتانیکی تر ده لیت: چی ده لیت به که سی که که پێنمایی کراو خوا له پشتییه تی پراستوو یه تی).

۱- آل عمران: ۱۷۳.

۲- رواه الترمذي و صححه الألباني، ص ج ص / ۶۲۹۵.

می‌رگی (۳)

لَیْنِ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴿۱﴾

(سویند به‌خوا نه‌گهر سوپاسگوزارین رزق و رۆزی و نازو نیعمه‌تتان

به‌سهردا دهرژینم و زیادی ده‌کهم)

شه‌یتان راسته‌قینه ده‌زانیت:

کاتی خوی به‌روه‌ردگار فرمانی پیکرد (سوژده) به‌ریت بۆ حه‌زهرتی ئاده‌م (سه‌لامی خوی لی‌بی) نه‌ویش فرمانه‌که‌ی به‌جی نه‌گه‌یاندو سه‌ره‌پچی کرد، خوی گه‌وره‌ده‌ری کردو نه‌فرینی لی‌کردو پتی فهرموو که‌ده‌چیته ناو ئاگر، به‌لام ته‌نها به‌وه‌واز ناهینتی به‌لکو که‌گویی بیستی نه‌و دهرکردن و له‌په‌حمه‌ت بی به‌شکردنه‌بوو، به‌هه‌موو بی شه‌رمی و چه‌قاوه‌سویییه‌وه‌دریژه به‌هه‌له‌و تاوانه‌که‌ی خوی ده‌دات تانه‌وه‌کانی ئاده‌م له‌خشته به‌ری‌و بی ئاگایان بکات، چونکه نه‌و بوو به‌هوی دهرکردنی و ده‌لیت: ﴿لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ (۱۱) ثُمَّ لَا يَجِدُنَّ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿۱۲﴾، واته: (به‌هوی نه‌وه‌ی که‌منت گومراو سه‌رگه‌ردان کرد، نه‌وه‌سویند بیت منیش له‌په‌یگه‌راسته‌که‌تدا بۆیان داده‌نیشم (لایان‌بده‌م).. پاشان سویند به‌خوا له‌به‌رده‌میان‌وه، له‌پشتیان‌وه، له‌لای راستیان‌وه، له‌لای چه‌پیان‌وه بۆیان دیم و (دنیا‌یان لا‌خۆشه‌ویست ده‌کهم و گومان‌یان دهریاره‌ی قیامه‌ت له‌لا‌دروست ده‌کهم) و ده‌ستت ناکه‌ویت زۆریه‌یان سوپاسگوزارین).

۱- ابراهیم: ۷.

۲- الاعراف: ۱۶ - ۱۷.

نالێرده (ئیبلیس) پاستیه کی لا ناشکرایه و ده زانیته که لای زۆرینه ی خه لکی شاراوو نادیاره ئه ویش ئه وه یه که به شی زۆری خه لک سوپاسگوزارو شوکرانه بزۆرین، به دلنیا ییه وه له ناویاندا ئه و که سه سه ر فرازو پزگار ده بیته که سوپاسگوزاره و شوکرانه ی خوای پهروه ردار ده کات.

﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا﴾:

((ئهی نه وه و شوینکه وتووایی داود، ئیوه به کردارو گوشتار سوپاسگوزار بن و چاکه له گه ل خه لکیدا بکه ن)).

خوای گه وه له خسته پووی ئه م ئایه ته دا نه ی فهرموو: (قولوا آل داود شکرا) که به واتای گوشتار دیت واته به زمان بلین، به لکو فهرموویته ی (اعملوا) واته به کردار، ئه وه ش به لگه یه له سه ر ئه و حه قیقه ته ی که شوکرو سوپاسگوزاری ته وای نابیت ئیلا مه گه ر به کرده وه و جی به جی کردنی ئه وه ی که خوا فهرمانی پی کردووه، دورکه و تنه وه له وه ی نه ی لی کردووه و لیتی قه دهغه کردوون. که واته سوپاسگوزاری بریتیه له به جیهێنانی په رستش و به ندایه تی به کرده وه، نه ک ئه وه که وا گومان ده بن ته نها حه مدو سه نایه کی وته یی بیت و به زمان بیلیت له دوا ی نوێژه کان یادوای تیر خواردن.

په یغه مبه ر ﷺ سوپاسگوزاری به کرده وه ده کرد..

ئانه وه تا دایکی ئیمانداران سه ری سوپده میتی له شه ونوێژی په یغه مبه ر ﷺ که ئه وه نده به پیوه وه ستاوه پییه کانی ئاوساوه، به سه رسوپمانه وه لیتی ده پرسیت: (تفعل هذا وقد غفر الله لك ماتقدم من ذنبك وما تأخر؟) واته: (بۆ واده که یته، ئه وه نده خۆت ماندوو ده که یته، ئه ی ئه وه نییه خوا له گونا ه ی له مه و به رو له مه ودوات خوش بووه؟) ئه ویش ده فهرمویت: (أفلا أكون عبداً شکورا).^۲ واته: (ئهی نابی به نده یه کی سوپاسگوزاریم). ئه و ﷺ وا له سوپاسگوزاری تی نه گه یشتبوو که ته نها

۱- السبا: ۱۳.

۲- البخاری (۸/ ۴۴۹) و مسلم (۲۸۱۹).

سوپاس و ستایشیکی و تهیی بی و به زمان بیکات، سوپاسگوزاری کرداره به نه ندامه کانی و به هه موو په زامه ندیییه کی له و نیعمه تانه ی خوای په روه ردگار. له بهر نه وه یه ئیمام (ئیبینولقهیم) نه و مانایه به م جوړه کۆده کاته وه و هسفی ده کات: (دهر خستن و پیشاندانی شوینه وارو کاریگری به خششه کانی خوا له سهر زمانی به نده که ی به همدو سوپاس و، له سهر دلّی به خوشویستن و، له سهر نه ندامه کانی به پابه ندبوون و گوئی پایله کی کردنی).^۱ ستایشکردنی غهیری خوا به سهر زمانی دا نه یه ت، جگه له خوا خوشه ویستیک له دلّی دا نه بیّت، نه گهر که سیکی له دروستکراوانی خوا خوشویست نه و له بهر خوا خوشی بویت، ئینجا نه و خوشه ویستییه راسته قینه یه و ده دست دیتی و له دلییه وه ده گوازیته وه بۆ هه موو نه ندامه کانی و نه و کاته نه ندامه کانی جی به جی کاری هه موو فرمانه کانی خوشه ویسته که ی ده بن و ده دست هه لده گرن و به ره لستی ده که ن له هه موو حرام و قه ده غه کراوه کانی، هه ر نه وه یه سوپاسگوزاری راسته قینه.

﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾^۲:

(به لکو هه میشه ده ریا ره ی نازو نیعمه ته کانی په روه ردگار ت بدوی و باسیان بکه له جی خویاندا به کاریان بهینه).

مه به ست له قسه کردن (التحدیث) له م ئایه ته پیروژه دا ئانه وه یه: (نه و باسی نیعمه ت و به خششه کان بکات و بیانلیت) وه ک بلّیت: خوای گه وره نه وه و نه وه ی پیداویم یا ده بی به و واتایه بیّت، (قسه کردن به نیعمه تی نه و به جیهینه رو پیسپپردراوه که ی بی له و ئایه ته دا: نه ویش بانگ خوازی بۆلای خوا، گه یاندنی په یامه که ی، فیرکردنی خه لک، وه راسته یه که ی هه ردوو واتایه کان له خو ده گریت).
 مروّف بیربکاته وه و باس له پوژانی گومپایی و نه قامی خو ی بکات، چۆن خوا له و تاریکی یه وه گواستی یه وه هینایه ناو نه م پرووناکی یه، هه روه کو ئیمامی عومه ر

۱- تهذیب مدارج السالکین، ۲۸۴.

۲- الضحی: ۱۱.

(سهلامی خوای لیږي) دهیکړد باسی له پوځانی نه زانی ونه قامی خوۍ دهکړد چوڼ
 ئه و خوابه ی دهخوارد که بوخوۍ له خورما دروستی کړدبوو، ئنجا به و پوځانه
 بنددهکني.

موسلمان باس له پږښاني هه څاري خوي بکات دواي شهوي خوا دهوله مندي
کرد، وه بير له پږښه ناخوش و تال و تنگه کاني بکاته وه پيش کوچکردني بږ
جتيگه يه کي نارام و نه مين يا گوراني بارودوخ و، باس له پږښه پر کاره ساته کان بکات
که پويشتن و پاشان خوي گوره دهرووي لي کرده وه و خمي په واندوه ههروهه
به م جوړه باس له و نازو نعيمه تانه بکات و بدوي له سهریان و، نه وهش ته او تر بکات
به مانگه وازي بږ لاي خوا له ناو خه لکيدا.

سوپاسگوزاری گشتی و سوپاسگوزاری تایپه‌تی:

دوای نه وه بۆمان پوون ده بیته وه که سوپاسگوزاری دوو جوړه :
گشتی نه وه یانه که تایبه ته به دنیا وه به جل و بهرگ و خواردن و مال و سامان و
ته ندروستی و گیانه وه، تایبه تیش نه وه به تایبه ته به پوژی دوايي، نه وه یش دروست
ده بی له سر نیمان و به کتاپه رستی و پینمایي و ته و فیکی خودایي و په رستش و
به ندایه تی و چاکیه تی ژن و منداله کانی و کاروباری تری قیامه تی جیگای داخ و
حه سره ته که ژورینه ی خه لکی نه و سوپاسگوزاری به ناکه ن جگله گشتی به که،
نه وه ش له بهر نه وه به سووده کای له بهر چاوو هه ست پیگراوه و به ده ست ده هیتریت،
نه وه سروشتی مړوځه .

پایه‌گانی سوپاسگوزاری:

پوختی نه وه به و قسه یی نیمام (ئیبڼولقه یم) ه که ده لیت: (سوپاسگوزاری به بنده له سر سی پایه به ریوه ده چیت و ناتوانی به بنده یکی سوپاسگوزار بیت نیلا به هرستکیان نه بیت).

پیه که م: دان نان به نازو نیعمه ته کانی خوای په روه ردگار که پی پی به خشیوه.

دووم: سوياس و ستايشي خواي له سهر بکات.

سپییه م: چاکه ی پی بکات و یارمه تی و کۆمه کی خه لکی پی بکات له سه ر
په زامه ندی خوا.

دان نان به نازو نیعمه ته کان نه دهینه پال نه سه ب و زیره کی و تیکۆشان و هه ولی
خۆمان، یا پله و پایه و خانه دانی و هیزی خۆمان، به لکو بیگێرینه وه بۆ ده سه لات و
به خشنده یی خوای تاقانه و پهروه ردگار، کاتی قارون ئه و نیعمه تانه ی خودا پیی
دابوو دایه پال زانین و زانیاری خۆی خوای گه و ره دای پوخاندو به ناخی زه وی دا
برده خوار، به م جۆره ده گه ی نه ده ر ئه نجامی سروشتی ستایشکردن بۆ به خشه ر
له سه ر ئه و نیعمه ت و به خشنده یه و، وه پاشان ئه وه ش له که سیك ناوه شیته وه
که یه قینی ته وای هه یه به خوا که به خشنده یه و ئه و نیعمه ت و به خشنده ی پی
دراوه و سوپاس و ستایشی له سه ر بکات، به لام نیعمه ته که ی به کار به یینی
له سه ر پیچی و بی فرمانی خوا که پیی به خشیوه، بۆ نمونه (سوو-ریبا) به مال و
سامانه که ی بکات، یا که ته ندروست و له ش ساغه بجی زو لم و سته م له خه لکی
بکات و تۆ له یان لی بکاته وه.

جا کاتی ئه و پایانه مان جی به جی کرد گومانی تیدا نییه که خوای گه و ره
نیعمه ت و به خشنده ی خۆیمان بۆ زیاد ده کات و لیمان پیرو ز ده کات بۆ پاستی و
سه لماندن ئه و به لینه ی له قورئانی پیرو زدا پیی داوین، ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ
شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ﴾^۱.

۱- ۱- ابراهیم: ۷.

میرگی (۴)

به ناگاهاتن و به ناگاهاتوان

خوای گوره ده فهرموویت:

﴿ اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴾ (۱) مَا يَأْنِيهِمْ مِّنْ ذِكْرِ مَن رَّبِّهِمْ يُحَدِّثُ إِلَّا أَسْتَمِعُوهُ وَهُمْ يُلْعَبُونَ ﴾ (۲) لَا هِيَ قُلُوبُهُمْ وَأَسْرَأَ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السَّخَرَ وَأَنْتُمْ تَبْصِرُونَ ﴿ ۱﴾

واته: (موحاسه به و لی پرسینه وهی خه لکی نزیك بۆته وه، له کاتی کدا زۆریه ی نه وان بی ناگا و غافلن و پشتیان له ئایینی خوا کردو وه پوو و ده رده گپن له به رنامه که ی، هیچ یاداوهریبه کی تازه یان له لایه ن په روه ردگاریانه وه بۆ نایه ت که نه وان گوئ بیستی نه بووین و له و کاته دا یاری و گه مه ی پینه که ن... دلّه کانیان بی ناگا و سه رگه ردا نه، نه وانه ش که سته میان کرد، قسه کانیان شارده وه (به نه پنی ده یان وت) ئایا نه مه ته نها به شه ریک نییه وه ک ئیوه؟! ئایا ئیوه به ده م جادو و گه ری به وه ده چن؟! له کاتی کدا ئیوه چاوتان هه یه و ده بینن!!). به پاستی لی پرسینه وه پۆژ له دوا ی پۆژ نزیکتر ده بیته وه هه روه کو (حه سه نی به صری) وتوو یه تی: هه رچه ند پۆژیک ده پوات به شیک له تق له گه لی دا ده پوات، به لام خه لکی له بی ناگایی به کی سه رسو په ئینه ردان له و ئامانجه ی که له پیتا ویدا دروست بوون، وه بی ناگان له هه ست کردنیکی ته واوو کرده یی له و اتا کانی ناوو سیفا ته پیروژه کانی خوا. هه موومان ده زانین (الرزاق - پۆژیده ر) به کیکه له ناوه کانی خوا، به لام زۆریک له ئیمه ده ترسین کاتی که سیک هه ره شه ی برینی پزقمان لی ده کات، وه هه مووشمان ده زانین (الضار و النافع - زه ره ره هینه رو خیره خوشی به خش و به خشنده) له ناوه پیروژه کانی خودان، به لام زۆرینه مان ده ترسین و هیوامان به غه یری خوا به، به پاستی

خەلك له بى ئاگايى دان لەو پۆژەى كەتايىدا لەم دىنايە دەپۆن و لىي غافلن، وه بى ئاگان لەوہى كە لەناو گۆرپدا تووشيان دىت و غافلن لە مەترسىيەكانى قىامت و زۆر شتى تر كە خۆشەويستى دنيا لىي داپۆشيون و لە زانين و مەست پى كوردنى بى ئاگاي كوردون.

تەمەن دەرفەتە:

تەمەن ھەروەكو دەرفەت و ھەرزىكە لەو ھەرزەكانى بازىرگاني، تايىدا كەل و پەلى نۆرو جۆراوجۆر دەخريته پوو تايىدا ھەيە خراب و تياشيدا ھەيە بەبايەخ و گران بەھايە، مەزۇى ژىر ئەوكەسەيە سوورپى لەسەر كپىنى شتە ناياب و بەبايەخەكان ئەگەر نەرخيشى گران بىت، چونكە چاكتر و بەرچاوترو بەھادارتەرە لەشتى خراب ھەرچەندە ھەرزانتريش بىت، بۆئەو ھەش ئىمام (ئىبنولجەوزى) دەلالت: (پىويستە ئەو كەسەى سەروكارەو بەھاي شتەكان دەزانى دەناسى دەبى چاكترىنى شتەكان ھەلژىرىۆ بەدەستيان بىنى، ئەو تەمەنە ھەرزىكە و، بازىرگانييەكانيش جىاوازان، پيشينان وتوويانە: ئەو شتە ھەلگرن ھەزنى سوكە و نەرخى گرانە، كەواتە پىويستە ئەو كەسەى ھۆشيارو بەئاگايە تەنھا شتە ناياب و بەنەرخەكان داوا بكات و بىەويت، وە نايابترين و بەنەرخ ترينى شتەكانيش لەدنيا دا ناسينى خوداي پەرۋەردگارە).^۱

بەئاگابوون نيشانەيەكە لە نيشانەكانى خۆشەويستى خودا بۆ بەندەو ويستى خىر بۆى، بۆئەو ھەش شوپىنگەوتووى بەشكو (موحەمەد كوپى سىرىن) دەلالت: (ئەگەر خواى گەرە خىرى بۆ بەندەى خۆى ويست ئامۆزگارێك دەخاتە دلەو ھەرماني چاكەى پى دەكات و قەدەغەى خراپەى لى دەكات).^۲ ھەرجارى سنوورى بەزاندو غافل بوو لەوہى كە خوا لە پىناويدا دروستيكردو، ئەو ئامۆزگارەى لە دلەى دايە بەبىرى دىنيتەو ھەدەگەرتەو ھەبۆ سەر ئەو پاستە شەقامەى كە لەبىدارىيەكى بەردەوامدا دەيھتەتەو.

۱- صيد الخاطر: ۲۵۹.

۲- صفة الصفوة ۲/ ۲۴۳.

بەئاگابوونى بەردەوام:

ئىمام (ئىبنولجەزى) لەوەسفى ئەو كەسە بەئاگاۋ ھۆشيارەدا دەلىت: (ھەممە و غەمى بېوادار پەيۋەستە بەقىامەتەۋە، ھەموو ئەو شتانەى لە دنيادا ھەن دەى جولتېنن بۆ بېر كىردنەۋە لە قىامەت، بەھەر شتېكەۋە مەشغول بېت ئەو ھەممەى مەشغولى دەكات.

نابىنى ئەگەر خاۋەن پېشەكان بچنە خانەيەكى ئاۋەدان كىردنەۋە، دەبىنى بازىگان بۆ كەل وپەل و پايەخ دەپوانىت و نرخەكەى ۋە دەست دېنى، دارتاش دەپوانىتە سەريان و دارەپاكەى ۋە ستا بۆ دىۋارەكان و تەۋنكەر بۆ چىنن و جل ۋە بەرگ، ۋە بېوادار كە تارىكى يەك دەبىنى تارىكى ناۋ گۆپى بېر دەكەۋىتەۋە، كە ئازاردەك دەبىنى سزاۋ تۆلەى قىامەتى بېردەكەۋىتەۋە، كە دەنگىكى ترسناكى بېست فوۋكردن بەكەرنەى بە بېردىتەۋە، كاتى دەبىنىت خەلگ نوستوون مردوۋى ناۋ گۆپى بېردەكەۋىتەۋە، كە ھەست بە خىروخۆشى دەكات بېر لەبەھەشت دەكاتەۋە، ھەممە و بېر كىردنەۋەى بەۋانەۋە پەيۋەستە ھەرئەۋەش خەرىكى دەكات بۆ ھەر شتېك. ئەۋكەسە بەم جۆرە بەردەوام ھۆشيارو بەئاگايەۋ، ھەرچى لەسەر زەۋى دەبىنىت دەى بەستىتەۋە بە قىامەتەۋە، ھەر شتېك تەنانت بۆ ماۋەى چركەيەكېش بېئاگاي بكات لەۋەى لە پېناۋىدا دروست كراۋە، ئەۋ نايەۋىت، بەم شىۋەيە لە پەرستش و بەندايەتى يەكى بەردەۋامدايە، لەگەل ئەۋەشدا ئەۋكەسانەى كە بەئاگاۋ وريان لەقىامەتدا لەيەك ئاستدانىن و يەكسان نېن بەلكو دابەش دەبن بۆ چەند بەش و كۆمەلېك:

بەشەكانى بەئاگايان:

(ئىبنولجەزى) لەباسى چىنەكانى بەئاگاياندا دەلىت:

(ھەيانە ھەۋاۋ ئارەزوۋ بەسەرياندا زال دەبىت و، ئەۋەى حەزى لى بى دەيكات، تاۋاى لى دېت خورۋى پېۋە دەگرېت و بەم جۆرە توشى پاشەكشى دېت و دەبەزىت، ئەۋ ئاگابوونەى ھەببۋە ھېچ سودى پى ناگەيەنى، بەلكو ھۆشيارى و بەئاگابوونى لەم شىۋە زىاتر بەلگەى دەخاتە سە).

وه هه يانه له تىكۆشاندايه له نيوان دوو هيلدا:

أ- ژيرييه كه فهرمانى پى دهكات پاريزكاربيت.

ب- هه واو ئاره زوييه ك: ويست و حه زه كانى پى جى به جى دهكات، نه گهر به نارپه واش بيت.

تياياندا هه يه دواى هه ول و كۆششيكى زۆرو دريژخايه ن ده گه رپته وه سه ر شه پ و خراپه و به م جوړه كۆتايى ديت، هه شيانه هه ندى جار سه ر ده كه وي و هه ندى جاريش تيك ده شكيت و برينه كانى نه وه نده كوشنده نين. به شيكى تريان دوژمنه كه ي ده به زينى و زيندانى دهكات به شيوه يه ك نه و دوژمنه ي ناتوانى هيج فيلتيكى لى بكات ته نها وه سه وه سه نه بيت.

له پاك و چاكترينى نه و چينانه نه وان هه ميشه بيدارو به ئاگان، ماوه يه كى زۆر پاده كه ن و ناوه ستن، هه م و غه ميان به رزبوونه وه و به ره و پيش چوونه هه رجارى پله يه ك ده بپن و به ره و پله و مه قاميكى تر ده پۆن و ده بينن كه م و كورتيان هه يه خيرا تۆبه ده كه ن و داواى لى خو شبوون له خواى گهره ده كه ن^۱.

نه وانه نه و پياوه چاك و پاكانه ن كه نه فسى خو يان وابه سته ده كه ن بۆ مه به ست و ئامانجيكى گهره و به رزتران پاگرتوه له هه موو نه و شتانه ي به و قوپه وه نوساوه يا په يوه ندى پيو هه يه، نه وانه هه موو شت وازلى دينن هه تا نه و خه وه ي مړوف پيوستى پييه تى، ده ي با ئيمه گوئ بدينه قوتابى يه كه ي (ئيبنو عه باس) شوينكه وتوى به ريز (طاوس) كه ده لئيت: (باس و بير كردنه وه له دۆزه خ خه وى خوا په رستانيان زپاندوه)^۲.

۱- صيد الخاطر / ۳۰۶ - ۳۰۷.

۲- صفة الصفوة ۲ / ۲۸۹.

میرگی (۵)

هۆیه کانی به هیژکردنی به ئاگابوون

حالی غافل و بی ئاگایان:

ئیمام (ئیبینولجه وزی) له وه سفی حالی غافلندا ده ئیت: (نازانن بۆچی دروست بوون و مه به ست له وان چیه، نه و په پری مه به ستیان گه یشتنه به حه زو ویست و ئاره زووه کانیان، هیچ ئاپرسن له وهی ده ستیان ده که ویت و وه گیرى ده هیئن و، به هۆیه وه سه رزه نشت ده کرین یاتووشی زه م کردن ده بن، زۆر خو ده رخه رن و له پیناویدا تی ده کۆشن بی ئه وهی بزائن مه به ستیان چیه و بۆچی واده که ن، ده که ونه ژیر کاریگه ری چیژو پابواردنی کاتی وه له په رستن ته نانه ت نه گه ر به هۆیه وه زه مانیک توشی نه خووشی بن، له کپین و فروشتن و بازرگانی دا به رگی فروفیل ده پۆشن و خۆمه لاس ده رن، له سه وداو په فتاریاندا گزی کارو ته له که بازو ساخته چین و به و شیوه یه ش ئه و حاله یان په رده پۆش ده که ن، به حه زو تامه زوویه وه خواردن ده خۆن و، به درێژایی شه و ده نوون، نه گه رچی له پۆژیشدا هه ر نوستو و بیتاگابوون له راستیدا، که پۆژیان کرده وه به دواى ده ست که وتنی هه واو ئاره زووه کانیان ده که ون هه روه کو به رازی چلئیس و کلکه له قیتی سه گ و درنده یی شیرو جۆش و خرۆش و په رۆشی گورگ و پتوی فیالۆی و ته له که باز، له کاتی مردن حه سره ت ده خۆن له سه ر له ده ست چوونی هه واو هه وه سیان، نه ک له سه ر نه بوونی ته قواو پارێزکاریان، نه وه چه ند زانیاری به ک بوو له سه ر حالی نه وانه).^۱ ئه و وه سه فه چه ند جوانه بۆ حالی ئه و بی ئاگایانه ی وابه سته و گه وزاوی قوړو چلپاوو زه لکاوی دنیان، نه وهی دره وشاوه و په سه نده وه لای ده نین و ئاشقی تاریکین و پریان له نووړو پووناکی به، دژی هه رشتیکن فیریانکات و پریان نیشان بدات، هه رکات ئه و

۱- صید الخاطر ۲۱۰ / ۲۱۱.

سیفاتانەى كە (ئىبنولجەزى) باسىكردوون وازيان لى ھىئا ئەوا بىنەماى ھەستان و بەئاگابوون لە ناخ و نەفسياندا دىتەبوون و بىداردەبنەو، ھەركەسىش بىەوئىت بىدارىيىت و بەئاگابى ئەوا ھۆكارى زۆر ھەن بۆ بەھىزكردنى ئەو ھەستان و بىداربوونەو، لەگرنگترىن ئەو ھۆكارانە:

تەوبەو پەشىمانى: مەرجەكانى تەوبە سىانن:

أ- پەشىمانى. ب- وازھىتان لە گوناھ. ت- سووربوون و برىاردان لەسەر نەگەرپانەو بۆ ئەو گوناھەو مەرجى چوارەمىشى بۆ زیاد دەكات كە ھەق و مافى كەسانى ترە، دەبىت ھەر ھەق و مافىكى ھەركەسى لەسەرە بىگىرپتەو بۆى. گرنگترىن مەرجەكانى تەوبە برىتيە لەپەشىمان بوونەو ھەكى وا ھانى بدات بۆ وازھىتان لە گوناھو سەرپىچى و برىاردان و سووربوون لەسەر ئەو تەوبەيە (ئىمام گەيلانى) بەغولامە گەنجەكەى دەلئىت: (ھانا بۆ خوا بەرەو پەناى پى بگرە، بگەرپۆو بۆلای بەزويىو، بەپەشىمان بوونەو داواى لىبوردن و لىخۆش بوون تا پرگارت بكات لەدەستى دوزمنەكانت و لەشەپۆلى دەرياي بەھىلاك چوون دەربازت بكات بىرەكەو لەو كۆتايىيەى تى دەكەوى، بەلكو تەرككردن و وازھىتان لەگوناھت بۆ ئاسان بكات، تۆ كەوتووئە ژىر سىبەرى درەختى بى ئاگابى، لەسىبەرەكەى برۆدەر و كاتى تىشكى خۆرت بىنى، ئەوا پرگاكەت ناسىو و دەزانىت كە درەختى بى ئاگابى بەئاوى نەزانى و نەقامى پاراو دەبىت و، درەختى بىداربوونەو بەئاگاھاتن و زانيارى بەئاوى بىركردنەو پاراو پەرورەدە دەبىت و دارى تەوبە بەئاوى پەشىمانى پەرورەدە دەبى و، درەختى خۆشەويستى بەئاوى پازى بوون و پالى بوون پەرورەدە دەبى^۱. ئاسانترىن پۆيشتن بەپرگاي ھەقدا بۆ پىيوارانى ھەست كردنە بەچۆنىتى ئەو ئاوەى ئەو چوار درەختەى لەسەر پاراو پەرورەدە دەبن، بى ئاگابى گەشە دەكات بەنەزانى و نەقامى لەپاستىيەكانى پرگا نەزانىنى كۆسپەكانى پرگا و كۆتايى پرگا، داواى كۆتايى ھاتنى پرگا چى لىدئىت وە بىدار

بوونه وه و پاچله كان گه شه ده كات ته نها به ته ويه و په شيمان بوونه وه و بير كردنه وه له هه موو ئه و شتانه، ته به و گه پانه وه گه شه ناكات و قه دي به هيژ نابي و لقه كانى زيادناكەن و گه لاي چرۆ ناكاو گوله كانى ناكړينه وه مه گه ر ته نها به په شيمان بوونه وه له و گونا هانه ي كردويه تى، خوشه ويستى گه شه ناكه مه گه ر ته نها به په شيمان دان و پازى بوون به و كرداره ي خوا فرمانى پي كردووه و نه وه ي بۆ پيغه مبه ر ﷺ هاتووه .

بیرکردنه وه له تیشکینه‌ری خوشی‌یه‌كان:

پيغه مبه ر ﷺ ده فرمووئ: ((أَكْثَرُوا مِنْ ذِكْرِ هَادِمِ اللذات)) واته: (نۆر بيركه نه وه له پوختنه رو تيشكينه‌رى خوشي‌يه‌كان) بيركردنه وه له مردن كه به تيشكينه‌رى خوشي‌يه‌كان داده نرئ، نه وه ش به لگه يه له سهر نه وه كه بيركردنه وه له مردن له كاتى له زهت و خوشي‌يه‌كاندا نه و بى ناگايي‌يه تيكده شكيني و بى ناگا وه خه به ر ديني و له و حقيقه ته ناگادارى ده كات كه پۆڙى له پۆڙان پيوه ي خهريك بووه و مه به ستي بووه، هه ر جاريك و هه ر چه نده يادو بيري مردن ده كاته وه پاده چله كيت و بيدار ده بيته وه هه ول ده دات هه رچى زوتره وه هه تا بتوانى كرده وه ي چاك نه نجام بدات بۆ سهر به رزى و پووسورى خوى له كاتى گه يشتنه وه ي به خواي په روه رديگار.

بیرکردنه وه له عاقیبه‌تى نه و هه‌ل و ماوه پێدانه‌ی ژيان

مۆلەت و ماوه پیدانی خوا بۆ دروستکراوانی وەکو مۆلەت و ماوه پیدانی کەسێک بۆ کەسێکی تر نییه، له سۆزو به زه‌یی خۆیه‌تى بۆ به‌نده‌كانى کەمۆله‌تيان پي ده‌دات و هه‌ل ده‌داته ده‌ست بى ناگايان بۆ گه‌پانه‌ويان و ده‌يانخاته نا په‌حه‌تى و ته‌نگانه‌وه تا به‌لكو به‌ناگا بيته‌وه، خو نه‌گه‌ر نه‌وه سوودى نه‌بوو له‌وه‌موو ماوه‌وه‌هه‌ل و مۆلەته‌ گه‌وره‌ی ژيانى دا نه‌وا خواي گه‌وره‌ وێلى ده‌كات و مۆرده‌نييت به‌دلى دا، نه‌ده‌گه‌ر پيته‌وه‌وه‌ نه‌ده‌بينى و نه‌ده‌بيستى و نه‌به‌هۆش ديته‌وه‌ (حَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشْوَةً) ١. واته: (خوا مۆرى ناوه به‌سهر دل و گوى يانداو په‌رده‌ی

١- البقرة: ٧.

به سهر چاوياندا هيتاوه، نه بيرده كه نه وه، نه نامادهن هه ق ببيستن و پاستي به كان نابيين، خه ته رو مه ترسي له دهره نجام و كوتايي نه و مؤله ته يه وا له ناموزگار (أبا الفضل جبرائيل بن منصور) دهكات و ده لئيت: (هه تاكه ي دريژ به غافلي و بي تاگايي ده دهيت، وات ليها توه نه مين و بي ترسي له كوتايي به كان ي ته مه نت، ته مه ني گالته و كه پ به سهر چوو پابوورد، وه ته مه ني لاي ته واو بوو كوتايي بي هات، چيت به ده ست هيتاوه له پازي بوون و متمانه ي په روه ردگار به پاستي كارت ته واو بوو له ته مه ني دواو كاته كان ي ته مبه لئيت، به تالي و نا په وايي و نا به كاري چي پيدا ي و به چي كه يانديت).^۱

بیرکردنه وه له گوناهان:

هه ركه سيك بير له گونا هه كان ي بكاته وه له نه نكي واته واو به كان ي بيزار ده بي وه بپيارده دات جاري كي ترو له ناينده دا به م جوړه نه كه ويته وه ناو گونا ه و تاوان، نه وه ش كاري كه واي ليده كات به رده وام به تاگايي و له بيداري به كي هه ميشه بي دا بي و، له و كه سانه ده بي كه بير له گونا هه كان يان ده كه نه وه، وه كو خوا په رستي زاهيد (كهمس بن الحسن). (عمار ه بن زادن) بزمان ده گير يته وه و ده لئيت: (كهمس بن الحسن) پي و تم: نه ي نه بو سه له مه گونا هي كم كردو وه نه وه ماوه ي (٤٠) ساله له سهر نه و گونا هه ده گريم، و تم: نه بو عه بدوللا نه و گونا هه چي به ؟ وتي: براي هك سه رداني كردم، ماسي يه كم بو كړي به دانقيك، كاتي خوارد ي هه ستام به ره و ديوا ري دراوسي كه مان چووم و پارچه يه ك قوپم ليكرده وه ميوانه كه مان ده ستي پي شو رد، به پاستي منيش نه وه چل ساله له سهر نه و گونا هه ده گريم).^۲ پارچه قوپي ك ماوه ي چل سال بتگريه ني ت، نه ي نه گه ر بمايه و بيني باي كه به قه د شاخي (توما هه) دزي ده كړي چو ن ده بوو. نه وه يه نه و به تاگايي يه ي سوربوون له سهر ي و خوا ي گه وړه كومه كي كردوون له په فتارو پيكر دنيان له و پيگايه دا.

۱- البداية و النهاية ۱۳ / ۱۲۶

۲- صفة الصفوة ۳ / ۳۱۴ ، ۳۱۵.

میڙگی (۶)

هه سٽکردن به تاوان

بنه ماکانی سه ریچی و تاوان:

نیمام (نیبنولقهیم) ده لیت: (بنه ماکانی سه ریچی و تاوان هه ره مووی به گه وره و

بجووکه وه سی جوړه):

أ- وابهسته بوونی دل به غهیری خواوه.

ب- گوږپایه لېوونی هیژکی تووندو پقاوی.

ت- هیژی هه واو هه وهس و ناره زوویازی. نه مانهش به واتاکانی: هاوه لگه رایو

شهریک بۆ خوا بریاردان، سته م و زوورداری، خراپه کاری و به پرده وشتی و کاری

ناشیرین و نادرست، دین.

نه وپه پی په یوه ست بوون به جگه له خواوه (شهریک و هاوه ل بریاردانه بۆ خودا،

وه بانگه وازه بۆ بوونی خواجه کی تر)، وه نه وپه پی گوږپایه لی کردنی هیژی پقاوی و

توندره وی (کوشتنه)، وه نه وپه پی گوږپایه لی بوونی هیژی هه وهس بازی (زینایه)،

بۆ نه ویه خوی پره وردگار نه مانه هه مووی له سی جوړدا کوډه کاته وه له و

نایه ته ی دا که ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي

حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾^۱. واته: (نه وانه ی هیچ خواجه کی تر له گه ل خواوا

ناپه رستن، که سیش ناکوژن که خوا کوشتنی حرام کردیت، مه گه به حق و په وا،

هه روه ها زینا ناکه ن و نزیکي ناکه ون). نه و بنه چه و بنه مایانه پوون و ناشکران و

چه ند لقیکیان هه یه که له زوړینه ی خه لکی شارواه و نادیارن به جوړیک هه ر هه ست

به گونا هه کی ناکه ن، له کاتیکدا پیویسته وازیان لی بهیژری له پیشه وه هه ل

بکیشیرین، وه خه لکی واهیه له ناست نه و گونا هه دا هه ستیان مردووه هه تا

له سه رېښچې په پوون و ناشکراکانیشدا، هرگیز هه ست به هیچ شتیک ناکه ن، نه وه
دلانیکن به گونا ه پەش بوون و داپوشراون، وایان لیهاتووه هیچ نابین، هه ست و
نه ستیان لامردووه و ئیتر ناگه پښه وه و فیرنابن و هه ست به هیچ شتی بکه ن.

پاهاتن له سهر خراپه کاري:

ده شیت هوې سهره کی گرفتی هه ست نه کردن به گونا ه، ئالوده بوون و پاهاتن
بی له سهر خراپه و گونا ه له بهر زوری تاوان کردن، پیک وه کو پاهاتن و هوگریمان بو
دروستکراوانی خوای گه وره وه کو ئاسمان و نه وه ی تیایدايه تی و زه وی و نه وه ی
له سهریه تی له دروستکراوی سه یرو سه رسوپه ینه ر به هوې نه وه ی به رده وام ده یان
بینین و له بهر چاومانن، به لام سه رمان سوږده میښی کاتی مړوښک ده چیته سهر
مانگ و له وی داده به زیت. به رده وام لامان سه یره که داهیتانیک یادوزینه وه یه کی
نوی دپته کایه وه، نه وه مان له بیر کردووه که نه وان وردترو جیگه ی سه ليقه و تیرامان
و کارامه یی زیاترن له و داهیتراوه مړیایانه، نه وه یش له بهر نه وه یه که ئیمه پاهاتوین
و به رده وام نه و دروستکراوانه ی خوا ده بینین.

هه روه هایش کاتی گونا ه و تاوان زور به رده وام نه انجام درا نه و خوی پښه
ده گیریت و دل گیروده ی ده بیت و ناگه پښه وه و پښگری لی ناکات، هه نه مه یه
(أبالحسن الزیات) (سه لامی خوی لی بی) ی ترساندووه ده لیت: (وه لالا له زوری خراپه
و داهیتراوی خراپ باکم نییه، به لام نه وه ی لی ده ترسم نه وه یه دل گیروده ی بی و
له سهری پابیت، له بهر نه وه ی کاتی شته کان پاسته و خو دلایان گرته ده ست نه و نفس
به خوایانه وه گیروده و ئالوده ده که ن، به لام به ته نها ئالوده بوونی نفس به شتیکه وه
کاریگری که متری له سهر ده بیت.

پاهاتن له سهر توله و سزا:

له ئالوده بوون و پاهاتن له سهر گونا ه مه ترسیدارتر پاهاتنه له سهر توله و سزا،
به پراده یه که هه ست به وه ناکات که نه و به لالو نارپه حه تی یه ی ده یچیژی سزای نه و
گونا ه یه نه جامی داوه.

ئەو كەسەي گەيشتووه تە ئەو پلەيە باگوئى بگريئ بۆ وتەكەي (ئيبين الجەوزى)
 كاتى دەلئيت: (بزانە گەورەترين بەلاو كارەسات لەخۆبايى بوون و مەغرورىە
 بەسەلامەتى دواي تاوانکردن، كاتى سزاكەي دواي دەكەويئ، وەگەورەترين سزاو
 تۆلەش ئەوەيە مەژۆ هەستى پىئ ناكات وەكو دامالينى لە دىن، كوئىريوونى دل،
 هەلبژاردنى خراپە لەلايەن نەفسەو، لەبەرامبەر دا سەلامەتى جەستەو گەيشتنى
 بەويست و مەبەستەكانى).^۱

نمونهي ئەوانەش: هەندىك ناتوان نوئىزى بەياني بكن بۆ ماوەيەكي دريژ هەتا
 خووبەو گوناھەو دەگرن و بەوتۆلەيە ئالوودەدەبن و هەست بەنازاري ئەو
 تاوانەي ناكات و ويژدانى ناجولئ و هەست بە پەشيمانى ناكات، لەكاتىكا خەلكانى
 پيشووتر لە پياو چاكانى پيشين بەدواي ئەو كەسانەدا دەچوون و لايان
 دەپرسينەو كە نوئىزى جەماعەتيان بچويا، هەركەس گەيشتە ئەو پلەيەي هەست
 بەتۆلەي گوناھەكانى نەكات ئەو بەپاستى لە مەترسيەكي گەورەدايە، لەوانەيە
 ببیتە ھۆي پوخاني و گەپانەو ھۆي بۆ پنگاي گومراپوون و سەر ليشيووي وەكو ئەو ھۆي
 كە (ئيمام ئيبنولقەيم) بە (كوشتن) ناوي بردووه، كە دەلئيت: گوناھەكان برينن،
 پەنگە برينيك ببیتە ھۆي كوشتنى).^۲

دەترسان ھەتا لەسەر چاگەكانيشيان:

پياوچاكانى پيشين و سەردەمى يەكەم لەپادەبەدەر ھەستيان بە گوناھ دەکرد،
 گەيشتبونە پلەيەك كە لەناو ئيمە زۆر كەمن بگەنە ئەو ئاستە. ئەوان دەترسان
 لەو ھۆي چاگەكانيان لى وەرنەگيريت، ئەو ھەتا شوئىنكە وتووي پىزدار (حەسەنى
 بەصرى) بۆ ئەوانەي لەگەل خۆيدا بوون باس دەكات و ھەواليان پىئ دەدات و
 دەلئيت: (من بەكەسانىك گەيشتووم كەخۆيان لە حەلال دەپاراست زياتر لەو ھۆي
 ئيوە خۆتان لەحەرام دەپاريزن، كەسانىكم بينيوە بەتەنگ چاگەكانيانەو بوون

۱- صيد الخاطر ۱۶۹، الطنطاويان.

۲- الفوائد: ۵۴، النفائس.

لییان وەر نه گیری زیاتر له و خرابانه ی ئیوه^۱. به پاستی نه وانه به ره و نه وه یه کی
 تاقانه بوون و دووباره نابیتته وه، نه وان وه کو هه ریه کیک له ئیمه نه بوون دووپکات
 نوێژ له شه ودا بکات یا چه ند دره مه میکی که م له پیناو بانگه وازی دا بیه خشیت و
 وایزانیته ئیتر ته و او گه یشت.

دله بیداره گان:

نه وانه نه و خاوه ن دله به ناگایانه که نازانن په رده و داپوشه ری گونا ه چی یه و
 هه رگیز به سه ر دلایاندا نه هاتوه و دلی دانه گرتوون وه خرابترین شت به لایانه وه
 خوشویستنی دنیا یه که ببیتته هه ست و نه ستی دلایان، هی وایان هه یه هه ستیاری و
 به ناگایی ده گاته نه و پله یه ی بۆماوه ی چل سال باسیان له گونا هیک کردوه و
 له بیریان نه چوه ته وه و به رده وام هه ستیان به کاریگه ری یه که ی کردوه، وه کو
 (عبدالله ابن سیرین) وته یه کی شوینکه وتووی پیشه نگ (ئیین سیرین) ده یگێرپته وه
 که ده لیت: (من نازانم نه و گونا هه ی نه و قه رزه ی خسته سه رم چی بوو، چل سال
 له مه وپیش به پیاویکم وت: نه ی موفلیس)^۲. کی هه یه گونا هیک له بیریمینی دوا ی
 پویشتنی نه و هه موو ساله جگه له که سیك که گونا هه گانی نه وه نده که من ده توانی
 بیان ژمیری. نه و تا کاتی (عبدالله بن سیرین) نه وه بۆ (أبا سلیمان الدارانی)
 ده گێرپته وه ده لیت: (گونا هیان نه وه نده که م بوو ده یانزانی له کو یوه کردوو یانه،
 به لام گونا هی من وتو نه وه نده زۆن که نازانن له کو ی کردوو مانن و له کو یپا
 هینا ومانن)^۳. نه وان به م جوړه بیریان له گونا ه کردۆته وه و به ستویانه ته وه به
 نه هه مه تییه که که به سه ریاندا هاتی، وه کو (ئیینولجه وزی) ده گێرپته وه ده لیت:
 (له پیاوچا کانی پیشیندا که سی واهه بووه که قسه یه کی ناشیرینی پی و تراوه
 پوومه تی خوی خستۆته سه ر زه وی و توو یه تی خودایه له و گونا هه م خوشبه که
 به هۆیه وه نه وه م به سه رهات). هه تا نه گه ر له گو یپایه لی و فه رمان به رداری خوا دا

۱- صفة الصفوة ۳ / ۲۲۷.

۲- صفة الصفوة ۲۴۶.

۳- صفة الصفوة ۲۴۶.

سەرکەوتوو نەبوونایە دەیان بەستەو بە گوناھێکەو کە لەوانە یە ئەنجامیاندا بێ، لە (ئەبى داود الحفري) دەگێڕنەو کە دەلێت: (چومە ژوورەو بۆ مالى (کرز بن برة) دیتم دەگريا، پيتم وت چى دەت گريەنى؟ وتى: دەرگا کەم لى داخراوە، بەرگ و پۆشا کەم کەوتوونە سەر زەوى ليم پيس و خۆلاوى و قورپاوى بوون، ئەو جوزنەى دەبوو دوینی بمخویندبا بۆم نوخویندرا، ئەو چى دەگە یەنى جگە لە گوناھێک کە ئەنجام دا بێت)^۱.

خوابە رستترین کەس:

کەسانێک ئەوە حال و باریان بێت، ویست و خواست و مەبەستیان بەم جورە بێت، مافی خۆیانە کە شەھیدی موفەسیر (سەعید کورپی جوبەیر) بە خوابە رستترینی کەس وەسفیان بکات، کاتى پێى دەلێن: (کى خوابە رستترین کەسە؟ دەلێت: کەسێک گوناھێک پیرینداری کردبێت و ھەر جارێ بیر لەو گوناھەى دەکاتەو کردەو چاکەکانى ھەر ھەمووی لە لا بى نرخ و بى بابەخ دەبێت)^۲. ئەو بۆ کەسێک کە گوناھێک دەکات ئەى ئەو کەسە دەبێ چۆن بێت کە ھیچ گوناھ و تاوانێکی نەکردووە بەلام دەگريا لە ترسی ئەوەى کاتى کردەو ھەیکى چاکى بۆ ناکرێو لە دەستی دەچى گومانى بۆ ئەو دەچێت نەکا تۆلەى گوناھێکی خۆى بى کەرەنگە ئەنجامى دا بێت، دل پەقى بانگخوازى ئیستا لە کوێو ئەوانە لە کوێ؟! داواى سەرکەوتنیش دەکەین بەسەر ئارەوا بیدا لە کاتیکا لەسەر ئەم حالەین؟؟.

۱- صفة الصفوة ۳ / ۱۲۲.

۲- الزهد لأحمد / ۲۸۷.

میرگی (۷)

له خوټان بپرسنه وه بهرله وهی لیټان بپرسنه وه

له و پوږه گهرمه دا که تیایدا: ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾^۱. واته: (له و پوږه دا هه موو شیرده ریک له شیرخوړه که ی بی ټاگاده بیټ و فهراموښی ده کات، هه موو سک پر و دوو گیانیکیش کورپه له که ی داده نیټ، خه لکی ده بینیت وه کو سه رخوښ له راستیدا سه رخوښیش نین به لکو سزای خواپی زور سهخت و سامناکه و سه ری لی شیواندوون).

له و پوږه دا که ساوای له دایک بوو تیایدا پیر ده بیټ و، پاکترین خه لکی تیایدا راده چله کیت و هاوار ده که ن که پیغه مبه ران و په وانه کراوانی خودان: (یارب سلم یارب سلم) - نه ی په روهر دگار سه لامه تمان که نه ی په روهر دگار سه لامه تمان که - له پوږیکی وادا که زه وی تیایدا شق ده بیټ و ناسمان لهت وپهت ده بیټ و نه سستیره کان ده ترازین و پهرش و بلاو ده بن و پږیم و پږپه ویان تیک ده چیت و به یه کدا ده دن و وردو خاش ده بن، له و پوږه دا که زه مین تیایدا دیته قسه و ﴿تَحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾^۲ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا. واته: (زه وی هه واله کانی خو ی ده گپ پرتوه به هو ی نه وهی که په روهر دگارت پای گه یاندوه، فهرمانی بق ده رکړدوه - نه ی مروږه - کاتی کوتایی هانتیه تی).

نه وه پوږیکه خه لکی تیایدا به پروت و قووتی و خه ته نه نه کراوی و له نیو زه وی به ک هه شر ده کړین، له پوږیکدا تیایدا خوړ داده به زیت و نریک ده بیټه وه ته نها میلک

۱- الحج: ۲.

۲- الزلزلة: ۴-۵.

به رزه و خه لکی ئاره ق ده که نه وه، هه یه به هوی ئاره قی ژۆره وه هه فتا بال
 به زه وی دا پۆده چی و هه یانه عه ره ق به ته واوی له غاوی ده کات تا بناگوێی، له و
 پۆزه دا خه لکی له هه مو نه وه ی له دنیا دا کردو یانه لییان ده پرسرێته وه که چی یان
 کردو وه بۆ نه و ئامانجه ی له پیناوی دا دروستکراون، به لێ: لییان ده پرسرێته وه
 به لێ پرسینه وه یه کی وردی وا به بیرێ مرۆفا نه هاتو وه، کاتی نامه ی کرده وه کانی
 ده بینێ پر بو وه به شیوه یه ک که به بیرێ دا نه هاتو وه چا وه پوان نه بو وه: ﴿لَا يَغَادِرُ
 صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾^۱. واته: (هاوار له ئیمه ئهم نامه و دۆسیه یه
 چی یه؟! هیچ گونا میکی وردو درشت به چی نا می لیت، به لکو هه مووی تۆمار
 کردو وه). هه تا له سه ر که ردیله یه کیش پرسیا ری لی ده کریت: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ
 مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾^۲ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ. واته: (ئه وه ی
 به قه ده ر سه نگی که ردیله یه ک خێرو چاکه ی نه جامدا بیت ده ی بینیتته وه، ئه وه ش که
 به قه ده ر سه نگی که ردیله یه ک شه رو خرا به ی هه بیت ده ی بینیتته وه).

لێ پرسینه وه ی رۆژی قیامهت:

کاتی مرۆفا له پۆژی قیامهتا لی ده پرسرێته وه، له سه ر چوار شت پرسیا ری لی
 ده کریت، وه کو ترمذی ده گیریتته وه: پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویت: (لاترول قداما عبیر یوم
 القيامة حتى يسأل عن أربع: عن عمره فيما أفناه، وعن علمه ما عمل به، وعن ماله من أين
 اكتسب وفيم أنفق، وعن جسمه فيما أبلاه)^۳. واته: (له پۆژی قیامهتا هه ی به نده یه ک پێی
 ناترا زیت هه تا له چوار شت پرسیا ری لی نه کریت: له ته مه نی له چی دا ته واوی کرد، له
 زانست و زانیاری یه که ی له چی دا به کاری هینا وه، له مال و سامانه که ی له کو یوه په یدا ی
 کردو وه له چی دا خه رجی کردو چون ته واوی کرد، له جهسته ی له چی دا ماندووی کردو
 به چی یه وه گیرۆده ی کردو وه). وه یه که م شتی که له پۆژی قیامهتا به نده له سه ری

۱- الکهف: ۴۹.

۲- الزلزلة: ۷- ۸.

۳- الترمذی، وصححه الألبانی، ص ج ص ۷۱۷۶.

موحاسه به ده کړیت (نویژه)، نه بوداود له فرموده یه کدا ده گړیته وه که پیغه مبه رﷺ ده فرموویت: (إِنْ أَوَّلَ مَا يُحَاسِبُ النَّاسُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مِنْ أَعْمَالِهِمُ الصَّلَاةَ، يَقُولُ رَبُّنَا - عَزَّ وَجَلَّ - لِمَلَأْتُمْكَ: أَنْظَرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي، أَتَمَّهَا أَمْ نَقَصَهَا؟ فَإِنْ كَانَتْ تَامَةً كَتَبْتُ لَهُ تَامَةً، وَإِنْ كَانَ يَنْتَقِصُ مِنْهَا شَيْئًا، قَالَ: أَنْظَرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ؟ فَإِنْ كَانَ لَهُ تَطَوُّعٌ، قَالَ: أَتَمُّوا لِعَبْدِي فَرِيضَتَهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ ثُمَّ تَوَخَّذَ الْأَعْمَالُ عَلَى ذَلِكَ)¹. واته: (یه که م کرده وه که خه لک له سهری لیی ده پرسریته وه (نویژه) جاخوای په روه ردگار هرچه ند خوشی باشر ده زانی به لام له بهر حکمه تیک به فریشته کانی ده فرموویت: سهیری ده فته ری نویژی به نده که م بکن، ثایا ته واوه یا ناته واوی و که م و کورتی هیه؟ نه گره به ته واوی نویژی کړدبی شهوا به ته واو بوی ده نوسری، وه نه گره که موکورتی هه بو شهوا خوا ده فرموویت: سهیرکن بزائن شهو به نده یه ی من نویژی سوننه تی هیه و سوننه ته کانی نویژی به جی گه یاندووه؟ جا نه گره نویژی سوننه تی هه بو شهوا ده فرموویت: ناته واوی فرهزه کانی له سوننه ته کانی بو ته واو بکن، پاشان هه مو کرده وه کانی تری به م پی یه وهرده گیرین).

شایه تی نه ندامه گان:

کاتیک به نده کرده وه کانی ده خړیته وه پوو نکولی لی ده کات، خوای په روه ردگار نه ندامه کانی دینیته قسه و شایه تی له سهر کرده وه کانی ده دهن، هه تا یه کیک ده لیت: (يَا رَبِّ أَمِنْتُ بِكَ، وَبِكِتَابِكَ، وَبِرُسُلِكَ، وَصَلَّيْتُ وَصَمْتُ وَتَصَدَّقْتُ وَبِخَيْرِ مَا اسْتَطَاعَ، فَيَقُولُ: هَا هُنَا إِذَنْ، ثُمَّ يَقُولُ: الْآنَ نَبْعَثُ شَاهِدًا عَلَيْكَ، فَيَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِهِ، مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيْهِ؟ فَيَخْتُمُ عَلَى فِيهِ، وَيَقَالُ لِفَخْذِهِ: انْطَقِي، فَتَنْطِقُ فِخْذُهُ وَلَحْمُهُ وَعِظَامُهُ بِعَمَلِهِ، وَذَلِكَ لِيَعْذَرَ مَنْ نَفْسُهُ)². واته: (ته ی په روه ردگار باوه پم هینا به توه، به کتیبی توه، به پیغه مبه رانی توه، نویژم کردو پوژووم گرت و خیرم کردو، به چاکترین شیوه چنه د بتوانی ستایشی خوی ده کات، ده لی: ده فرموویت: که و ابو نالیره دا پاوه سته. پاشان پیی ده وتریت: هه رئیس ته شایه تی خومانست له سهر

۱- أبو داود (۸۶۴)، وصحه الأرنأوط في شرح السنة ۴ / ۱۵۹.

۲- مسلم ۲۹۶۸ في الزهد.

ده نيرين، ده كه ويته بير كرده وه له خوڤى: داخو كى بيت شايه تيم له سهر بدات؟ ئينجا مور ئه نرى به سهر ده مي داو، به پان و ئيسك و گۆشتى ده وترىت: بينه گۆ، ئينجا پان و ئيسك و گۆشتى دینه قسه و شايه تى له سهر ده دهن له سهر كرده وه كانى، ئه مه ش بۆ ئه وهى بروبيا نووى نه مينيّت). خواى پهروه رديگار له باره ي شايه تى ئه ندامه كان له قورئانى پيرۆزدا ده فهرمويت: ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۱. واته: (له پۆزى كدا كه زمان و ده ست و قاچيان لييان ده بيته شايه تى كى گۆيا، له به رامبه ر ئه و كرده وانه وه كه ئه نجاميان ده داو (ئو بوختانانه ي ده يان كرد). وه ده رياره ي ئه وهى كه ئه وان لۆمه و سه رزه نشتى پيىستى خوڤيان ده كه ن كاتى شايه تى يان له سهر ده دات خواى گه وه ده فهرمويت: ﴿وَقَالُوا لَجُلُودِهِمْ لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾^۲. واته: (ئه وسا به غه مباريه وه به پيىستى خوڤيان ده لئين: بۆچى شايه تيتان له سه رداين خۆزه ره رتانه؟ له وه لامدا ده لئين: ئه وخوايه ئيمه ي هيناوه ته گوفتار كه ده توانيّت هه موو شتىك به ينيّه قسه و گفتوگو).

له نه فسى خۆتان بپرسنه وه به رله وهى ليتان بپرسريته وه:
هه ركه س ده يه ويّت له شه رمه زارى و پرسىارى پۆزى قيامه ت پزگارى بيت
باله دنيا دا له نه فسى خۆى بپرسىته وه پيش ئه وهى له پۆزى دوايى دا لى بپرسنه وه،
ئه وه تا خواى گه وه يادمان ده خاته وه و بۆمان باس ده كات كاتى ده فهرمويت:
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ﴾^۳. واته: (ئه ي
ئه وانه ي باوه رتان هيناوه، خواناس و پاريزكارين و له سنوره كانى مه ترازين،
باهه موو كه سىك سه رنج بدات و بزانيّت چى بۆ سبه ي ده ست پيشكه رى كردوه).

۱- النور: ۲۴.

۲- فصلت: ۲۱.

۳- الحشر: ۱۸.

میرگی (۸)

نهیّنکاران

ئەو نهیّنکارانە کێن؟

ئەوانەن کە دەزانن یەکیک لە مەرجەکانی قبوڵ بوونی کردەوهکان (دڵسۆزییە بۆ خوا) دەزانن پێویستە مڕۆڤ هەركاریك ئەنجامی دەدات تەنها بۆ خواو لەبەر خوا بێت، کاتی ئەوەیان زانی سوورن لەسەر شارندنەوهی کردەوهکانیان بەهێوای قبوڵ بوونیان و پاکردن لە مەترسی پیاو پووپامایی، دواي ئەوهی هەواڵی ئەو سێ کەسە دەخویننەوه دەزانن لە پۆزی قیامەت دا ئاگری دۆزەخ دەیانسووتینێ کە یەکیکیان قورئان خوینەو یەکیکی تر خیری زۆری کردووه و مائی بەخشیوه، سێ یەمیان تیکۆشەرێکە لە پێگەی خوادا گیانی بەخشیوه، ئەوەش بەهۆی ئەوهی ویست و مەبەستیان بۆ خوا نەبووه و هەریەکە بۆ مەبەستیکی دنیایی بووه).^۱

زێدەپۆیی لە شارندنەوهی کردەوهکانیان دەکەن لەترسی تۆلەو سزای قیامەت، پەپەرەو شوینکەوتوانیشیان لەسەر ئەو پێگایە پەرورده دەکەن، ئەوه ئیمامی (گەیلانی) یە بەیەکیک لە قوتابی یەکانی دەلیت: (کاریکە و دڵسۆزیە مەپوانە زۆری کردەوهکانت کە چەندن، دڵنایە تەنها ئەوەت لی وەردهگیریت کە نەت ویستووه کەس ببینی جگە لەخوا، هاوار لەخۆت کاردەکەیت بۆ پووپامایی خەلک و دەتەویت خوای پەروردهگار لیت وەرگیریت ئەوه خۆ گێل کردن و سەر لەخۆ تیکدانە).^۲ وە موفەسیری قورئان شوینکەوتووی بەشکو (أبو العالیة) دەلیت: (یەکیک لەهاوەلانی موحەمەد ﷺ پێی وەتم: کار بۆ غەیری خوا مەکە خوا دەتداتە دەست ئەو کەسە ی کاری بۆ دەکەي).^۳ کەسانیک دین لە پۆزی قیامەت بەکردەوهی زۆری بەقەد کێوان بەلام خودا (جلە جلاله) دەیکاتە تەپ و تۆزو پەرش و بلای دەکات، لە دنیا دا

۱- فەرموودهی سێ کەسەکی فەزێ دەدرێنە ناو ئاگرەوه، مسلم ۱۹۰۵.

۲- الفتح الرباني، ص ۲۶.

۳- صفة الصفوة ۳ / ۲۱۲.

به بئی هووده خۆی هیلاک کردووه و له پۆژی دواییشدا توشی ماندوووونی زیاتر تووندتر ده بیئت. بۆئوهیه (نهینکاران) به پڕوی ئهوانه دا هاوارده کهن که دلسۆز نین له کارو کرده و هیانداو پتیا ن ده لێن تهنا خۆ ماندوو ده کهن به بئی هووده و هیچیان پی نابپێ، قوتابی به کی پیشه و (حه سه نی به صری) که ناوی (مالیک بن دینار) ه ده لیت: (به و که سه بلێن که ناتوانی له کرده و ه کهانی دا دلسۆزو راستگویی باهیچ خۆ ماندوو نه کات).^۱

ئیبینولجه وزی وه سفیان ده کات:

ئیمام (ئیبینولجه وزی) جیاوازی نێوان نهینکاران و کهسانی تر پڕون ده کاته وه ده لیت: (ملکه چانه و له خوا ترسانه خۆ پهروه رده ده کات بۆ ئه وهی دیندارانه قسه بکات، بیدهنگ ده بیئت تا به ترسه وه قسه بکات، دنیا گه ری وازلی دینیت تا دنیا نه ویستانه قسه بکات، به هۆی دلسۆزی و نهت دروستی یان له ئاشکرای و دیار که وتنیشی دا ههروه کو له خه لوه تدابی، ئه وه ندهی بتوانی به سادهیی و خه نده وه هه لئس و کهوت ده کات تاناوی زاهیدی به سه ردا نه بپن، ئه وه تا (ئیبین سیرین) له پۆژدا پیده که نی و کاتی شه ویش ده هات و تاریک ده بوو ههروه کو ئه هلی دئی کوشتی وابوو).^۲ ئه وان به م شیوهیه بوون، هیچ شتی بۆ خه لک له حسابیاندا نه بوو بۆ به رده می خه لک کاریان نه ده کردو به هۆیه وه دوو دل و پارا نه ده بوون، ته نها ویستیان بۆ خوای گه وره بوو، زۆر نیگه ران و ماندوو ده بوون کاتی خه لک به تپرامانه وه بۆی ده پوانین، ئه وهیه ئیمام (ئیبینولقهیم) داوی ده کات و ده لیت: (کرده وهت به سوودو قازانج بکه به وهی له خه لکی ون ده کهیت و به دلسۆزی به وه ئه نجامی ده دهیت، وه له نه فسی خۆشتی ون بکه به وهی بپوانیته چاکه و پیاوه تی و ئه نجامی بدهیت و منهت نه کهیت، هه ولیده با نه نه فسی خۆت بیبینی و نه خه لکی بیبینن).^۳

۱- صفة الصفوة ۳ / ۲۸۳.

۲- صید الخاطر / ۳۵۹.

۳- الفوائد / ۷۶، النقائس.

چەند وىڭە و نموونەيەك لەشاردنهوہى پەرسەش و بەندايەتيان:

شوينكەوتوى بەريز (ئەيىوبى سەختيانى) دەليت: وەللاھى بەندە راست ناکات جگەلەوہى بەنەينى ئەنجامى دەدات و ھەست بەچاکە و جيگەى ناکات).^۱ وە (حەمماد بن زەيد) لە متمانە بوونى بە و قسەيەى دەليت: (ئەيىوب کاتى فەرموودە ياقسەيەك کارى تى دەکرد، يا فەرموودە و قسەيەكى باس دەکرد و فرمىسكى دەھات، فمى دەکرد و تفى دەکردەوہ و دەى و ت ئاى كە (ھەلامەتتىكى توندە)).^۲

خۆى وانيشان دەدا ھەلامەتى گرتى، ئەو ھەش بۆ شاردنهوہى گريان و فرمىسكەكانى و ھەيوای ئەوہى لە و كەسانەبيت كەخودا دەيانخاتە ژيەر سىبەرى پەحمەتى خۆى لە و پۆژەدا كە ھىچ سىبەريك نىيە جگە لە سىبەرى پەحمەتى خوا.

كاتى يەككيان لەدروستکردنى نەخۆشى بۆ شاردنهوہى فرمىسكەكانى سەر نەدەكەوت، ئەوا لە و شوينە ھەلدەستا لەترسى ئەو كەرەكەى ئاشكرا نەبيت.

ئەوہى پيشەوا (بەصرى) باسى دەكات و دەليت: (ئەگەر پياو لە كۆرپىدا دانىشتبوو ھەنسك و فرمىسكەكانى زۆريان بۆ ھىنا بابيان گيژتەوہ و ھەوہلەدا نەيەنە خوار ئەگەر ترسى ئەوہى ھەبوو فرياً نەكەويت و ئاشكرا بيت با لە و شوينە ھەستى).^۳ ئەوان بەردەوام لەسەر ئەو سىفەتە سوور بوون، ئەو ھەتا شوينكەوتوى بەشكۆ (محمد بن واسع) باسى يەككە لەوان دەكات و دەليت: (ئەو پياوہ توانيويەتى ماوہى بىست سال بگريت و خيزانەكەى كە لەگەلىدا ژياوہ پىي نەزانىوہ)،^۴ بەپاستى ئەوہ زىادەپۆيىيە لە دلسۆزىدا، شاردنهوہ پەنھان كردنى كاريان تا ئەو پلەيە بوو، توانيويەتى وابكات كە ژنەكەى كە نزىكترين كەسە لىيەوہ بەگريانەكەى نەزانيت لەكاتىكا ئەو شەوانە موناجاتى لەگەل پەرورەدگاردا كرووہ و گرياوہ بۆ ماوہى (۲۰ سال) ئەوہ لەترسى تووشبوونى بەپياو پوپامايى.

۱- صفة الصفوة / ۲۹۴.

۲- صفة الصفوة / ۲۹۵.

۳- الزهد لأحمد ۲۶۲.

۴- صفة الصفوة ۳ / ۲۶۹.

له ترجه مه که ی ئیمام (الماوردی) دا هاتوو هیچ شتی له و بابه ته همه جورانه ی ژبانی خو ی دهر نه خستوو، به لکو هه مووی له جیگه یه ک داناو و ه کاتی مردنی نزیك ده بیته وه به که سیك که متمانه ی پی هی هیه ده لیت: ئه و په پاورانه ی له فلان جیگه دانراون هه مووی له ئاماده کردنی خۆمه، کاتی مه رگ زۆری بۆ هینام و که و تمه گیانه لا ده ستت بخه ره ناو دهستم نه گه ر دهستم داخست و گرژ بوو توند گرت و گوشیم بزانه که خودا هیچی لی وهر نه گرتووم، په پاره کان هه لگروه له شه ودا بیانخه ره ناو دیجله وه، به لام نه گه ر دهستم دریژ کردو کرده وه و دهستی تۆم به سه رمدا توند نه کرد ئه و بزانه خودا لیتی وهر گرتووم و من به پراستی سه ر که وتۆم له وه ی که به هیوای نیه ت پاکو دلسۆزی بووم، ئه و که سه ش ده لیت: (له کاتی سه ره مه رگدا دهستم له ناو دهستی دا بوو، به لام نه و دهستی کرده وه و هیچ دهستی به سه ر دهستم دا دانه خست و نه ی گرت و نه ی گوشی، ئینجا زانیم ئه وه نیشانه ی قبول کردنی کتیبه کانیه تی، پاشان کتیبه کانم بۆ بلاو کرده وه له دوا ی مردنی).^۱ ئه و کتیبانه ی که هه موو ته مه نی له نویسیاندا خه رج کردوو و شه و ونخونی له سه ر کیشاوه و نه فسی خو ی له خه و حه رام کردوو، ئینجا دوا ی ئه و هه موومان دوو بوونه ی داواده کات بخزیته پووباری دیجله وه له ترسی پیا.

پیش ئه وه یش ئیمام (الشافعی) ده لیت: (چه ند حه زده که م که خه لکی فی ربن هه رگیز هیچ شتیکی ئه و زانسته نه ده نه پال من و پیم خو شه هیچ پاداشتیکی له سه ر وهر نه گرم و هیچ سوپاسم نه کریت).^۲

به لئ ئه و واگومان ده بات که سوپاسی خه لکی له ئه جرو پاداشتی که م ده کاته وه له و سیفه تی نه ینکار ییه ی که ئه و عه شقییه تی که م ده بیته وه.

۱- وفیات الأعیان ۳ / ۲۸۲.

۲- البداية و النهایة ۱۰ / ۲۵۳.

میرگی (۹)

خوابەرستانى شەو

ئەو سىفەتى نەوئى يەكەم بوو (سوارچاكى پۆڭۋ خوابەرستى شەو) بوون،
 ئەوان كەسانىك بوون نەفسى خۇيان پاك كىردىبووئە تا بىتوانن بەئاسانى بەسەرى
 زالېن دەبوونە گەورە سەردارى نەفسى خۇيان، ئەوان لى نەدەگەپان بىنە بەندەى
 نەفسى خۇيان چۆنى بویت وا ئاراستەيان بىكات، بەلكو دەيان ويىست بەجۆرىكېن
 جىاوازىن لەوانەى نەفسىيان (الأمارۋ بالسوء - فەرمانكارى خراپە) كارن، خوى
 پەرورەدگار لە قورئانى پىرۆزدا دەفەر مووئى: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا
 رَحِمَ رَبِّي﴾. واتە: (بەپراستى نەفس ئەگەر بەنووزى خواناسى ئاوەدان نەبىت نۆر
 فەرماندەرە بە گوناھ و ھەلەو تاوان، مەگەر نەفسىك كە پەرورەدگارم مېھرەبانى
 پى كىردىبىت). ئەوان نەفسىيان بەخوئىندى وىردەكان پادەھىئاو لەژىر ويىست و
 بىپارى خۇيان دەبوو تاوايان لىدەكرد قورستىن پەرستش بەلايانەو خۇش و
 خۇشەويىست تر دەبوو، نۆر لەوان دەگىرپنەو كە بەداخ و پەرۆشى ھىچ شىتېكەو
 نەبوون لە دنيادا بەقەدەر (شەونخونى شەوان و تىنويەتى نىوہ پوان) كەبرىتېن لە
 ھەستان بۆ شەو نوئىز لەشەوانداو بەپۆڭۋوبوون لە پۆڭۋدا، چونكە ھەستان لە شەواندا
 بۆ شەونوئىز لە قورستىنى پەرستشەكانە كە پىشەو كارى ئەوان بوو و پىوہى
 خەرىك بوون، ھىچ تام و چىژيان لە پەرستش و موناجات نەكردىوہ جگە لە و كاتەى
 شەو داپۆشويون، ھەتا قوتابى يەك لە قوتابى يەكانيان (عطاء بن أبى رباح) والى
 دەكات بەم جۆرە وەسفى بىكات: (زىندووكەرەوہ يە بۆ جەستەو نوور پۆشنايى يە بۆ
 دل، شەوق و گەشە يە بۆ پوخسار، ھىزە بۆ بىنن و ھەموو ئەندامەكان، كاتى
 كەسى ھەلدەستى بۆ شەو نوئىز بەپراستى شادو دلخۇش دەبىت، ئەگەر لە

جیگا که ای دا دهنویت به پاستی دل ته نگ و خه مین و دلشکاوه و هه روه کو شتیکی ون کرد بیئت و له پاستیشدا گه وره ترین قازانچ و کاری سود به خش و به نرخ وی کردوه).^۱

داوی ئه وه ئه و په رسته شه گرانه هیچ قورس و نامۆ نییه له سه ر نه فس، ئه وه په رستش و عیباده تیکه خوای په روه ردگار پیغه مبه ری ﷺ تیا دا په روه رده کرد، پیش ئه وه ی په وانه ی بکات، له سه ره تا دا فره زی کرد له سه ر خو ی شوینکه و تووانی ئه وه ش له به ره ئه وه ی به ره ی دامه زرینه رو بناغه دانر ناتوانی به و ئه رکی بانگه وازه گه وره و گرنگه هه سستی ئه گه ر بنچینه یه کی پته وو توندی نه بیئت، ئه گه ر له سه ر بناغه یه کی قایم و جیگیر بنیات نه بو بیئت، ئه وه بوو (محمد ابن سیرین) داوای ده کرد له پیشه نگ و پیشه وایانی به تواناو دامه زرینه ر، ده یوت: (گومانی تیدانییه ده بیئت شه و نو یژ بکه ن ته نانه ت ئه گه ر به قه د ماوه ی شیر دوشینی کیش بیئت).^۲

عاشقانی شه و:

خۆ شه ویستیان بۆ هه ستان له شه و داو شه و نو یژ گه یشت بووه پاده یه ک که شه و ته واو ده بوو دلایان بۆی ته نگ ده بوو، ئه وه تا ئیمام (سوفیانی شه وری) ده لیت: (کاتی شه و دی دلخۆش ده بم پیی، وه که پۆژدی دلم ته نگ ده بیئت).^۳

چۆن عاشقی شه و نابن که تیا دا خوای په روه ردگار داده به زیته ئاسمانی دنیاو، ئه وان هه ست به لی نزیک بوونه وه ی زیاتری ده که ن و زیاتر تام و چیژ له مونا جات ده که ن، چۆن عاشقی نابن که یه کیکه له و پێگایانه ی به سه لامه تی ده یانگه یه نیته به هه شت ئه وه ش به فره مووده ی پیغه مبه ری ﷺ: ((يا أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسِ نِيَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِالسَّلَامِ)).^۴ واته: (ئه ی خه لکینه سه لام له یه کتر بکه ن، خواردنی هه ژاران بده ن، له شه و دا نو یژ بکه ن ئه و کاته

۱- البداية و النهاية ۹ / ۲۹۴.

۲- الزهد لأحمد / ۳۰۶.

۳- الجرح والتعديل ۸۵/۱.

۴- الترمذي ۲۴۸۷ وصححه الأرنؤوط، الرياض ۱۱۶۶/۷.

خه لکی نوستون، به سه لامه تی ده چنه به هه شته وه). چۆن شهیدای شه و نه بن که پیشه نگ و خۆشه و یستیان ﷺ (تیایدا هه ستاوه و نه وه نده شه و نوێژی کردوه تا پی یه کانی ئاوساون). ئه وان بپاریان داوه و سوورن له سه ر ئه وه ی که شوینکه و تووی ئه وین تا له گه ل ئه ودا هه شر بکړین.

واده و به لینی نه وه کان:

له بهر سووربوونیان بۆ ئه و په رسته شه، نه وه دوا ی نه وه واده و په یمانی له سه ر ده به ستن، باوکان له ده روونی پۆله کانیاندا ده یچینن، له (معاویه بن قرة) ده گێر نه وه که باوکی له کاتی که کوپه که ی نوێژی خه و تنان ده کات پی ی ده لیت: (بخه وه کوپم به لکو خودا له شه ودا خپری زۆرت پی ببه خشیّت)^۱، وه له (ئه بی هورهیره) ده گێر نه وه که کۆتایی شه وی دابه ش کردبوو، (بۆ خۆی سی یه کی شه و هه لده ستا، خیزانه که ی سی یه کی تری شه و کوپه که ی سی یه کی دوا یی هه لده ستا، نه گه ر ئه میان ده نووست ئه وی تریان هه لده ستا به م جۆره)^۲.

هه روه کو فه رموده که ی پیغه مبه ر ﷺ به جی بهینیت که ده فه رموویت: ((رحم الله رجلاً قام من الليل، فصلی وأيقظ امرأته، فإن أبت نضح في وجهها الماء، رحم الله امرأة قامت من الليل فصلت، وأيقظت زوجها فإن أبى نضحت في وجهه الماء))^۳. واته: (په حمه تی خوا له و پیاوه بی که به شه و هه لده سی شه و نوێژ ده کات و ژنه که شی هه لده سین، خۆ نه گه ر ژنه که ی به گو ی نه کردو هه لده ستا با ئا و بپرزینی له دم و چاوی، په حمه تی خوا له و ژنه بی که به شه و هه لده ستی شه و نوێژ ده کا و میژده که شی هه لده ستینی، خۆ نه گه ر میژده که ی به گو یی نه کردو هه لده ستا با ئا و بپرزینی له دم و چاوی).

۱- الزهد لأحمد ۱۸۷.

۲- الزهد لأحمد ۱۷۷.

۳- أبو داود ۱۳۰۸.

کۆت و بهندی هه‌له و تاوانه‌کان:

کاتی کابرایه‌ک دێته خزمه‌ت (حه‌سه‌نی به‌صری) که‌وازی له شه‌ونویژ هیناوه و نایکات، ئه‌ویش ده‌یگێژپه‌وه بۆ کۆت و به‌ندبوونی به‌ گوناھ و ده‌لی له‌ به‌رئه‌وه‌یه له‌ خێره‌ که‌وره‌یه بێ به‌ش بووه‌و که‌ تیایدا گفتوگۆو مونا‌جات له‌ گه‌ڵ خۆشه‌ویسته‌که‌یدا ده‌کات و تیایدا به‌ سه‌ر نه‌فسدا سه‌ر ده‌که‌وێت، وه‌تیایدا له‌ کێشه‌ی‌زی ئه‌و قوپه‌ به‌رزده‌بیته‌وه، له‌ویدا هاوار ده‌کات و پێی ده‌لی: (ئه‌گه‌ر ناتوانی له‌ شه‌ودا بۆشه‌ونویژ هه‌ستی و له‌ پۆژدا به‌ پۆژوویی چاک بزانه‌ که‌ تۆ به‌ش بپاوه‌ بوویت و هه‌له‌و تاوانه‌کانت کۆتیا‌ن کردبویت)^١.

وه‌ گوناھ و تاوان به‌ کۆت و زنجیر داده‌نێت که‌ پێگری ده‌کات له‌ په‌خساندن و سه‌رکه‌وتنی بۆ ئه‌نجامدانی ئه‌و خێره‌و گومانێ تیدا نییه‌ که‌ ده‌بی ته‌وبه‌یه‌کی دڵسۆزانه‌و پاستگۆیا‌نه‌ بکات، داوا‌ی پاک بوونه‌وه‌و لێخۆشبوون له‌ خوا بکات تا به‌ لێک دلی بۆ ئه‌و په‌رستشه‌ بکێته‌وه‌و به‌هۆیه‌وه‌ خۆش‌حال و به‌خته‌وه‌ر بێت، ئه‌وه‌تا پیاوی‌ک دێته‌ خزمه‌تی (حه‌سه‌نی به‌صری) و پرسیا‌ری لی ده‌کات: (ئه‌ی باوکی سه‌عید: ناتوانم شه‌وانه‌ هه‌ستم و شه‌و نویژ بکه‌م! پێی ده‌لێت: ئه‌ی کوپی برام داوا‌ی لێخۆشبوون له‌ خوا بکه‌و بکه‌ پێره‌وه‌ بۆلای ئه‌و، ئه‌وه‌ نیشانه‌ی خراپه‌کاریه‌)^٢. وه‌ وتی: (کاتی مرۆڤ تاوانێک ده‌کات به‌هۆیه‌وه‌ له‌ شه‌و نویژ بێ به‌ش ده‌بیته‌)^٣.

جابه‌پاستی کی ده‌یه‌وێت له‌ کۆمه‌لی ((خواپه‌رستانی شه‌و بیته‌)) هه‌یچی له‌ به‌رده‌مدا نییه‌ ته‌نها ئه‌وه‌نه‌بیته‌ دوور بکه‌وێته‌وه‌ له‌ گوناھ و تاوان و به‌سه‌ر نه‌فسی خۆی‌دا سه‌رکه‌وێت.

١- حه‌سه‌نی به‌صری - لابن الجوزي، ص ١٤.

٢- هه‌مان سه‌رچاوه‌، ص ١٤.

٣- حه‌سه‌نی به‌صری - لابن الجوزي، ص ١٤.

میڙگی (۱۰)

ئەو ملکہچی و لەخواترسییە

ونە

ئەو دیاردانەى لەسەر زۆر کەس دەست بە دیارکەوتن دەکەن وەک پەقیەتی دل و وشک بوونی چاوەکان و شپەزەیی و پەشیوی جەستە و نەمان و لەناو چوونی سەرنج و تێپامان و وردبوونەو بەهۆی ئەو ماددەو سامانەوێە کە دڵمانى داگیر کردووە، وای لێهاتووە:

((بەشداری کردنمان لە نوێژەکانمان و قورئان خوێندن و سەردانی گۆرستان و نەخۆشخانەکان و هەتا کۆچی دواى بەککیشمان)) هیچ لە قورئان خوێندنمان زیادناکەن و ئەگەر زیادیشی بکەن بە دل هۆشیاری خوێندنەوێە کەى نییە و بیری لى ناکاتەو، وەستان لەشەوداو شەونویژ لەسەر زۆری نەفسەکان قورس و گرانبە کاتى بۆ نوێژکردن هەلە دەستى زۆر بە خێرایى تەواوى دەکەن و بەپەلە هەلە دەپروکێتن، ئەو ئەو ماددەى ناخى دڵەکانى پیس و ژەنگاوى کردووە، وە دڵەکان توانایان نییە بگەرێتەو باری پاست و تەندروستى خۆیان هەتا پاک نەکرێتەو لەهەموو ئەو ژەنگ و پیسییەى پێوێە پەيوەستن.

ئەو هەتا ئەمیری ئیمانداران (عوسمانى کۆپى عەفان) دەست لەسەر ئەو دیاردەى داونى دەلێت: (ئەگەر بێت و دڵە کانتان پاک بکەنەو ئەو هەرگیز لە وتەکانى پەروەردگار تێر نابن)^۱. پاک کردنەوێە جەستە بەئاو بەس نیە و پێویست نییە بەقەد پاکردنەوێە دڵەکان لە وابەستە بوونیان بە دنیاو بۆ گەشتن و وە دەستپێنانى ئەو ملکہچیو لەخوا ترسییەى و نیا ن کردووە و لە دەستیان چوو.

له نیوان ملکه چی راسته قینه و خو ملکه چ کردند:

ملکه چی و له خوا ترسانی راسته قینه نه وه په که نیمام (ثینولقهیم) باسی لی کردوه و ناوی ناوه: (ملکه چ بوون و خو به که م زانینی باوه) و به م جوړه دهیان ناسینی: (به دل ترسانه له خوا و به گوره و خاوه دسه لات و شکو و یقارو شهرم و سام و هه بیته زانینی خوا، دلی ده شکینته وه بڅ خوا شکانیکي کوگیرو پر له ترس و شهرم و خوشه ویستی و پړز لینانی، وه دیتن و داننان به نیعمه ته کانی خوا داننان به هه له و تاوانه کانی خویدا، نه وه په به دل ترسان و ملکه چ بوون که گومانی تیدا نیبه به م جوړه نه ندامه کانیش و لی ده کات ملکه چ بن و شوینه وارو کاریگری نه و به دل ترسانه یان پیوه دیار بیت. نه وه په هه سترکردن به دسه لات و گه وریو فرمانداریه تی خوا، هه ست کردن به وه که تو له نیوان ده ستیدا و هه ستاویت و هه ورو کو چوڼ نه و نازو نیعمه تانه ده بیینی و دانیان پیا دهنی که په ورو دگار پیتی به خشیوه و نه ونده ژوڼ له ژماره نایه، له به رامبه ر نه وه شدا باسی که م و کوپی یه کانی خو ت ده که یت له به رده م نه و چند نیعمه ته ی که شهرم و حه یای بڅ هیش توویه ووه پپی داوی، له ویدا دل والی ده کات بشکینته ووه ده گاته لوتکه ی شکاننده ووه خو به که م گرتن، هه رکاتی بیرله تاوان و سه ریچیو خراپه و که م و کوپی یه کانی خو ی ده کاته وه له گهل نه و هه موو په حمه ت و میهره بانیه ی خوا به رامبه ری هه بیووه، نه و به دل ده ترسی و ملکه چ ده بیت و نه ندامه کانی ناگادار ده کاته وه به لام ملکه چی و خو به که م گرتنی فیلاوی نه نقه ست نه وه په که نیمام (ثینولقهیم) ناوی ناوه (ملکه چی دوپووی) و به م جوړه و هسفی ده کات: (ده ست به دروست کردنی ده کات له سه ر نه ندامه کانی و ترسی خوی له دلدا نیبه، هه ورو کو هندی له هاوه لان دهیان فرموو: (په ناده گرم به خوا له ملکه چ بوونی دوپووی) و ترا: ملکه چی دوپوو چونه؟ وتی: ده بیینی جهسته ی ده ترسی به لام هیچ ترس و ملکه چ بوونیک له دلیدا نیبه).

ترس و ملکه چي نه ويستراو و ناپه سه ند:

که سانیك هه واده زانن ملکه چي و خو به که م گرتن و له خوا ترسان بریتیه له: سه ردانه واندن و به هیواش پوښتن و دهنگ نزم کردنه وه) نه وه یان له بیرکردوه که ملکه چ بوون و خو به که م زانین له دل وهیه، نه وه تا نه میری باوه پداران نیمامی (عومهر-سه لامی خوی لی) ده بینئ، پیاویک له نوښه که یدا ملی دانه واندوه، پئی ده لیت: نهی خاوه ن گهر دن گهر دنت به رزکه وه له خواترسی و ملکه چي له مل و گهر دنه کاندانیه به لکو له دل کاندایه^۱. خو عومهر (سه لامی خوی لی) به راستی له خوا ترس و خوا په رست بوو، وه کو (عائیشه سه لامی خوی لی) وه سفی ده کات کاتی ده بینئ: (کومه لیک لاو به خاویو به هیواشی به پئی دا ده پوښتن له هاوه له کانی ده پرسیت نه وانه کیڼ؟ نه وانیش ده لین: صوفی و له خوا ترسن نه ویش ده لیت: عومهری کوپی خه طاب که به ریگادا ده پوښتن به خیرایی ده پوښتن، که قسه ده کرا گوئی ده گرت، له که سیکي دابا نیش و نازاری زوری پی ده که یاند نه گهر خواردنی ده خوارد تیری ده خوارد به راستی صوفی و له خوا ترس و خوا په رستیش بوو^۲.

له گه ل نه وه ش نه و گهر دنی دانه دهنه واندو له پوښتنیش دا خاووخلیچک و هیواش نه بوو، (حه سنی به صری) له وه سفی دا ده لی: (عومهری کوپی خه طاب - سه لامی خوی لی) - له ویرده کانی دا نایه تیکی خوینده وه هه نسکی ده داو هه ناسه برکیتی پیکه وتبوو، بۆ ماوه ی چهنه پوژیک له مالدا مایه وه به جوړی تاسابوو که وایانده زانی نه خوش که وتوه^۳.

به رده وامي کومه لی له خواترس و ملکه چان:

به رهی خه لیفه و هاوه لانی به پیژ به شوین یه کداو یه که به دواي یه کدا شوین پی ی نه وانیان هه لده گرت، پو له کانی هاوه لان که ناودارترینیان (ثیبونوزبه یر - سه لامی خوی لی) بوو، نه و که سهی که (یحیی بن وثاب) له باره یه وه ده لیت:

۱- مدارج السالکین ۱ / ۵۲۱.

۲- مدارج السالکین ۱ / ۵۲۱.

۳- الزهد / ۱۱۹.

(ئىبنو زوبەير كاتى سوزدەى دەبرد چۆلەكەكان دادەبارىنە سەر پشتى و لەسەرى دەنىشتەو وە وایان دەزانى دیوار یان كۆترە دارىكە)^۱. ئەو پۆدەچو وە ناو سوزدەكانى و موناجاتى لەگەل پەرەردىگارى دا دەکرد، دلى وابەستەى بەدى هینەرەكەى دەبو وەرەكو بەچاوى ببىنى، چى لەو چركە ساتانە جوانترە كە بەندە ئەوئەندە بەرزەبىتەو تە ئەو جىگەىە هەرچى وابەستەى دنیا و پاكىشەرانىبەتى بەرى دەدا و لەبىرى دەباتەو، وەبەرەى شوینكە و تەوانىش فێردەبوون لەوانە، ئەو (مەسروق) بە (سەعیدى كورپى جوبەین) دەلێت: (ئەبا سەعید هیچ شتى نییە و نەماوە پەرەبەت و ئارەزوو بۆى هەبى جگە لەوەى پەرومان بەو خۆلە تۆزای بكەین)^۲. ئەو حەسرەت و خەفەت بۆ هیچ شتىكى ئەو دنیاىە ناخوات كە بەجێ دەهێلێت، جگە لەو چركەساتانەى كە تیايدا لەخوای خۆى نزىك دەكاتەو، دەلێت: (هیچ شتى لەدنیا نییە جىگای ئەسەف بى، جگە لەسوزدەكان كە بۆ خوای دەبەین)^۳.

ئەوانە كەسانىك بوون كاتى لەبەر دەستى خوای خۆیان پادەو وەستان هەستەكانیان لەكار دەكەوتن هیچیان لە دەست نەدەما و نەدەهات جگە لەملكەچ كردن و خۆبەكەم گرتن لەبەر دەمیدا، لەتەر جەمەكەى (محمەد بن نصر المروزى) و تەيەكى (ئەبى بەكر ئەحمەد بن ئىسحاق) هاتوو دەلێ: (دوو پێشەوام ناسیو و لەوان بەختەو وەرترم نەدیو و نەناسیو ئەوانىش (ئەبا حاتم ئەلرازى) و موخەمەد بن نەصرلمەروزى) بوون، بەلام كەسێكم نەدیو نوێزى لە (موخەمەد بن نەصر) چاكتر بووبى، ئەو پێى پاكەیاندم كە زەردەوالەيەك لەسەر ناوچەوانى نىشتۆتەو وە تاواى لێكردو وە خوین بەپوخسارىیەو وە تەنۆك تەنۆك پێچكەى گرتوو بەلام جۆلەى نەكردو وە)^۴.

۱- ئەو ش لەزىزى مانەو و درۆز كەندەو سوزدەكان.

۲- الزهد / ۲۴۹.

۳- الزهد / ۲۴۹.

۴- طبقات الشافعية ۲ / ۲۲.

فرمیسکه بهرزو به نرخه کان:

ئەو ئەنگری گوناھ و سەرپێچی یە دەچێتە دڵی مەرفەو و دەیکاتە خەڵۆزێکی
پەشی وشک هەلاتوو، هیچ شتێ داینا مرکێتتەو و تینویەتی ناشکێتێ جگە لەو
فرمیسکانە ی لە کاریگەری ترس لە لێپرسینەو و پۆژی قیامت هەلدەقۆلێن و
دادهبارن و، هەست کردن بە چاودێری خودایی لە سەر هەموو قسە و تارو
کردهوویە ک، لە بەر ئەو یە ئیعام (حەسەنی بەصری) لە سەر ئەو فرمیسکه بهرزو
بە نرخانە دەلێت:

(هیچ چاویک فرمیسک ناپێژێ و داناباریتێ لە ترسی خوا ئیلاخوا ئاگر لە سەر
جەستە ی حەرام دەکات ئەگەر هاتنە خوار بۆ سەر پوومەتی ئەو ئەو دەموچاوه
هەژاری سوکایەتی ناشیرینی ناکات، هیچ کاری نرخ و بەهاو پاداشتی بەقەد ئەو
فرمیسکانە نییە کە لە ترسی خوا دین و بەویستی خوا گەرمی ئاگر داده مرکێتن و
دەیکۆژێننەو، ئەگەر پیاویک لە ئوممەتێکدا لە ترسی خوا بگری ئومیدم وایە خوای
گەورە پەحم بەو ئوممەتە بکات بە تێکرای بەهۆی فرمیسکهکانی ئەو پیاو وە)'.
ئەو یە بلێسە ی سەر پێچی و بێ ئاگایی کە بە سەر دڵە کانیاندا دین و دەگۆپێن
لە نێوان ئەو لە نێوان ملکهچی و لە خوا ترساندا، ئایا بەو فرمیسکه بهرزو به نرخانە
دەیکۆژێننەو و بەم جۆرە وەپێ دەکەوین؟؟.

میڙگی (۱۱)

شوانی دهوری پاوان

پیڻه مبه رڳو وه سفي نهوانه دهکات که دهکونه ناو (شبهاټ-
گومانلیکراوه کانه وه) بهو شوانانه ی مه پره کانیاں له دهوری په ریږو پاوانه کان
ده له وه پښن و نزیکه بکه ونه ناوی یه وه، مادام له دهورو بهری دا ده له وه پښن.
هر نه وه نده یه کیڅ که وته گومان لیکراوه کان، که له نیوان حال و حرامدایه،
گومانی تیدا نییه پوڅک ده بی بکه ویتته حرامه وه له بهر نه وه ی (کاروباره گومان
لیکراوه کان هه یه حال و هه شیان حرامه. پښه وا (قه سطلانی) له سر نه و
هر موده یه باسیکی هه یه تیایدا ده لیت: (سویندت ددهم به خوا هرشتی یا کاریک
له حال لای یه که ی دلنیانه بووی وازی لی بهیتنه، چن پیڻه مبه رڳو وازی له ده نکه
خورماکه هیئاو ترسا له وه ی زهکات یان (صدقه - خیر) بیت، بهرترین پله ی وهر
نه وه یه وازله حال بیتنی له ترسی نه وه ی بتخاته حرامه وه، هه روکو نه وه ی
(ابراهیم کوپی نه دهم) کری ی ئیشه که ی خوی وهر نه گرت چونکه گومانی هه بوو
کاره که ی به چاکی نه نجام دبی و، له بهر توندی برسیتی یه که ی نوشتا بووه وه).^۱

(مه یموون کوپی مه هران) ده لیت: (پیاو له حال لدا سه لامهت دهرناچیت هه تا
له نیوان نه وو حرامدا پرده یه که له حال دروست نه بیت).^۲ هه نه و هویه ش بوو
(هاوه لانی به ریږ - په زای خویان لی بی) والیکردبوو زور له کاروباری حال لایان
وازل بهیتا بوو له ترسی نه وه ی بکه ونه حرامه وه.

گوچی وهر:

هاوه لان - په زای خویان لی بی - هیچ گونا میکیان به بچووک نه ده زانی و هه رگیز
نه ده که تنه وه گومانلیکراوه کان، به لکو نه وه ی له بهر چاوی نیمه زور وردو بچوکه لای

۱- إرشاد الساري: ۱ / ۱۹۱.

۲- الورع لأحمد / ۴۴.

ئەوان لە گوناھە گەرەکان بوو، ئەو (عوبادە یە - پەزای خوای لێبی) قسە بۆ شوینکە وتوان دەکات وەک پێشەواو پابەرێک و دەلێت: (ئێو کاری وادەکن کە لە بەرچاوتان لە تالە موویە کە مەترۆ بچوکتەر، بەلام ئیمە لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ بە گوناھە گەرەکان و تاوانی وێرانکارمان دەزانێ).^۱ ئەو لەسەردەمی شوینکە وتواندا ئەو دەلێت، ئەو ئەگەر ئەو سەردەمی ئیستای ئیمە دیتبا چی دەگوت؟؟

تێڕوانین و بیرکردنە و میان بۆ تێڕوانینی خودابوو:

غەم و پەژارە بۆ ئەو کەسە لەسەردەمی ئیمەدا بەموسڵمانانی سەردەمی یەکەم دەلێت:

(ئەوان پیاو بوون و ئیمەیش پیاوین) نەخێر نەو ئەو قسە ئەو کەسە نەپراستە و نەدادگەرانیە، پیاوێتی تەنها بەمانای نێرینەیی نایەت، بەلکو بەمانای چەند سیفەتێکی پەسەن و بنچینەیی دیت کە هیچ سەردەمێک وەک سەردەمی یەکەم تێڕو تەواو نەبوو، ئەوان کە سائیک بوون توانایان هەبوو بەسەر دنیاو بەلام نەیان دەویست و تیایدا تەنها ئەو یان دەویست کە لای خوا، نموونەش بۆ ئەو خوای پەرورەدگار دەفەر موویت: ﴿وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى﴾^۲. واتە: (ببگومان قیامەت و دواپۆژ چاکترە بۆ تۆ لە دنیا). بەپراستی ئیمام (ئیبینولجەوزی) چاکی وتوو کە دەلێت: (وێڵاھی بەو کەسە دەلێن پیاو کاتی حەزی لە حەرمکراویکە و توانای هەیه بیکات و بۆی تینوو دەبی، بەلام کە بۆی دەپوانی دەزانێ حەرامە و نەهی لێکراو، ئەو نەندە شەرم دەکات بکەوێتە ناوی، تالە بەرچاوی دەبی نزی و تینویتی یە کە ی دەپوات و وازی لێ دینی)^۳.

۱- الورع (۱۵).

۲- الضحی: ۴.

۳- صید الخاطر / ۱۳۷.

فاروق وهرع دهزانی و فیрман دهکات:

ئەو ئەمیری باوەرداران ئیمامی (عومەر - پەزای خۆی ئێبی) کە توانای ھەیە لەسەر دنیاو بەلام نایەوی، دەستی لی ھەلگرتووە و کاریگەری قیامەتی لەسەر، لەترسی لێپرسینەو ھێ خودایی لە پۆژی قیامەتدا لەسەر ھەر فلسێک کە بەناپەرەوا وەری گرتی، باشتەین نمونە لە (وهرع) ی ئەو کە لە سەردەمی ئیمەدا لە ئەفسانەو خەیاڵ دەچیت و دەگێردیتەو، لەو نمونانەش (پەزای خۆی ئێبی) کە لەسەری باسکراوە (عەتر - بۆنیک - لەبۆنی موسلمانانی دەداتە دەست خێزانەکە، خێزانەکەشی دەی فرۆشیت - عەتارە کە ئەو دەگێریتەو دەلێت: پێی فرۆشتم لێی کەم و زیاد دەکردو سەرەکە بەدەدەکانی شکاندو ھەندێ لەبۆنەکە بەپەنجەییو کردو دواتر بەسەر سەرپۆشەکیدە ھێنا، عومەر ھاتەو وتی: ئەو بۆنە چییە؟ ئەو ھێ پوویدا بوو بۆم گێراییو، ئەویش بەخێزانەکە وتی: بۆنی موسلمانان وەرەگەریو خۆتی پێ بۆن خۆش دەکە! سەرپۆشەکە لەسەری کردەو ھاوی پێداکردو پاشان لەخۆلی وەرداو ئینجا بۆنی پێوەکرد، ئەھاوی دەکرد ماشاءالله! بەم جۆرە لە پرسیاری خوا ترساو لەپۆژی قیامەت لەسەر مالی موسلمانان. خۆزگە لەسەردەمی ئیمەدا ژیاو و دیتبای گەرەو سەرۆکەکانی چی بەمال و سامانی موسلمانان دەکەن.

خوشکەکانی بیشری حافی و ئیمامی ئەحمەد:

ھەوالی ژیان و بەسەرھاتی عومەر (پەزای خۆی ئێبی) ھاوڵە بەپێزەکان (پەزای خۆیان ئێبی) نەو ھەیک لەدوای خۆیان پەرەردە دەکەن کە جیابوون لەھەموو نەو ھەکانی تر لە (عیزەت و ورد بینیو بەتوندگرتنی ئیمامی ئەبو بەکر و وهرع و لەخواترسی ئیمامی عومەر و ھەبای ئیمامی عوسمان و زەنگ و ژیریو زیرەکی ئیمامی عەلی - پەزای خۆی ئێبی). وە ئیمامی ئەحمەد کە ناویانگی وەرەمی ئەو زۆری لی دەگێردیتەو لەھەموو گومان لێکراوەکان ھەتا پەرتوکیک لەسەری

دانراوه و تيايدا هاتووه: ژنيك پرسياړی لی دهکات و دهلیت: نیمه له بهر پووناکی چرای پاسه وانه کان ته شی ده پړسین، نایا ده شی و پړگه دراوه نیمه سوود له پووناکی چرای نه وان وهریگرین؟ نیمام نه حمه د له توندی وهرعی نه و ژنه و وردی پرسیاره که ی سهری سوړ ده مینې و حه زده کات بزانی نه و ژنه کی یه؟ پرسياړی لی دهکات: (تو کییت خوا عه فوت بکات؟) نه ویش دهلیت: خوشکی بیشری حافیم، نیمام نه حمه د دهگری و دهلیت: له مالی نیوه دا به پاستی وهرعیکی پاستگوایانه هه یه).^۱ ژنيك پرسیار له سهر پړپیدانی پستن دهکا کاتی پووناکی چرای پاسه وانه کان لییان ده دات، نه ی نیمه چی بلین له کاتیکا پړگه به خومان ده دین هه موو هویک و و هسیله یه که بۆ نه نجامدانی کاری خومان به کار بهینین، به کار هینانیکي (که سی - شخصی) و تیا یاندا هه یه که یه کیك پاده سپړی بلیتی کاری له سهره تای کاره وه بۆ بپریت به لام به چند ساعات دواتر بۆی ده بری و وانا زانی که نه وه دزی یه و هه ست به نازاری ویزدان و ده روونیش ناکات.

رڼه گانیان فیږده کرد:

ده گړپنوه (سوله یمان کوړی حارب) وتی: گویم له (حه ماد کوړی زهید) بوو دهیوت: (له گهل باوکم دا بووم و پارچه کایه کم له دیواری خانوویه که ده رهینا، نه ویش پیی وتم: بۆچی ده رتهینا و لیتکرده وه؟ وتم: نه وه ته نها چله پوشیکه! وتی: نه گهر بیت و هه رکه سی پوشکه پوشکه یا چل چل نه و کایه له و دیواره بکاته وه و ده ری بهینی نایا دیواری نه و خانووه هیچی پیوه ده مینې؟).^۲ نه و کوړه که ی خوی فیږکرد که چله پوشیک کهم و بچوک نییه، بۆ نه وه ی له ناینده دا نه که ویته گونا می له و پارچه کایه گه وره تر، نمونه ی ناوانزون که نه وان چۆن منداله گانیان په روه رده کردووه له سهر وهرع و چاندنی ترسی خوا له دل و ده روونیا ندا.

۱- إرشاد الساري ۱/۱۹۱.

۲- الورع: ۱۴.

میڤرگی (۱۲)

خۆشه‌ویستی دنیا

پیری سه‌ربۆز - به‌سالاچوو:

(عەلاء کوپی زیاد) ده‌گێڕێته‌وه ده‌لێت: له‌خه‌ودا بینیم خه‌لکی به‌دوای شتی ده‌که‌وتن، منیش شوینی که‌وتم، کاتی ده‌رکه‌وت پیریژنیکی به‌سالاچووی پووتی به‌ره‌لا به‌هه‌موو شیرینی و جوانییه‌که‌وه، لێم پرسى تو گێیت؟ وتی: من دنیا، وتم: داوا له‌خوا ده‌که‌م له‌لای من بێژراو ناشیرینت بکات، وتی: به‌لێ، نه‌گه‌ر دره‌م و دینار له‌لات بێژراو ناشیرین بێ^۱.

خۆشه‌ویستی بۆ پاره‌و سامان په‌گه‌زێکی سه‌ره‌کییه بۆ دنیا خۆشوێستن، نه‌فسیش به‌سروشتی خۆی پاره‌و سامانی خۆش ده‌وێت، خاوه‌ن پاره‌ چۆن هه‌زده‌کات پاره‌که‌ی زیاد بکات هه‌روا هه‌زده‌کات هه‌چی لێ که‌م نه‌بێته‌وه چونکه‌ واده‌زانێ ئه‌و سامانه‌ی مولکی پاسته‌قینه‌ی ئه‌وه‌و ته‌نها هه‌ی خۆیه‌تی، ئه‌وه‌ی له‌بهر کردووه، یا شه‌یتان له‌بیری بردۆته‌وه که‌ ئه‌و مال و سامانه‌ مولکی خوايه ده‌یبه‌خشێت به‌هه‌رکه‌سیک بیه‌وێت و، وه‌ری ده‌گێڕێته‌وه له‌هه‌رکه‌سی بیه‌وێت، هه‌روه‌کو فیتنه‌و گێچه‌له‌ بۆ مرۆف، جگه‌ له‌وانه‌ی که‌ هه‌ست به‌حه‌قیقه‌تی مال و سامان ده‌که‌ن و، خوای گه‌وره‌ مالێکی زۆری پێ به‌خشیون و ده‌سه‌لاتی پێداون له‌سه‌ر به‌کارهێنانی له‌کاری خێردا، ئه‌و ماله‌ی هه‌یانه‌ له‌ده‌ستیاندایه و ناچێته‌ناو دلایانه‌وه له‌بهر ئه‌وه‌یه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ قورئانی پیرۆزدا له‌مه‌دحیاندایه ده‌فرمووێت:

﴿وَمَنْ يُّؤْتِ شَيْءًا نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۲.

واته: (ئه‌وه‌ی خۆی له‌نه‌فسی په‌زیلی بپارێزێت و زالبێت به‌سه‌ریدا، ئانه‌وانه هه‌ر

سه‌رفرازن).

۱- زهد: ۲۵۵.

۲- حشر: ۹.

بەلئى: ئۇوانە نامايىن بىنە بەندەى نەفسى خۇيان و گوى پى نادەن ھەتا
دەبنە كەسانىك كەلە كۆت و بەندى پزگار دەبن و سەرفرازى دنياو قىامت بەدەست
دەھىنن.

خۇپاگرى لەبەردەم فرىوخواردن بەپارەو سامان:

ئەو ھە ئىمام (ئەبو حەنىفە) كە يەككە لەوانەى بەسە نەفسى خۇياندا
سەرگە وتوون و ھىچ خۇشەويستى يەك نەچووەتە دلئانەو جگە لە خۇشەويستى
خوا، وەھەموو زەبوونى و چاوشۇپى يەكى بۆ جگە لەخوا وەلاناو و نەى كىردووە،
كاتى (مەنصور) فەرمان دەدات:

(دەھەزار درەمى پى بدرىت، ئەو كەسەى فەرمانە كە بەجى دەگەيەنئى
(حەسەن كوپى قحطبە) يە، كە (ئەبو حەنىفە) ھەستى پى دەكات ئەو ھى بۆ
دەنئىن، قسەلەگەل كە سداناكات ھەروەكو بوورابىتەو و لەھۆش خۇى چوويىت، لەو
پۆژەدا پارەكەى بۆ دەنئىن، كاتى نئىردراو كە (حەسەن كوپى قحطبە) دىت
دەچىتە ئوورى بۆلاى، پى دەلئىن: ئەمپۆ ھىچ قسەيەكى نەكىردووە، وتى: چۆن
دروستى كەم؟ وتیان: ئەو دەبىبىنى، پات چىيە؟ ئەو یش پارەكەى لە سوچىكى
مالەكەيدا لە جىگە نوپژەكەيدا بۆى داناو پۆيشت، ئەو پارە نۆرە لەو شوئىنەدا
مابووەو، كاتى (ئەبو حەنىفە) وەفاتى كرد (حمادى) كوپى لەمال نەبوو،
كەگەپاىەو لە داوى وەفاتى باوكى (بەرەپارەكەى) ھەلگرت و چووە
بەردەرگای (حەسەن كوپى قحطبە) و داوى پوخسەتى كرد، پوخسەت دراو چووە
ئوورەو، وتى: من لە پاسپاردەكەى باوكم دا ئەو ھەم دۆزىيەو:

(ئەگەر منت ناشت ئەو بېرە پارە نۆرەى كە لە فلان شوئىنەيە لە سوچى
مالەكەدا ھەلئى بگرە و ببىبە بۆ (حەسەن كوپى قحطبە)، ئنجا وتى: ئەو ھەش ئەو
پارە (بارمتە كراو ئەمانەتەيە كە لەلای ئىمە دانرابو).^۱

۱- اخبار أبى حنيفة/ ص ۶۴.

ئەو لەو پیاوانە بوو کە حەقیقەتی مالا و سامان بە تەواوی دەزانن و تێدەگەن و مامەلەیی بەم جۆرە لەگەڵدا دەکەن.

حەقیقەتی ئەو مالەیی ھەتە:

دەبینن (حەسەنی بەصری) ھاوار لەو کەسانە دەکات کە چاوچنۆکی کویری کردوون و پەردەیی بەسەردا داداون، ناگەرێنەو و نایانەوێت حەقیقەتی پارە و سامان و گێچەلەکانی ببینن و، واگومان دەبەن ھەرچی مالا و سامانی کۆیان کردۆتەو بەتەنھا مولکی خۆیانە، ئالپرەدا پێیان دەلێت:

(ئەو ئەو دەم، مالە کەم پارە و سامانە کەم، نایا ئەو مالا و سامانی تۆیە کە دەیفۆیت و لەناوی دەبەیت، یانئەو دەبەری دەکەیت و کۆن و شەڕی دەکەیت، یانئەو دەیبەخشیت و تەواوی دەکەیت).^۱

ئەوانەیی ھەست بەو حەقیقەتە دەکەن ھەرئەوانە کە نایانەوێت ئەفسیان بخەنە سەرشتی بۆش و بۆگەن، لەبەرئەو دەفێرێت خۆیان لەسەر کاروباری پاست و بەرزپاھیناوە، ئەفسیان وابەستەیی بەرھەمی ئەو باندە سەوزانە بە لەھەوش و باخەکانی بەھەشت دا دەفێرێت، دنیا لە تێپوانینی ئەواندا ھیچ نییە جگە لە کەلاکی بۆگەن، بۆ کەسانێک کە داواکاری قیامەتەن گونجاو نییە ھیچ نرخێکی بۆ دانن و تینووی بن و ئەوداڵی بن و خۆشیان بویت، بەم جۆرە ئیمام (ئەبنو لوقەیم) بە زمانحالی ئەوان قسە دەکات و دەلێت: (دنیا کەلاکی بۆگەنە و شیریش ناکەوێتە سەر کەلاکی بۆگەن و پزێو).^۲

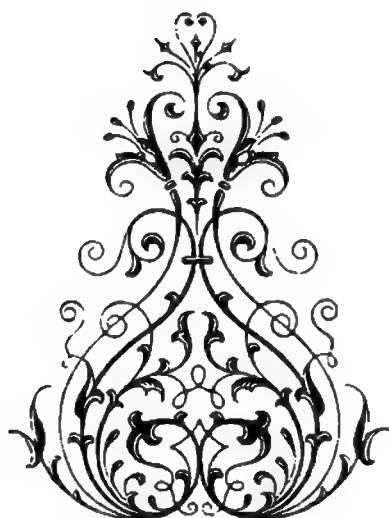
چێژەکانی دنیا:

ئەوانەیی ھەست بە حەقیقەتی دنیا و بەلاو تاقیکاری بەکانی دەکەن، قیامەت بەسەر دنیا دا ھەل دەبژێرێت، کاتی لەپاستی نەمان و بەجێھێشتنی ئەم دنیا بەو، نەمری مانەو دەبەھەشت و نازو نەعمەتەکانی تی دەگەن، بەراوردی نیوان

۱- الزهد / ۲۷۴.

۲- الفوائد / ص ۶۸.

ئەمەدەكەن و، نەمرىو مانەوہ ھەلدەبژىرن بەسەر لەناوچوون و نەمان و، دەزانن
ئەوہى لە دنياڊا ھەيە ھەموو کاتىن، ھىچت بەبى ھەول و کۆشش و پەنج و
ماندووېوون تياڊا دەست ناکەوئت، ئىمام (ئىبنولجەزى) ئەو پاستىيە پوون
دەکاتەوہ دەلئت: (لە دنياڊا کەس لەوہ گىلتر نىيە کە کۆتا چىژى دنيا داوادمەکات،
لە پاستىشدا لە دنياڊا ھىچ چىژىك نىيە، بەلکە تەنھا پشووېەكى کەمە لەو
ئازاردەرە)^۱.

۱- صيد الخاطر/ ص ۳۲۱

میڙگی (۱۳)

ئەوہ دنیاکەتانه کە بایەخی پێدەدەن

(ئیمام ئەحمەد) لە کتێبی (الزهد) باس دەکات کە ئەمیری باوەرداران (ئیمامی عومەر- پەزای خۆی لای) بە لای سەرنوێڵکێکدا تێپەڕی لە سەری وەستا هەروەک ئەوێ هاوێلان بخاتە ناپەختییەو بە هۆیەو نازار بکێشن، پێی وتن: (ئەوہ دنیاکەتانه کە ئەوہ ندە لە سەری سوورن بایەخی پێ دەدەن).^۱ (فاروق) بە م جۆرە شۆینکە و توانی پەروەردە دەکات.

لە حەقیقەتی دنیا ناگاداریان دەکاتەوہو بیریان دەخاتەوہ ئەو دنیا یە خەلک زۆری بۆ تینون لە بەرچاویان هیچ نییە جگە لە سەرزێلکی پڕ لە هەموو پەنگێکی جیاوازو هیچی وای تێداننیه سوودیکی هەبێ یا بۆ کاری بشی، هەموو ئەوێ تیا دایە بۆگەن و پزیوو خراپە لە سیپالی کۆن و شپرو و نچرو، گیاندارو خواردنی کە پەوایو بۆ نکر دوو، لە کانزاو ئاسنەوالەو تەختە شکاوو شەق بوو ژەنگاوی، پاشماوہو بە جێماوی مەزۆ و گیانەوہ رانە کەواتە بایە خدان بە دنیا یە کە ئەوہ نمونە کە یەتی سودی چییە، بۆ ئەو پاستی بەش خۆی گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەر مەوێت: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ﴾^(۷)

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا^۲.

واتە: (بێگومان ئێمە هەرچی لە سەر پووی زەوی دا هەیه کردوومانە بە هۆی پازاندنەوہی، تا تاقیان بکەینەوہ کامیان کارو کردەوہی چاکتر و پێکتر ئەنجام دەدات. (نیعمەتەکان بۆ چاکە بەکار دەهێنێت). بێگومان ئێمە سەرەنجام هەرچی

۱- الزهد لأحمد ص ۱۱۸.

۲- الکهف: ۷-۸.

له سەر ئەم زەوپییدا ههیه تهختی دهکەین و دهیکهینه گۆرپه پانئیکی وشک و برنگ و ساف).

سەربوان و نوستووانی ناو سوژده:

دواى ئەمیری باوه پداران (عومەر- پەزای خوای لایى) یه کێک له گه و ده شوینکه وتوانی هاوچه رخى ئیمام عومەر هات، که پەروهرده بپوو به کاریگه ری پێبازه که ی ئەو بۆ شوینکه وتنى، وه گوازیاه وه بۆ ولاتی (مصر) تا پەروهرده عومه رانییه که ی بگوازیته وه ئەو ولاته، ئەوه تا یه کێک له شوینکه وتوه کانی که (ئیهراهم کوپی محمد کوپی المنتشر) ده لایت:

(هه موو پۆژئیکی هه یینی (مه سروق) سواری هیستریک ده بوو منیشی له دوايه وه هه ل ده گرت پاشان ده چوو بۆ سەر زیلتیک پەر له گۆزه شکاوی کۆن، ئنجا هیستره که ی به ناودا ده بردو ده یوت: دنیا له ژێر پێمانه).

ئوه بوچوونی (مه سروق) بوو له حقیقه تی دنیا. ده ترسا له وه که هه ندی له کاتی خۆی له یادی غهیری خوادا له ده ست بچیت، ئوه خێزانه که یه تی ده لایت: (مه سروق ئوه ونده نوژیی ده کرد هه تا پێیه کانی ده ئاوسان، تاوا ی لیده هات من داده نیستم و ده گریام کاتی ئاوا ی له نه فسی خۆی ده کرد).^۱

هاوه لئیکی ئەو ده بینین (سه عیدی کوپی جوبه یین) که موفه سیری قورئانه پێکه وه بوونی پۆژی هه یینیان باس ده کات و ده لایت: مه سروق پێی وتم:

(شتی نه ماوه دل ئاره زووی بکات جگه له خۆلاوی و تۆزای کردنی پوواله تی خۆمان به و خۆله و، هیچ جیگای خه فته و ناخ هه لکێشان نییه جگه له سوژده بردن بۆ خوای پەروهر دگار).^۲ ئاره زووی چی ئەم دنیا یه بکات که ئەو به سەر زیلتیکی ده چوینی له ژێر پێیه کانی هیستره که ی، له پۆژئیکی گه رمی هاویندا به پۆژوو ده بی و له تووندی گه رماله هۆش خۆی ده چیت، که که ی که ناوی عانیشه یه دیت و ده لایت:

۱- سیر اعلام النبلاء ۴ / ۶۵.

۲- سیر اعلام النبلاء ۴ / ۶۶.

(بابەگيان پۆڭۋوۋەكەت بشكېتەنە ئاۋىك بخۆۋە، ئەۋىش وتى: چىت لەمن دەۋى كچەكەم؟ كچەكەى وتى: سۆزۈ بەزەبىيەك، باۋكى لەۋەلامى دا دەلى: كچى خۆم بەلكو دەمەۋى لەگەل نەفسى خۆمدا مېھرەبان و بەبەزەبى بىم لەپۆڭىكدا كەماۋەكەى پەنجا ھەزار سالە).^۱

ئەو گەرماۋ برسېتى و ئازارى نەدەناسى كاتى بېرى لەگەرماۋ برسېتى و ئازارى ئەو پۆڭە درىژە دەكردەۋە، ھەقىقەتى ئەم دىنبايەى چاك دەزانى و لەلاى زۆر بى نىخ و كەم بايەخ بو، نەدەبوۋە بەندەۋ دىلى دىنيا، چ ھىلاكى و ماندوۋ بوونىك لە ماندوۋ بوونى پۆڭەكانى (ھەج) زىاترە، كە پېغەمبەر ﷺ بەجىھاد و تېڭۆشانىكى بىڭ دېك و دالى لىكداۋەتەۋە، دەبىنن مەسروق يەك شەۋى لى ناپوات بەبى ھەستانى بۆ شەۋنوڭ ھەتا (ئەبو ئىسحاق) لەبارەيەۋە دەلىت:

(مەسروق ھەجى دەكردەۋە لامى نەماندىۋە بەخەۋتوۋىي جگە لەكاتى سوژدەبردنى لەسەر ۋو ھەتا دەگەرپايەۋە).^۲

ھەسانەۋە نىيە جگە لەژىر درەختى (طوبا):

ھەركەس قىامەتى بویت و لە پىناۋى دا تېڭۆشى، بېگومان دەبى شەكەت و ماندوۋ بىت لەبەرئەۋەى دىنيا بۆ پشودان و ھەسانەۋە دروست نەبوۋە، خانەى مانەۋە جىگىربوون نىيە، بەلكو گومانى تىدا نىيە كە بانگخوازن دەبى ئەۋە بزانن كە دىنيا خانەى تاقىكارىيەۋە پردىكە بۆ قىامەت بۆئەۋەيە (ئىبنولقەيم) ھاۋاردەكات و، دەلى كى ھەيە لەدىئادا ئاسوودەبى و ھەسانەۋەى بویت و ئەمپۆۋ سبەى پەپرەۋە بكات ھەتا تەمەنى كۆتايى دىت و ھىچى پېشكەش نەكردەۋەۋە لە پېش خۆيدا بەپىي نەكردەۋە.

(بۆ خوا پەرست ھىچ جىگايەكى بۆ ھەسانەۋەۋە پشودان نىيە جگە لە ژىر درەختى (طوبا) و بۆ خۆشەۋىست ھىچ جىگىربىيەك و خۇپاگىرىيەك نىيە جگە لەپۆڭى

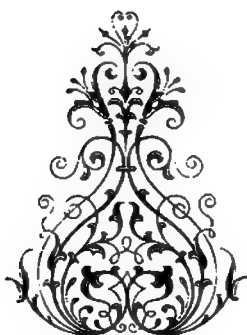
۱- سىر اعلام النبلاء ۴ / ۶۸.

۲- سىر اعلام النبلاء ۴ / ۶۵.

(قیامت- زیادکردن) له دنیا دا نه ونډه خه ریکه و کاری تیدا بکه تا بۆ دواى مردنت به ست بیت)^۱.

نه وه ناگایى دانه به هر بانگوازیک که وا گومان بیات نه ونډه کاتى له به رده سته که هر چى حه زیکات ده توانی بیکات و جیبه جی بکات، به لکو کات وه کو تیخ وایه نه گهر نه یپریت ده تپریت، وه نه هلی به ههشت هیچ ناخ و حه سره تیان بۆ هیچ شتی نییه له قیامتدا جگه له وساتانه ی له دنیا دا به بی کارو کرده وه له ده ستیان چوو، له کونه وه به خواپه رستیکیان وتوه:

(چهند نه فست ماندوو ده که یت؟ نه ویش ده لی: ده مه وی ناسوده ی بکه م).

۱- الفوائد/ ص ۹۰ ، التفائس.

میږگی (۱۴)

حه قیقه ته ی به خته وه ری و

خیر له خو نه دیوی

موسلیم له (صحیح) هکیدا ده گپړته وه که پیغه مبرک ﷺ ده فرمویت: ((یؤتی بأنعم أهل الدنيا من أهل النار فیصبغ فی النار صبغة فیقال له یا ابن آدم هل رأیت خیراً قط؟ هل مرّ بك نعیماً قط؟ فیقول: لا والله یارب. ویؤتی بأشدّ الناس بُساً فی الدنيا من أهل الجنة فیصبغ صبغة فی الجنة فیقال له: یا ابن آدم هل رأیت بُساً قط؟ هل مرّ بك شدة قط؟ فیقول: لا والله مامرّ بی بُساً قط. ولا رأیت شدة قط)).^۱

واته: (به خته ورتیرن که س له دوزخیه کان له پوږی قیامت ده هیتریت، یه کجار ه لده ژهنری له ناگر پاشان پیی ده وتریت: ئه ی نه وه ی ئا دم ئایا هه رگیز خپرو خوشیت دیوه؟ ئایا هه رگیز نیعمه تی خوا به سهرتا تیپه ریوه؟ نه ویش ده لیت: نه به خوا ئه ی پروه ردگار. ئنجا خیر له خو نه دیوترین که سیش له دنیا دا له به هشتی یه کان ده هیتریت یه کجار له به هشتا هل ده ژهنری پاشان پیی ده وتریت: ئه ی نه وه ی ئا دم ئایا هه رگیز ناخوشیت به خته وه دیوه؟ ئایا هه رگیز سهختی به سهرتا تیپه ریوه؟ نه ویش ده لیت: نه به خوا هه رگیز ناخوشیم له ژیانمدا نه دیوه، هه رگیز سهختیم نه دیوه).

خیر له خو نه دیوترین که س:

له ناو خه لکی دنیا دا باوه پداری واهیه له ژیانیکدایه پریه تی له به دبختی، له هژاری یه کی پر له دماوی و بی چاره یی، له نازارو دهر به دهری و چه وسانه وه له ده ست که سانی قه ومه که ی نه ک له سهر گونا ه یائنه نجامدانی تاوان به لکو له سهر وتنی (لا إله إلا الله محمد رسول الله)، یا له سهر نه بر دنی سوژده و رکوع بؤ غه یری

۱- مسلم: ۲۸۰۷، صفات المنافقین.

خو، ياله سەر نه دانه پالې هېچ ناوو سيفاتيكي خوايې به جگه له خوا، نه وانه له به هه شتي به كانن له پوژي قيامت دا ده خرينه به هه شته وه له نازو نيعمه تي به هه شت هه لده ژه نرين و دواي نه وه ليتي ده پرسن نايا هه رگيز ناخوشيت ديوه ؟ نايا هه رگيز سه ختي به سهرتدا تپه پيوه ؟ سهره پای ته نگ پي هه لچنيني ديمه نه به دبختي و كه ساسي به كانی كه له دنيا دا به سهری هاتووه و تيايدا ژياوه به هه موو جوړ و قه باره كانيبه وه، سهره پای نه وه ي ته نگه تاوي داماي زوري بو هيناوه له به لاو گيچهل و كار ه سات و تاقيردنه وه ي زور له دنيا دا، به لام له و چركه ساتانه دا كه نه و به هه شته ده بيني سويند به خوا ده خوات كه هېچ به دبختي به كي نه ديوه، كه نه و به سروشتي خوي له دنيا دا دروي نه كړدوه، نايا له و پوژه تر سينه رده دا چون درو ده كات ؟ !

نه وه درو نيبه، به لام نه وه هه ستيكه واي لي ده كات نه و كاته ي له به هه شت هه لده ژه نريت و كوشك و ته لاره كانی به هه شت ده بيني خشتي له زپو خشتي له زيو، نه و پووبارانه ده بيني به ژيرياندا ده پون، له پووباره كانی شيو هه نگوين و شراب و ناو له ديمه نيكددا كه هه رگيز له دنيا دا نه ي ديوه و نه بووه، خاكه كه ي ده بيني له زه عفهران و قوپي له ميسك و به ردو چه وي لولؤ و، خوړيه كانی ده بيني كه نه گه ر هه ر يه كيكيان ببيني له ناسمان تيشك و پووناكي خوړ داده پووشن و ته لاره كانی له شيوه ي خه يمه دروستكراون هه موو وهك شوشه و ناوينه به ندن خيزانه كانی بپوادار له ناويدان و، بالنده كانی به و هه موو په ننگه جوان و گه شانوه ده بيني و، ده بيني و ده بيني و نه وه واي ليده كات هه موو نه و به دبختيانه ي له دنيا دا بينيوپه تي له بيري ده كات و سويند به خوا ده خوات كه هه رگيز سه ختي به سهريدا تي نه په پيوه و هېچ ناخوشي به كي نه ديوه .

چون ده ژين و گوزهران ده كه ن؟

مروؤ كه له دنيا دا ده ژي كاتي له حه قيقه تي دنيا تيده كات كه بزاني سهرزه مينی تاقيكاري به و پاپه وه بو قيامت به جوړي تيايدا ده ژي كه غه ريب بيت، وه كو

پیتغمبه ﷺ فرماني پيكردوو له كاتيكا به (ئيبنو عومەر) ده لیت: (كن في الدنيا كأنك غريبٌ أو عابر سبيل)¹. واته: (وا له دنيا دا بڑی هه روه كو غه ريبك يا پيواريك). هه روه ها ئيبنو عومەر ده لیت: (كه ئيوارهت ليها ت چاوه پواني به ياني مه به و نه گه ر به يانيت كرده وه چاوه پي مه به ئيوارهت لي داييت له كاتي ته ندروستيتدا به شي كاتي نه خو شيت و هر گره و له ژيانيشندا به شي مردنت)².

به م شيوه به ده ژي به ته واوي هه ستي به ماناي ژياني كرده وه، غه ريب ئه و پاستي به ده زاني كه ئه و زه وي به له سه ري ده ژي ده بي هه ر به جي به لي جاله هر كاتيكا بيت، وه كو نيشته جي كه هه لس و كه وتي تيداناكات، پيواريش هه ر به م جو ره بير ده كاته وه له به رته وه به پيوار ناو براوه چونكه له و شوينه دا نامي نيته وه كه پي دا تي ده په ريت، به لكو به خي راي تيده په ريت به ره و نيشتمانه په سه ن و پيشه بيه كه ي، كه واته به م هه سته وه گوزه ران ده كات، هه ميشه له پويشتندا به و ئه و تو يشو وه هه لده گري و له گه ل خويدا ده ييات كه يار مه تي ده دات به گه يشتن به و پي گايه ي ده يگه به نيته نيشتمانه ئه صليه كه ي كه به هه شته، نه فسي خو ي پر چه ك ده كات ب و ئه وي خو ي بپاري زيت له وه ي له پي گا لاي ده دات يار پي گاي پي ده بري يانه وي هه يه تي له ده ستي بدات.

به خته و هر ترين كه س:

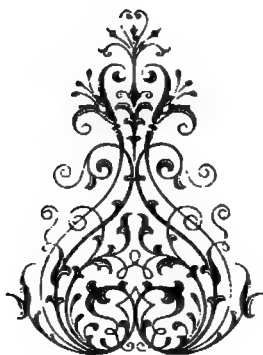
به لام ئه وانه ي ناتوانن ئه و هه سته يان هه بيت و به م جو ره لي ي تي بگه ن، نه گه ر هه ري هه كيكان خاوه ني چه ندين نازو نيعمه تي دنيا يي بي له مال و سامان و پله و پايه و ناوبانگ و ته لارو زينده و هه ر خانه داني و ده سه لات و هو زو خزمه تكارو سه ر بازو چه ك و هتد...

نه گه ر ته نها به كجار له ناگري دو زه خ هه لژه نريت و هه ست به و گه رمي به ي بكات كه شه ست و نو جار له ناگري دنيا گه رمتره و ئه و دره ختي (ژه قنه موت) هه ي كه

۱- الترمذي/ ۲۳۳۴.

۲- البخاري/ الفتح ۶۴۱۶.

له ناخی دۆزه خدا پوواوه و لق و پۆپی به ناو دۆزه خ دا بلآو بۆته وه و به رو بوومه که ی
خۆراکی دۆزه خی به کانه و سک و پيخۆله کانیان ده کولئینیت و نه گه ریه ک دلۆپ له و
بتکیته دنیاوه ژیان له نه هلی سه ر زه مین تیکده دات، وه ددانی بیپروایان ده بینئ
هه ریه ککیان به قه د شاخی (ئوحد) ده بیت و نه و پیسته نه ستووره یان ده بینئ،
نه و ناوه گه رمه ده بینئ دۆزه خی به کان لئی ده خۆنه وه و پيخۆله کانیان له ت و په ت
ده کات و نه و کاتزا توواوه ده بینئ ده پزیته سه ر سه ریان وه گریان و ناله و هاوارو
په شیمانی دۆزه خی به کان ده بینئ.... ده بینئ... و.... ده بینئ.... که نه چاو
بینیویه تی و نه گوئ بیستویه تی له وجۆره سزایانه ی که هه ر به خه یالی مرۆفدا
گوزهری نه کردوه، که نه وانه ده بینئ هه رچی به خته وه ری و نازو نیعمه ت و
خۆشگوزهرانی جوان و فراوانی دنیا هه یه له بیرى ده کاو سویند به خواى پهروه ردار
ده خوات که هه رگیز خۆشگوزهرانی نه دیوه و مانه وه ی له دنیا دا له بهر چاو ون ده بیئ
تا که مترین ماوه ی حه قیقه تی سه رزه مین.

میږگی (۱۵)

زوهديکي ناتېگه یشتوانه

نږد له خه لکي باوه رپان وايه (زوهد و دنيانه ويستی) کورت هه لږي له بهرگ و خواردن و پښاک و ته رکي کارو تیمارکردن و شتی تر، نه وانه زیانېان زیاتره له که لکيان و، وینه به کی ناشیرین و شیواو له حه قیقه تی زوهد له ئیسلامدا پیشکه ش ده گن، به جیبه جی کردنی هندی نه ریت و په فتاری ثابینه لارو له ویره کانی وهک بوږی په هبه ته که خوی گوره فرمانی نه کردوه له سر به نده کانی، نه وان به و کارو کرده وانه یان له دین دور ده که ونه وه و به شیکي زوریش له خه لکي ده توریښن و ده ترسیښن له پابه ند بوون به دینه وه.

زوهد به فالوده:

(روح کوپی قاسم) بزمان ده گپړته وه که پیاوړک له ناسیاوه کانی له سر شیوه ی نه وانه ی که له حه قیقه تی زوهد بی ټاگان خواپه رستی کردوه و گوئی ی لی بووه که وتوویه تی: به لای منه وه (چېشتی ټیکه له) ^۱ یا (فالوده) حه لال نییه، له بهر نه وه ی ناتوانم له سهری سوپاس گوزاری خوا بکم) ^۲.

(روح) ده چېته لای نیمام (حه سنی به صری) و داوای لی ده کات ئم ټیکه یشتنه نه شیاوه ی بؤ پوون کاته وه و له پووی شه رعیه وه و له ژیر پښمایي پیغه مبه روﷺ هاوه له بهر یزه کانی، نیمامی حه سن ده لیت:

(نه و مروفتیکی ناتېگه یشتوو گه وجه، وه له سر ئاوی ساردیش سوپاسی خوا ناکات) ^۳. وه نه وه ی نیمامی حه سن وتی حه ق و په وایه و پاسته، له کاتیکدا ئاو گه وړه ترینی نیعمه ته کانی خوایه که به خوږ به سر مروقه کانیدا باراندووه و هه موو

۱- له کورده واری خوماندا ده لاین (چېشتی مجبور).

۲- الزهد لأحمد/ ص ۲۶۴.

۳- الزهد لأحمد/ ص ۲۶۴.

شتى بەزىندى دەھىلتەۋە بەرۋارد ناكىر لىكەل (فالودە) لەسەرى سوپاس
گوزار نەبى ئايا ئەۋە ماناى ئەۋە بەگۈرەى ئەۋ بەھەلە تىگە يىشتەى ئەۋان بى
دەبى ئاۋى ساردىش تەرك كەين.

لەنىۋان زوھدى پىغەمبەر ﷺ زوھدى داھىتراۋدا:

كەسانىك ھەن بوۋنە داھىتەرى جۆرەھا شىۋاز بۆ زوھدو، ئۆد جىۋازن
لەپنىماى پىغەمبەر ﷺ ئەۋ داھىتانەش تەنھا لەسەردەمى شوپىنكە وتواندا نەبوۋە
كە ئىمام (بەصرى) پوۋبەپوۋيان بوۋتەۋە، بەلكو لەسەردەمەكانى دۋاى ئەۋانىشدا
دوۋيارە بوۋتەۋە، بەردەۋام دوۋيارە بوۋتەۋە ھەركاتى شۋان نىقىمى دىئا بوۋە
ۋازى لە پەغىتەى ھىناۋە بى ئاراستەيەكى دىنى ماۋتەۋە، ھەل دروستبوۋە
تاخاۋەنى ئەۋ داھىتراۋە پپو پوچانە يارى بەئاۋەز ئەقلى ساۋىلكەى ھەندى كەس
بەكەن شتى بەبەريان بېرن كەلە ئايىنەكە ياندا نىيە، ئەۋەش زىاتر لەسەردەمى
لاۋازىۋونى دەۋلەتى عەباسىدا بەدىار كەۋت، كە خەلىفەكان بەدىئاۋ راپسۋاردنى
دىئاۋە خەرىك بوۋن، زاناکان ھەۋلىان دەۋاۋ پەپرەۋو بەرنامەى دروستيان بۆ ناۋ
خەلك دەگىرپاۋە، لەناۋدارترىنيان ئىمام (أبو الفرج بن الجوزي) كە بەردەۋام ۋە
ئاگای دەھىتانەۋەۋە باسى حەقىقەتى زوھدى (پىغەمبەر ﷺ) دەكرىدو باسى ئەۋ
داھىتراۋە ناپەسەندەشى دەكرىد كەھىتاۋيانەۋ گۈرپوۋيانە، پىغەمبەر ﷺ ھەر
خواردنى ھەبوۋايە دەخوارد، ئەگەر گۈشتى لىبۋايە دەخواردو گۈشتى مېرىشى
دەخواردو، خەزى لەخواردنى شىرنەمەنى ۋە نىگۈين بوۋە، ھىچ باسى لەۋ
نەگىرپراۋەتەۋە كەپىگىرى كرىبى لەشتى شىۋاۋ پىگە پىدرا ۋ، (جارىك (فالودە)
يان ھىنا بۆ ئىمامى (على - پەزەى خۋاى لىبى) ئەۋىش لىتى خواردو وتى: ئەۋە
چىبە؟ وتيان: نەۋرۆزە، ئەۋىش وتى: ھەموو پۆژىكمان نەۋرۆز بىت).

بەلام خواردن لەسەر تىرى نەۋىستراۋەۋە ناپەسەندەۋ، بەرگ ۋ پۆشاك بۆ فېزو
لەخۇباىى بوۋن ۋ خۇ ھەلگىشان بەھەمان شىۋە ناپەسەندو نەۋىستراۋە،
پىغەمبەر ﷺ پۆشاكىكى لەبەر كرىدوۋە بەبىست ۋ خەۋت ۋ شتر كرىۋىتەى، (تەمىمى
دارى) پۆشاكىكى بەھەزار درھەم كرىۋ شەۋنۋىزىشى پىۋەكرىدوۋە، كەسانىك ھاتن،

وايان پيشان دده زوهد ده‌کەن و پښيازتيکیان دامینابوو ئاره‌زووی خوځيان پی
 ده‌پازانده‌وه‌و پاشان به‌دوای به‌لگه‌دا بۆی ده‌گه‌پان و داویان ده‌کرد، له‌کاتیکا
 پیویسته مړوښ شوین به‌لگه بکه‌ویت، نه‌ک پښيازتيک دابینئ و به‌دوای به‌لگه‌هینانه‌وه‌دا
 بۆی بکه‌ریت و داوای بکات، زوهدی پاسته‌قینه ئه‌وه‌نییه واز له‌خواردن به‌ینریت، یا
 به‌که‌نارگرتن له‌خه‌لکی نییه‌و، له‌به‌رکردنی پینه‌کراو نییه، به‌لکو له‌پاستیدا زوهد
 بریتییه له‌تیگه‌یشتن له‌حقیقه‌تی دنیاو، دانانی له‌ناو ده‌ستدا نه‌ک له‌ناو دل، هه‌تا
 نه‌گه‌ر شتیکیان له‌دنیا‌دا له‌ده‌ست چوو خه‌فه‌تی بۆ نه‌خوین.

دوای پوودانی (زوهد به‌فالوده) هه‌سه‌نی به‌صری (فرقد السبخی) بیانی که‌له‌و
 که‌سانه‌بوو نۆر خواناس بوون و به‌صۆفی ناویان ده‌بردن، جبه‌یه‌کی خوری
 له‌به‌ردابوو، هه‌سه‌ن جبه‌که‌ی گرت و پئی وت:
 (ئه‌ی کوپی فرقد - دووچار یا سی‌چار - ته‌قوا و له‌خوا ترسان له‌و به‌رگ و
 پۆشاکه‌دا نییه، به‌لکو ته‌قوا ئه‌وه‌یه له‌دل‌دا په‌واو جیگیره‌و پاست گۆیییه له‌و
 کاره‌دا).^۲

۱- صید الخاطر، المكتبة العلمية/ص ۲۷.

۲- الزهد / ۲۶۷

میږگی (۱۶)

کیشانه‌ی رږږی دوايي

(کیشانه‌ی پږږی دوايي) ته‌واو جياوازه له (کیشانه‌ی دنيا) له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مامه‌له‌و کاروباري خه‌لکي سر دنيا به شتومه‌کي ده‌ست لي دراوو هه‌ست پټکراوو به‌رچا‌وو به‌رده‌ميان له‌دنيا‌دا پټوانه ده‌که‌ن، نه‌که ئه‌وه‌ی ليان ناديارو شاراوه‌يه له‌به‌رامبه‌ردا (کیشانه‌ی پږږی دوايي) به‌و کاروباره ناديارانه ده‌کرټ که په‌يوه‌نديان به قيامه‌ته‌وه هه‌يه، هه‌رچي قازانجي دنيايي بي ماناي وانبيه که بږ (کیشانه‌ی قيامه‌ت) قازانچ بي، هه‌روه‌ها زيانيشي به‌ماناي زيانی قيامه‌تي نيبه، به‌لکو په‌نگه ئه‌وپه‌ري قازانچيشي بي، هه‌روه‌ها پووخان و سه‌رکه‌وتن و، مردن و ژيان، به‌خته‌وه‌ري و که‌ساسی، به‌هيزی و لاوازی، ټږی و که‌می، تاريکی و پووناکی، عيزه‌ت و زه‌ليلی، ده‌وله‌مندی و هه‌ژاری، وه‌هه‌روه‌ها له‌به‌رئو‌وه‌يه پټغه‌مبه‌ر ﷺ هاوه‌لانی (په‌زای خوايان لي‌بي) له‌سه‌ر کیشانه‌و پټوانه‌ی قيامه‌ت) په‌روه‌رده ده‌کرد.

مايه پوچ له رږږی قيامه‌تدا:

جاريك پټغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ناو هاوه‌لان دانيشتبوو پرسياړی لي کردن: ((أتدرون ما المُفلس؟ قالوا: المفلس فينا من لا درهم له ولا متاع)).

واته: فهرمووی: (ثايا ده‌زانن مايه پوچ کي‌يه؟ وتیان: له‌ناو ئيمه‌دا مايه‌پوچ که‌سيکه نه‌دراوی هه‌بي نه‌که‌لوپه‌ل و دارايی).

ئو‌وه‌يه (ترازوی دنيا) بږ (مايه پوچ). به‌لام ته‌رازوی قيامه‌ت ته‌واو له‌وه جيايه‌و، دارايی و سامان هيچ په‌يوه‌ندی نيبه به دياریکردنی کيشه‌ی (مايه پوچ) و (ده‌وله‌مندی) له‌به‌رئو‌وه پټغه‌مبه‌ر ﷺ وه‌لامی دانه‌وه‌و فهرمووی: ((إِنَّ الْمَفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَ قَذَفَ هَذَا، وَ

أَكْلَ مَالٍ هَذَا، وَ سَقَّكَ دَمٌ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطِي هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنَيْتُ حَسَنَاتُهُ، قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ، أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطَرَحْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).^١ واته: (مايه پوچ له ئوممه تی من ئەو کەسە یه له پۆژی قیامهت به نوێژو پۆژوو و زهکاتی زۆره وه دیت، به لام جوینی به فلان داوه، قسهی ناشیرین و نابەجێ به فیسار و تووه، مالی فلانی خواردووه، خوینی ئەوی به ناهەق پشتوووه، له فلانی داوه و ئازاری پی گه یاندووه، به م جوړه له چاکه کانی هه لده گرن و ده یده ن به و کەسانه ی هه قیان به سه ریه وه یه تی و سته می ئی کردوون، هه تا هه موو چاکه کانی ته و او ده بیته پیش ئەوه ی ئەو مافه ی به سه ریه وه یه تی ته و او بیته، ئنجا له گونا ه و تاوانی ئەوان هه ل ده گرن و ده دریته ئەو کەسه و پاشان فری ده دریته ناو ئاگر).

ئەو هه موو کرده وه زۆرانه ی له نوێژو پۆژوو و زهکات هیچ سوودی پی ناگه یه ن، به هۆی ئەو کرده وه خراب و سته مانه ی کردوونی تووش ده بیته.

قازانج و زیان:

هاوه لێ به شکۆ (صوه یبی پۆمی) یه کێک بووه له ساماندارو ده وله مه ندانی مه ککه، له کاتی کۆچ کردنی دا بۆ مه دینه، بی برواکانی قورپه یش هه رچی هه یبوو ده ستیان به سه ردا گرت، له گه ل ئەوه شدا ئەوکاته ی ئەو له مه ککه بویرانه کۆچ ده کات گوئی بیستی پیغه مبه ری خواﷺ ده بین ده فه رموویت: (ریح صوه یب).^٢ واته: صوه یب قازانجی کرد.

به پاستی له (ترازووی قیامهت) دا ئەوه به قازانج بۆ صوه یب لێک ده دریته وه له به ر ئەوه ی دنیا ی له ناو چووی به قیامه تی هه تا هه تایێ فروشت، له کاتی کدا له (ترازووی دنیا دا) به زه ره ر بۆی داده نریت له به ر ئەوه ی شتیکی دیارو به ده سته وه ی فروشتووه به شتیکی و نی نادیا ری نه بینراو..

١- مسلم (٢٥٨١) کتاب البِرِّ والصلة.
٢- الحاكم وصححه الألبانی، فقه السيرة (١٦٦).

دهوله مهنديو هه ژار:

هه روه كو پيغه مبهري خوا عليه السلام باشتين نموونه له سهر (مايه پوچ) ي پاسته قينه ده ميئيته وه، هه ره ها ده بينين ها وه له به ريزه كانيش - په زاي خويان لي بي - فيري ته رازوويه كي تر ده كات بو (كي شانهي پوژي دوايي) ئه ويش په يوه ندي به و (دهوله مهندي وه ژاري به وه نيه)، پيغه مبهري عليه السلام ده فهرموويت: ((ليس الغنى عن كثرة العرض، ولكن الغنى غني النفس)).^۱

(ئيبنو بطل) ده لئيت: (ئو فهرمووده يه ماناي ئه وه يه: حه قيقه تي دهوله مهندي له زوري دراوو ساماندا نيه، له به رته وه ي زورينه ي ئه وانه ي كه خوا ماليكي زوريان پيډه دات قه ناعه تيان نيه وه ولى په يدا كړني مال و ساماني زياتر ده دن و گوئ ناده نه ئه وه ي له كوټوه ديت، هه روه كو ئه وه وايه هه ژارين ئه وهنده به توندي سوون له سهر گرنگي دان به سامان و په يدا كړني، به لكو حه قيقه تي دهوله مهندي بريتيه: له دهوله مهندي دل و دهر وون، ئه و كه سه ي قه ناعه تي هه يه به وهنده ماله ي هه يه تي، پي پازي به و ئه وهنده پي داگري ناكات له سهر زياد كړني و به رده وام له هه ولى داوا كړنيدا نيه بويه وه كو ئه وه وايه دهوله مهنديت).

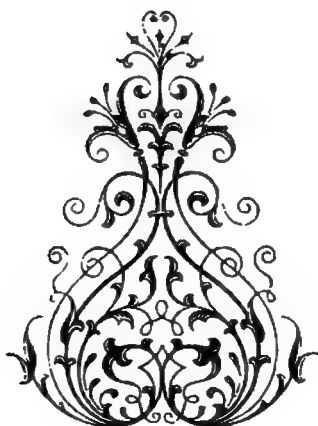
وه رناگريت جگه له دهوله مهنديگان:

له بهر پوژني حه قيقه تي ئو ته رازووه له لاي دنيا نه ويستي پاستگو (ئيبراهيمي ئه دهه م) هيج به خشش و ديار ي به كي له كه س وه رنه ده گرت جگه له وكه سانه ي كه به دهوله مهندي وه سف ده كران له ته رازووي (پوژي دوايي) دا ئه ونا له ته رجه مه كه يدا هاتووه كه پياوټك پي ده لئيت: (ئو جبه يه م به ديار ي بوټو ميئاوه حه زده كه م لي م وه ربگريت، ئه ويش ده لئيت: نه گهر دهوله مهندي بيت لئيت وه رده گرم، به لام نه گهر هه ژاريت وهري ناگرم، پياوه كه ش ده لئيت من دهوله مهنديم، ئه ويش وتي: چه ندت هه يه ؟ پياوه كه ده لئيت: دوو هه زار.. (ئيبراهيمي ئه دهه م) ده لئيت: ده ته وئيت

۱- البخاري: الفتوح (٦٤٤٦).

بیکیته چوار مه زار؟ پیاوه که وتی: به لئی. ئه ویش ده لیت: که واته تقو مه ژاریت لیت
وه رتاگرم).^۱

ئه وان به م جوړه له دنیا دا ده ژیان و، به م شیوه یه مامه له یان له گه ل خه لکدا
ده کرد، هیچ کامیان نه یان ده ویست بینه به نده بۆ (کیشانه و پیوانه ی دنیا یی) به کی
له ناو چووی گۆږاو، به لکو به رده وام پوویان ده کرده (کیشانه و پیوانه ی پۆژی دوا یی)
تا له سه ر پاسته شه قامی دنیا به رده وام بن و لئی لانه دن هه تا به سه لامه تی ده گه نه
خانه ی پۆژی دوا یی.

۱- البداية و النهایة: ۱۰ / ۱۳۸.

میڤرگی (۱۷)

شوینکه وتووآن ترازووه کان هه لده هیجن

له دواى سه رده مى هاوه لان - په زای خویان لی بی - به رهی شوینکه وتووآن هاتن و، به ږیگا راسته که ی ئه واندا ده ږیشتن، (پیوانه وه لسه نگاندنه کانیا ن) له فهرمووده کانی پیغه مبه ر ﷺ و ته ی هاوه لاندا - په زای خویان لی بی - ده دۆزییه وه وه لیان ده هینجا بۆ ئه وه ی بیته چا بۆ هه رکه سیك بیه ویت و له سه ر ږیگای (ږۆزی دوا یی) به رده وام بیټ و بیته ږیساو بنه مایه کی ږیك پیک و توند وتول تاله دنیا دا له سه ری بړۆن له ترسی ئه وه ی نه کا له ږی لابه دن.

خه مه گانی دنیا و ږۆزی دوا یی:

پیغه مبه ر ﷺ ده فهرموویت: ((مَنْ كَانَتِ الْآخِرَةُ هَمًّا، جَعَلَ اللَّهُ غَنَاةً فِي قَلْبِهِ، وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا هَمًّا، جَعَلَ اللَّهُ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا قُدِرَ لَهُ)). واته: (هه رکه سیك دوا ږۆز خه م و خولیا ی بیټ، ئه وا خوا ی گه وره دل ی ده وله مه ند ده کات و هه رچی چا که و سوودی مه یه لی ی کۆده کاته وه، دنیا بۆ لای دیت له کاتی کدا لای ئه و نه ویسترا وه، وه هه رکه سیك دنیا خولیا و هه م ی بیټ ئه وا خوا ی گه وره هه ژاری ده خاته نا وچا وانی و باشی و چا کی لی په رش و بلا و ده کات و له دنیا شدا ته نها ئه وه ی بۆ دیاری کرا وه له قه ده ردا بۆی ده بیټ).

هه رکه سیك په ی به و مه به ست و نامانجه به ریت که خوا له پینا ویدا دروستی کردو وه که ئه ویش (به ندایه تی خوا یه)، ئه وا به رده وام له خه م و هه م ی ئه و مه به سته دا ده بیټ و خۆی بۆ خه ریک ده کات، وه هه ر کار ی له دنیا دا ده ی کات ته نها

۱- الترمذی - وصحه الألبانی - ص ج ص (۶۲۸۶).

بۆ ئەو مەبەستە دەیکات، خۆی پەرورەدگاریش کاروباری پوختی دنیایی بۆ ئاسان دەکات و سەختی و دەردەسەری لەدوای ئەودا لەسەر لادەبات، بەلام ئەو کەسە کە ئەو ئامانجەیی لە پێناوی دا دروستکراوە لەبیری کردوووە هەمم و خەم و خولیاکانی سەرەتاو کۆتایی تەنها بۆ دنیایە، ناگەرێتەووەو بیری بەلای هیچ دا ناچیت جگە لە سکێ و هەواو ئارەزووەکانی دەبینین کە دنیا لەبەری پادەکات و ئەویش لەشیوەی هەڵخەڵەتاویکی ماندووی تینوو بەدوای دەکەوێت.

بەو پێوانە و هەڵسەنگاندنە پیاوچاکان ئامۆژگاری کەسانی تر دەکەن، شوینکەوتووی بەرپێز (عون بن عبدالله) ئەوەمان بۆ باس دەکات و دەلێت: (ئەهلی خیر هەندێ بۆ هەندێکی تر چەند وتەیهکیان دەنووسی یا کە دەگەشتنە یەك دەیان وت: (١- هەرکەسێ بۆ قیامت کارو کردەووەکانی ئەنجام بدات، خۆی گەرە دنیاشی دەدات). ٢- هەرکەسێ نێوان خۆی و خوا چاک بکات، خوا نێوان ئەو و خەلکی چاک دەکات. ٣- هەرکەس نەینێ یەکانی چاک بکات، خوا دیارو ئاشکرایەکانیشی بۆ چاک دەکات).^١ بەپاستی هەرکەس بەخالی یەکەم کارنەکات کە کارکردنە بۆ پۆژی دوایی ئەوا لە خالەکانی دووهم و سێهەمدا سەرکەوتوو نابێت.

لەنێوان مانەووە مەبەستەکانیدا:

شوینکەوتووان کە داواکاری پۆژی دوایی بوون هەڵسەنگاندنێکی تریان لە تەرازووی یەکەمدا زیاد دەکرد، تیایدا چەند بێهەمیەکی پەفتارو پێکردنیان لەسەر (پێگای دوا پۆژ) پوونەکردەووە، وەکو شوینکەوتووی بەشکو (حارث بن قیس الجعفی) دەلێت: (ئەگەر لەکارێکدا بووی بۆ قیامتت بوو ئەوا تیایدا بێهەمیەو بەردەوام بە، وە ئەگەر کاریکیشت هەبوو بۆ دنیا ئەوا بەمەبەستەو بێت و، ئەگەر مەبەستەکی خیر بوو ئەوا دوای مەخە. ئەگەر لە نوێژدا بووی شەیتان هات و وتی: سەیری من کە، ئەوا نوێژەکەت زیاتر درێژ بکەو).^٢

١- صفة الصفوة ٣ / ١٠٤.

٢- صفة الصفوة ٣ / ٧٣.

مادام بۆ نیازو مه به سستی دواپۆژه باهه له شهیی و په له په لی تیدا نه بێت. هه رکاری بۆ قیامهت ده کړی وه کو: نوێژ، یادی خوا، شه و نوێژ، یا هه رکاریکی تر بۆ مه به سستی دواپۆژ تیایدا بمیته وه و بهردهوام به، ته گهر که سێ له گونا ه و کۆتا خراپی ده ترسی بۆچی کاروباری دنیا یی درێژ ده کاته وه، له کاتیکدا ده زانی هۆیه که له هۆیه کانی کۆتا خراپی.

که واته شک و گومانی تیدا نییه که داواکارانی قیامهت نابێت له وه له سه نگاندنه بێناگابن.

کامه یه مال و سامان؟

ته گهر که سانیک مال و سامان به وه پیناسه بکه ن که مرقه هیه تی له زێپو زیوو دراوو خانووشتی تر، به لام شوینکه وتووی چاونه ترس (أبا حازم) که له لایه ن خه لیفه کانی به نی ئومه ییه بانگ ده کرا، هه ق و راستی ده گوت و له لۆمه ی لۆمه کاران نه ده ترسا، مال و سامانی به پیناسه یه کی تر له هه له سه نگاندنی به ته رازووی دواپۆژ ده ناساندو پوو نی ده کرده وه، کاتی پرسیا ری لیده که ن کامه یه مال و سامانه که ت؟ له وه لامدا ده لێت: متمانه م به خوای پهروه ردگارو، بێ هیوا بوونیشم له وه ی که له ده سستی خه لکی دایه).

به لێ، له راستیدا ته وه یه مال و سامانی راسته قینه بۆ که سانیک که مه به ستیان دواپۆژ بێت، له بهر ته وه ی چاک ده زانن هه موو ته وانه ی تر که به مال و سامان ده زانی ت ته و مولکی ته و نین به لکو مولکی خوای پهروه ردگارن.

خاوه ن و فه رمان په وا کی یه؟

نه وه کانی فاروق ده هاتن و خه لیفه کانی سه رده می خۆیان فیری کیشانه و هه له سه نگاندنی دواپۆژ ده کرد به حه قیقه تی (مولک و خاوه ن و فه رمان په وا که ی) وه کو (سوفیانی کوپی عه یینه) له وته یه کی دا ده گێرێته وه: (هیشامی کوپی عه بدولمه لیک) چوو ه ناو که عبه ی پیروژه وه و، (سالم کوپی عه بدوللای کوپی عومه ی) له گه له دابوو

پیتی وت: (ئەى سالم چ پېۋىستى يەكت ھەيە داوام لېبكە، ئەۋىش وتى: بەراستى
من شەرم لە خوادەكەم لەمالى خوادا داوا لە غەيرى خوا بكەم.

كاتى لەۋى ھاتنە دەر پیتی وت: ئىستا كەھاتووينە دەرەۋە چىت پېۋىستە داوام
لى بکە، سالم پیتی وت: لەپېداۋىستى يەكانى دنيا يان لە پېداۋىستى يەكانى پۆزى
دوايى؟ ھىشام وتى: بەلگە لەپېداۋىستى يەكانى دنيا، سالم پیتی وت: بەلگە من لەو
كەسەم داوا نەكردۋە كە خاۋەن و فەرمانپەرەيايەتى، چۆن لەكەسىك داۋادەكەم كە
خاۋەن و فەرمانپەرەيايەتى^۱.

بەروانە سەرپېچى لەفەرمانى كېدا دەكەيت:

ئەوان بەم جۆرە و بەردەوام لە ھەموو كارو جولانەۋەيەكى دنياۋا بۆ
پەرۋەردىگارى خۇيان دەروان تا بەلگە خۋاي پەرۋەردىگار لە پۆزى دوايىدا بېنىنى
خۇيان پى بېخشىت، كەبەلەيانەۋە جۋانتىن و بە چىزتىن خۋشى و شادى يە
پىيان دەدرىت، ئەۋەيە ۋاي لى كىرەبۋون لە خۋاي خۇيان نىزىك بن و لە ھەلەو
تاوان دۋور بن، ھەركەس دەست پىشخەرى لەتاۋاننىكدا دەكات و گوناھنىك ئەنجام
دەدات لەچركە ساتى سەرپېچى يەكەيدا چاۋدىرى خۋايى لەبىردەكات، ئەۋەش ئەو
بى فەرمانىيەى لائاسان دەكات.

بۆئەۋەيە كە (بىلال كۆرى سەعد) كىش و ھەلسەنگاندنىك بۆ داۋاكاران و
ھەۋادارانى پۆزى دوايى دادەنەت و پىيان دەلەت: (بۆ بچۈكى سەرپېچى و تاۋانەكەت
مەروانە، بەلگە بەروانە بۆ ئەۋەكەسى سەرپېچى لە فەرمانەكانى دا دەكەيت)^۲.

۱- صفة الصفوة ۲ / ۹۱.

۲- الزهد لأحمد ۳۸۴.

میرگی (۸)

پوژه‌گانی دنیا له

پوژی دوايیدا

باسی ئه و به‌خته‌وه‌ره‌ی ئه‌هلی دنیا‌مان بۆکرا، ئه‌وه‌که‌سه‌ی کاتێ یه‌ک جار له‌ ئاگر هه‌ڵده‌ژه‌نرێت هه‌رچی خۆشی و چێژی دنیا‌یه‌ له‌بیری ده‌چێته‌وه‌و، سویند ده‌خوا که‌هه‌رگیز هه‌یج خۆشی‌یه‌کی نه‌دیوه‌، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌خته‌وه‌رتین که‌س بووه‌ له‌ دنیا‌داو ده‌بیته‌ ئه‌هلی ئاگره‌ له‌تووندی سزاو ئازاری پوژی قیامت هه‌ره‌موو ئه‌وه‌ی له‌ دنیا‌دا ئه‌نجامی داوه‌ و مامه‌ڵه‌یان تیا‌دا کردووه‌ له‌بیریان ده‌چێته‌وه‌، یه‌کێک له‌ شێوه‌ی ئه‌و له‌بیرچوونه‌وانه‌، جیا‌وا‌زن له‌ زانی‌نی حه‌قیقه‌تی ماوه‌ی مانه‌وه‌یان له‌سه‌ر زه‌وی، ده‌کرێن به‌ پێنج به‌شه‌وه‌:

به‌شی یه‌که‌میان ده‌لێن: ده‌پوژ له‌سه‌ر زه‌وی ماونه‌ته‌وه‌ خۆای گه‌وره‌ له‌قورئانی پیرۆزدا ده‌فرموویت: ﴿يَوْمَ يُفْعُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ۚ يَخْفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ۖ﴾. واته‌: (پوژێک دیت فووده‌کریت به‌-صور- دا، ئه‌وپوژه‌ تاوانباران چاویان کوێ‌وه‌و شین هه‌لگه‌پاوه‌ (دیمه‌نیکی ناشیرین و سامناکیان هه‌یه‌) به‌چه‌په‌و سرت‌یه‌ک ده‌لێن: ته‌نها ده‌ شه‌و نه‌بیته‌: (له‌ دنیا‌دا یان له‌ جیهانی به‌رزه‌خدا) هه‌یجی ترتان پێ نه‌چووه‌).

ئه‌و تاوانبارانه‌ به‌بێ هه‌یج پۆشنایی‌یه‌ک حه‌شریان ده‌کریت په‌نگه‌ دهم و چاویان له‌توندی ئه‌و هه‌موو ترس و شپه‌زه‌یی و بێ ئارامی‌یه‌ شین هه‌ڵده‌گه‌ریت و ده‌رئه‌نجامی تاوانیان هه‌یج پووناکی‌یه‌ک له‌ دهم و چاویاندا ناهێلێته‌وه‌، وه‌کو ئیمه‌ له‌شاشه‌ی ته‌له‌فزیۆنه‌وه‌ بۆیان بپوانین، هه‌ندێ ده‌چن بۆلای هه‌ندیکێ تریان و له‌و دیمه‌نه‌ زه‌لیلی و پێسوایی‌یه‌دا جه‌سته‌یان پووته‌ هه‌روه‌کو چۆن یه‌که‌مجار خۆای

گه وړه دروستی کردوون، تۆقیوو زاره تره ک باسی حقیقه تی ئه و ماوه یه ده که ن
که له دنیا دا به سه ریان بردووه به چپه و سرته وه به یه کتر ده لئین:

(جگه له ده پوژ هیچ نه ماونه ته وه) دیاری کردنی ئه و ماوه یه له لایه ن
هه ندیکیا نه وه زیاده پوژی تیدا کراوه له چا و ئه وه ی به شی دووهم ده یلئین، که
که سانی له وان زیره کترو داناتریان له گه لدان، ئه و ماوه یه پرت ده که نه وه و پی داگری
له وه ده که ن که ئه و ماوه یه ژور له وه که متره .

به شی دووهم ده لئین: ته نها یه ک پوژ بووه:

خوای گه وړه له سه ر هه والی ئه و به شه یان ده فه رموویت: ﴿تَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
إِذْ يَقُولُ أَفْلَهِمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا﴾.

واته: (ئیمه چاک ده زانین سه رته نجام چی ده لئین چونکه ژیرترین و وردترینان
ده لئیت: ته نها پوژیک نه بیت هیچی ترتان پی نه چووو! !).

ده پوژ داده به زینن بۆ ته نها یه ک پوژ، ئای له که می و بی نرخ ی ئه م دنیا یه که
تیایدا غه ییری خوا ده په رستن!، ئای له م دنیا قه لب و پپ له ساخته یه که به هۆیه وه
ده فه وتین و به هیلایک ده چن و، واده زانن که تیایدا نه مرن، بی باوه پی ده که ن، پیا
وه رده گرن، عه ره ق ده خۆنه وه و زینا ده که ن و حوکم به غه ییری ئه وه ده که ن که خوا
ناردوویه تی، ژنه کانیا ن خۆده پازیننه وه و ئارایشته ده که ن، هه موو ئه و کارانه ده که ن
که خوا حه رامی کردووه و نه می ئی کردووه، ئه وان بیرناکه نه وه و گومان نابهن که
پوژی دی ده که نه وه به په روه ردگاریان و ئه و پرسیاره یان ئی ده کریت، هه رگیز
واچاوه پوان نه بوون که ئه وان به نه فسی خۆیان له پایه و بایه خی ئه م دنیا یه
ئه وه نده که م ده که نه وه هه تا وای ئی ده که ن ماوه ی مانه وه یان تیادا ده که نه ته نها
(یه ک پوژ) و به دیاری کردنی ئه و (ده پوژه) پازی نین که هه ندیکیا ن واده لئین.
ئه وه یش به هۆی توندی ئه و سزاو ئازاره یه و له بیرچوونه وه یان ئه وه نده زیاده ده کات

و جياوازی نتيوانيشيان له ديارى كردنى برى مانه وه يان له دنيا دا به هه مان شتوه زياد ده كات.

به شى ستيه م دين و زياده پويى له م كه مكر دنه وه يش ده كهن به جوركي زور خيراو نه في ئه و ماوه يش ده كهن و برپاري كه متری له سهر ده دن و ماوه ي مانه وه يان له دنيا دا ده گيرنه وه بۆ كه متر له (يهك پوژ).

به شى ستيه م ده لئين: كه متر له پوژيك:

خواي گه وره ده رياره ي ئه م پوله يان ده فهرمويت:

﴿قُلْ كَمْ لَيْشْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ۝۱۱۳﴾ قَالُوا لَيْتَنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ ۝۱۱۴﴾
﴿قُلْ إِنْ لَيْشْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝۱۱۵﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۝۱۱۶﴾. واته: (ئه وسا خواي گه وره) ليين ده پرسيت، ئه وه چه ند سال له زه وي دا ژيان تان برده سهر، (دوزه خيان) ده لئين: پوژيك ياكه متر له پوژيك، له وكه سانه پيرسن كه بپرو هوشيان لاي خويانه و حسابي ژماره و كات ده كهن، (خواي گه وره) پييان ده فهرمويت: له راستي دا مانه وه تان له دنيا دا هه رزور كه م بووه، نه گه ر به راستي ده تان زاني؟ ئايا گومان تان واده برد كه به راستي ئيمه نتيوه مان به بي مه به ست دروست كردووه و نتيوه بولاي ئيمه ناهيترينه وه؟!)

(سه يد قوطب - ره حمه تي خواي ليتي) ده لئيت:

خواي په روه ردگار كه بۆ خوي زور چاك ده زاني - به لام پرسيار ده كات بۆ بچو ككر دنه وه ي كاروباري سهر زه مين و كور تكر دنه وه ي پوژه كان تيايدا، كه ئه وان ژياني نه مرييان پي فروشتووه، ئه وان ئه و پوژه هه ست به كورتي ئه و ژيانه و سهر لي شتواوييان تيايدا ده كهن و، بي هيو او نا ئوميد و دلته نگ ده بن، حساب و ژماره يان له لا پوون نيبه و ده لئين ﴿لَيْتَنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ ۝۱۱۶﴾، واته: (پوژيك يا كه متر

۱- المؤمنون: ۱۱۲-۱۱۵.

۲- المؤمنون: ۱۱۳.

له پۆژىك تيايدا ماوينه ته وه له وكه سانه بپرسن هۆشيان لای خۆيانه و حساب و ژماره دهكهن).

ئهمه وه لامىكى نائوميدانه و تهنگه تاو بوون و په نجه پۆيى يه، وه لاميان ده دري ته وه: ئيوه نه ماونه ته وه ته نها ماوه يه كى كه نه ببيت، به و پيوانه ي ئيوه مه تانه له سهرى و هاتۆته پيشستان، ئه گهر به باشى ده تانزاني ديارى بكه ن. ده فهرمويت: ﴿قُلْ إِنْ لَيْسَ إِلَّا قَلِيلٌ لَّوْ أَنْتُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^۱، له راستيدا مانه وه تان له دنيا دا هه ر زۆر كه م بووه، ئه گهر به راستى ده تان زاني؟).

پاشان ده گه پي ته وه سهر هه ره شه و سه رزه نشتيان له سهر به درۆ زانيني پۆڤى دوايى، له گه ل تيرامان و سه رنج دان و ورد بوونه وه ي ژيرانه له به توانايى له سهر ژيانه وه و زيندو كردنه وه يان له سه ره تاي دروست بوونيانه وه. ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ لَا تَرْجِعُونَ﴾^۲، ئايا به راستى واگومان تان ده برد ئيمه ئيوه مان به بى مه به ست دروست كردووه و ئيوه بۆلای ئيمه ناگه پي نه وه).

به وهش واز نا هينن كه ماوه ي مانه وه يان به ورا ده يه كه م ده كه نه وه به لكو كۆمه لى چواره م دين و ئه وانه ي پيش خۆيان به درۆ ده خه نه وه و ماوه ي مانه وه يان له دنيا دا كه م ده كه نه وه بۆ كه متر له به شيكى پۆژيش...

۱- المؤمنون: ۱۱۴.

۲- المؤمنون: ۱۱۵.

میڙگی (۱۹)

چهند دیمه نیکی په شیمانی

له رږږی دوايیدا

دوو نیعمه ت..

بوخاری له (صحیح) ده کیدا ده گپړته وه که پیغه مبرک ﷺ ده فهرمویت:
((نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ)).^۱ واته: (دوو به هره ی
که وره و گران به ها هن، زږکس له و دوو به هره یه دا به مه له دا چوون و هه رزان
فروشیان کردووه، وه که سې له سه و دایه کدا تیښکی ناوا، یه که میان له ش ساغی و
ته ندروستی یه، دوو میان ده ست به تالی و بیښی یه).

که سې له ش ساغ بی و ده ست به تال بی و، تیښه کوشی بږ په زای خوا، بوسوودی
هه ردو جیهان، نه وه نه و دوو نیعمه ته ی تالان فروش کردووه. (ابن بطال) ده لیت:
مانای شم فهرموده یه نه وه ده که یه نیت که مړو بی نیش نابی نه گهر جهستی
ساغ و سه لامه ت نه بی، هه رکس نه و دوو به هره یه ی ده ست کهوت و بریاری دا لی
یان خه ساره تمه ند نه بیت به وه ی که سوپاسگوزاری خوا نه بی له سر نه و نیعمه تانه ی
که پی پی به خشویه، به لکو سوپاسگوزاری خودابکات به وه ی که فهرمانه کانی
جیبه جی بکات و له نه هی یه کانیشی دوو بکه ویته وه، وه هه رکس نه وه ی له بیربچی و
له ده ستی بدات نه و خه ساره تمه ند).

نیبنولجه وزی ده لیت: (له وانه یه له ش ساغ و ته ندروست بیت به لام کاتی نه بیت
به هوی خه ریک بوون به ژیان و گوزهرانه وه، یا خاوه ن دارایی و سه روه ت بیت به لام
ته ندروست نه بیت، له راستی دا نه گهر هه ردوکیان هه بوو ته مبه لی و که مته رخه می
به سه ریدا زال بوو له گوپرایه لی و جی به جی کردنی فهرمانه کانی خودا نه و
زه ره رمنده، کورته ی نه وه یه ته و او دنیا کیلگه ی قیامه ته تیایدا بازرگانیه ک

۱- البخاری (الفتح - ۶۴۱۲).

ده کړیت که قازانجه که ی له پوځی دوايي دا دهرده که ویت هر که س کات و تهنروستی به که ی له گوپړایه لی فرمانه کانی خوادا به کارهینا ئه و به پاستی به خته و هرو شادمانه و، هر که س له سهر پیچی و بی فرمانی خوادا به کاری هینان ئه و زهره رهنه ندو په شیمانه)¹.

دیمه ننی په که م: قیامه تی په که م:

قیامه تی په که م که مړوځ پوځ به پووی ده بیته وه بریتیبه له (مردن) و، په شیمانی له چرکه ساته کانی کوتایی ته مه نی ده ست پی ده کات، ئه و کاته ی دلنیاده بی که روح له لاشه ی ده چیته دهر ﴿وَلَنْ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ (۳۸) وَاللَّفَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ (۳۹) إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ۚ. واته: (له وکاته دا ئه و که سه ی له سهرمه رگدایه دلنیایه له وهی که نیتر هیچ شتیک فریای ناکه ویت و کاتی مال ناوایی به، نیتر قاچ و لولاق به یه کدا ده نالین، ئه و سا له و پوځه دا بولای په روه ردگارت پاپیچ ده کړیت و ده بریت). وه له و کاته دا بیر له و ه زاران سه عاته ده کاته وه که له گوپړایه لی فرمانی خوادا به کاری نه بر دووه، خوږکه ده خوازیت و دا واده کات بگه ریته وه بؤ دنیا تا کرده وهی چاکی تیدابکات. ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾ (۴۱) لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ.²

واته: (خوانه ناسان به رده وام له سهر پیبازی چه وتیانن). هه تا ئه و کاته ی مردن به خه یان ده گړیت، ئه سا هه ریه که یان ده لیت: په روه ردگار به مگپړه وه بؤ دنیا... به لکو چاکه ئه نجام بده م و کاری باش بکه م و ئه و ه لانه ی له ده ستم چوه له مه ولا له ده سستی نه ده م، ئه وه له یه که م دلنیابوونی دا مړوځ تیایدا ئه و خوږکه یه ده خوازیت که هلی گه رانه وهی پی بده ن تا کرداری چاکه ی تیدا ئه نجام بدات، ئه وهی له بیر کردبوو که ده گاته وه به زاناو شاپه زای هه موو نه پنیو ئاشکرایه ک، ئه و که سه ی که خیانه تی چاوو شاراوه ی ناو سینه و دلله کان ده زانیت و پییان ناگاداره و زانایه

۱- فتح الباری ۱۱ / ۲۳۰.

۲- القیامة: ۲۸ - ۳۰.

۳- المؤمنون: ۹۹ - ۱۰۰.

به بیّ وه عدیو درۆیه کانی، نه گهر ئه و بگه پێته وه بۆ دنیا ش دیسان هه ر ده گه پێته وه سه ر کرده وه ی خراب و سه ر پێچی به کانی و ته مه لێ و که مه تر خه می له سه ر کرده وه ی خێرو چاکه کاری، له سه ر ئه وه وه لāmیکی وای ده در پێته وه که بێده نگ و هیوا بپراوی بکات بۆ هه ر تر وسکه ی ئومیدێک له و هه موو و ته خه له تێن و له خسته به رانه ی به کاری ده هیئێ بۆ پا کردن له سزای گوێ. ﴿كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾^۱. واته: (نه خێر ئه وه قسه به که ئه و بۆ خۆی ده یلێت، به لکو ده بیئت له جیهانی به رزه خدا، له نیوان مردن و زیندو بوونه ودا تاکاتیك زیندو ده کرینه وه چاوه پێ بیئت).

دیمه نی دووهم: گه ستنی ده سته کانی:

بریتیه له چرکه ساته کانی هه سه رت و په شیمانی، کاتێ مرقۆ دانیاده بیئت و له سه ر زه مینی قیامه ته، ئه و هاو پێیه ی هاو پێیه تی ده کرد ئیستا وازی له یه ئیئا وه، هه یج شتیکی بۆ خودا لی ده ست نه که و تو وه، ئه و هه موو پێکه وه دانیشتنه و قاقای پێکه نینانه و، شه وه سووره کان و، پێکه وه به شداری له سه ر سفره ی عه ره ق و قوما ر، هه یج کام له وانه تکا و شه فاعه ت نا که ن بۆ پرگا ربوونی ئه و له وه ی تیی که و تو وه له به رده م خۆیدا ده یبینی. ((إِنَّ أَهْلَ النَّارِ عَذَابٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ يُوَضِّعُ فِي أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ، يَغْلِي مِنْهُمَا دَمَغُهُ، وَفِي رِوَايَةٍ: لَهُ نَعْلَانِ وَشِرَاكَانِ مِنَ النَّارِ يَغْلِي مِنْهُمَا دَمَغُهُ - كَمَا يَغْلِي الْمَرْجُلُ، مَا يَرَى أَنَّ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا، وَإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا))^۲. واته: پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ((سووکترین سزای ئه هلی دۆزه خ سزای که سیکه دوو پشکو ده خرێته چالایی به نه پێیه کانی، میشکی سه ری پێیان وه ده کو لێت، له گێرانه وه یه کی تر دا: جوئی نه علی شاگړینی له پێدا به میشکی سه ری پێیان وه ده کو لێ وه ک چۆن مه نه جی لێ ئا و ده کو لێ، به لām له گه ل ئه وه شدا وانا بینه یئت که که س له و سزای سه ختر بیئت، که چی له هه موویان سزای سووکتره)). له کاتێکا:

۱- المؤمنون: ۱۰۰.

۲- البخاري ۱۱ / ۲۷۲ الرقاق.

﴿وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي أَخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سِيلًا﴾ ﴿١٧﴾ يَنُوكَلَنِي لَيْتَنِي لَمْ أَخَذْ فَلَانَا حِيلًا ﴿١٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿١٩﴾.

واته: (پۆڤتیک دیت سته مکار قهپ ده کات به ههردوو دهستی خۆیداو گان له ههردوو دهستی خۆی ده گزیت له په شیمانی داو ده لیت: خۆزگه له گه له پیغه مبهردا ﷺ پێبازی ئیمانم بگرتایه، مەرگ بۆ خۆم، خۆزگه فلان که سم نه کردایه ته هاوهل و دۆستی خۆم، (چونکه سه ری لی شیواندم) به پاستی گومراو ویلی کردم له بهرنامه ی خوا دوا ی نه وهی که پیم راگه یه ندرابوو، شه یقان هه میشه و بهردهوام هانی مرقه ده دات بۆ گونا ه و تاوان، له کاتی ته نگانه شدا پشتی بهرده دات). (سه ید) (په حه تی خوا ی لی بی) ده لیت:

(یه که ده ست به ته نها به س نییه بیانگه زیت به لکو به تۆره ده یانگه زیت جارێک ئه م ده ست و جارێک ئه وی تر یا هه ردووکیان به یه که وه له تووندی ئه و په شیمانییه ته واو سووتینه رده که ده یکیشی و پێوه ی ده تلپته وه قهپ به هه ردوو دهستی خۆیدا ده کات، که بریتیه له و جووله یه ی هیمایه بۆ حاله تیک ده روونی و خۆی پێک ده هین و وێک ده هین تیک ده سم پین). ئه وه ش ده ره نجامیک سروش ته یه بۆ ئه وانه ی دۆستای ته هاو پێی خراپ ده که ن و دۆزمنای ته هاو پێی چاک ده که ن.

دیمه نی سییه م: کاتی پیشاندانی کرده وه گان:

کاتی دۆسیه ی کرداره گان داده نریت، هه موو مرقه ی که هه موو کرده وه گانی سه ره تاو کۆتایی خۆی ده بینیت وه، سه رپێچی کار زۆر له نا کاو به سه ردا ده که وی و ئه وه ی له نامه و دۆسیه که یاده ده بینێ به جۆرێک تا که وشه یه که له و ده یان سا له دا وتبیت به جی نه هیشته وه یا کرده وه یه که له ناو ده رگا داخرا وه کانه کردبیت یا له تاریکی شه ودا ئه نجامی دابی له هه مووی په شیمان ده بیته وه:

﴿مَالِ هَذَا الْكَتَبِ لَا يُعَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾^۱. واته: ده لَین:

هاوار له ئیمه ئه م نامه و دۆسیه یه چییه؟! هیچ گونا میکی وردو درشت به جی ناهیلیت به لکو هه مووی تۆمار کردوو به دهنگ و پهنگه وه ئاماده یه).

ئه وهی له بیر کردوو یا له بیر خۆی بیردۆته وه که دوو فریشته به سه ریسه وه بوون و هه ره موو کرده وه کانیا ن ته نانه ت سه نگی گه ردیله یه ک له خێرو چاکه و شه پرو خراپه ی بۆتۆمار کردوو، سه سه رت و په شیمانی کار له ده روونی ده که ن، خۆزگه ده خوازی ت که ئه و نامه و دۆسیه یه ی هه ر وه رنه گرتبا و حساب و لیپرسی نه وه ی نه زانیبا و نه کرابا، به لکو ئاواتی بۆ (مردن) ده خوازی ت له سه ر دیتنی ئه و سزا و ئازاره، پاشان بیرده کاته وه که ئه و مال و پله و پایه و ده سه لاتیه ی ئه و واگو مانی ده برد که له پۆزی دوا یی دا سوودی پی ده گه یه نن و، تانه و پرا ده یه کو ئیریا ن کردبو و له ئاست بینینی ماف و حق و خا وه نه کانیا ن وابه ئه نجامی خۆی گه یشت و سه رپنجی یه کانی هیچیا ن پی نه دا، ته واو تیده گات که تاکه پرگار کار له و چرکه ساتانه دا ته نها کرده وه ی چاکه کانی به تی له گه ل په حمه تی خوا دا، ﴿يَلْبِسُنِي لَزَاوَتٍ كَنِيَّةٍ﴾^(۲۵) وَلَزَاوَتٍ مَا حَسَابِيَّةٍ^(۲۶) يَلْبِسُنِي الْقَاضِيَةَ^(۲۷) مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَّةٌ^(۲۸) هَلَاكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ^(۲۹). واته:

(ده لَیت: خۆزگه نامه ی کرده وه کانم پی نه درایه، هه ر نه مزانیایه لیپرسی نه وه م چۆن ده بی ت، خۆزگه مردنه که م یه کجاری بووایه (ئاوازی ندوو نه کرامایه وه)، ئه وه ته، ئه و مال و سامانه ی که بووم، فریام نه که وت (به لکو نه ماو ته فرو تونا بوو) ئه و ده سه لاتیه ی که بووم له ده ستمدا نه ماو له ده ستم چوو). به لکو خۆزگه ده خوازی هه ر خا ک و خۆل بووایه و پییه کان به سه ریدا پۆیش تبا ن به لام ئه م سزا و ئازاره ی نه چه شتبا: ﴿يَلْبِسُنِي كُتُّ تَرْبَا﴾^۳. واته: (خا وه ناس ده لَیت: خۆزگه هه ر خا ک بووما یه، ئاوا زیندوو نه کرامایه ته وه و گیرم نه خواردا یه).

۱- الکهف: ۴۹.

۲- الحاقه: ۲۵ - ۲۹.

۳- النبأ: ۴۰.

له گەل ئەو ھەموو سووربوونەى لەسەر ژيانى دنياىدا، دەبينى لەقيامەتدا خۆزگە بەمردن دەخوازێت، بەلکو ئەو جوازترین ئارامى و دلتيا بوونىەتى، ديمەنەکانى پەشيمانى لەو پۆژەدا يەك بەدواى يەكدا دین ھەرجارى سەرپىچى کار جوړى لە سزا دەبينى بىرلەکارىگەرى ئەوکاتە دەکاتەوہکە بەخۆپايى لە دەستى داوہو بە ھەدەر چوہ، بەبى ئەوہى بەکارى بھينى لەگوپرايەلى فەرمانەکانى خواداو پيکانى ئەو ئامانجەى لەپيئاويدا دروستبووہ کە بریتىيە لە (بەندايەتى بۆ خودا).

ديمەنى چوارەم: کاتى ھاتنى ئاگر:

پيغەمبەر ﷺ دەفەر مووێت: ((يُوتَى بالنار يومئذٍ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملكٌ يُجرونها)).^١ واتە: (دۆژەخ دەھینتریت ھەفتاھزار جلەوى ھەيە، لەگەل ھەر جلەوىکدا ھەفتاھزار فريشته ھەن راپدەکیشن).

کاتى ئاگر لەم ديمەنەگەرەدا دەبينى کە چوار ھزارو نۆسەد ملیۆن فريشته راپدەکیشن و زمانى بەرزو زەبەلاح تيايدا بەرزو بڵند دەبیتەوہو، گەردنى خاوەن چاوى تيزبين وەکو لەو فەرموودەيەى ترمذى گيژاويەتەوہ ھاتوہ، پيغەمبەر ﷺ دەفەر مووێت: ((يَخْرُجُ عَنْقُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَهُ عَيْنَانِ تَبْصِرَانِ، وَأُذنانِ تَسْمَعَانِ، وَلِسَانٌ يَنْطِقُ، يَقُولُ: إِنِّي وَكَلْتُ بِثَلَاثَةِ، بَعَنَ جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهَا آخِرَ وَبِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، وَبِالْمَصُورِينَ)).^٢ واتە: (لە پۆژى قيامەتدا گەردنێک لەو ئاگرە دیتەدەرەوہ دووچاوى تيز بين و دووگوێى بيسەر و زمانێکى قسەگەرى ھەيە، دەلێت: مەن سى کەسم پى سپێردراوہ، کە سێک ھاوہلى بۆ خوا دانابى، وە بە ھەموو زەبر بە دەستێکى کەللە پەقى ياخى و بۆ وینەگران).

ئەو کە گوێبىستى توو پەبوون و نالەو بۆنى ھەناسە دانەوہى دەبى کاتى ھاواردەکات بە دەنگێکى تۆقینەر ﴿هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ﴾ ﴿هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ﴾^٣، (تايە کەسى

١- مسلم ٢٨٤٢، صفة الجنة.

٢- الترمذى - وحسنه الأرنؤوط - جامع الأصول ٨٠٦٥.

٣- ق: ٣٠.

ترماوه خه‌لکی زیاترماوه - ئایاکه‌سی ترماوه خه‌لکی زیاتر ماوه). هه‌رچه‌ند مرۆڤ
 بێر له‌وکاتانه‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌ته‌مه‌به‌ئێ و سه‌رپێچی کردووه‌ خۆخه‌لافاندن و نه‌مرۆڤ
 سه‌به‌ی و فێل کردن له‌خوا به‌ته‌ویه‌، ئه‌وه‌مه‌موو سه‌عاته‌ زۆرانه‌ی له‌ده‌ستی داوه‌،
 به‌لام ئه‌م بیره‌وه‌رییانه‌ هیچ سوودی پێ ناگه‌یه‌نن، ئه‌وه‌ پۆژه‌ده‌زانێ چ په‌ندێکی
 به‌خۆی داوه‌ ﴿وَإِنِّي لَهُ الذَّكَرُ﴾^١. واته‌: (به‌لام تازه‌ به‌خۆداهااته‌وه‌ و په‌شیمان
 بوونه‌وه‌ هیچ سوودیکی نییه‌ و دادی نادات؟!) ئه‌وه‌ به‌وه‌ سه‌رته‌ بپه‌نده‌وه‌
 که‌ساسی و هه‌ناسه‌ی ساردووه‌ ده‌لیت: ﴿يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي﴾^٢. واته‌: (خۆزگه‌
 بۆ ئه‌م ژيانه‌م ده‌ست پێشخه‌ریم بکرايه‌). (سه‌ید) (په‌حه‌مه‌تی خوای لی بیت)
 ده‌لیت: (به‌لام تازه‌کاتی خۆزگه‌ و په‌شیمانی و به‌خۆداچوونه‌وه‌ تێپه‌ریوه‌ و
 رابردووه‌ و سوودی نییه‌ ﴿وَإِنِّي لَهُ الذَّكَرُ﴾ کاتی بیره‌وه‌ری رابورد هیچ که‌س نه‌وه‌
 هه‌ول و کۆششانه‌ی له‌خانه‌ی سزاو پاداشته‌کان ناگێڕێته‌وه‌ ئه‌وه‌ی و هیچی بۆ ناگرێ
 جگه‌ له‌ سه‌رته‌ و هه‌ناسه‌ی سارد له‌سه‌ر له‌ده‌ست دانی ئه‌وه‌له‌ی له‌شوێنی
 کارو کرده‌وه‌کانی له‌دنیا دا. کاتی ئه‌وه‌ حه‌قیقه‌ته‌شی بۆ پوون بووه‌وه‌: ﴿يَقُولُ يَلَيْتَنِي
 قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي﴾. خۆزگه‌یه‌کی پڕ له‌که‌ساسی و سه‌رته‌تێکی ئاشکرا ئه‌ویش نه‌وه‌یه
 که‌مرۆڤ له‌قیامه‌تدا رقی له‌هه‌موو نه‌وانه‌ ده‌بێته‌وه‌ له‌دنیا دا هه‌یبوو!) ئه‌وه‌ش
 توندترین حاڵه‌تی په‌شیمانیه‌ که‌به‌سه‌ر مرۆڤدا دێت به‌بێ هه‌بوونی هیچ تروسکایی و
 ئومێدێک بۆ چاککردنی ئه‌وه‌ی رابردووه‌ له‌ده‌ستی چووه‌.

دیمه‌نی پێنجه‌م: کاتی له‌ لیواری ئاگر ده‌وه‌ستێنرێت:

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْتُنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ

بَيَانَتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^٣. واته‌: (جانه‌گه‌ر نه‌وانه‌ ببینی (له‌قیامه‌تدا) له‌سه‌ر

١- الفجر: ٢٣.

٢- الفجر: ٢٤

٣- الأنعام: ٢٧

لیواری دۆزه خ پاوه ستینراون (به دهم حه سهرت و ئاه و ئالوه) جاده لئین: خۆزگه جارێکی تر بیان گیراینایه ته وه بۆ دنیاو (له م سهرته نجامه شوومه پرگارمان ده بوو). ئه و سا هه رگیز نیشانه و به لگه و ئایه ته کانی خوامان به درۆ نه ده زانی و باوه پری به تینمان پێی ده بوو... (ئیبینو که شیر) ده لئیت: (خوای گه وره باسی حالی بێ باوه پان ده کات که له پۆژی دوایی له سه ر ئاگری دۆزه خ پاده وه ستینرین و کۆت و زنجیرو ئاگری هه لگیرساوی ناوی ده بینن، وه به چاوی خۆیان هه موو ئه و سام و ترسه گه وره و تۆقینه ره ده بینن، ئاله وی دا ده لئین: (یاویلتنه) ۱.

جێی سه رسوو پرمانه له کاتی خۆزگه خواردنه کانیاندا ده لئین: (ئیمه ش باوه پمان هیناباو له برواداران باین). له کاتێکا هه رته وان بوون له گه ل بانگخوازاندا شه پریان ده کردو دژایه تی وته ی یه کتا په رستی یان ده کرد گالته یان به و که سانه ده کرد که بانگه وازیان بۆ ده کرد، ده بێ که واته بۆچی ئیستا خۆزگه و ئاواتی ئه وه ده خوانن که له باوه پداران بان؟؟ وه بۆچی ئیستا که له دنیا دا ئه وه ناکه ن؟! ئه وه دوو پوو یی یه، به رده وام دوای ده خه ن هه تا ده چنه وه به رده م ئاگرو ترسه زل و سامنا که ی ده بینن، ئه وان وا گو مان ده بن که خۆیان له خوا ده شار نه وه و ده توانن فیل له خوا بکه ن، بۆته وه ش درۆ به کار ده هینن و هه رچی ده یزانن و هه یانه له پازاندنه وه ی قسه و پازی کردن بۆ خۆ پزگار کردن له و سزاو ئازاره حه تمی یه ی له سه ریانه، دیمه نیکی سه یرو سه مه ره یه که هه ناسه ساردی و په شیمانی یه کی تیکه له له فیل و خه له تاندن یافیل و ته له که یه کی پر له که ساسی و په شیمانی که هه ردوو دیمه نه که سامناک و تۆقینه ره.

دیمه نی شه شه م: دوای ئه وه ی خرا نه ناو ئاگ ره وه:

خوای گه وره ده فه رموو ی: ﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾ ۱۶۱ ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَا﴾ ۱۶۲ ﴿رَبَّنَا

۱- تفسیر القرآن العظیم ۲ / ۱۲۸.

ءَاٰتِيَهُمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَتُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿١﴾. واته: (بِقُوَّتِكَ دِيَت پووخساريان ئه م ديو ديوي پي ده كريت له ناو ئاگردا (تا چاك ببرژين و بسوتين) به دهم ئاه و ئاله وه ده لئين: په روه ردگار به پاستي ئيمه ملكه چ و فرمانبه رداري ئاغاو گه و ره كانمان بووين، هه ر ئه وان پيگه و پييازي پاستيان له ئيمه شيوان و سه رگه ردانيان كردين، په روه ردگار دووبه رابه رو دوو چه ندانه سزاي ئه وان به ده و نه فرينكي گه و ره و زور بي نه ندازه يان لي بكه) ^٢.

(نيينو كه ثير) ده لئيت: (واته له سه ر پوو پاده كيترينه ناو ئاگرو دهم و چاويان به م ديوديودا لارده بيته وه له سه ر دوزه خ و خوزگه و ئاواتي ئه وه ده خوانن كه له دنيا دا گوپرايه لي فرماني خواو پيغه مبه ري خوايان بكردايه) ^٣.

ئه وان ئاله ويذا ده ري ده خن كه ئه و پيگايه ي گرتبوويانه به ر پييازتيكي هه له بوو، به هوي شوينكه وتنيان به دواي گه و ره و ئاغاكانيان له وانه ي كه پيگاي شه يتانيان گرتوه، ئه وان له ويذا و له و چركه ساتانه دا زاتي ئه وه ده كه ن نه فرين له گه و ره و ئاغاكانيان بكه ن.

به زار او هيه كي ئازايانه ده ياندوين، دواي ئه وه ي له دنيا دا پيسواو ترسنوكانه ده ژيان و له پاستگوتني هه ق و پاستي و به رگري له خراپه و خووي ناشيرين زه ليل بوون، دواي ئه وه ي فريدرانه ناو ئاگرو سزاو ئازاره كه يان چه شت ئنجا هه ست و نه سته گيلانه كه يان به ئاگاديتته وه و په شيماني ده رده بپن له شوين نه كه وتني پييازي خواو پيغه مبه ره كه ي ﷺ به لام دواي له ده ست چووني كات و ساته كاني.

١- الأحزاب: ٦٦.

٢- ته فسيري ناسان.

٣- مختصر تفسير ابن كثير: ٢ / ١١٦.

شاهیده‌ګانی رڼوړی قیامت

شاهیده‌ګانی دنیا.....

شاهیده‌ګانی دنیا له هر کیشه‌یه ک له کیشه‌ګان پهنګه بتوانن درو بلین،
 یاشایه‌تی فیل و ساخته‌بن و، زیدده‌پویی له پاستی‌یه‌ګان بګه‌ن، ده‌توانن له‌سهر
 به‌لګه‌ګانی شایه‌تی‌یه‌که به‌رګری بګه‌ن له‌ترسی هه‌په‌شه لیکردن‌یان یا بڼ
 چاوټی‌پړنی نه‌وهی مه‌به‌ستیانه و ده‌یانه‌وټ و هه‌ولی بڼ دده‌ن، له‌وانه‌یه شایه‌تی
 دانه‌ګیان تیګه‌ل و پیکه‌ل و نادیاربیت و پیویستی به‌پافه و لیکدانه‌وه بیت، پهنګه
 جاری واه‌بی ناماده‌بن بڼ شایه‌تی و جاریش هه‌بی ناماده‌بن له‌هر خوځه‌ریک
 کردن‌یان به‌کارو فرمانه‌وه، یاکوسپ و ته‌ګه‌ریه‌ک دوايان بخات، به‌لام شاهیده‌ګانی
 قیامت چینیکن له‌دروستکراوان ته‌واو جیاوانن له‌شاهیده‌ګانی دنیا، نه‌وان له‌لایه‌ن
 کردګاریانه‌وه فه‌رمانیان پی ده‌کریت و دینه قسه و نه‌لیی که‌م ده‌ګه‌ن و نه‌لیی
 زیاده‌ده‌ګه‌ن، درو ده‌له‌سه دروست ناکه‌ن و به‌رګریش ناکه‌ن، شایه‌تی دانه‌ګه‌یان
 پوون و ناشکرایه و هیچ پیویستی به‌پافه و لیکدانه‌وه نییه و له‌ده‌رپړن‌یان تیده‌ګه‌ن،
 پیویست به‌دریژکردنه‌وهی و ته‌ګانیان ناکات، هه‌موو یه‌ک نالایان به‌رزکردو ته‌وه:
 ﴿أَنطَقْنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾، واته: (نه‌و خواجه ئیمه‌ی میناوه‌ته گرفتار که
 ده‌توانیت هه‌موو شتیک به‌ینیت ته‌ قسه و گفتوګو).

شایه‌تی له‌ګاتی سه‌ره‌مه‌رګدا:

یه‌که‌م شایه‌تی دان نه‌وه‌یه مروؤ له‌سه‌ره مه‌رګدا شایه‌تی له‌سهر خوی ده‌دات،
 له‌وکاته‌دا په‌شیمانی هیچ بایه‌خی نییه و نه‌خوژګه و ناواته‌ګان سوودی پی ده‌ګه‌یه‌نن
 و نه‌توبه و داوای لیخو شېبون، نه‌و چرکه‌ساتانه‌ن که خوای په‌روه‌رګار تیایدا

دهرگاګانی ته وېه و لیڅو شېبون داده خات، نه وګاتانه مړوۍ تیايدا به ناواته وېه بګه پټه وه بۆ ژيان و زینده ګی و کرده وې چاګی تیدا بګات. ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾^(۱) لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ^(۲). واته: (خوانه ناسان به رده وام له سهر پیڅیزي چه وتیانن)، هه تا نه وګاته ی مردن یه خه یان ده ګریت، نه و سا هه ریه که یان ده لیت: په روه ردګار بګیږه وې بۆ دنیا.. به لګو چاګه نه نجام بدهم و کاری باشه بګم و نه و هه لانه ی له ده ستم چووه له مه و دوا له ده سستی نه دهم). کت و پړو زور له ناګاو به سهر ئاوات و خوږګه یه کی به تال و بی ناوه پوګدا ده که ویت و، له بهر نه وې خوی ګه وره داناو زانایه به دروګانی و زالبوونی هه و او ناره زووه ګان به سهر ی دا، به لام له ویدا نه وې ده لیت بۆ ړاګردن له و بارودوخه ی تیی که و توه. ﴿كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾^(۳) واته: (به لام تازه کار له کار ترازوه، شتی و مه حاله، بۆیه به توندی پټی ده و تریټ: نه خیر، نه وېه قسه یه که نه و بۆ خوی ده لیت، به لګو ده بیت له جیهانی به رزه خدا، له نیوان مردن و زیندو و بونه و هدا تا کاتیک زیندو ده ګریته وې چاوه پټ بیت). نه و هیچ شوین و پزګار ګاریکی ده ست نا که ویت به و پیدا ګرته ی له سهر دانپیانان و شاهیدی دانه له سهر خوی، به وې که نه مړو سبه ی کرده وې که م و کورتی بووه و سودی له ګاته ګانی ژیانی که خدا پټی به خشیه و هرنه ګرتوه و به کاری نه هیناوه تا نه و (په رستش و به ندایه تی یه ی) له پینا ویدا دروست ګراوه نه نجامی بدات، نه و ببوه به نده ی درهم و دینارو خواردن و جل و بهرګ و، له بیر ګردبوو که به نده ی خوايه، خوی په روه ردګار ده فهرمو ویت: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَهُمْ رَسُولُنَا يُتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾^(۴).

۱- المؤمنون: ۹۹ - ۱۰۰

۲- المؤمنون: ۱۰۰

۳- الأعراف: ۳۷

واته: (هه تا ئه وکاته ی فریشته نێرداو هه کانهان بۆیان دێن گیانیان دهکێشن، ئهوسا پێیان دهڵێن: کوا ئهوانه ی جگه له خوا هاناو هاوارتان بۆ دهبردن و دهتان په رستن؟! (به سه رسامی یه وه) دهڵێن: (نازانین) لێمان ون بوون. (ئهوسا به ناچاری شایه تی له خۆیان دهدهن که به پاستی ئهوان هه ر بێ باوه پ بوون).

(سه ید قوطب) په حمه تی خوا ی لی بی - دهڵێت: (ئه وه تا ئێمه ئه و که سانه ین له به رده م دیمه نی ئه وانه داین که درۆ به ده م خوا وه هه لده به ستن یان به روائان به ئایه ته کانی نه هینا وه کاتی فریشته نێرداو هه کانهان بۆیان دێن و گیانیان دهکێشن له نێوان ئهوان و ئه مان گه فتو گزیه ک ده کریت: ﴿قَالُوا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ

اللّٰهِ؟﴾، پێیان دهڵێن: (کوا ئهوانه ی جگه له خوا هاناو هاوارتان بۆده بردن و دهتان په رستن). کوا ئه و په رپه واکه نده و درۆ ده له سانه ی به ده م خوا وه هه لئان ده به ستن؟ کوا ئه و خوائه تان که له دنیا دا په شتتان پێ ده به ستن و به لا و گێچه لئان به هۆیا نه وه دروست ده کرد له سه ر ئایه ت و نێرداوی خوا که بۆتان ده هات له سه ر زمان ی پیغه مبه رانی خوا؟ کوا ئه وانه له کوێن؟ ئێستا و له وکاته یه کلایی که ره وه دا که ژیا نتان لی ده سه نرێته وه به پاستی نا توانی هیه په شتیوانیتان لێ بکات و له مردن په زگارتان بکات یاسه عاتی که دواتا نبخات له و کاته ی که خوا بۆی به رپارداون؟

به لام ته نه نا یه که وه لامه نه هه له کاری تێدا یه و نه دژایه تی: ﴿قَالُوا ضَلُّوا﴾، دهڵێن: (نازانین لێمان ون بوون، لێمان به زه بوون و چه واشه بوون، نه ئێمه ده زانین جێگای ئهوان له کوێ یه و نه ئه وانی ش له پێگای ئێمه وه هاتوون! .. چ به نده گه لێکی فه وتاون، که خوا کانیان نه پێنمایا نکهردوون و نه له و چرکه ساته یه کلایی که ره وانه شدا فریایان ده که ون! چ خودا گه لێکی نه دارو ئومێد به رپاویوون که هیه پێنمای یه کی به نده کانی خۆیان پێ نه که را وه، له وکاته نه دا.

﴿وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾^۱. (نه وسا به ناچاری شایه تی له خوځیان ده دهن که به پاستی نه وان بئ باوه پ بوون). ئانه وه به قیامه تی هه موو مروفنیک به لام کاتی خوای په روه ردگار پوخسه ت به هه ستانی قیامه تی گه وره ده دات و زه وی ده شله قیّت و تیک ده چیت، نه ستیره کان به یه کدا ده دهن و یاسای گه ردوون به ته وای ده هه ژئیو ده شیویت، نه وکاته ده رچوونی شاهیده کان له شیوه به کی تازه دا ده ستپیده کات، که مروف له پیشتر نه ی دیوه و نه ی زانیوه، به که م شاهد له و شاهیدانه (زه مین) ه.

شایه تیدانی زه وی:

خوای په روه ردگار ده فهرموویت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۖ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ ۙ أَنْفَاقَهَا ۖ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۚ﴾^۲ یومئذٍ تُخَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿۴﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۚ^۳.
 واته: (کاتیک زه وی ده هینرته له رزه و بوومه له رزه زوریه هیزه که ی بۆ پیشهات، هه رچی له زه ویدا هه بوو له مادده سه نگینه کانی ناوی ده ریپه پاندو هینایه ده روه، (نه وکات) ئاده میرادیش ده لیت: نه وه چیه تی، بۆ وای لیها ت (ئیماندار هه ست ده کات کۆتایی دنیا یو به ریپه بوونی پۆزی قیامه ته، بیتیمانیش سه ری لی ده شیویت و نازانیت به ره و کوئ پابکات). له وپۆژده دا زه وی هه واله کانی خوئ ده گیتیه وه به هوئ نه وه ی که په روه ردگار ت پایگه یاندوه (نه ی مروف) فه رمانی ده رکردوه (کاتی کۆتایی هاتنیه تی). نه بی هوره یره فه رموی: (قرأ رسول الله ﷺ هذه الآية: - یومئذٍ تُخَدِّثُ أَخْبَارَهَا-؟ قال: أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَىٰ كُلِّ عَبْدٍ وَأَمَّةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا، أَنْ تَقُولَ عَمِلْتَ عَلَىٰ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَهَؤُلَاءِ أَخْبَارُهَا))^۴. واته: (پیغه مبه رﷺ نه ونا به ته ی خوینده وه

۱- الأعراف: ۳۷.

۲- الزلزله: ۱- ۵

۳- مسند الإمام أحمد ۲/۳۷۴، وقال الترمذي حديث حسن غريب، وقال البخاري له شاهد بمعناه أخرجه الطبراني من حديث ابن لهيعة.

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾، و فەرمووی: دەزانن ئەو هەوال و دەنگ و باسانە ی که زەوی دەیانگیژێتەو چی یەو چی نیە؟! عەرزیانکرد: خواو پێغەمبەری خوا دەزانن، فەرمووی: هەوالی زەوی ئەمە یە: کەشایەتی دەدا لەسەر هەموو بەندە یەك- چ پیاو و چ ژن- بەو هی لە دنیا دا کردوویەتی لەسەر پشستی زەوی، دەلی: فلانە کەس لە فیسارە پۆژدا لە فیسارە شویندا فلانە کردەو هی کردووە). ئای لەو دیمەنە پەر ترس و سامناکە. زەوی! ئەو دروستکراو هەورە یەبوو کە مەژۆ بە پێیەکانی دە ی شیللو لەسەر پشستی دا بێ فەرمانی خوا ی دە کرد بە بێ ئەو هی بزانی ت کە ئەو بیگیان و بێ دەنگە دواتر لە پۆژی قیامەت دا خوا ی پەرورە دگار وەقسە ی دینی تاشایەتی بۆ بدات یاشایەتی لەسەر بدات، شایەتی دەدات بە هەموو ئەوانە ی کە بینوویەتی لە زینا، خۆدەر خستن و خۆپازاندنەو ه، پیاو کوشتن و ستم و دوورکەوتنەو ه و کارنە کردن بە کتییی خواو درۆ کردن و غەیبەت و دووزمانی و قسە هێنان و بردن و قسە ی نابەجێ و ناشیرین و، هەرشتیکی تر کە دەبی تە هۆی خەشم و تورپیی خوا هەرەها شایەتی دەدات بە هەرچی لەسەری پووداو ه و لەخێرو چاکە لە هەموو شێو ه یە کدا، بەپاستی دیمەنکی سامناک و تۆقینەرە! دوا ی ئەو هی مەژۆ لە شوینی خەوتنە کە یەو هەل دەستی و دەبینی ئەستێرەکان چۆن بەردەبنەو ه خواو زەوی لەتو پەت دەبی ت و هەرچی ماددە سەنگینەکانی لە ناویدا یە فریای دەداتە دەرەو ه و دەریان دەپەرپینی، بە ترسەو ه دەپرسن (مالها؟ مالها؟ بۆ وای بەسەر هات؟ بۆ وای بەسەر هات؟) کاتی بەدەنگەکان لە هەموو جێگە یەك هاتنە دەر و لەگۆشە و کەنارەکان دەرپەپین هەرچی هەوال و دەنگو باسەکان هە یە دە یگیژێتەو ه هەرچی لەسەر پشستی پووداو ه لە خێرو چاکە و گونا ه و تاوان. ئایا مەژۆ هیچ پەندو ئامۆزگاری لێ وەر دەگریت، کاتی بەسەر زەوی دا دەپوات هیچ کاری لەسەر پشستی دا نەکات جگە لەو هی جیگای پەر زامەندی خوا یە بۆ ئەو هی لەسەر ئەو ه شایەتی بۆ بدات؟!.

میڙگی (۲۱)

شایه تی دانی پیڻه مبه ران و فریشته کان

شاهیڊی پیڻه مبه ران:

له پوڙه دا که تیایدا ئم زهویه ده گویو ده بیته سهر زه مینکی تر، هه روه ها
ناسمانه کانیش.. هاوسه نگی دنیا تیکده چیت و هه موو کیش و ته رازوویه ک
له ناوده چن و ته نها کیش و ته رازووی پوڙی دواپی ده مینیته وهو حوکی نهو
ویستگه به ده کات نه و پایه و شکویه ده دریت به پیڻه مبه ری خواص تا شاهیدی بدات
له سهر دروژن و ساخته چی و سه ریچی کارو یاخی بووه کان له نوممه تی خوی، خوی
په روه ردگار ده فهرموویت: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ (۴۱) یومیز یوډ الڙین کفرؤا وعصؤا الرسول لؤسؤی بهم الأرض ولا
یکنؤن الله حدیثا^۱. واته: (ده بیته حالی نهو خه لکه چو نبیت کاتیک له
هه رمیلله تیک شایه تی کمان هیناو تو شمان هینا نهی (موحه مه د-ص) به شایه ت
به سهر هه موو خه لکه وه (که په یامی خوات پی راگه یاندوون) نهو پوڙه نه وانه ی بی
باوه پ بوون و له پیڻه مبه ران یاخی بوون، ناواته خوانن که زه وییان پی تهخت
بکرایه و (هه ر له توپی خاکدا ون بوونایه و زیندو نه کرانایه ته وه) و ناتوانن هیچ
گوفتاریکی په نهانیان له خوا بشارنه وه).

خاوه نی (الظلال)^۲ ده لیت: (نه وکاته ویناو دیمه نیکي به رچاو پیکده خریت..
مهیدانی پیشاندان و خستنه پوو گه وره و فراوانه، هه موو نوممه ت ناماده یه و، له سهر
کرده وهی هه موو نوممه تیک شاهید هه یه.. هه موو نهو که سانه ی که بی باوه پو لووت

۱- النساء: ۴۱ - ۴۲

۲- سید قطب.

به رزو خۆمه لگیش و پژدو چاو چنۆك و حه سوودانهی كه لوتف و نازو نيعمهت و به خششی خويان دهشاردهوه و مهرايی كاريبون و مه به ستیان په زامه ندى خودانه بوو، كارو كرده وهيان له پیناوی خوادا نه بووه، ئه وانن ئه وكه سانهی وا ئیمه خهريكه دهیانینین له كاتی لیكۆلینه وهیاندو له و مهیدانه وه ستینراون، ئه رکی شایه تی دان ده دریته پیغه مبه رﷺ! بۆ ئه وانه به هه موو ئاشكراو دیارو نهیتى و شاردراره كانیانه وه ئه وانه وان له به ردهم ئه و كرده گارهيان كه باوه پریان پیتی نه بوو، ئه و پۆزیده ره ی نيعمهت و به خششه كانیان دهشاردهوه و له به خشیندا پژدیو چاو چنۆكیان ده كرد له وهی كه پیتیان درابوو، له و پۆژه دا كه قیامه ته و ئه وان باوه پریان پیتی نه بوو، له پویه پویه بونه وهيان له گه ل ئه و پیغه مبه ره ی ﷺ لای یاخى بوون و سه رپیچی یان ده كرد ده بی حالیان چۆن بیت؟؟.

به راستی پيسوايى و سه رشۆپى یه، شه رمه زارى و په شیمانیه .. له گه ل دان پیا نان و دركاندنێك كه ناتوانریت ئینكاری بكن^۱.

له وئ ئه و یاخى بووانه له پیا خۆرو سته مكارو خۆده رخره و خراپه كاران ئه وانه ی داوین پيسى و كاری نابه جی یان بلۆ كرده وه ته وه و په ره یان پیداره و دووزمان و غه ییه ت كارو هاوه ل بۆخوا په یداكاران و زۆری تر له گونا هكارو بیباوه پان خۆزگه و ئاوات ده خوازن كه زه وى قوتیان بدات و ژێرخاك بن تا له گه ل زه وى دا یه كسان ده بن، یا به لكو ته مه ننا ده كه ن كه هه ر خۆل بوونایه و هیچ بایه خێكیان نه باو پیتیه كان بیان شیلان وه كو چۆن ئه وان به خۆمه لگیشان و له خۆبایی بوونه وه به سه ریدا ده پۆیشن و ده یان شیلو به سووكی سه یری خه لکیان ده كردو ده یان كرن به به نده ی خۆیان له كاتیكا به نازادى له دایك بوون، به ئی ئه وان هه موو ئه و ئاواته ده خوازن تا له و ویستگه پيسوايى یه دا نه وه ستینرانایه له به ردهم پیغه مبه رداو ﷺ ئه ویش شایه تی له سه ر یاخى بوونیان بدات.

شاهیدی دانی پیغه مبه‌ران (سه‌لامی خویان لی‌بی):

هه‌روه‌کو چۆن پیغه مبه‌ر علیه السلام شایه‌تی له‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌ی خۆی ده‌دات هه‌روایش هه‌موو پیغه مبه‌ران (سه‌لامی خویان لی‌بی) شاهید ده‌بن به‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌کانیا نه‌وه به هه‌رشتی کردوویانه له خراپه و تاوان، خویا په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموویت: ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْنَبُونَ﴾^۱. واته: (پۆژیک دیت له‌هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌کدا پیغه مبه‌ر علیه السلام بۆ شایه‌تی ده‌هینیتنه مه‌یدان، له‌وه‌ودوا به‌هیچ جۆریک مۆله‌ت به‌وانه نادریت که بی باوه‌ریبون و پا‌کانه‌یان لی وه‌رناگیریت). له‌وه‌که‌ش و هه‌وا پر له‌نه‌نگی و پیشاندانه‌دا بی‌پروا و یاخی بووان ده‌که‌ونه خۆزگه خواستن و بیانوو هینانه‌وه له‌سه‌ر کرده‌وه و که‌م و کورتی به‌کانیان و، هه‌ولده‌ده‌ن په‌روه‌ردگار پازی بکه‌ن، به‌لام پیگه‌یان پی نادریت و، هیچ هه‌ل و ماوه‌ی نه‌وه‌یان نییه تا خۆدوا‌خه‌ن و بریویانو به‌یننه‌وه، نه‌و پۆژه پۆژی لی‌پرسینه‌وه‌یه‌و، پۆژی کرده‌وه نییه.

شایه‌تی شاهیده‌کان:

نه‌و شاهیدانه فریشته و پیغه مبه‌ران و -سه‌لامی خویان لی‌بی- زانایان، وه‌کو خویا په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموویت: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾^۲. واته: (کی له‌وه سته‌مکارتره که‌درۆ به‌ناوی خواوه هه‌لبه‌ستیت (به‌وه‌ی بلی خوا هاوه‌ل یا کوپی هه‌یه) نه‌وانه نیشانی په‌روه‌ردگاریان ده‌درین شایه‌ته‌کانی قیامه‌ت، که‌فریشته و پیغه مبه‌ران و بانگ‌خواران ده‌لین: نه‌وانه نه‌وه‌که‌سانه‌ن درۆیانکرد به‌ده‌م په‌روه‌ردگاریانه‌وه، ناگادارین! نه‌فره‌تی خوا له‌سه‌ر سته‌مکارانه) ... نه‌وه شایه‌تی به‌کۆمه‌لی فریشته‌کانه له‌سه‌ر نه‌وانه‌ی به‌ندایه‌تییان

۱- النحل: ۸۴

۲- هود: ۱۸

بۆ جگه له خوا کردوووه، شایه تی پیغه مبه رانه له سه ر ئه وانه ی که ئه وه ی له لایه ن
خواوه بۆ یان ه ی ناو ن ئه وان به درۆ یان زانیوه و باوه ریا پی نه ه ی ناو ن، شایه تی
بانگخوازان له سه ر ئه وانه که به درۆ یان خستوونه ته وه و سزاو ئازاریان داو ن و ئاواره و
ده ربه ده ریان کردوون سته میان لێ یان کردوو، ئه وانه له پۆژی قیامه تدا ده که و نه ئه و
بارودۆخه وه ئه وان ئه و شاهیدانه شایه تیان له سه ر ده دن و، بی باوه ر و دوو پو
ئه وانه ی به ئاشکرا یاخو سه رپیچی کار بوون ده رده که ون و نه نگ و پيسوا ییان
له به رده م هه موو دروستکرا وندا ده رده که ویت، وه کو له گێرانه وه یه کی (بوخاری) دا
هاتووه (وَأَمَّا الْآخِرُونَ - أَوِ الْكُفَّارَ - فَيُنَادِي عَلَى رُؤُوسِ الشَّاهِدِ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا
عَلَى رَبِّهِمْ) ١. واته: به لām ئه وانه تر - یا بی باوه ران - له سه ر سه ری شایه ته کان بانگ
ده کریت: ئه وانه ئه و که سانه ن که درۆ یان به ده م خواوه هه لبه ستووه).

شایه تی مروؤ و جنۆکه:

پاشان ئه و مروؤ و جنۆکه یاخو بووانه له به رده م ئه م هه موو شاهیده یه ک
له دوا ی یه کانه ه ی چیان بۆ نامینیته وه جگه له وه ی خۆیشیان شاهیدی له سه ر
نه فسی خۆیان بده ن کاتی خوا ی که و ره ده یان دوی نی: ﴿يَمَعَشَرِ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ
يَأْتِكُمْ رَسُولٌ مِّنْكُمْ يَقْضُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَتِي وَيُذَرُّونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا
عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّبْنَاهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾ ٢.

واته: (له پۆژی قیامه تدا خوا ده فهرمو ویت): ئه ی ده سته ی په ری و ئینسان، ئایا
پیغه مبه رانتان له خۆتان بۆ نه هات که ئایه ته کانی من و پو ودا وه کان به سه رتاندا
بخویننه وه و ئاگادارتان بکه ن و بتان ترسینن له وه ی که ئه م پۆژه تان بۆ پیش دین؟!
(هه موو به یه ک ده نگ) ده لێن: پاسته، ئیمه خۆمان شایه تی له سه ر خۆمان ده ده یان
(به لām ئه وانه کاتی خۆی) ژیا نی دنیا سه ری لی شی واندن و هه لێ خه له تاندن و
شایه تی یان له سه ر خۆیاندا که به راستی کاتی خۆی بی باوه ر بوون).

١- به شیکه له فهرمو وده یه کی بوخاری (الفتح: ٤٦٨٥).

٢- الأنعام: ١٣٠

ئەو شايەتى يەككى گىشتى يە لەياخى بىوانى پەرىو مەۋە لەسەر نەفسى خۇيان بەگومپاىيى و سەرلى شىۋاويان، بەوھى كەھۋى ئەو گومپاىيى يەيان بى ئاگابوۋە ھەلخەلە تاۋىيان بوۋە بەجوانى و پاراۋەيى دىناۋ نەجۋانى ھەست و نەست و دەرک نەکردن بەنەمان و لەناۋچوونى دىنا.

شايەتى دوو فرىشتەگان:

خوای گەرە دەفەرەمۆيت: ﴿وَحَآءَ كُلِّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَاقِبٌ وَشَهِيدٌ﴾ (۲۱) لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾ (۲۲) وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَىٰ عَيْنِي ۖ واته: (پۇڭى قىيامەت دىت و ھەموو كەسنىڭ دوو كەسى لەگەلدايە يەككىيان دەيگە يەنىت و ئەۋى تىرىشيان شايەتە بەسەر يەۋە بەيەكە يەكەى بى باۋەپان دەۋترىت: سۆيىد بەخا بەپاستى تۆ لەم بەسەرھاتانە ئاناگابوۋىت و گۈيى خۆت لى خەۋاندبوۋ، ئىستا ئىمە پەردەمان لەسەر چاۋەكانت لاداۋە ھەموو شىتەك ۋەكو خۇي دەبىنىت و ئەمۇ چاۋەكانت تىزە، فرىشتەى ھاۋەل و چاۋدىرى پوۋ بەپەرۋەردگار دەلىت: ھەرچى كارو كردهۋەى ئەم ئادەمى يە ھەيە ھەموۋى ئەۋەتەلای من و يادداشت و تۆمارم كردهۋە).^۱

(ئىبنو كەئىر) دەلىت: (ۋاتە فرىشتەيەك دەيىات بۆ مەيدانى خەشرو لىپرسىنەرەو فرىشتەيەكەش شايەتە بەسەر كارو كردهۋەكانىيەۋە).

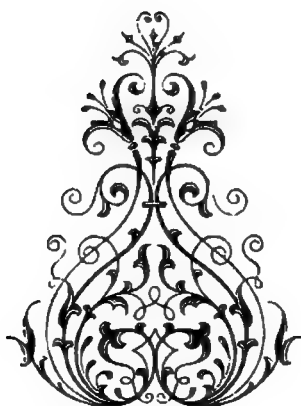
ئەو بەھىچ جۆرىك چاۋەپوانى ئەم پوۋداۋە نەبوۋەۋە بەلكو غافل و بى ئاگابوۋە لەسەر ئەو بەسەرھات و وىستگەيەى تىي دەكەۋىت، كاتى شاھىدەكە دەست پىدەكات كە ئەو بەدرىزايى ژيانى ھاۋەلى بوۋەۋە پىۋەى پەيوەست بوۋە ھەر ۋتەيەك ۋتوۋيەتى و كردهۋەيەك ئەنجامى داۋە ھەر ھەموۋى لەسەر نوسىۋەۋە ئويش ئاناگابوۋە ھەم لەۋو ھەم لەۋ نوسىنە ۋردەى لەسەرى نوسراۋە، دەست دەكات

۱- ق: ۲۱ - ۲۲.

۲- تەفسىرى ئاسان.

به شایه تی لیدانی له بهردهم خوای په روه ردگاردا ﴿هَذَا مَا لَدَىٰ عِزِّكَ﴾، هرچی کارو
 کرده وهی ئەم ئادهمی به هیه هه مووی نه وه ته لای من و یاداشت و تۆمارم
 کردوه).
 (موجاهید) ده لیت: (فریشته ی گه یه نه ریش ده لیت: ئەو ئادهمی به ی پیم
 سپێردرابوو ئەوا گه یاندم و ئاماده م کرد).

فریشته کانیش هه چیان درۆناکه ن و درۆ نالین نه وه تا یه کێک له وان
 شایه تی به که ی ده خاته پوو له بهردهم کردگاردا له سه ره نه و مرقه بی ئاگایه
 له شێوه ی نه و پووداوو به سه رهاته ی که نه و هه موو شاهیدانه ی له سه ره له هه موو
 جوړێک و ناتوانیت ته نها یه کێکیشیان به درۆ بخاته وه.

شایه تی دانی ئەندامه کان

له گەل بوونی ئەو هه مووه شاهیدانه ی قیامهت، له وی چینیك له گومرایان هه ن له ږیگای راست لایانداوه، نه دان به تاوانه کانیاندا ده نین و نه شایه تی ده دن و نه شایه تی نه وانی تریشیان قبوله خوی گه وره ئەندامه کانیان ده خاته قسه تا شاهیدیان له سه ر به دن نه وه ش بو ئەوان شتیکی زوو له پړو له ناکاوه:

شاهیدی گوئی و چاوو پیسته کان:

خوی په روه ردگار ده فەر موویت: ﴿وَبَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَقٌّ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَرُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا جُلُودُهُمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْوْنَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَرُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾﴾. واته: (پوژیک دیت دوژمنانی خوا تیکرا کۆده کرینه وه و کیش ده کرین به ره و ناگری دۆزهخ، به رودا یان پاله په ستویانه، هه تا کاتیک ده گه نه ناستی ناگره که گوئیان و چاوه کانیان و پیسته کانیان شایه تیان له سه ر ده دات که چ کاروکره وه یه کی نادرست و خرابیان نه نجام ددها، نه وسا به غه مباری به وه به پیسی خویان ده لئین: بۆچی شایه تیان له سه ر داین خۆزه ره رتانه؟ له وه لامدا ده لئین: ئەو خوا به ی ئیمه ی هیناوه ته گوفتار که ده توانیت هه موو شتیك به یینیته قسه و گوفتار، هه رنه و زاته شه که به که مجار به دی هیناون و هه ربۆلای نه ویش ده برینه وه، (بیگومان کاریکی ئاسانه بۆخوا) ئیوه کاتی خوی نه وه نده غه پربا بون، گونا و تاوانه کانتان نه ده شارده وه، چونکه مه ترسیتان نه بوو که گویتان و چاوتان و

پیستتان شایه تیتان له سهر بدات، به لّام گوماننتان وابوو که به پاستی خوا زور ناگادار نییه به و کارو کرده وانه ی نه نجامی ددهن).

هرکس بی فره منی خوی گهره بکات ده چیته ژیر ناوی (دوژمنانی خوا) و هرکس بیته کۆسپ و ته گهره له به ردهم بلّو بوونه وهی بانگه وازی بۆلای خوا نه و که سه له (دوژمنانی خوايه) و هرکس خرابه کاریت به رامبه ر بانگخوازانی خوا نه وه له (دوژمنانی خوايه)، به م جوره به ملیونان که س له مرؤف و پهری له ژیر نه و ناوه دا کۆده بنه وه و خوی گهره به هیزو ده سه لاتی خوی ده یان هیئی و ده یانباته نه و، که له ورؤزه دا جگه له هیزو ده سه لاتی خوا هیچ هیزو ده سه لاتیکی تر نییه، ده یانگه یه نیته سه رزه مینی مه حشر بۆنه وهی دوی نه وه بیانخاته ناو نه و ناگره ی زور ده میکه په رۆشی نه و جهسته یه یانه که هیچ به یادو زیکری خوا نارام نه بوونه وه به لکو به یادی زکری شه یقان نارام بوونه وه په رۆشیانه بۆتوانه وهی دلّه کانیان که به به لگه و نایه ته کانی قورئان نه رم نه ده بوون و به هیچ ناتوینه وه جگه له ناگر، ده به یتن و پالی ده نین ﴿يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعَا﴾، پۆژیک دیت به تووندی پالیان پیوه ده نریت بۆ ناو دۆزه خ (دهنگ له سنگیانه وه دیت نه وهنده پاله که توونده) به پيسوايي و سه رشوپی و شه رمه زاری یه وه یه که میان به کۆتا که سیانه وه بهنده بۆنه وهی به یه که وه به و چاره نوو سه یان بگه نه وه که لیتی دوور نه ده که وتنه وه و خویان لی نه ده پاراست. (حتی إذا ما جاءوها: تاده گه نه ناستی ناگره که) و ده گه یه نرینه ناگرو ناماده ی لیپرسینه وه ده بن پیش نه وهی فپئی بدرینه ناویه وه، خوی په روه ردگار پرسیاریان لی ده کات له سهر نه و به خشش و نیعمه تانه ی له دنیا دا به سه ریدا پشتبوون و پیی به خشیبوون ناخو چی یان پی کردووه، وه کو له گپړانه وه یه کی (صحيح ی مسلم) دا هاتووه لیپرسینه وهی خوی په روه ردگار له یه کی له و یاخی بوونه پیش نه وهی هلی بده نه ناو ناگر، خوی گهره پیی ده فهرموویت: (أي قل، ألم أكرمك وأسودك، وأزوجك وأسخر لك الخيل والإبل، وادرك

ترأس وتربع؟ فيقول: بلى يارب، فيقول: أظننت أنك ملاقي؟ فيقول: أي رب: أمنتُ بك وبكتابك وبرسلِك، و صليتُ وصمتُ و تصدّقتُ، و يثني بخيرما استطاع، فيقول: ها هنا إذن، ثم يقول: الآن نبعث شاهداً عليك، فيتفكر في نفسه: مَنْ ذا الذي يشهد عليه؟، واته: (ئەي فلان! ئايا پێزم لێنه ناویت و سەر وەریم پێ نه به خشیویت و هاوسەرم پێنه دايت، ئەسپ و وشترم بۆ نه هێنايتە ژێر بار. لێتنه گەرام ببیتە سەرۆك و باج و خەراج بستیینی؟ دەلی: بەلی ئەي پەر وەردگار. دەفەر موویت: ئایا بە ئومیدی ئەوە بوویت بە دیداری من بگهیت؟ ئەویش دەلی: ئەي پەر وەردگار باوەرمهینا بە تۆو بە کتیبی تۆو بە پیغه مبه رانی تۆو، نوێژم کردو، پۆژووم گرت و، خێرم کرد، بە چاکترین شیوه چەندە بتوانی ستایشی خۆی دەکات. دەفەر موویت: کەوابوو ئالیرەدا پراوەستە، پاشان پێی دەفەر موویت هەریستە شایەتی خۆمانت لەسەر دەنێرین، دەکەوێتە بێرکردنەو لە خۆی: داخۆ کێ بیّت شایەتیم لەسەر بدات؟).

ئەو وای بۆ دەچیت کە دەتوانیت فیلّ لەخوا بکات بەو ئەلامی لەم جۆرە و هەگومان دەبات ئیستە هەر ئەو مرقەیه کە دەتوانی شایەتی خەلکی تر بکپیت و بە قامچی بیانترسیینی و بە حەزو ئارەزوویان بۆ مال و دارای تاوان و خراپەکانی خۆیان پێ پەردە پۆشکا و بۆی بشارنەو، ئەو هەر بێر دەکاتەو لە دلی خۆیدا دەلی: داخۆ کێ بیّت شایەتی لەسەر بدات؟ لە پوانگە و بۆچوونی خۆیدا دەلی کەس ناتوانی و ناویری شایەتیم لەسەر بدات بە هۆی ئەو پلە و پایە ی کە هەببوو وادەزانی ئیستاش بەردەوام خاوەنی ئەو پلە و پایە و دەسەلاتەیه، تائیستاش کە لە بەردەم کردگار وەستاو و پرسیاری لێدەکات، هەروا بێر لەو شایەتە دەکاتەو و یاخو سەرکێش خۆزگە دەخوای بزانێ کێ یە؟! هەتا لە پڕو لە ناکاو مۆر دەنریت بەسەر دەمی داو ئەندامەکانی دەهێنرێنە قسە. (فیختم علی فيه، و يُقال لِفَخْذِهِ انطقي، فتَنطِقُ فَخْذَهُ و لَحْمَهُ و عَظَامُهُ بِعَمَلِهِ، و ذلك ليعَذَرَ مِنْ نَفْسِهِ، و ذلك المنافقُ الذي

يسخَطُ اللهُ عليه^۱ . واته: (وه مؤر ده نریت به سهر ده می داو به پان و ئیسک و گۆشتی ده گوتریت: بیتنه گۆ! ئنجا پان و ئیسک و گۆشتی دینه گۆ شایه تی له سهر ده دهن له سهر کرده وه کانی، نه مه یش بۆ نه وه ی بره ییانووی نه مینیت، نه ویش دوو پوه نه که سه یه که خوا خه شم و قینی لی هه لده گریت).

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَنَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾^۲ . واته: (نه مړۆ مؤر ده نین به ده میانداو قسه یان بۆ ناکریت، به لکو ده ستیان قسه مان بۆ ده کات، قاجیشیان شایه تی ده دات به و کارو کرده وانه که نه نجامیان ده دا (ده رباره ی نه و تاوانانه ی که نه نجامیان داوه) کاتی شریتی کاسیت و فیدیۆ سیدی و دیسک قسه مان بۆ ده که ن باوه پوون به قسه کردنی ده ست و قاچ و هتد، ئاسانه).

ناکوکی له گه ل نه ندامه کانی خوایاندا:

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿حَقَّ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَرُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۳ ، هه تا کاتی ده گه نه ئاستی ئاگره که گوینان و چاویان و پیتسه کانیان شایه تی یان له سهر ده دهن که چ کارو کرده وه یه کی نادروست و خراپیان نه نجام ده دا. کاتی که له هه موو جیگایه کی جهسته ی نه و یاخی بووه ده نگه کان به رزده بنه وه و به چاوی خو ی شتیک ده بینێ که نه چاوه پێی ده کردو نه پێی ده زانیو، ناتوانی هیه قسه یه کیش بکات مؤر نراوه به سهر ده می دا، ده سته کانی شایه تی ده دهن، گو ی یه کان و چاوه کانی شایه تی ده دهن، نه ویش شپرزو شیواوه ناتوانی هیه بلێ، له ترس و سامناکی نه و دیمه نه ی ده بیبینی خه ریکه باوه پێی نه کات، هه تا دینه وه گوفتارو ده که ویته قسه و به پیتسه که ی

۱- مسلم

۲- یس: ۶۵

۳- فصلت: ۲۰.

دهلئ: ﴿لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا﴾؟؟، به غه مباری یه وه به پیستی خویان دهلئین: بوجی شایه تی تان له سهرداین خو زهره رتانه؟؟ پیستیان له وه لامیاندان دهلئیت: ﴿أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾^۲، ئه وخواهی ئیمه ی هینا وه ته گفتار که ده توانیت هه موو شتیک بهینیته قسه و گفتوگر).

پاشان هه لویسته که خراپترو مه ترسی دارتر ده بی، کاتی گوییستی نه و هه په شه ی پیستی خویان ده بن ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَرُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾^۳، ئیوه کاتی خو ی ئه وه نده غه پرابوون، گونا ه و تاوانه کانتان نه ده شارده وه چونکه مه ترسیتان نه بوو که گویتان چاوتان و پیستتان شایه تیتان له سه ر بدات، به لام گومانتان وابوو که به پاستی خوا زور ناگادار نییه به و کارو کرده وانه ی ئه نجامی ده دهن. ئیوه کرده وه کانتان له دنیا دا نه ده شارده وه له و شاهی دانه کاتی سه ریچیتان ده کردو به رده وام یاخی ده بوون (البیضاوی) دهلئیت: (ئیه گونا ه و تاوانه کانتان له خه لکی ده شارده وه له ترسی ئه وه ی ئاشکرا بی و ئابرووتان بجی، نه تانده زانی و گومانتان نه ده برد که نه ندانه کانتان شایه تیتان له سه ر ده دات که ئیوه له و انتان ده شارده وه)^۴. له کاتیکا که ناتوانن هیچ وه لامیکی ئه و نه ندانه یان بده نه وه جگه له بریوانویه که هیچ سوودیکی پی ناگه یه نی له و پۆژه دا. به ئه ندانه کانی خو یان دهلئین (بوجی شایه تیتان له سه ر داین خو ئیمه به رگریمان له ئیوه کردو له پینا و ئیوه دا دروو ده له سه مان پیکده خست)^۵، زانین و ده رک پیکردنی مرقه به شایه ته کانی

۱- فصلت: ۲۱.

۲- فصلت: ۲۱.

۳- فصلت: ۲۲.

۴- تفسیر البیضاوی ۱۵۶/۲.

۵- به شیک له فه رموده یه کی (موسلیم) ه (۲۹۶۹)، سه ره تاکه شی بریتییه له: (ئه زانن به چی پینته که نم؟...).

پۆژی دوايی پاسته قینه یه کن واله مروژ ده که ن باوه پری پی بهیسی و بروابکات
که چاودیتریکی بهرده وام چاودیتری دهکات و، ئه و ئه ندامانه ی له دنیا دا له ژیر فه رمانی
خۆماندان له پۆژی دوايی دا هیچ ده سه لاتیکمان له سهریان نابیت، ئنجا یاده بنه
شایه ت بۆمان له سه ر ئه نجامدانی کارو کرده وه ی خێرو چاکه، یائه وه تا شایه تیمان
له سه رده دن بۆ کارو کرده وه ی خراپ و گونا ه و تاوانه کانمان.

میڙگی (۲۳)

پیڳھینانی ههمم و غهمی

پوڙی دواپی

له فہرموودہ یه کی پیغہمبہردا ﷺ هاتوہ: ((مَنْ كَانَتْ هُمَّةُ الْآخِرَةِ، جَمَعَ اللَّهُ لَهُ شَمْلَهُ، وَجَعَلَ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا رَاغِمَةً، وَمَنْ كَانَتْ هُمَّةُ الدُّنْيَا، فَفَرَّقَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ)).^۱

واته: (ههركهس ههمو مه بهسته کانی بۆ پوڙی دواپی بیټ، خوی گه وره ههمو خیریکی له ده ور کۆده کاته وهو، ده وله مه ندی ده خاته دلیه وهو دنیا به زور بۆی دیو له بهر چاوی ئه و سوک و داماو، هه رکه سیکیش ویست و ههمی دنیای بیټ، خوی گه وره کاروباره کانی پهرش و بلاو ده کات و هه ژاری و نه داری ده خاته چاوی وه دنیاشی بۆ نییه ته نها ئه وه نه بی که خوا بۆی نویسه).

هه رکهس خۆخه ریک کردنی به هه رکاریکه وه بۆ پوڙی دواپی بیټ و به رده وام له غم و ههمی دا بیټ، یه ک پوڙ به سه ریدا نا پوات به بی بیر کردنه وه له چاره نووسی خوی، هه رچی ده بینی په یوه سستی ده کات به پوڙی دواپی به وه، هه یچ قسه و باسیک ناکات جگه له وه که به شی پوڙی دواپی تی دا بیټ، هه یچ شتی دلخۆشی ناکات جگه له وه ی بۆ قیامه ته، دلته نگي ته نها بۆ قیامه ته هه رشتی بۆ پوڙی دواپی نه بیټ پیی پازی نییه، توو په بوونی ته نها له سه ر قیامه ته، هه یچ جو له یه کی به بی بیر کردنه وه له قیامه ت نییه، هه ول و کۆششی بۆ قیامه ته، هه رکه سیش به م جوړه بیټ ئه و خوی په روه ردگار سی نیعمه تی پی ده به خشیت ئه گه ر پاشاو مه لیکه کان ئه وه یان زانیباو ناسیبا بۆ وه رگرتن و به ده سته ینانی شه ره شمشیریان له سه ر ده کرد، به لام ئه وه منه تی خوا یه به سه ر ئه و به ندانه یه وه که پییان ده به خشیت، ئه وکه سانه که نه فسی

۱- أخرج ابن ماجه وصححه الألبانی (ص ج ص ۶۲۹۲).

خوڤان بۆ خوا يەكلايى كردۆتهوهو هېچ كام لەبتهكانى دنياو خشل و جوانى و
پازاوهيبهكهى نهچووته دليانهوه.

يهگهم لهو نيعمهتانه

كوگردنهوهى پيڤهاته خيهرهكان لهدهورى:

پيڤهاتهكان كوڤى ههموو شتهكانه لهوانهى كهدهورى مرقفيان داوه، خواى
گهوره ئارامى پى ده بهخشي و دلياي دهكاو بىرو هزرى كو دهكات و،
لهبىرچوونهوهى زۆر كه دهكات، نه هلهكهى لهسەر كۆدهكاتوهو دۆستايهتى
لهنيوانيان زياد دهكات و مندالهكانى لهدهور كۆدهكاتوهو پام و گوڤاپهليان دهكات
بۆى، خزم و نزيكانى لهسەر كۆدهكاتوهو گيچهل و نيگه رانيان لهسەر
دووردهكاتوه، مال و دارايى بۆ جهم دهكات و بهمۆى بازىرگاني زهره رهندهانه ياهه
پهفتاريكى گيژانه لى پهرش و بلاو ناكات و دلهكان لهسەرى كۆدهكاتوه دواى
ئهوه بۆى دهنوسى كه لهسەر زه مين خۆشه ويست بيت، كه سى نابيني خۆشى
نه ویت، هه رچى كاروبارى گوشتارو كردارى خيهرهيه لهدهورى لهسەرى
كۆدهكاتوه.

دل دهوله مهندي:

نيعمهتى دوهم لهوانهى منهتى خوايه لهسەرى بريتييه له(دهوله مهندي دل و
دهروون) ئهوه تا پيغه مبه رﷺ لهفه رمووده يهكى (صحيح) دا دهفه رموويت: (ليس
الغنى عن كثرة العرض، ولكن الغنى غنى النفس). واته: (دهوله مهندي بهشتى زۆر
نييه، بهلكو دهوله مهندي ئهوهيه كه دل و دهروون دهوله مهندي بيت).

ئيمام (المناوي) دهليت: (واته ئهوه دهوله مهندي يه شاياني پياهلدان و ناسينه
به زۆرى شت ومهك دهست ناكه ویت له بهرتهوهى زۆر ئهوانه كه خوا دهوله مهندي
كردوون و دارايى پى داو، هېچ سووديكيش لهو داهاات و دارايى يه يان نابين كه
پييان دراوه، بهلكو تهنها لهبىرى زياد كردنيدان و گوڤ نادهنه ئهوهى لهكوپوه ديت و

١- موسلم ١٠٥١ (كتاب الزكات).

چۆن دەستیان دەکەوت، ئەوان ھەر وەکو ھەژارو نەدارێکن لەبەر تووندی و سووربوونیان لەسەر چاک پەیداکردنی مال و دارایی و چاو تێرنەبوونیان، چاوبرسیش بەردەوام ھەژارو نەدارە، بەلام دەولەمەندی پاک و پیاھەندراو لەلای ئەھلی تەواو بێ کەم و کورپی بریتییە لە دەولەمەندی دل و دەروون لە گێڕانەوێکە ھاتوو (دەروون) پازییە بەوێ پێی دراو و خۆی بە دەولەمەند دەست پزێشتوو دەزانێ، پازیی بەقەناعەتە ئەوەندە پێ داگری ناکات لە پەیداکردنی مال و ھەتەر نابێ بەدوایدان لەسەری ناپوات، ھەرکەسێ نەفسی خۆی واپاھێنی چاوبرسی و چاو لەدوو نەبێت ئەوا بەمەرامی خۆی گەیشتوو و دامەزارو بەپزێو ھەنگاوی پاکی چوونەپیشی ھەلپناو و شکۆمەندی دەست کەوتوو زۆر زیاتر لەو کەسێ دل و دەروونی ھەژارو کەوتوو تە کاروباری پەزێلی و نامەردانە بەھۆی نزمی ھەم و مەبەستەکە یەو لەچاواندا بچوک بوو تەو و لەبەردلانددا سووک و پێسوایە و سوکتر دەبێ لە ھەموو سوکێک، خاوەن سامان و دارایی ھەرچەندە سامانەکە ی بگاتە ملیۆنان ئەگەر قەناعەتی بەو نەبوو کە خوا پێی داو، ھەرماندوو یەو ھەناسە برکێتەتی وەکو دپندەو مال و سامانەکە ی لێ دەبێتە خودا لەجیاتێ (خوای پەروردگار) لەپاستیدا ئەو کەسە ھەژارو نەدارە، چونکە ھەژار ئەو کەسە ی و ھەست دەکات ھیچ نییە و زۆر پێویستی بە مال و دارایی یە، وەکو لەتەرچەمەکە ی خواپەرستی زاھید (ئێبراھیم کورپی ئەدھەم) دا ھاتوو کە پیاویک پێی دەلێت: ئەو جەبە یە کە و ھەزدە کەم وەک دیاری یە ک لێم وەرگیری ئەویش دەلێ: ئەگەر دەولەمەندیت لێت وەردەگرم بەلام ئەگەر ھەژاری ئەوا قبوڵی ناکەم، پیاوێ کە دەلێت: من دەولەمەندم. پێی دەلێ: چەندت ھە یە؟ لەو لāmدا دەلێت: دوو ھەزار. دەلێت: دەتەوێ بیکە ی بەچوار ھەزار؟ ئەویش دەلێ: بەلێ. (ئێبراھیمی کورپی ئەدھەم) یش دەلێ: کەواتە تۆ ھەژاریت و لێت وەرناگرم).^۱

هاتنی دنیا:

ئەوێش نیعمەتی سێتیه‌و منەتی خوایه‌ له‌سەر به‌نده‌ی، ئەو له‌به‌ر
دنیا پاره‌کات به‌لام دنیا به‌داماوێ و پيسوایی به‌ره‌و پووی دیت، ته‌واو وه‌ك ئەو
نموونه‌ی ئیمام (إبن الجوزی) هیناویه‌تی که ده‌لێت: (دنیا سێبه‌ره‌، کاتی خۆتی ئی
لاده‌ده‌یت سێبه‌ره‌ که‌ت شوینت ده‌که‌وێت، به‌لام ئەگەر به‌توێ و دواي بکه‌ویت ئەوا
کورت ده‌بێته‌وه‌، خواناسی دنیا نه‌ویست ئاوێ له‌سێبه‌ره‌ که‌ی ناداته‌وه‌و سێبه‌ره‌ که‌ی
شوینی ده‌که‌وێت چاوبرسیش هه‌رچه‌نده‌ لاده‌کاته‌وه‌ به‌لایدا نابینی).

هه‌ر که‌سی دنیا هه‌ممی بێت و بێرله‌ هه‌یج نه‌کاته‌وه‌ جگه‌ له‌ دنیاو کاره‌کانی ته‌نها
بۆ دنیا بکات گرنگی به‌هه‌یج نه‌دا جگه‌ له‌وه‌ی بۆ دنیا به‌ته‌نها به‌وه‌ دلخۆش بێ،
دۆستایه‌تی و دۆزمنایه‌تی ته‌نها بۆ دنیا بێت، ئەوا خوای گه‌وره‌ تۆلێ ئی ده‌ستینێ و
به‌م سێ سزایه‌ سزای ده‌دات:

په‌رش و بلاوی پیکه‌ته‌کان:

خوای په‌روه‌ردگار هه‌موو خێرو بێرکانی ئی جیا ده‌کاته‌وه‌و هه‌یج شتی له‌ ده‌وری
نامینێ و په‌رش و بلاو ده‌بێت بێر هۆشی په‌رته‌وازه‌ ده‌بی و نه‌فسی په‌شێو
شپه‌زه‌یه‌و له‌سەر هه‌موو کاریکی دوو دل و پارا ده‌بی ته‌نانه‌ت ئەگەر ئەو کاره‌
زۆریش بێ بایه‌خ بێ، مال و سامانی په‌رت و بلاو ده‌بی و له‌هه‌یج پڕۆژه‌ یا بازگانییه‌ك
سه‌رکه‌وتوو نابێت و ژن و منداله‌کانی به‌رده‌وام سه‌ره‌پۆو یاخی ده‌بن لێو له‌ غه‌م و
هه‌ممی ئەو دا نابن و، ته‌نها خه‌فه‌ت و نیگه‌رانی له‌ خه‌یزانی ده‌ست ده‌که‌وێ و هه‌میشه‌
شه‌کوا له‌ حالێ خۆی ده‌کات و له‌ ناخۆشی دانا بێت، خۆزگه‌و ئاوات بۆ ته‌واو بوونی
له‌و دنیا به‌دا ده‌خوازێت به‌هۆی ئەو هه‌موو خه‌م و خه‌فه‌ته‌ی ده‌یخوات، هه‌روه‌ها
خوای گه‌وره‌ خه‌لکی له‌سەر بلاو ده‌کاو که‌س خۆشی ناوێت و که‌سیشی خۆش
ناوێت.

هه‌ژاری لێی جیا نابێته‌وه‌:

ئەوێش دووهم سزایه‌ که‌ به‌هۆیه‌وه‌ سزاده‌درێت، وای لێده‌کات، هه‌رگیز به‌هه‌یج
شتی قه‌ناعه‌تی نییه‌، هه‌رچه‌ند خاوه‌نی مال و سامان بێت، به‌رده‌وام هه‌ست

بهه ژاری نه داری دهکات و هه میسه ماندوو و به دواي مال و ساماندا هه ناسه
 بپکه یه تی، تا زیاتر هه ست به و فه قیری و هه ژاری یه دهکات زیاتر ماندوو و هیلاک و
 دوودله و هه مم و غه می زیاتر ده بیئت.

راگردنی دنیا:

به رده وام دنیا له بهری پاده کات، ئه و داوای دهکات و دنیا ش لیئی
 دوورده که ویتته وه، به دوايدا ده پروات و پاده کات هه روه کو ئه و که سه ی بۆسه رابیك
 پاده کات که واده زانی ئا و هه یه له وئی داو که ده گاته ئه ویش هه یچ شتیکی لی نییه،
 هه میسه هه ولّ ده دات، تیده کۆشی بۆ پله و پایه و ده سه لات و مه دح و ستایش و
 ناوبانگ و سیفه تی گه وره گه وره، زۆر خۆی ماندوو ده کات له پیتناوی وه ده ست
 هیتانی دا.... به لام هه ره موویان لیئی دوورده که ونه وه ئه وه ش سزاو تۆله ی
 خودایی یه بۆی. هه رئه وه یه واله خاوه نی (دوو پووناکی یه که) - عثمان کوپی
 عه فان - ده کات له سه ر ئه و بابه ته ده لیت: (هه ممی دنیا تاریکی یه بۆ دل و هه ممی
 پۆژی دوا ییش پۆشنایی یه له دلدا).^۱

۱- الإستعداد لیوم المعاد، ص ۹.

میږگی (۲۴)

سیفاتی خاوه منانی هه ممی

پوژی دوايي

سې بهش...

خه لکی لهو باره وه دهکړینه سې به شه وه:

به شی په گه م:

ئوکه سانه م م و غمی قیامت به سهریاند زاله و هه موو کاریکیان له دنیا دا به تیروانیان بۆ قیامت ئه نجام ده دن، تیگه یشتوون که دنیا پردیکه ده یانگه یه نیته قیامت، هه موو ئه و ئامرازو هویانه ی خوا دروستی کردوون بۆ هاوکاری و یارمه تی دانی مرقه له به ده سته پتان و گه یشتن به و ئامانجه ی له پیناویدا دروستبووه که (به ندایه تی کردنه) به کاریان ده مین و له ناو ده ستیدا دایانده نی، لیناگه پئ ئه وان ئه و به کار به پتن و چۆن حه زکه ن ئاوا ئاراسته ی بکه ن، بۆ ئه وه ش دنیا و ئه وه ی له دنیا دایه واز لی ناهیتن و له خه لکی جیانا بنه وه گۆشه گیر نابن، له به رنه وه ی کارو پاسپیزیه کانی خویان زۆر به پوونی ده زانن که (چاک کردنی خودو چاک کردنی غه یری خویان و به کاره پتانی ئامرازو هویه کانی دنیا بۆ گه شت نیان به پوژی دوايي به سه لامه تی).

به شی دووه م:

ئوکه سانه خۆشویستنی دنیا به سهریاند زاله هه تا به ته وای قیامت نیان له بیر ده با ته وه، هه ست نا که ن و له وه تیناگه ن که دنیا پردی گه یاننده به قیامت، به لکو واحساب ده که ن که دنیا سه ره تاو کۆتایی به، نازانن و بۆیان پوون نه بۆ ته وه که ئه وه ی له دنیا دایه یارمه تی ده ری مرقه بۆ گه یانندن به و ئامانجه ی له پیناویدا دروستبووه ئه ویش (به ندایه تی کردنه). به لکو به قینیان وایه که ئه و هه موو ئامرازو هویانه ی که له دنیا داهه ن ئامانجه ی دروستبوونی ئه ون و به ندایه تی بۆ ئه وشتانه ده که ن

لهجياتى بهندايه تى بۆ خوا بگن، وهلناو دلئاندا دايانده نئىن و چۆن حه زيان لىيى بهوجۆره بهكاريان دههئىنن و له پىناوياندا ژيانيان دهوړپىنن و دهقهوتىن مال و سامان و ژن و كوپو پلهوپايه و دهسهلات دهبيتته ئامانجيان، خواردن و جل و بهرگ و ههواو ئاره زوو شههوات دهبيتته ئامانجى ئهوان لهجياتى ئه و ئامانجه بهرزهى له پىناويدا دروستبوون.

بهشى سىيه م:

ئهو سه رليشيو او وهه پهمه كى و تىكه ل و پىكه لانه كه حه زناكه له بهشى بهكه م بن و له بهشى دووه ميش نىن، بهلكو ده يانه وىت به شيان هم لهوان و هم لهوان ههبيت، سه عاتىك بهندايه تى ههواو ئاره زوو ههكانيان دهكه لهجياتى خوا له پىناو به دهسته ئىناياندا كاتى خويان دهكوژن، سه عاتىكى تر بهندايه تى خوا دهكه و دهكه ونه وه بىرى همم و غه مى قيامهت، ئهوانه وهكو شوانىكن پان له دهوړى پاوان دهله وه پىنن و ژورجار دهكه ونه ناوى، ئه گهر بيتو له سه رپىگ دامه زراو نه بن و ئهو هه پهمه كى به وازلىنه هئىنن ئهوا له مه ترسى به كدا ده بن كه س لىي ئه مين نىيه، ئىمامى خواناسى دنيا نه ويست (به حيا كوپى مه عاذ) له وه سفى ئهو سى به شه دا ده لىت: (خه لكى سى به شن: پياو هه به له ژىر كاريگه رى پۆزى قيامهتدايه و پىوهى خهريك دهبيت، پاشان خهريكى ژيان و گوزه رانى ده بى، پياو هه به له ژىر كاريگه رى ژيان و گوزه رانيدايه و پىوهى خهريكه پاشان پۆزى دواى، پياو هه به به هردوولايانه وه خهريكه و له ژىر كاريگه رى ههردووكياندايه. كه سى بهكه م له پلهى براوه كانه، دووه ميان له پلهى فهوتاوو له ناوچوواندايه، سى به ميان له پلهى مه ترسيو خه ته ره كانه).

خاوه نانى هممى قيامهت له بهشى بهكه مه كانى ناو خه لکن و له ناو هه رسى به شه كاندا له پلهى براوه كانن، له به ره وه پىويسته له سيفاتيان بگۆلىنه وه و فىرى بىن بۆنه وهى شوئىيان بگه وين، له ناو دارترىنى ئه و سيفاتانه:

خەفەت خواردن بۆ قىيامەت:

لەگەل ئەوەش كەباوەپيان بەپەحمەت و لىخۆشبوونی خاى پەرەردگار ھەيە بەلام پالى لىئادەنەو بەلكو لەسەر ھەموو زیادەپۆیى يان كەم و كوپىيەك خەفەت دەخۆن، ھەموو گوناھىك بەتاوان دەزانن ھەتا ئەگەر ئۆر و رديش بى، ئەوان دلتەنگ دەبن و خەفەت دەخۆن لەسەر ھەرشتى تووشى موسلمانان دەبى لەھەر سەتم و ئۆر دارىيەك لىيان بكرى يا لەھەر بەلاو نەھامەتىيەك كەتوشيان دەبى، ئەوانە خاوەنى دل و دەروونىك پرىيەتى لەپەحمەت و ھەستەوهرى چونكە ھەم و غەمى قىيامەت بەتەواوى بەسەرياندا زالە. (مالك كوپى دىنار) كەيەككە لەقوتابىيەكانى شوپىنگەوتوى خواناس (حەسەنى بەصرى) نمونە دەھىننەتەرە بەم جۆرە: (ئەو دلەى ھىچ خەفەتى تىدا نەبى ويرانە ھەرەكو مالئك كەھىچ كەس تىايدا نىشتەجى نەبىت ويرانە).^۱

خەفەت دل زىندوو پادەگرى و چالاكى دەكاو ھەست و نەست و توانا شاردراوەكانى دەجولئى، نەمانى خەفەت ھەست و نەست دەمرىنى، دل تەپ و گەلۆر دەكات ھەتا دەيمرىنى ھەرەكو نمونەكەى مالىك وەكو (مالى ويرانە) كەبەجى ھىلرا دەبىتە مۆلگەى ئازەل و جانەوهران و جىگای شەيتانەكان و شوپىنىك بۆ پىشاوو پاشەپۆو پىسايى، پەر دەبىت لەكەپۆو ھەرچى بۆنى ناخۆشەو بۆگەنە، ھەتا ھەموو خاوەن سروشىتىكى تەندروست و سەلىم لىى دوور دەكەوتتەو.

خەفەتیش پلەى ھەيە، بەگوپرەى ئەو خەمەى بۆ قىيامەت دەيخوات لەخەم و ھەممى دنيا دەچىتەدەر ئەوەش كەردەيەكە بۆ پاككردنەوھى دل و دەروون بەردەوام ھاوەلايەتى دەكات لەگەل دلئىكى ھۆشيار و بەئاگا، ئىمام (مالك كوپى دىنار) دەلئىت: (بەقەدەر ئەوخەفەتى بۆ دنيا دەيخۆيت خەم و ھەممى قىيامەت لەدلئ دەچىتەدەر بپى ئەو خەفەتى بۆ پۆزى قىيامەت دەيخۆيت بەھەمان جۆر خەم و ھەممى دنيا لەدلئ دەچىتە دەرەو). ھاوپى لەگەل ئەو خەفەتەدا ترسان

۱- صفة الصفوة ۲ / ۲۸۳.

له خودايش له سر لپرسينه وهی قیامت له گه ل نه فسی خویاندا لپرسينه وه ده که ن
پیش نه وهی لیان بیرسنه وه.

لپرسينه وهی بهرده وام:

نه میری نیمانداران (عومر- په زای خوی لی) ده لیت: (له نه فسی خوتان
بیرسنه وه پیش نه وهی لیتان بیرسنه وه، کرده وه کانتان کیشانه بکه ن پیش نه وهی
بوتان کیشانه بکه ن، خوتان برازیننه وه و ناماده بن بۆ نه و خستنه پوو پیشانگه
گه وره یه). ده بینی بهرده وام لپرسينه وه له گه ل نه فسی خویدا ده کات له سر
هه مو و تارو کرداریک، نه وه یه نه و نه فسه لومه کاره ی خودا سویندی پی خواردوه
که ده فـرموویت: ﴿لَا أُقِيمُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۝ وَلَا أُقِيمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾. واتـه:
(سوینده خوم به پوژی قیامت، سویند ده خوم به ویزدانی زیندوو نه فسی په خنه
له خوگر که لومه ی خوی ده کات). له ته فسیری (القرطبي) دا هاتوه: (حه سه ن
ده لی: وه للاهی نه وه نه فسی پرواداره، پروادار ده بینی بهرده وام لومه ی نه فسی خوی
ده کات، چیم وت؟ نه و قسه یه چی بوو کردم؟ نه وه چ بوو خواردم؟ تاوانباریش
لپرسينه وهی نییه له گه ل خویدا).

شوینکه وتووی خواناس (بیلال کوپی سه عد) له سر نه مانی خه فـت و دلته نگي
بۆ پوژی قیامت له نه فسی خوی ده پرسیه وه ده یوت: (نای له و خه فـته ی ده یخوم
له سر نه وهی خه م نییه بۆ قیامت).

کاری بهرده وام بۆ پوژی قیامت:

نه و خه م و خه فـته ی به موی ویست و هه می قیامتـه وه تووشیان دیت
له گۆشه ی مزگه وتدا کوتیان ناکات و، له ماله کانیا ندا به ندو نه سیریان ناکات و وایان
لی ناکات نه نها بۆ خودی خویان بگرین و خه لکی سه رلیشیواویش وازی به یزن و
له گومرایی دا به جیبیان به یزن له جیاتی نکولی و ینکاری کردنیان، به لکو نه و خه م و
خه فـته ده بیته گه وره ترین جولینه ر نه فسیان پوه و چاکه خوازی و پاککردنه وه و

دەستپېشخەرى دەبات پېش لە دەست چوونی کاتی پتووست، هەڵدەدەن غەیری خۆیان بەرەو چاکە ببەن و بانگیان بکەن و ئارام دەگرن لەسەر ئەو بەلاو نەهامەتی و گرفتەنەیی لەبانگەوازیدا دیتە پێگایان و توشیان دەبێ، (مالک کورێ دینار): دەلێت: (هەموو شتێ تۆوی هەیه، خەم خۆریش تۆوی کردەوێ چاکە و کەس ناتوانێت لەسەر ئەو کاروبارو چاکیانە بەردەوام و خۆراگر بیت ئیلا بەخەمخۆری نەبێت).^۱

نوێژو پۆژوو و قورئان خوێندن و ذکر واتای هەموو کردەوێ یەکێ چاک نین بەلکو کردەوێ چاک هەمووکارێکە کە خوا خۆشی بویت و خوشەویستترین شتیش بەلای خواوە جیهادو تیکۆشانه لەپێناویدا، بەرزترین پلەی جیهاد پشتنی خوێنە لەپێناوی خوا، نزمترینیش نکۆلی و ئینکاری کردنی خراپە یە بەدل و، لەنیوان ئەو بەرزترین و نزمترینەش چەندین پلەی تر هەیه.

کاریگەری دیمەنی مردن لەسەریان:

بەهۆی زیندووییەتی دلایان هەرچی لەدنیا دا دەبینن دەبێستەوێ بەپۆژی دوایی، ئەوێ لەهەموو شتێ زیاتر دەیانترسێت دیمەنی مردن، دیمەنی مردن بۆ ماوێ یەکێ زۆر کاریگەری لەسەریان دەمێنێ و ئەوێش دەبێتە جۆلێنەریان بەرەو پۆژی دوایی لەترسی گەشتنەیان بەهەناسەکانی کۆتایی پێش ئەوێ کارێک پێشکەش بکەن کە بەرزترین پلەی پێ بچننەوێ وەکو لەشوێنکەوتوو (ئێبراهیم النخعی) دەگێرێنەوێ دەلێت: (ئێمە کاتی لەسەر جەنازە یەک ئامادە دەبین یاگۆی بیستی مردنی ناسیاویک دەبین، پۆژانێکی زۆر باسی لێوێ دەکەین و لەبیرمان ناچێتەوێ، لەبەرئەوێ بەپاستی ئاگاداریکردین کە ئەو بپاری کۆتایی بۆ دابەزی بۆ بەهەشت یا بۆ ئاگر).^۲ ئەوێ هەندێ لەدیارتیرینی سیفاتی خواوەنانی هەممی پۆژی دوایی بوون کە زۆری تریشیان هەن.

۱- صفة الصفوة ۳ / ۳۷۸.

۲- صفة الصفوة ۳ / ۵۷.

میرگی (۲۵)

کۆسپهکانی بهردهم هه‌مم و ویستهکانی قیامهت

۱- دنیا ویستی:

گومانی تیدا نییه ئه‌وه‌ی که بهرامبهره له‌گه‌ڵ قیامه‌تدا، دنیا به‌یه، هه‌ربۆیه سروشتیه که داواکردن و خوشویستنی دنیا له‌گرنه‌ترینی کۆسپه‌کانی (چاندنی هه‌ممی قیامه‌ت بێت) خوشویستن و داواکردنی دنیا به‌و مانایه‌ نا هه‌ول بدریت له‌پیناو په‌یداکردنی پۆزی و بنیاتنانی خانوو پیکه‌ینه‌انی هاوسه‌رگری و خیزان و دلخۆشی به‌مندالی زۆر، به‌لکو به‌و مانایه‌ی که ئه‌و کاروباره دنیا به‌یه له‌مال و سامان و ژنان و کوپان و کۆشک و ته‌لارو په‌لوه‌پایه‌ و بکریته ئامانج و هه‌مم و مه‌به‌ست و، بکریته خوداو له‌گه‌ڵ خودادا په‌رستری یا له‌جیات خا په‌رستری و به‌ندایه‌تیان بکریته. به‌قه‌ده‌ر گرنه‌گیدانت به‌جولان و هه‌ولدان له‌پیناو وه‌ده‌سته‌په‌نایاندا خاوی گه‌وره‌ ویست و هه‌ممی پۆزی دوا بێت له‌دل ده‌باته‌ده‌ر، وه‌کو (مالک کوپی دینار) له‌باسی ئه‌وه‌دا ده‌لێت:

(وه‌للاهی هه‌رگیز هه‌ردوو کمان به‌یه‌که‌وه له‌ دلدا بۆ کۆنا به‌وه: خه‌فه‌ت بۆ پۆزی دوا بێو خوشنوودی به‌دنیا، ئیلا به‌کێک ئه‌وی تریان ده‌رده‌کات).^۱ چه‌نده دنیا بوی و داوا بکیت ئه‌وه‌نده‌ش ئه‌و په‌رده‌یه‌ی پێگری هه‌ست و نه‌ستت ده‌کات بۆ قیامه‌ت گه‌وره‌تر ده‌بێت، (به‌حیا کوپی مه‌ عاذ) سه‌رسوپمانی خۆی ده‌رده‌بێت له‌و که‌سه‌ی به‌ندایه‌تی بۆ دنیا ده‌کات و له‌به‌رامبهردا پۆزی قیامه‌ت له‌ده‌ست ده‌دات، له‌وباره‌یه‌وه ده‌لێت: (ئهی ئه‌وه‌ی ئاده‌م دنیا به‌جۆری داواکرد که زۆر بۆی

ناچارىو زۆرت پټويست پټيه تى، به لام پوژى دواييت به و جوړه داواکرد كه هېچ پټويست پټى نيه) ^۱.

۲- بيرنه كړنه وه له مه تر سى په كاني روژى قيامه ت:

نو خه ترو مه ترسيانه ي به بېرو زيهندانايه ت هه تا له كاتى نوژو دانېشته كاني و خه لوه ته كاني له وياړه يوه شوينكه وتوى خواناس (حرم بن حيان) سه رسام ده بى له و كه سانه ي كه ترس و بيم دهرده بېن له ناگرو دوزه و په روشنبوونيان بو چوونه به هه شت، به لام ته مېله ي ده كهن له به جيگه ياندى په رستش و به نديايت و نزيكبوونه وه له خواو گوپراپه لى فرمانه كاني، ته مېنيان به خه و به سرده به ن و له ده ستي دده ن، پوى قسيان تى ده كات و ناگاداريان ده كات، پټيان ده لئيت: (كام ناگرت ديوه نه وه له به رى پاده كات خوى ليكه وتبى و كام به هه شته ديسان داواكاره كه ي خه وتبى) ^۲.

نه گهر نه وان هه ستيان به مه تر سى په كاني ديمه نه كاني قيامه ت كړدبا نه واخويان لى ده پاراست به وه ي نه و هم مو كاتانه ي خويان له ده ست نه ده داو نه فسي خويان نه ده كوشت به كوشتنى كاته كانيان. نه و كه سانه ي خاوه نى ويست و هه مې پوژى دوايى بن، خاوه نى هه ست و نه ستيكى ناسكن و، ديمه نى بى ناگابون و بى ناگايان زور كاريان تى ده كات، ديمه نى نه و بى ناگايانه ي پټكه نين و قوشمه و گالته به سر ژيان و گوزه رانياندا زاله و له ژياناندا هېچ شوينه وارو كاريگري په كى پوژى قيامه ت بوونى نيه، كارتى كړدى نه و بى ناگايانه له ژيانى (حه سنى به صريدا) زور به پوونى و ناشكرايى ده بينين وه كو له باسى ژيانه كهيدا هاتووه، نه وه تا به لاي پياويكدا تيده په ريت كه به جوړيك پيده كه نيت، حه سنى پټى ده لئيت: كوپى برام پردى (صراط) ت بريوه؟ ده لى: نه خير..... نه و يش ده لى: ئايا ده زانيت چاره نووست بو به هه شته يا بو ناگر؟ پياوه كهش ده لئيت: نه خير، ئنجا ئيمامى

۱- صفة الصفوة ۴ / ۹۲.

۲- صفة الصفوة ۲ / ۲۱۳.

حەسەن دەلێت: ئەى ئەو پێكەنینه چىيە خوا عەفوت بكات؟ نازانى كارەكە مەترسى دارو تۆقێنەرە).^١ ھەر ئىمامى حەسەن بەوپىاوەو كەسانى ھاوشىوھى ئەو دەلێت: (ئەى نەوھى ئادەم پێكەننەت كەم بكەوھ، ئەگەر زۆر بوو دل دەمرێنى، ئاسوودەيى ناھيائيت، جواميزىو پىاوەتى لەناو دەبات، بەم جۆرە پەخنى لى دەگرت و نوكلۆ ئەو كارەى دەكردن).

٣- داواكردنى ھىرايەتى و سەرۆكايەتى:

گومانى تیدا نىيە ئەوھى بەدواى سەرۆكايەتى و ھىرايەتى كردندا وىل بىو پىوھى خەريك بىت، زۆرىنەى كاتەكانى ژيانى بەھەولدان لەپىناوى پىگەيشتنى دا تەواو دەكات چ لەپۆژەكانى و چ لەشەوھەكانى، دەست لەھەمووشت ھەلدەگرىت و وازى لى دەھيئەت ھەتا لەدینەكەشى لەپىناوى وەدەست ھىنانىدا، ھەست و نەستى پۆژى دوايى بەھىچ جۆر لەدلىدا جىگىر نىيە و نابىت (ئەبو جەعفر ئەلمحولى) لەبارەيەوھ دەلێت: ئەو نەفسەى حەزكردن بەسەرۆكايەتى و پىشەوايەتى كردنى خەلكى بەسەرىدا زال بىت، شىرىنى ئىمان و باوھ ناچىزىو لى حەرام دەبى).^٢ ئەوھ بۆ كەسێكە گەيشتووەتە پلەوپايەى ئەو سەرۆكايەتى، ئەى ئەوھى پى نەگەيشتووەو شەوو پۆژ لەھەول و كۆششى وەدەست ھىنان و پىگەيشتنى داىە دەبى چۆن بىت.

٤- مەغرور بوون بەلەش ساغى و تەندروستى:

لەكاتىكا خواى گەرە تاقى دەكاتەوھ بەتەندروستىيەكى باش و لاوێتى و ھىزو تواناى پى دەدات، بەلام ئەو لەخۆى بايى دەبىت و بى ناگا دەبىت ھەتا لەبىرى دەچىتەوھ كە پەناگە و ئارامى ئەو بۆ كرمەكانى ناو زەوىيە لەگۆردا بەتايەت كەئەو خاوەنى تەندروستىيە جۆرىك بى لەجۆرەكانى مىروفەرمان پەوايەتى شوپىنكەوتوى خواناس (زى بن حبىش) سەرنجى خەلىفەى موسلمانانى داوھ كە بى ناگابوون لەپۆژى قىامەت و ھۆيەكەشى دەگىرپتەوھ بۆ لاوێتى و تەندروستىيەكەى،

١- الحسن البصري ص ٨٧.

٢- صفة الصفوة ٢ / ٣٩٠.

دەيەوئەت ئەو بەلاۋ كۆسپانە لابات و نە يەيلى و بۆ ئەمىرى ئيمانداران
(عەبدولمەلىكى كوپى مەپوان) نوسراۋىك دەنئىرئەت كە لە كۆتايى يەكەيدا ھاتوۋە:
(چاۋپىرپىنە ئەمىرايەتى ئيمانداران لە خىشتەت نەبات و وابزانىت ژيانىت زۆر درىژ
دەبىتتە ھەو پۈللەتە ئەو تەندروستىيەى جەستەت لەخۆبايى و بىئاگات نەكات،
بۆخۆت زانائەتى بەدەرۈونت، بىرىكە ھە لەو قسانەى كە يەكەمىنەكان دەيلىن و
وتويانە).

إن الرجال ولدت أولادها وبلیت من كبر أجسادها
وجعلت أسقامها تعادها فذلك زرع قد دنا حصادها

واتە: كە نە ھەكان دەوریان دان و... بەرەو پىرى چو تەمەنتان!... جەستە
كە ھەتە بەر لىشاۋى تاقىكارى... نەخۆشى و دەرد ۋە دە سەریان لىدان... بزانن
ۋەك چىنراۋىك پىگە يىشتوون... نزيك بوۋە درۈنە ھەتەن....

كاتى خەلىفە نووسراۋەكەى خۆئىندە ھە زۆر گىريا تافرەمىسكەكانى كە ھەتە سەر
بەرگ و پۇشاكى، پاشان ۋەتى: (زى) پاست دەكات ئەگەر زىاترىشى بۆ نووسىباين
كارى باشى دەكرد).

ۋاى لىھات تىرىكى كۆزەر پىكەى، (زى) دەرمانىكى لەبارى دىبارى كەرد بۆ ئەو
پىكەنەى خەلىفە توۋشى بىۋو، دۋاى ئەۋەى سى نىشانەى نزيك بوۋنە ھەى مردنى بۆ
باسكردو بىرى ھىنايە ھە: دىتنى نە ھەكانى و چوۋنە تەمەنە ھەو توۋشبوۋنى جەستە
بەدەردو نەخۆشى، ھەرچەندە خاۋەنى تەندروستىيەكى چاكىش بىت، ئەو
ھەروەكە چىنراۋىكى سەوزبوۋ ۋاىە كاتى پىدەگات كاتى لىكردنە ھەى نزيك
بوۋەتە ھە). ئەۋانە چەند كۆسپىكى سەر پىگابوون بۆ چاندنى ھەممى پۆزى دۋاىى و
زۆرى تىرىش ھەن.

میڙگی (۲۶)

چەند نموونەيەك لە خواوەنانی
هەمم و مەبەستی پۆژی دوايی

چەند نموونەيەك لە هاوەلان:

هاوەلان (خوایان لی پازی بیت) بەرەيەکی تاقانە بوون و هاوشان و ئاستی ئەوان پەیدا نەبوو و دەرئەکەوتوو بەو هەموو نەو و بەرەيەکی کەبە دواي سەردەمی ئەواندا هاتوون. ئەوان بەجۆرێک وابەستەي پۆژی قیامەت بوون تیايدا دەژیان و غەم و هەممی پۆژی دوايی داگیري کردبوون و بەسەریاندا زāl ببوو، لەناوایاندا هەبوو دەهات پوختەي لە پێغەمبەر ﷺ دەخواست کە خۆی بۆ پەرسشت و بەندایەتي تەرخان بکات، بەلام پێغەمبەر ﷺ پێگای پێ نادات و بەرپەرچي دەداتەو، پێنمایي دەکات بۆئەوێ ئیسلام لە مەوۆفی داوادمەکات، هەتا ئامۆژگار و تاربیژەکان لە دواي ئەنجامدانی نوێژەکان باسی پەرەبەتي دنیايان بۆ دەکردن، لەبەر ئەو هەموو دەست هەلگرتن و پشت کردنە دنیايەيان، ئەوان کاتی گۆییبستی فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ دەبوون کە لەسەر بەهەشت و نازو نێعمەتەکانی ئەوەندە پەرۆشی گەیشتنی دەبوون هەیانبوو حەزی دەکرد هەر لەو کاتەدا شەهید بیت تابگات بەو بەهرەو بەخششە خوداییە، لەوانەش:

عومەیر کوری ئەلحەمام:

عومەیر گۆی لە پێغەمبەر ﷺ بوو لەجەنگی بەدردا باسی بەهەشتی بۆ دەکردن، چەند دەنگە خورمایەکی بەدەستەو بوو هەرئەوکاتە فەرییدان و دەیوت: بەخ، بەخ لەنیوان من و بەهەشتدا تەنها ئەوەندەيە ئەوان بمرۆژن. جەنگا هەتا کوژراو شەهید بوو.

ئەنەس كۆرى ئەلنەضر:

ئەنەس ئەوندە وابەستەى پۇژى دواىى بوو ھەتا بۆن و بەرامەى بەھەشتى دەکرد، ئەو ھەتا لە جەنگى ئوحد كەدەگات بە (سەعدى كۆپ مەعاذ) دەلئیت: (ئەى سەعد ئەو بەھەشتە سوئند بە پەرورەدگارى ئەنەس بەجۆرى بۆنى بەھەشت دەكەم كەس نایكات).^۱

جەعفەرى كۆرى ئەبى طالب:

شاھیدىكى ديارى سەردەمى خۆى كە (أحمد كۆپى مەپرەى كۆپى عەوف) ھ بۆمان دەگىرپتەو دەلئیت: (لەغەزايەك كەغەزای موئتە بوو سەیرى جەعفەرم كەرد ئەوكاتەى بۆمدەپوانى خۆى ھەلدەدایە سەر ئەسپىكى سورباو ئنجا بەم لاو لادا كوشتارى دەكردو برىندارى دەكردن و دەجەنگا ھەتا كوشتیان و شەھیدیان كەرد، لەوكاتەدا دیوت: (ئای چەند چاكە ئای لەو بەھەشتە خۆشەى وا نزىك دەبىتەو ھەخواردنەو ھەكانى چەند خۆش و ساردو فېنك و بەتامن....).

عەبۇللاى كۆرى مەسعود:

ئىبنو مەسعود (پەزەى خوائ لئبى) ھەرورەكو باقى ھاوہلان (پەزەى خوائان لئبى) ھەرچى لەدنیادا دەبىینى پەيوەستى دەكەرد بە قیامەتەو، دەگىرپتەو: كاتى بەلاى ئەو كۆرپانەدا پەت دەبوو ئەوانەى دەبىنى كەفوو دەكەن بەو ئامىرەى كەفووى پى بەكۆرەى ئاگرەكەدا دەكەن تا ئاگرەكە ھەلگىرسىت و خۆش بىت، ئەو ھەر لەویدا بەردەبىتەو).^۲ كاتى بەلاى ئاسنگەرانىشدا دەپۆیشت ئەو ئاسنەى دەبىنى چۆن داخى دەكەن دەستى دەكەرد بەگرىان).^۳

ھومەى كۆرى ئەبى ھومە:

لەتەرچەمەى ئەو ھاوہلە بەرپەزەداھاتو، شەوێك شوئىنكەوتوى خواناس (ھرم بن حیان) لەمالئاندا دەمىنئیتەو دەبىنى كەئەو تەواوى ئەو شەو دەگرىت، (ھرم

۱- البداية و النهاية ۲۴۴/۴.

۲- الزهد لأحمد / ۱۶۰.

۳- الزهد لأحمد / ۱۶۳.

لئی دہپرسیٰ تہوہ چییہ بہم جوڑہ دہتگریہ نی؟ تہویش لہوہ لامدا دہلئیت بیرى شہوئکم کردہوہ کہ بہیانیبہ کہی گزپہکان والا دہبن، (ہہرم) شہوئکی تریش لای دہبی ديسان دہبینی تہو شہوہش بہگریان بہسہردہبات، بۆیہ بہیانی (ہہرم) لئی دہپرسیت دہربارہی تہو ہہموو گریانہی؟ حوممہ لہوہ لامی دا وتی: بیرى شہوئک دہکہمہوہ کہ بہیانیبہ کہی تہستیرہکان پەرش و بلاودہبن و بہسہر یہکدادہن^۱.

حوممہ زۆر وابہستہی قیامت بووہ دہگیزنہوہ: کاتى لہ تہصفہان غہزا دہکات لہسہردہمی (عومہری کوپ خہطاب (پہزای خوائ لئی) بوخوی دہپارپتہوہو دہلئى: (پارہبی خواہ حوممہ واخوی نیشان دہدات کہحز دہکات بہتو بگاتہوہ، خواہ تہگہر راست دہکات تہوا راستگویی بہکہی نیشان بدہ، تہگہر درؤ دہکات ہانیدہ لہسہری تہگہر حہزیشی پی نہکات، پارہبی خواہ حوممہ لہو سہفہرہ مہگہرپنہوہ، تہوہبوو لہ تہصفہان وہفاتى کرد^۲. (مطر الوراق) دہلئیت: (حوممہو ہاوپیکہی (ہرم بن حیان) ہہردووکیان زۆرجار بہرؤڈا پیکہوہ دہچوونہ بازاپی بۆنفرۆشان و لہخوا دہپارپانہوہ بۆ بہہشت و داوایان دہکرد خوائ گہورہ پییان بگہیہنیت، پاشان دہچوونہ بازاپی ٹاسنگہران و پەنایان بہخوا دہگرت لہٹاگر، ٹنجا یہکتریان بہجیدہہیشت و دہگہرپانہوہ مالئ^۳. تہوہ چہند نموونہ یہکی ہاوہلان بوون تہو بہرہ تاقانہ یہی کہقہلہم دہہژینى کاتى لہبارہیانہوہ دہنووسیت لہبہر سام و شکومہندیان. دوائى تہوان بہرہی شوئیکہوتووان ہاتن و شوئین پیی تہوانیان ہہلگرت بۆ گہیشتنہوہیان بہوان و پیشکہشکردنى نموونہی تری وہکو ہاوہلان (پہزای خوائان لئی) بہنہتہوہکەیان، لہوانہ:

حہسہنى بہصرى:

حہسہنى بہصرى وہکو قوتابی یہکی ہاوہلان (پہزای خوائان لئی) ہات، کہسیک بوو ہہموو ژيانى بہقیامتہوہ پەيوہست بوو. (صالح کوپى حہسان) لئی

۱- أسد الغابة ۲ / ۵۳.

۲- أسد الغابة ۲ / ۵۳.

۳- صفة الصفوة ۳ / ۲۱۵.

ده گيرېته وه ده لیت: (نثاره هات، حه سەن به پوژوو بوو، کاتی به ریانگ خوارنیان بو
هیناو نه ویش لئی نزیکبووه وه نه و نایه ته ی خوینده وه: ﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَحَجِيمًا
﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا﴾^۱. واته: (به پاستی ئیمه کوت و زنجیرو دۆزه خمان
ناماده کردوه، ههروه ها خوراکێک که له گهروو ده گیریت، سه ره پای سزای به ئیش و
نازار). ئنجا دهستی گیرایه وه و کیشایه وه وتی: (لایبه ن، ئیمه ش لامانبرد، پوژی
دواتر به پوژوو بووه وه کاتی که پوژووی شکاند دیسان هه مان نایه ته ی خوینده وه و
ههروه کو ئیواره ی پیشتری کرد پوژی سی یه م کوپه که ی چووه ده ری بۆلای (ثابتی
البنانی و یحیا البکاء) که له هاو پێیانی حه سەن بوون پێی وتن: ئیوه ده زانن که
باوکم سی پوژه تامی خواردنی نه کردوه هه رجار ی^۲ خواردنی بو ده به ی لئی نزیک
ده بیته وه و بیر له و نایه ته ده کاته وه ﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَحَجِيمًا﴾^{۱۲} وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ
وَعَذَابًا أَلِيمًا^۲. ده یان خوینته وه، ئنجا نه وانیش هاتن بو مالیان و به جییان نه هیشت
و وازیان لینه هینا تاتیر شه ره تیان پینه دا)^۳.

ئیمام حه سەن که وازی له خواردن ده هینا بو نه بوو زوهد بکات به لکو
به دهستی خۆی نه بوو هه م و غه می پوژی قیامه ت به سه ریدا زال ده بوون، بیر ی له
مه ترسی و ناخۆشی به کانی ده کرده وه نه و بیر کردنه وانه هیچ ئاره زووی خواردنیان
له لا نه ده هیشت و نه فسیان ده تۆراند).

سوفیانی نه وری:

ئیمامی (الزهبی) له باره یه وه ده لیت: (نه و شیخی ئیسلام بوو پیشه و او پارێزه رو
پیرخه ره وه بوو، گه و ده ی زانایانی بانگخوازی سه رده می خۆی بوو)^۴. سوفیان - خوا
لئی خۆش بی - به هۆی تووندی وابهسته بوونی به پوژی قیامه ته وه هه م و غه می

۱- المزمّل: ۱۲ - ۱۳.

۲- المزمّل: ۱۲ - ۱۳.

۳- الزهد لأحمد ۲۸۴.

۴- سیر أعلام النبلاء ۷ / ۴۰.

قیامت به سهریدا زالّ ببوو ههروه کو ئه وه وابوو که له وێوه هاتبێ، کاتێ قسه ی له سهر ده کرد وه کو به چاوی سهر دیتبیتێ وابوو، (ئهبو نه عیم) ده لّیت: (کاتێ سوفیان بیرى له مردن ده کرده وه بۆما وه ی چه ندین پۆژ هیچی بۆ نه ده کراو هیچی بۆ نه ده خورا). (ئیبوو مه هدی) ده لّیت: (ئیمه له لای بووین، ههروه کو بۆ لێ پرسینه وه وه ستێنرابیت وابوو)^۱. خواناسی دنیا نه ویست (یوسف بن أسباط) که یه کێک بوو له شوێنکه وتووایی له باره ی وابسته بوونی سوفیان به قیامته وه ده لّیت: (سوفیان پێی وتم، نوێژی خه وتنانمان به جیگه یاند، کوا ئه و پاککه ره وه یه م پێده، منیش پێمدا به دهستی راستی وه ریگرت و دهستی چه پی له سهر پوومه تی دانا، خه وتم کاتێ خه به رم بووه وه بانگی به یانی دابوو بینیم هه به م جۆره یه پاککه ره وه که له دهستی راستیداو دهستی چه پی له سهر پوومه تیه تی وتم ئه بو عه بدوللا ئه وه بانگی به یانی داوه، وتی: له وکاته وه له جێی خۆم نه جوولام تانیستا بیر له قیامت ده که مه وه)^۲.

شوێنکه وتووایی ته نها به وه نده وازیان نه ده هینا گوێ بۆ قسه کانی بگرن و ته و نامۆزگاری لێ وه ربگرن، به لکو به شوین هه موو جوولّه و وردو درشتی ژیا نیه وه بوون له پۆژو شه ودا چونکه ده یانزانی ئه و حه زناکات کرده وه کانی ده رکهن و پێی بزائن، به تاییه ت له شه ودا که ئه و له گه لّ په روه ردگاری مونا جاتی ده کردو ده ودا، یه کێکیان ده گیرپێته وه که به نه نقه ست خۆی له خه و خستوه له پێناو ئه وه ی به ووردی چاودێری بکات به لکو ئه وه ی له وێ ده بینێ بیگه یه نیت به وانه ی ده یانه ویت هه لگری ئالای گه یشتن به رپێازی هاوه لان و خاوه نانی هه م و غه می پۆژی دوا یی بن، ئه وکه سه ش (عه بدوره حمانی کوپی مه هدی) بووه و ده لّیت: (براده ری هیچ که س نه بووم و تیکه لاویم له گه لّ هیچ که س نه بووه له ناو خه لکیدا له سوفیان نه رمونیانتر بێ، من شه و له دوا ی شه و چاودێریم ده کرد هیچ خه و ی نه بووه ته نها له سه ره تای

۱- سیر اعلام النبلاء ۷ / ۲۷۶.

۲- صفة الصفوة ۲ / ۱۴۹.

شەودا نەبى پاشان ھەلدەستا بەداچلەكەين و ترسانەو ھاوارى دەکرد: ئاگر، ئاگر، ئاگر باس و بىرى ئاگر خەرىكى کردوم و لە خەو و ئارەزووەکانى کردوم، ئىنجا دەستىنۆيى دەگرت و لە دەست کردن بە دەستىنۆيى دەگرت: (خوايە ھەر بۆ خۆت زاناو دانای بە پىئويستىە کانم بى ئو ھى دياريان بکەم، ھىچ داوام نىيە جگە لە پرزگارکردنى گەردنم لە ئاگر، ئەى پەرستراوم بى ئارامى و جىايى بارىك و لاوازى کردوم، ئو ھەش لە بەخششى تەواوى تۆيە لە سەرم، ئەى خوايە ئەگەر بيانويە کم ھەبا بۆ خۆتەرخانکردن ئو ھاوتروکانى کيش لە گەل خەلکيدا نە دەبووم، ئىنجا دەستى بە نوپىز دەکرد، گريان نەيدە ھىشت بىخوئىنى بە جۆرىك دەگريا من نەمدەتوانى قورئان خوئندنە کى بىيستم لە بەر زۆرى ھەنسکەکانى، نەشم دەتوانى تەماشای بکەم و بۆى بپوانم لە شەرمى ئو سام و ھەيەتەى ئو ھەيىو).^۱

مەنصورى كوپى زازان:

ئىمام (ئىبنو حەجەر) وەسفى دامەزراوى و خواناسى و بەمتەمانەيى دەکات. بۆمان دەگىرپتەو: (شىخىكى خەلکى واسط کە نازناو ھەى ئەبا سەعیدەو دراوسى (مەنصورى كوپى زازان) بوو ھەى باسى دەکات و دەلئیت: پۆرىك مەنصور بىنى دەستىنۆيى دەگرت کە تەواوى کرد چاوەکانى فرمىسکيان لىھات و گريا ھەتا دەنگى گریانە ھەى بەرز بوو ھەى، پىم وت پەحمەتى خوات لىبئیت چیت بە سەر ھاو ھەى؟ وتى: جا چ شتى لە و کيشەيەى من گەورە ترە؟ من دەمەوئیت بوو ستم لە بەردەستى ئو کە سەى نەو ھەى و زەداو نەدەخەوى خۆزگە لىم دەگەپ، وەللامى بەو وتەيەى گریاندى).^۲

پاڤىيەى شامى:

ئەو ھەى پاڤىيەى ھەى دەو ھەى نىيە کە خواناسىكى بەناويانگە، ئەم پاڤىيەى ھەى لەو بچوكتەرە، خىزانى خواناسى زاھىد (ئەحمەد كوپى ئەبىلحەوارى) بوو ھەى و کە سەى (يەحيا كوپى مەعین) دەربارەى دەلئیت: (گومانم وایە خواى پەرورەدگار بە ھوى ئەم

۱- صفة الصفوة ۲ / ۱۴۹

۲- صفة الصفوة ۳ / ۱۲.

خواناسه وه به هانای خه لکی شامه وه دیت و تیرویان ده کات)^۱. رابیعه ی شامی نه و
 ئافره ته خواناسه بوو زۆر وابسته ی قیامت بوو ده یوت: (گویم له هه ر بانگیك
 ده بیت بانگی قیامتم بیر ده که ویتته وه، هه رجاری به فر ده بینم والابوون و په رش
 بوونی نامه ی کرده وه کانم بیر ده که ویتته وه، هه ر پووته نیکی بی گژوگیا ده بینم
 هه شرم بیر ده که ویتته وه)^۲.

هاوه لآن (په زای خوای لی بی) به م شیوه یه گه یشتنه شوینی خو یان و
 شوینکه وتووان و شوینکه وتووی ئه وانیش به دوا یاندا تابینه زنجیره یه ک و
 نه پسینه وه و نه چڕین و بۆ هه موو سه ر ده میك هاوه ل و خاوه نانی هه م و ویستی
 قیامت دروستکه ن و پیبگه یه نن، هه تا قیامت بکه نه چرایه کی بلێسه دار له دلی
 بهواداراندا.

۱- صفة الصفوة ۴ / ۲۳۷.

۲- صفة الصفوة ۴ / ۳۰۲.

میرگی (۲۷)

ئامۇزگارنىڭ بىدەنگى

خامۇش

ئەو ئامۇزگارەيە بىدەنگ و خامۇشەو ھىچ قسەيەك ناكات، بەلام دەنگى ئەو لەناخى خەلكىدا زۆر بەرزترە لەدەنگى ئەو وتار بېزۇ ئامۇزگارەي دەنگى زۇلال و ئاشكرايە، ئامۇزگارە خامۇشەكە خاوەنى پافەو دەستەواژەي پىك و پاراۋەو پىزكراۋ نىيە، بەلام دىمەنى ئەو لە ھەموو پافەو دەستەواژەيەكى ئامۇزگارەي پاسپاردەكان قولترو پۆچۈوتەرە، دەستەكانى ئاجوولتېنى پوۋى بەپاست و چەپدا ناسوپرېنى تاسەرنجى بىنەرۈ بىسەر بۇ وتارۈ پاسپاردەكەي خۇي پاكىشىت، لەبەرئەۋەي چەق و كۆگەي پاكىشەرى سەرنجەكانەو جىگەي ھەلوپستە لەسەر كىرنەو، دلەكان لەپىش جەستەكان پادەكېشىت، ئەو ئامۇزگارە لە(چالنىك) زىاتەر نىيە، ئەو چالەي مەۋقە تىايدا دەنوۋىت دۋاي ئەۋەي لەبەجىگەياندنى ئەو تاقىكارىيەي پىۋىست كرابوۈ لەسەرى تەۋابوۈ كۆتايى ھات، بۇ دىتنى ئەنجامەسەرەتايىيەكانى ئەو تاقىكارىيە لەو چالەدا دۋاي نىشتەجى بوۈن تىايدا، ئەو ئامۇزگارە بىدەنگە دەبىت چى بىت جگە لەو (چالەي) بە (گۆپ) ئاۋدەبرىت.

بانگ و ھاۋارى (الرافعي):

(مصطفى صادق الرافعي - پەزاي خۋاي لىبى) ھاۋار لەو چالەدەكات دەلىت:
(ئاي لەتۇ ئەي (قەبر - گۆپ) ! تۇ بەردەۋام بانگى مەۋقەدەكەيت و دەلىتى ۋەرە، تۇ ھىچ كام لەو پىگايانە بەچى ئاھىلى كەبەتۇمان دەگەيەننەۋە، ھىچ لەۋان لىت دانابرىن، ئەۋەي پىياندا ھات بۇلات گەپانەۋەي نىيە ۋە ھەموۋيان لەلاي تۇ يەكسانن، ھەرگىز مەلىكىك دانابەزىتەناۋت ئىسقانەكانى زىپرېن و پالەۋانىك نايەتە ناۋت ماسولكەكانى ئاسن بن، يا مېرىك پىستى ئاورىشم بى، ياۋەزىرىك پوخسارى لە بەرد

بیت، یادەولەمەندىك ھەناوى گەنجىنە بىۋ، ياھەۋارىك تورەكەى ئالىك بەھەناوئەھە
ھەئواسرابى).^۱

پېغەمبەر ﷺ دايكى دەى گريەنى:

بەھۆى تووندىو بەھىزى پاسپاردەو ئامۇڭگارى گۆرەكانەو ھەپ پېغەمبەر ﷺ
لەزۆر شوئندا ھانمان دەدات سەردانىان بىكەين ئەبى ھورەيرە دەگىرپتەو دەلى:
(زَارَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْرَ أُمِّهِ، فَبَكَى وَ أَبَكَى مَنْ حَوْلَهُ، فَقَالَ: اسْتَأْذَنْتُ رَبِّى فِى أَنْ اسْتَغْفَرَ
لِهَا، فَلَمْ يَأْذَنْ لِى، وَأَسْتَأْذِنُهُ فِى أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا، فَأَذِنَ لِى، فَنَزَوْتُ الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تَذْكُرُ
الْمَوْتَ)).^۲ واتە: (پېغەمبەر ﷺ سەردانى گۆپى دايكى كرد، گرياو دەورو بەرى ھەموو
كردەگريان، دوايى ھەرموى: داوام لەپەرەردگارم كرد مۆلەتەم بدا تاداواى
لئىخۆشبوون بۆ دايكم بىكەم، بەلام مۆلەت نەدرام، ئىنجا داواى سەردانى گۆرەكەيم
كرد بۆئەو مۆلەت درام، جا ئىوھش سەردانى گۆرستان بىكەن چونكە مردنتان
بىردەخاتەو).

لەبىر چۈنەو ھەسروشىتى مۆرەكانە، ئەو كۆتايىيە چارەنووسىيە لەبىردەكەن
كە بۆ ھەموو كەسنىكە، بەھۆى وشكىو پەقى دلىان و لاساريان واپان لى دىت
خۆيان بۆ قىامەت ئامادەنەكەن و سوود وەرنەگىر لەو ئامۇڭگارىو پاسپاردانەى
دەبىيىستىن چونكە پەقىتەتى دلى داگىر كردوون و بى ئاگاي كردوون لەھەقىقەتى
بوونيان لەسەر ئەم زەمىنە، وەكو شاعىر دەئىت:

خەلكى لە بىئاگايى دان و	مەردن بەئاگايان دىنى
بەھىچ نازانن، تىئاگەن	تاتەمەنيان كۆتايى دى
كەس و كار شوئىنى دەكەون و	كۆدەبنەو ھەسەرى
سەيرى دەكەن بۆى دەپوانن	چۆناو چۆن لەگۆر دەنرى
دوايى ئەوانىش دىنەو ھە	بۆسەر خەونى غافل كارو بىئاگابوون
ھەروەكو ھىچيان نەدىبى و	بۆ ھىچىشيان نەپوانىبى ^۳

۱- كتاب المساكين ص ۶۱.

۲- مسلم (۹۷۶)، (۱۰۸) الجنائز.

۳- صيد الخاطر ۱۱۲ - الفكر.

هه ئېته مه بهستی سهره کی له سهردانی گۆرستان بریتییه: له بیرکردنه وه
له مردن و وه بیرهاتنه وهی ئه و مردنه ی وای لیده کات بیر له پۆژی دوا یی بکاته وه.

ئه وانه ی له مردن راده کهن:

ئه و بیتاگایی و دلره قییه ده بیته هۆی ئه وهی که زۆریان هه ول ده دهن گوئ
نه گرن له هه رشتیکی که مردنیان بیرخاته وه و، واگومان ده بن به و جۆره له مردن
پزگاریان ده بیت، یاله و پێگایه وه ونی ده کهن، به م جۆره به هه له دا ده چن، ئه و
بیرکردنه وه مندا لانه یه ی خوای گه وره وه لایمی ده داته وه به و ئایه ته: ﴿قُلْ إِنْ أَلَمْتُ
أَلَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْتَغِيكُمْ﴾^۱. واته: (پێیان بلێ: ئه ی پێغه مبه ر ﷺ
به پاستی ئه و مردنه ی که پاده کهن له دهستی هه ریه خه تان پێ ده گریت).

الرافعی ده لێ: هه رکه س له دهستی هه رشتی پابکات له دوا ی خۆیه وه به جی
ده هیلت جگه له گۆر که هه رکه س چه نده له به ری پابکات ئه و هه ر له به رده میدا
ده دیدۆزیته وه، ئه و به رده وام و به بی ئه وهی بیزاری چاوه پێ ده کات و تۆش
به رده وام به ره و پیری ده چیت به بی گه رانه وه)^۲.

خاك و خۆلی بیدهنگی خاموش:

سهردانی ئه و ئامۆزگاره له گه وره ترینی هۆیه کانی به هیزکردنی دل و، لا بردنی
ئه و په رده یه ی سهریه تی، تۆکاتی ده چیت بۆ مزگه وت له پۆژی هه ینیدا ته نها گویت
له یه ک ئامۆزگار و وتارییژ ده بیت، نوێژ خوینان زۆن و ئامۆزگاریش یه کێکه، په لام
دیمه نه که له گۆرستان پێچه وانه یه، له ویدا هه ر گۆرپکی ئه و گۆرستانه ده گۆرپیت
به ئامۆزگاریک و تۆ له یه ک کاتدا گوئ له هه موویان ده گریت، له ویدا بیسه ران که من و
ئامۆزگاره کان زۆن، ئه وه ش حالکی ده گمه نه و له هیچ کار و باری دنیا دا نییه جگه
له و شوینه، (الرافعی) ده لیت:

۱- الجمعة: ۸.

۲- کتاب المساکین ص ۵۹.

(گۆپچىكان ھەلگەندۇ مردوويەكى خۆشەويستمان تېھاويشت كەنەخۆشى و ژيان كەنەفتيان كوردبوو، لەويدا ۋەستا، بەلگۇ ئەو خاكە قسە بېژە ۋەستا كەھۆش و ژيىرى لەو خۆلە بېدەنگە ۋەرگرتبوو، لەۋەۋە فېرېبوو كەتەمەن ھەرچەند درېژىي كاتى بۇ ديارى كراۋە، ھىزو توانا ھەرچەندە زۆرىي بەھىمەن بوونەۋە ديارى كراۋە، دارستانەكان چەند فراوانبەن بەشوئىن ديارى كراۋە، ھەتا كىشۋەرەكان ديارى كراۋە بەگۆپ!...).

ئەگەر پەقەتتى دل لىگەپىۋەندە خەرىك نەبەن بەو ئامرازو ھۆيانەى كە خۋاى گەۋرە بۇ يارمەتى دانى مرۆفە دروستى كىردوون بۇ گەيشتن بەو ئامانجەى لەپىناويدا دروستكراۋە مرۆفە لەكاتى لەدايكبوونى ھەموو ساۋايەك بېرى دەكردەۋە لەو پۆژەى تيايدا دەنىژىت، ۋەك ئىمام (ئىبنولجەزى) دەلىت: بېشكەى مندال پىناسەو نىشانەى لەگۆپانە).

ھەروەكو چۆن مندالى تازەلەدايك بسو لەپارچەيەك پۆشاكى سېپىيەۋە دەپچىرېت و دەخىرېتە بېشكەۋە بەبى جوولە، ھەر بەو شىۋەيە مردوش لەپارچە پۆشاكىكى سېپىيەۋە دەپچىرېت كەكۆتا بەرگە لەدنيدا لەبەرى دەكات، ۋەلە بېشكەى زەمىن دەخىرېت بەبى جوولە تا پۆژى زىندووبوونەۋە.

میږگی (۲۸)

بیرکړدنه وه له ټيکدهری

خوشی په کان

ټيککښنه رو تالکهری خوشی په کان بریتیه له مردن، که سانی وابهسته به پوځی قیامت له هه موو شتی زیاتر بیر له مردن ده که نه وه و ترسیان پی زیاتر ده بیت، ده سټیڅخه ری له کړده وه دا ده که ن پیش نه وه ی مردن بیانگاتې، یارمه تیده ریش له سر بیرکړدنه وه له مردن نه و گورپه به بیده نگی ناموزگاری زیندووه کان ده کات تابیرکه نه وه له و جیگه په ی ناچارن ه رده بی بوی برؤن، هانیان ددهات زیاتر خویان ناماده بکه ن بؤ پوځی که پانه وه بولای خوا، بؤنه وه په پیغه مبه رﷺ فه رمان ددهات به زور بیرکړدنه وه له مردن و ده فه رموویت: ((اَکْثَرُوا ذِکْرَ هَادِمِ اللِّذَاتِ الْمَوْتِ))^۱. واته: (زور یادی مهرگ بکه ن، نه و مهرگه ی هه موو خوشی په ک ټيک ددهات!). له فه رموده په کی تر دا ده فه رموویت: ((قَدْ كُنْتُ تَهْنِئُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَقَدْ أَذِنَ لِمَحْمُودٍ فِي زِيَارَةِ قَبْرِ أُمِّهِ فَنُزِرُوهَا، فَإِنَّهَا تُذَكِّرُكُمْ بِالْآخِرَةِ))^۲. واته: (من سهردانی گورپستانم ئی قه ده غه کړدبوون به لام (موحه مه د) مؤله ت درا له سهردانی گورپی دایکی ئیسته ئیوه ش سهردانی گورپستان بکه ن، به راستی نه وه پوځی دوايیتان بیرده خاته وه).

باشترین دهرمان و چاره سهر:

(المناوی) له سر نه و فه رموده په ده لیت: (باشترین دهرمان بؤ نه و که سه ی گونا هه کانی پابه ندیان کړدوه و دلی په ق بووه، ناماده بوونیانه له لای نه و که سانه ی له سهره مهرگان تا به چاوی خویان نه و دیمه نه ببینن و زیاتر سوودمه ند بن لی، له راستیدا بیستنی هه وال وده کو نه وه نیه که به چاوی خوت ده ببینی.

۱- رواه الترمذي (۲۳۰۸) في الزهد، وصححه الألباني ص ج ص ۱۲۲۱.

۲- الترمذي ۱۰۵۴ الجناز، وصححه الألباني ص ج ص ۴۲۵۵.

(ئەبۇلەتاهىيە) ھەستى بەۋەكردوۋە كە سەردانى گۇرپستان زۆر پىۋىستە بۇئەۋەى پەندو ئامۇزگارى لى ۋەرگىت، لەگەل خۇيدا دەۋىۋ دەلئىت: (ئەى نەفسەكەم سەردانى گۇرپستان بىكە و گىرنگى پىۋ بىدە لەبەرئەۋەى پەندو ئامۇزگارىيە بۇ ھەركەسىك سەردانى دەكات تىفكرە ھالى ئەۋ كەسەى دەخىتەناۋى چۆنە، بەم جۆرە لەنەفسى خۇى دەپرسىتەۋە تاسەردانى گۇرپستان بىكات و گوىۋ بىستى ئەۋ ئامۇزگارە بىدەنگ و خامۇشە بىۋى.

ئەۋ ئامۇزگارەى زمانى ھۆنىنەۋەى شىعرو پىكخستنى نازانىت، بەلام زمانىكە كارىگەرىيەكى زىاترى ھەيە لەھەموو پەۋىيەكەۋە، ئىنجا دەلئىت: سەردانى گۇرپستانم كرد گۇرپستانى مەلىك و سەركەكانى دىناۋ ئەھلى تىر لەھەۋاۋ ھەۋەس و خۇشگوزەرانى دىنا، ئەۋان شاۋ سەركردە بوون بۇ خواردن و خواردنەۋەۋ بەرگ و پۇشاكى گران بەھار بوون و عەترو گولۋ، كاتىۋ جەستەيان پەۋوت بۈۋەتەۋە لەۋ پۇشاك و بەرگەۋ لەۋ خاك و خۇلەدا تۇزاۋى بۈۋەۋ زەۋى ھىچى نەھىشتۆتەۋە جگە لەئىسك و پروسكەكانى ئەۋىش تىك و پىك شكاۋەۋ زۆرى پوكاۋەتەۋە.

گفتوگۇيەك لەگەل گۆر:

ئەۋ خاك و خۇلە بىدەنگ و خامۇشە دەنگىكى ھەيە كەس نايىبىستىۋ جگە لەۋ كەسەى بىرلە تىكدەرى خۇشىيەكان دەكاتەۋە، ئەۋكەسە لەبەردەم ئەۋ گۆرە بىدەنگە بەھىۋايەۋ، بە گفتوگۇيەكەى خۇشنىۋەۋ ئەۋەش دەست كەس ناكەۋىت جگە لەۋ كەسەى دەيەۋىت لەكۇپانى پۇژى دوايى بىت و، پەپرەۋى لەسۈننەتى ئىمامى (عەلى - پەزەى خۋاى لىبى) بىكات كە دىناى سىۋ بەسىۋ تەلاق دابوۋ، (الرافعى) لەۋ كەسانە دەژمىردىۋ يەككىكە لەۋ كەسانەى لەزمانى ئەۋ خۇلە مات و خامۇشە تىدەگەن و گفتوگۇى لەگەلدادەكەن، ھەر ئەۋ خۇلەيە بەۋ نىزىكانە دەيشارىتەۋە، ئىنجا لەبەردەم گۆرەكەيدا دەۋەستىۋ لەگەلىدا وتويزدەكات و بەۋەلامەكەى دلخۇش دەبىۋ، دەلئىت: (لەگۆرپم پرسى لەكۇين مال و سامان و كەل ۋەل و شت ۋەمەك؟ كۋا جوانى شەيدايى لەكۇين؟ لەكۇين ھىزو تەندروستى؟ ئەى

لاوازیو نه خۆشی کوان و له کوین؟ کوان تواناو زۆر لیکردن؟ ئه ی سووکی و
سه رشۆپی له کوین؟ له وه لامدا وتی:

ئه وانه دیمه ن و وینه گه لیکی هزرو بیرن نایه ن بۆ ئیره، له به ره وه ی لی ره
وه رنا گیرین، نه گه ر خه لکی واتیه گه یشته بان گۆر ئارامگه ی دنیا یانه و پزگاریان ده کات
له کیشمه کیش و نا کوکی به کان و جیه گه ی هه سانه وه و پشوو دانیانه له هیلای و
ماندوو یه تی دنیا، ئه و له مردن نه ده ترسان و گالته یان به مردن نه ده هات.

له پێش (الرافعی)، (ئه بولعه تاهیه) له سه ر گۆپی به کیکیان پاده وه سته ی و
بیر ده کاته وه له و ئاسووده یی و خۆشگوزه رانییه ی خۆی پتوه ده نواندو لارو له نه جیه ی
پتوه ده کردو جه سته یه کی نه رم و شلی ناو نازو نیعمه ت که جوانییه کی تریان
ده خسته سه ر جوانییه که یان و ئه و عه تر و بۆن و به رامه له هه ریه که یان په خش
ده بوو به ده ورو به ردا با لۆ ده بوو، له و گۆره ده پرسێ له دوایی دا ئه وانه چیان
به سه ر دادی؟ ئه وه تا ده لیت:

من له گۆرم پرسێ دوای من چیده که ی پوخساره کان لای تو خۆلای ده بن؟
وه لای دمه وه: ئه و بۆن عه تر و گولاه یان والیده که م که ئازارت ده دن له مه و دوا،
جه سته ی نه رم و ناسکیان ده خۆم که چاو له دیتنیان ده هه ژاو ده گه شایه وه، جگه
له چه ند ئیسک و پروسکی پووتی سپی پوو کاوه و کلۆر هیه ی ترم لی نه هیشتۆته وه.

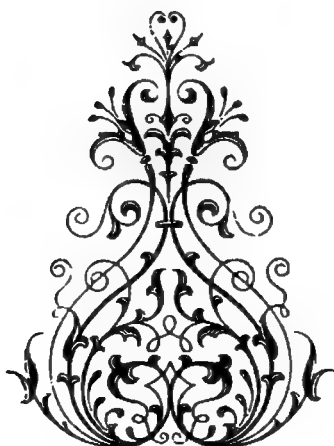
هیچی نامینێ جگه له کرده وه کان:

به م جوړه له وی هه مووشتی ده وه سته ی و نامینیت، له وچاله دا زه رده خه نه و
قاقایه کان نامین، گفتوگۆ هات و هاوار ده وه ستن، سه رکیشیو یاخی بوون و لوت
به رزی و خۆنواندن پاده وه ستن، دلسۆزی و پیا بازی نامین، هیج هیواداری
یا چا و چنۆکی به ک نامین و، شانازی کردن به پله و پایه و جوانی و عه شیره ت و هیژو
تواناو ژیری و ده ست و پتوه ند نامین، سته می ئه وانه ی سته م و زۆرداری ده که ن و
سه رشۆپی و بێ نرخ ی که سانی نزم و زه لیل و پواله تی ده م و چاوه جوان و
دلپینه کان و ده سته سته مکارو زمانه درۆنه کان و چاوه خیانه تکاره کان و دله
په که کان نامین و هه موویان ده گۆرین و ده بنه ئیسک و پروسکیکی بێناوه پۆک و

كلۆر پوكاوه، كرم له هه موو لايه كه وه به سه ريدا ده دات و تيك و پيكي ده دات،
هيچي بۆ ناميني جگه له و (كرده وانه ي) كه خاوه ني ئه و گۆرپه پيشكه شي كردوه و
له پيش خويدا به پتي كردون، (نه كيرو مونكه ر) پرسيا ري له سه ر ليده كه ن هيچي
ناميني جگه له پرسيا ره كاني ئه وان.

(مصطفى الرافعي) ده لئيت:

(مرۆف بۆ هه ركوي ده روات پوو به پروي پرسيا ري زۆر ده بيتته وه: ناوت چي به؟
كارت چي بووه؟ ته مه نت چه نده؟ حا لت چۆ نه؟ چي ت هه يه؟ مه زه بت چي به؟
ئا يي نت چي به؟ پات چۆ نه؟ ئنجا له ناو گۆرپدا ئه مانه هه مووي به تال و پووچه
هه روه كو زما نه كاني به شه ريه تيش هه مووي به تاله و له وي دا ده مي لال و بي نقه يه و
زما ني نه مري دي ته گۆر يه ك پرسيا ر له مرۆف ده كات ئه ويش ئه وه يه: كر ده وه كا نت
چي بوون؟ ئنجا يا كر ده وه يه كن گۆرپه كه ي ده گۆرپن به با خي ك له با خه كاني به هه شت،
يا كر ده وه يه كن گۆرپه كه ي ده گۆرپن بۆ چالي ك له چاله كاني ئا گر..

میږگی (۲۹)

دواى بیرکړدنه وه چی یه؟

نه نه س-خوای لی پازی بی- ده گپړته وه ده لیت: پیغه مېر ښه ده فېرموویت:
 ((كنتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ إِلَّا فُزِرُوهَا الْآنَ فَإِنَّهَا تُرِقُّ الْقُلُوبَ، وَتَدْمِعُ الْعَيْنَ وَ تَذَكِّرُ
 الْآخِرَةَ وَلَا تَقُولُوا هَجْرًا)).^۱

واته: (من سهردانی گورستانم لې قه دهغه کړدېوون ئیسته سهردانی بکه ن،
 به پراستی دل نهرم ده کاو فرمیسک له چاوان دینى و پوڅی دوايیتان
 بیرده خاته وه.....).

نه و فېرمووده یه و هاو شیوه کانی پال به مړوڅی باوه پداره وه ده نین و هانی
 دده ن بؤ ده ست هه لگرتن له پال دانه وه و نه جولان و ناهه ستیاری و، زیان
 ده گپړنه وه بؤ جیهانی هه سته وه ریو بیرکړدنه وه و به ناگایى، بیرکړدنه وه ده بی پال
 به مړوڅه وه بنی بؤ کړده وه ی چاک که به پراستی له هوږیه کانی پرکار بوونه له ناگرو
 لی پازی بوونی خوای په روه ردگاری به خشنده له پوڅی قیامه تدا، گریان و په شیمانی و
 بیرکړدنه وه له مردن و پوڅی دوايى هیچ سووډیک به خاوه نه که یان ناگه یه نن نه گهر
 کړده وه ی چاکى له گه لدا نه بیټ.

خه وتنى گه وره:

شاعیرى خواناس و زاهید (نه بولعه تاهیه) ناگادارمانده کاته وه له گرنګیه تی کارو
 کړده وه له دواى بیرکړدنه وه به پړوی نه وانه دا که ژور بایه خ دده ن به بیناو
 ته لاره کان و مالى دنیاو جوان کړدن و پازاندنه وه ی به لام له دروستکړدنې مالى پوڅی
 قیامه تیان بیتاگان:

۱- الحاكم في المستدرک، وصححه الألباني، ص ج ص ۴۴۶۰.

ئەي بېناكارى شەيداي خانەي مالى دىيائى...!!

چىت كىردە بۇ ئەو مالەي پىويستە پۇژى دوايى؟

پاخەرى فەرش و جىگاي نەرم و شىل و لەبارى!

بېناگا لە جىي خەو پالدا نەوەي يەكجارى!

بانگىراي وەلامت دا بۇئەوەي بۇي بانگ كرابويى

بېوانە ئاخۇ چى بوو ئەوەي تۆي بۇ بانگ كرابويى

دەبىنى ئايا ئاخۇ بەتۇ دىنە ژماردن...؟!

ئەوانەي زىندووبوون و پاشانىش ھەموو مردن !

گەشتن بەكەلاوەي مەرگ و نەمان، لەناوچوون..

خرانە چالى پىپ مەترسى، بەھىلاك چوون

ئەگەر بېرى ماوەي ھەموو نوستنەكان نەگاتە ماوەي خەوي گەورەي يەكجارى،

ئايا ژىرو بەئاوەزو ئاقل ئەوكەسە نىيە كەفەرش و پاخەر بۇ ئەو خەوتنە گەورەيە

بەباشترو ئەولاتر دەزانىت و لەخەمىدادەبىت؟!!

رېگىرى لەكردەوەي چاك:

گومانى تىدانىيە خۆخەرىك كىردن بەدنياوہ لەگەورەترىن ھۆيەكانى خاوي

سىستى و بى ھىزىيە لەخۆئامادەكىردن بۇ پۇژى قىامەت و كار نەكىردن بۇ دواي

مردن.

بەردەوام بوون لەسەر يادو بىركىردنەوەي پۇژى دوايى، گەورەترىن پالئەرە بۇ

كردەوەي چاك و وا لەمروڤ دەكەت ھەم و مەبەستەكانى بۇ ئەو پۇژەبىت،

لەبەرئەوەي ھەست كىردىكى كاتى ھىچ سەرەنجامى نىيە جگە لەكردەوەيەكى

كاتى و واى لى ناكات زۆرىنەي كاتى بۇ كىردەوەي چاك تەرخان بكات، لەگەل ئەوەش

ئەگەر كەسىك ھەم و ويستى سەرەكى بۇ قىامەت بىو ھىچ غەم و ھەممى

ھاوشىوہي ئەوہي نەبىت، دنيا بەھەموو جوانى و مەرايىيەكەوہ بەرەو پووي بىت

تاوہكو ئەو كەسەيش وەرى بگىرئ و بەرەو پىرى بچىت، لەكاتىكا ھەر ئەودنيايە

له بهر كه سيك پاده كات نه گهر بيه ویت و به دواى بكه ویت، پیغه مبه رﷺ له باسی
 نه وه دا ده فهرمو ویت: ((من كانت الآخرة همه، جعل الله غناه في قلبه و جمع له
 شمله، و أتته الدنيا و هي راغمة، و من كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينه،
 و فرق عليه شمله، و لم يأتها من الدنيا إلا ما قدر له))^۱. واته: (هر كه س همه م و ويست
 و مه به سته كانی بۆ پۆژی دواى بیټ، خواى گه وره هه موو خیریكى له ده ور
 كۆده كاته وه و ده وله مهندي ده خاته دلیه وه و دنیا به زۆر بۆی دی له بهر چاوی نه و
 سوك و داماره، هر كه سیكیش ويست و هه ممی دنیا بیټ، خواى گه وره كاره كانی
 په رش و بلاو ده كات و هه ژاری و نه داری ده خاته چاویه وه دنیا شی بۆ نایه ت ته نها
 نه وه نه بیټ كه خوا بۆی نووسیوه).

(شمیط بن عجلان) ده لیت: (هر كه سی مردن بخاته بهر چاوی خوی له چاوی دا
 بهر زیټ نه و گوی نادان نه به تهنگی و ته سکی دنیا و نه به ته ختی و فراوانییه كه ی).
 له مه وه پوخته ی نه وه مان بۆ ده رده كه ویت كه (به رده وامی زیاتر) بیر كرده وه
 له مردن هر كه س بیكات نه و شوینه وارو کاریگه ری به كه ی ده رده كه ویت له كرده وه و
 خو ئاماده كردنیدا بۆ قیامه ت، هر نه وه شه له پیش ئیمه دا حه سه نی به صری
 پوخته كه ی هه له ئینجا وه ده لیت: (به نده هه تا زیاتر بیر له مردن بكاته وه، زیاتر
 کاریگه ری به كه ی به سه ری وه ده بینریت له كرده وه كانیدا، وه به نده هه تا زیاتر بیر
 له ته مه ن درژی بكاته وه به هیواى مانه وه بیټ نه و كارى خراپتر ده بیټ).

نه مه ش هۆیه كی تره له هۆیه كانی سستی و لاوازی له خو ئاماده كردن بۆ قیامه ت،
 كاتی ده بینن هه ندی كه س ته مه نیان زۆر درژ بووه و تیر ته مه ن بوون، نه وه
 له بیر ده كه ن كه مردن جیاوازی ناكات له نئوان گه نج و پیرو مندا ل و، شه یتان ده یان
 خه له تینی و پیدان ده لیت: (تۆش ته مه نت به به ری وه ماوه، تۆش وه كو نه وانه كارو
 كرده وه كات بخه ره كاتی پیریت). كه و ابو له حیکمه تی خوایه كه كورتی و درژی
 ته مه نی هه ری كه ك له ئیمه نادیارو شاراو هیه و كه س نازانی كه ی كۆتایی به ته مه نی

۱- الترمذی، و صححه الألبانی، ص ج ۶۲۸۶.

دیت و پور به پوری مهرگ ده بیته وه، هر له به رنه وه یه ده بیته به رده وام له خو
ناماده کردندابین و کرده وه کانمان دوانه خه یین.

ئیمام (ئیبینولجه وزی) ده لیت: (ئه و که سه ی نازانیت که ی ده مریت پتویسته
به رده وام ناماده بیته بۆیو که نجیتی و تندرستی و له شساغی له خشته ی نه به ن،
له راستی دا که من نه وانه ی له پیریدا ده مرین و زۆرینه ی نه وانه ی ده مرین که نجین و
به ده گمان خه لگی ده که ونه ته مه نی زۆره وه، ههروه کو و تراوه:

یه کی تیر ته مه ن ده بی، قه مومی پپی ده خه له تی
له بیرده که ن زۆرینه ی خه لگی به گه نجی ده مری

لافاوی مردن:

مردن هر له بۆران و لافاویک ده چیت کاتی وشکانی داده پۆشیت شت له دوا ی
شت، کاتی شوینی پرده کات ده چی بۆ شوینیکی ترو نه ویش پرده کات هه تا
هه مووی داده پۆشیت، ژیرو تیگه یشتوو نه و که سه یه له وه همی کو په که ی حه زره تی
(نوح- سه لامی خوا ی لی بی) دا نه ژیاو، وه کو نه و بیرنه کاته وه، نه و وا گومانی برد
که ده توانی له لافاوه که پزگاری بی به هوی لوتکه یه که وه، ویستی په نای بۆ به ریت،
مردن به و جۆره یه هه رکه سی خوی بۆ ناماده نه کات پای ده مالیت و نوقمی ده کات
له پیش (بیرکردنه وه و خو ناماده کردن).

وه کو (ئیبینولجه وزی) ده لیت: (لافاوی مردن هات، ده ی که واته سواری که شتی
ته قواو پارێزکاری ببن).^۱

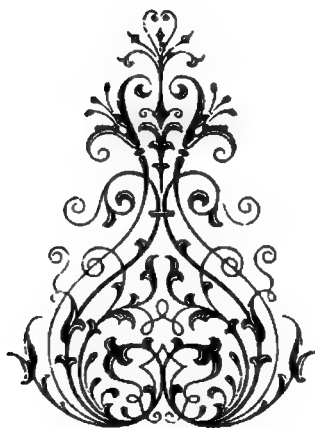
نه و که شتی یه ش که شتی جوانی که شت و حه سانه وه نییه، به لکو بریتییه
له که شتی پزگاریبون له و لافاوه ی زهوی داده پۆشیت، نه و لافاوه یه خواناسی زاهید
(سه عید کوپی السائب) لیتی ده ترسا، له ته رجه مه که یدا هاتوو ه:

(فرمیسیکی نه و وشک نه ده بوو، به رده وام فرمیسیکی ده هات، له نوێژدا ده گریا،
له کاتی که پان و پۆشیتندا ده گریا، که داده نیشت و قورئانی ده خویند ده گریا، کاتی

۱- اللطف فی الوعظ ۲۱.

له پښتانه پټی دهگه یشتی دهگریا، له گه ل ټه وه شدا لیټیان ده پرسی چی به چوڼ وات
به سه ر هاتووه؟ دهیوت: چاوه پوانی مردنیک وای لیکنردوم که له کاتیک نادیاردا
دیت^۱.

ټه مه ش ټه و مانایه ناگه یه نی وا له خو مان بکه یین له پره حمه تی خوا نا ئومید بین و
بی هیو ابین له فراوانی لیخو ش بوونی، به لکو خوا زور له وه به پره حم و به به زه بی تره
له دایکیک بڼ منداله که ی کاتیک لیټی ون ده بیټ، به لام نابی وایش بین پالی لی
به دینه وه واز له کارو کرده وه ی چاک به ینین ت امردن پیمانده گات به بی خو
ناماده کردن.

میرگی (۳۰)

کۆسپه گانی تهوبه و

په شیمانی

نایانه وی بچنه به هه شته وه:

(ئەبى هـورەیره - رەزای خـوای لـى بـى) بۆمان دەگێڕێتە وه: پێغه مبه رﷺ
 فەرموویه تی: ((كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى، قالوا: يا رسول الله وَمَنْ أَبَى؟
 قال: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى)).^۱ واتە: (گەلى ئىسلامى من
 هه موو ده چنه به هه شت مه گەر ئه وانه ی که نایانه ویۆ مل نادهن، عه رزیا نکرد:
 قوربان! ئه وانه کامانه ن که مل نادهن؟ فەرمووی: هه رکه سى به گوێى من بکات و
 فەرمانى من جى به جى بکات، له باره ی کارو بارى جۆراوجۆرى ئایینه وه، ده چیتته
 به هه شت، وه هه رکه سى له من یاخى بىۆ فەرمانى ئایینی ئىسلامى پیرۆز جیبه جى
 نه کات، ئه و واتای ئه وه یه مل به ئىسلام نادات له به رئه وه ناچیتته به هه شت).

ئه و فەرمووده یه مژده یه که بۆ هه موو موستلمانان که ده چنه به هه شته وه جگه
 له و چینه ی نایانه ویته بچنه ناوی نه ویستنه که شیان ئه وه نی یه که زوه دی
 تێداده کن به لکو نه زان و نه فامن به و پێگایه ی که ده یانگه یه نیتته به هه شت ،
 ته مبه لى و خاوه خاوه ده کن له چوونه ناوی به هۆى دنیا ویستی و په سه ندکردنی ئه م
 دنیا له ناوچووه به سه ر ئه و نازو نيعمه ته نه مرانه ی به هه شتدا، چوونه به هه شت وه کو
 پێغه مبه رﷺ فەرموویه تی جیبه جى کردنی فەرمانه کانیه تی و، یاخى بوون و
 ده رچوونیش له فەرمانه گانی مانای په تکردنه وه و ملنه دانه به چوونه به هه شت، بۆئه و
 په تکردنه وه و ملنه دانه شیان چه ند هۆیه ک هیه که بوونه ته کۆسپ و ده روونی
 ئه وانه ی کۆت کردووه له ته وبه و په شیمانییه کی راسته قینه که هۆی چوونه

۱- أخرجه البخاري، الفتح ۷۲۸۰.

به ههشتیانه ئه و هۆیانه ی وایان لیده کات ملنه دهن و نه یانه ویت بچه به ههشته وه
له گه ل ئه وه ی ده شران چ نازو نیعمه تیک له و به ههشته دا هه یه :

۱- تیکشکاندنی بته گان:

هه واو هه وهس و ئاره زووه کان بوونه بت له ده روویناندا له جیاتی خوا ده یان
په رستن بۆنه وه یش خوای په روو دگار ده فه رموویت: ﴿أَرَأَيْتَ مَنْ أَخَذَ إِلَهَهُ،
هُوَ﴾ واته: (ئایا نابین ئه و که سه ی که ئاره زووی خوی کردۆته خوای خوی
(شوین نه فسی به دکرداری که وتووه). ريبا- سوو- بتیکه، زینا بته، فیل و ته له که و
غەش بتن، خۆپازاندنه وه و خۆ ده رخستن بتن، خواردنی مال و سامان به ناپه وا بته،
هه رشتی نه فس ئاره زووی ده کات و ده بپته هۆی خه شم و توپه یی خوا ئه و بته و
له جیاتی خوا ده په رسترین. هه تا ئه و بتانه تیک نه شکین ناتوانن ته ویه و
په شیمانییه کی پاک و پوخته بکه ن، ته ویه له گه ل مان و هه بوونی ئه و بتانه له قولایی
ده روونه کاندانه و به یه کی خۆ خه له تین و فیلاوییه چونکه نه فس فه رمان به خراپه
ده کات ئه گه ر بتیک له و بتانه بمینی و خاوه نه که ی لای نه باو تیک نه شکینی ئه و
به ناخی ده رووندا ده چی و له خشته ی ده بات و، ئه و په رستشیه ی پیشتر هه بیووه بۆی
ده پازینیته وه و جوانی ده کات، هه رچه نده یاخی بوو ملی نه دا ئه واکه وتن به دوا ی
که وتندا ده گه رپته وه تاده گاته وه ئه و جیکه یه ی لیوه ی ده ست پیکردووه واته حال ی
پیش ته ویه که ی، ئنجا ئه و ته ویه یه ی کردووشیه تی ده پووخیته که هه موو بته کانی
به هۆیه وه نه شکاندووه، که واته گومانی تیدانییه هه رکه سی ده یه ویت ته ویه یه کی
پاسته قینه بکات ده بیت هه رچی په یوه ندی به خراپه و تاوانه کانی پابردوویه وه هه یه
تیک بشکینی و له ناوی بیات، گه رانه وه ی زۆر له تۆبه کارانمان بیستووه و بۆمان
باسکراوه یابینیومانه گه رپاونه ته وه سه رگومرایی به هۆی هیشتنه وه ی هه ندی له و
شتانه ی په یوه ندیان به یاخی بوونه که یانه وه هه بووه و سه رپپچیان له فه رمانی خوا
کردووه چونکه ئه و شتانه ی له ناو نه بردوون و ئه و بتانه ی تیکنه شکاندوون له ئامیری

بەزەم و پەزەم و وێنەى پەوت و مالى حەرام و ھاورپێتەى ژنان و شوشەى شەراب و ھۆشبەر و سەرخۆشکارو لەش گرانی و زۆرى تر لە ھۆيەکانى سەرپێچى و ياخى بوون، بەلام زۆرى ھەن لە تەويەکاران کە ھەر لە سەرەتای تەويە کە ياندا ھەموو ئەو ھەيەندىيان ھەيە بە توو پەکردنى خواوہ تێکيان شکاندووہ و نەيان ھێشتووہ. گۆرانى بێژ ئامێرى بەزەم و گۆرانىيە کەى شکاندووہ و وێنە کێش لە وەحەکانى شکاندوون و دراندوون و وێرانى کردوون، ھەرزەکار ھەموو گۆرڤارو و وێنە بێئابروويى بەکانى سووتاندوون، عەرەق خۆر شوشەى شەرابەکانى شکاندوون و ھۆشبەرەکانى سووتاندوون، سووخور ئەو مالى بەرپيا وەرى گرتووہ دەى کشینتەوہ و دابەشى دەکات بە سەر ھەژاراندا، خۆدەرخەر و خۆپازینەر ھەموو ئەو جل و بەرگە نالەبارانە دەسووتینى و وێنە بەکى وەک حەزەرتى ئىبراھىم—سەلامى خواى لىبى— دووبارە دەکەنەوہ کاتى بتەکانى ھەموو تێک شکاندو، وەک حەزەرتى محمد ﷺ کاتى بتەکانى شکاندن بۆ چاندنى يەکتاپەرستى لە سەر زەمىنى ئىسلامى نوئى.

٢- جیگەو زەمىنەى سەرپێچى و بى فەرمانى:

لە کۆسپە سەرەکیەکانى سەر پێى تەويەيەکی پاستەقینە نەگۆرپىنى زەمىنەى سەرپێچى و بێفەرمانىيەکان و ژینگەى ياخى بوونە، ئەو کەسەى دەيەوێت پزگارى بى لەو شوێنەى تيايدا گيرۆدە بووہ نیشستەجى نابى و دانانىشى، پەنگە ميکروبی نەخۆشەيە کەى ديسان توشى ببيتەوہ يان دەرگاگەى لە سەر داناخات و لە ھەمووانى دابپێت و دەروونى وردە وردە توشى لەناو چون بکات، ئەو ھەتا لە فەرمودەيە کە پێغەمبەر دائﷺ ھاتووہ: کەسێک (١٠٠) کەسى کوشتووہ دێتەلای زانايە کى پياوچاک تاتەويەيە کى پاستەقینە لە سەر دەستى بکات، زاناکەش پێى دەلێت: (إنطلق إلى أرض كذا وكذا، فإن بها أناساً يعبدون الله فأعبد الله معهم. ولا ترجع إلى أرضك فإنها أرض سوء)^١. (بڕۆ بۆ خاکی ئەوێ و ئەوێ، لەوێدا کەسانێک ھەن خەریکی پەرستنى

١- جزء من حديث أخرجه مسلم (٤٧٦٦).

خوای بالادهستن، تۆش بېژ له گه لیان خوای بالادهست بپه رسته و، مه گه پیره وه بۆ خاکی خۆت، چونکه خاکینکی خراپه). ئه وکەسە ی زینادە کات چۆن تەوبە کە ی چاک و راسته تا ئه و شوینە به جی نه هیلتیت که کاری سه مای تیدا ده کړیت، ئه وه ی هاوه لیتی ژنان ده کات چۆن تەوبە کە ی راست و تەواوه تانه و جیگایه به جینه هیلتیت که ژنان تیايدا کۆده بڼه وه یانه وکەسە ی شه راب خۆره تانه و شوینە به جی نه هیلتیت که شه رابی لیه و تیايدا ده خوریتته وه، چۆن تەوبە کە ی تەواوو پاکه، هه روه ها هه موو ئه وانه ی ده یانه ویت تەوبە یه کي چاک و پاک و راسته قینه بکه ن ده بی ئه و جیگه و سه ر زه مینه به جی به یلن که گونا ه و سه ریچی یه کە ی تیدا ده کړیت.

۳- گیرۆده بوونی دل به گونا ه و تاوان:

ئیمام (ئیبینولقیم) له کتیبه که یدا (مدارج السالکین) باس له راستی و پیدایستی یه کانی تەوبه ده کات و، باس له (به هه له داچوون له تەوبه) دا ده کات و ده لیت: شیوه یه که له لاوازی و به هه له داچوون له تەوبه دا له وانه: (لاوازی له نیازو بپاردا و بادانه وه ی دل بۆ سه ر گونا ه و تاوان کات له دوا ی کات و یادی خۆشی و پابوار نه کانی ده کاته وه، ده گونجی هه ناسه یه ک بدات و پشوو یه ک بدات، ماوه یه ک یاخی بی و بجۆشی و بخووشی). کاتی که سی هه ست و نهستی تووشی خاوی و ته مبه لی ده بی له دهره نجامی لاوازی یه تی بۆ نزیک بوونه وه له خوا. به هۆی ته مبه لی و سستی له قورئان خویندن و پا به ند بوون به ویردو زیکره کان و له ده ستدان و هه لپه رکاندن نوێژه کان و شه ونوێژو پۆژووسو ننه ته کان و خیره به خشین و لیپرسی نه وه ی نه فس و زۆری تر له و کرده وانه ی له خوا ی گه وریه ی نزیک ده خه نه وه، ئه مه ش وای لیده کات تووشی پارایی و دوودلی و مه ترسی یه کان ده بی به هۆی شه یتان و سه رپازه کانی وه. ئه گه ر هاتو به رامبه ر ئه و مه ترسیانه خۆی به ده سه ته وه دا، بیته وه ی وازیان لیبه یتنی و دایان به مرکیتیتته وه ئه و له جیاتی ئه وه ی به هۆی به ئاگاهاته نه وه و بیدار بوونه وه بگه یتته وه سه ر راسته شه قام، په نگه به هۆی به جیگه یان دنی ئه و گومان و مه ترسیانه بیگه یتنه وه سه ر گومرایی و یاخی بوون، ئه وه ی یارمه تی ده دات بۆ پرکار بوونی له و مه ترسیانه و لا بردنی گومان و دله پاوکیتی

هه سترکردنیه تی به چاودپیری خوایی و داوای لیخۆشبوون و خۆدانه په نای خوا
له شهیتانی نه فرین لیکراوو له پره حمت دهرکراو.

۴- بی ئاگایی:

(ئەبی هورەیره) دەگێڕێتەوێه که پێغه مبه ڕﷺ دەفه رموویت: ((لایزنی الزانی حین
یزنی وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حین يسرق وهو مؤمن و لا يشرب الخمر حین
يشربها وهو مؤمن)).^۱ واتە: (زیناکەر له کاتی کدا زیناده کات ئیمانی نیه، دزیش
له کاتی دزی کردنه کیدا ئیمانی نییه، ئارهق خۆریش له کاتی ئارهق خواردنه وه کیدا
ئیمانی نییه). ئەو له چاودپیری خوایی بیتاگاده بیت له کاتی ئەنجامدانی تاوانه کیدا
کاتی ئەو چاودپیری به لای موسلمان بزرده بیت ئەوا کارو کرده وهی نامینی و سستی و
لاوازی پووی تی ده کات و وای لیده کات له ئەنجامدانی ئەو کاره ناپه وایانه
ببزارنابی و له تهوبه کردن و په شیمان بوونه وهش له وکارانه که مته رخه م و خاوه خاو
ده کات و هیچ کاریکی وانا کات یارمه تی بدهن بۆ تهوبه و په شیمانی، ئیمام
(ئیبینولقیم) چەند نیشانه یه که له تهوبه ی هه له و فیلاوی باسده کات: (وشک بوونی
چاوه کان، بهرده وام بوون له بیتاگایی، دوا ی تهوبه کهش هیچ کرده وهیه کی چاکی
واناکات له پیش هه له و تاوانه کیدا نهیده کردن).^۲ کرده وهی چاک وهکو سوتهمه نی
وايه بۆ سه یاره و، به بی ئەو توانای پۆیشن و بهرده وای نامینی، به خاوینی
پووکاری دهره وهی نییه به پهنگی جوان و دلپیتنی نییه هیچی نابنه ئەو
سووته مه نییه، هه ربه م جۆرهش تهوبه کار ئەگه ر له ئەنجامدانی کرده وهی چاکه
بیتاگابوو، ئەو بۆخۆی فه رمان به سه ر خۆیداده دات به وه ستانیکی حه تمی و هیچ
کاریک ناکات بۆ زیادکردنی تویشوو هه کی ئەم کرده وانه به ره م نایه ن به بی هه ست
کردن به چاودپیری خوایی له هه موو کات و هه ل و هه ناسه یه کدا هه تا له کاتی نوستن و
له خه وه ستان و دانیشن و جولان و پۆیشنیدا.

۱- أخرجه مسلم: ۱۰۰، کتاب الإيمان.

۲- تهذيب مدارج السالكين ص ۱۲۵.

۵- نه گورپنی هاوړپکان:

پټغه مېرمن د هغه رموویت: ((المرء علی دین خلیله فلینظر أحدکم من یخالل))^۱.
واته: (مرؤڅ له سهر دینی هاوړه له که یه تی هریه ک له نئوه بروانی و بزانی کی ده کات
به دؤست و هاوړه لی خوی). نه ودهش واته: گومانی تیدانییه مرؤڅ ده که ویتنه ژیر
کاریگری نه و که سهی هاوړپتیته تی ده کات و په یوه نندی پټوه هیه، جا نه و
کاریگری یه یا کاریگریه کی باشه، یا کاریگریه کی خراپه، ننجا نه گهر نه و که سهی
دؤستایه تی ده کات مرؤڅ کی چاک بیت نه و شویتنه وارو کاریگری چاکه ی نه و
که سهی پټوه دیاره خو نه گهر به پټچه وانه وهی نه و کاریگریه کی شمی پټچه وانه یه
واته: خراپ و زهره رهنندی ده کات. نه گهر هاوړپ خراپ و لاساره کانی نه گورپت
به هاوړپ چاک و گورپایه لی فرمانی خوا، نه و نه فسی خوی له بازنه ی نه و زیان و
خراپه کاریرانه دا قه تیس ده کات که به هوی هاوړپ خراپه کانی وه توشی هاتوه،
گالته به پابه ند بوون و گه رانه وه که ی ده کهن و یه کیکیان چټی شوه سووره کانی
بیرده خاته وه، یه کیکی تر له به رده میدا قسه له گه ل ژنه هاوړه له کانیدا ده کات و،
له به رده میدا قسه و باس له سهر ولاته پوژئاواییه کاند ده کهن، گوی له تاکه وشه یه کی
نه و ناگرن که یادی خوی تیدایت، هیچ شتیکیان لی نابیستی جگه له توانج و جنیو
و قسه ی ناشیرین، ده ی ته و به کاری له م جوړه تاجه نده خوراگرده بیت چهنده به رگری
کارو ته وژمی لاساری و گوناهاکاری له نیلیسه کانی مرؤڅ و جن به رده وپووی ده بنه وه،
که سیک نییه له لای نه و یادی خوابکات یا خوی بیرخاته وه؟ له راستیدا که سانی له و
جوړه مان زور بینیه حه زیان نه کردوه هاوړپکانیان بگوپن دوی نه وه ی خوی
گه وړه پینمایي کردوون و، کار پاپه راندن و پویشتنیان له گه ل پیاو چاکاندا پرته
کردوته به هوی نه و گومانانیه له سهری په روه رده کراون له پنگای نه و پاگه یاندنه
دوژمنکاریانه ی پوویان له نیسلام کردوه و ئاراسته ی موسلمانان ده کریت، هله به ته
چاره نووسیان هه رکه وتن و پووخان ده بیت دوی نه ودهش که خوا به میهره بانی خوی

۱- صحیح الجامع الصغیر ۳۵۳۹.

هیدایه‌تی داوڤ، به‌لکو پووخانیکی واده‌پووخیت زیاتر له و پووخانه‌ی پیشتر تیییدا بوون. وه‌کو پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌فه‌رمووده‌یه‌کی دۆستایه‌تی و دانیشتن له‌گه‌ل که‌سانی خراپ به‌کووره‌ی ئاسنگه‌ر ده‌چوینێ (وکیر الحداد-یحرق بیتک أو ثوبک أو نجد منه ریحاً خبیثه). واته: کووره‌ی ئاسنگه‌ر یا‌خانه و لانه‌ت ده‌سووتینێ یا‌به‌رگ و پۆشاکت ده‌سووتینێ یا‌ئه‌وه‌تا بۆنیکێ زۆر ناخۆشی لێ‌ده‌که‌ی). (ئیمامی عه‌لی- په‌زای خوای لێ‌بێ) ده‌فه‌رموویت: هاو‌پێ‌یه‌تی گونا‌ه‌کار مه‌که، به‌پاستی ئه‌و‌کرده‌وه‌کانی له‌به‌رچاوت جوان ده‌کات، به‌هیواو خۆزگه‌وه‌یه تۆش وه‌کو ئه‌و بیت). (المناوی) ده‌لێت: (ووریا به‌ خۆت بپاریزه له‌کۆ‌پو مه‌جلیسی خراپه‌کاران، به‌پاستی بێ‌ئه‌وه‌ی به‌خۆت بزانی لێ‌یان زه‌ره‌رمه‌ند ده‌بیت دووره‌په‌ریزی له‌وان هه‌ر به‌دانیشتن و قسه‌و کرده‌وه له‌گه‌لێاندا نییه. به‌لکو ده‌بێ دووره‌په‌ریزی له‌پوانین و سه‌یرکردنیشیان، چونکه تی‌پوانین له‌دیمه‌نێک، په‌وشت و په‌فتاریک له‌ناخ و ده‌رووندا دروستده‌کات و به‌جێ ده‌هێلێت له‌په‌فتاره‌کانی ئه‌و دیمه‌نه‌ی بۆت پوانیه‌و.

6- له‌بیر‌چوونه‌وه‌ی مردن و کۆتایی ته‌مه‌ن:

به‌هۆی له‌بیر‌کردنی مردنه‌وه هه‌رکات هه‌ول ده‌دات پابه‌ندی ته‌وبه‌یه‌کی پاست و دروست بێت هه‌ست به‌قورسی و گرانییه‌کی زۆر ده‌کات، هه‌رچه‌ند ده‌یه‌وێت له‌و ته‌وبه‌یه‌ی به‌رده‌وام بێت په‌رۆشی پابر‌دووی ده‌بێت و ده‌گه‌رێته‌وه سه‌ری، له‌هیواو خۆزگه‌کانیدا پۆده‌چیت، ئه‌و ته‌ندروستییه‌ی خۆی پێ‌وه باده‌دات و لارو له‌نجه‌ی پێ‌وه ده‌کات نه‌فسی والێده‌کات ئاواتی زۆری هه‌بن و پۆژ له‌دوای پۆژ له‌ پێ‌ناو نه‌فس و وه‌دیه‌ینانی ئاواته‌کانیدا زیاده‌پۆیی له‌و‌کارانه‌دا ده‌کات. ئه‌وه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و مردنه‌ی له‌بیر‌کردوه که‌هیچ که‌سیک به‌کاته‌که‌ی ئاگادار نییه‌و هه‌والی لێ نییه، زۆر له‌په‌یه‌خه‌ی ده‌گرێت له‌و بێ‌ئاگایی‌یه‌دا کۆتایی به‌ژیانی ده‌هێنێت به‌سه‌ره‌نجامیکێ خراپ، له‌کاتێکا ئه‌و له‌پاستیدا ئه‌و چرکه‌ساته سامناک و مه‌ترسیداره‌ی له‌بیر‌کردبوو له‌ژیانیداو له‌بیر‌کردنی مردنیش له‌گه‌وره‌ترینی ئه‌و کۆسپانه‌یه که‌دێته‌سه‌ر پێ‌گای ته‌وبه‌و گه‌پانه‌وه‌ی پاسته‌قینه بق هه‌رکه‌سیک بیه‌وێت بیکات.

میڙگی (۳۱)

سەرەنجامیکی خراب

نیمام (القرطبي) له کتیبەکییدا (التذکرە) چیرۆکی بانگدەرێکی هیناوه، که که سیک بووه به به های به ندایه تی و نوری گوێپایه لی دهستی پێکردووه، (القرطبي) ده لیت: (ههروهکو عاده تی خوی پۆژیک بۆ بانگدان به مناره که دا سه رکه وت و له ژێر مناره که دا مالی (نه صرانی یه ک) هه بوو، بانگدهره که بۆماله که ی پوانی و سه رنجی دا کچی خاوه ن ماله که ی دیت، شهیدیای بوو وازی له بانگ هینا، دابه زییه خوارێ و چوو بۆ ماله که یان، که که پیتی وت: چیت ده ویت؟ نه ویش وتی: تۆم ده ویت، که که وتی: بۆچی؟ نه ویش پیتی وت: به تۆوه ئاسووده م هۆشم بۆت نه ماوه و به پراستی هه موو دلت داگیرکردووم، که که وتی: گومانێ تیدا نییه وه لامت ناده مه وه، وتی: ده تخوازم، نه ویش پیتی وت: تۆ موسلمانێ من نه صرپانیم و باوکم نامدات به تۆ، بانگدهره که ش وتی: ده بم به نه صرپانی که که وتی: نه که رتۆ نه وه تکرد منیش به دلی تۆ ده که م و شووت پی ده که م، بانگدهره که (په نابە خوا) بووبه نه صرپانی بۆنه وه ی که که شووی پێبکات، له که لیان له ماله که دامایه وه هه ر له وپۆژه دا سه رکه وت بۆ سه ریانی ماله که و له وپۆه که وه خواره وه مرد، له کاتی که نه دینه که ی ماو نه به که که ش که یشت).

کۆتاساتی ژيان مه ترسیدارترین و یستگه یه مرقف پیش هاتنی پۆژی دوایی پیایدا ره ت ده بییت، له وساته دا بۆی دیاریده کریت که ئایا نه وکه سه له نه هلی به خته وه رانه یا له نه هلی به د به خت و به هیلاک چوووه کانه، (چرکه ساته کانی کۆتایی) نه وساتانه ن که پاکشان و پالذانه وه ی خه لکی ته واوده که ن و له خه وی ئارام بی به شیان ده که ن، زۆرنین نه وانه ی مالی خویان له پێگای خوادا خه رج کردووه، زۆرنین نه وانه ی

له قرچەى گەرمادا پۆڭوويان گرتووه، له سى يەكى كۆتايى شهودا ههستان و شهونوژيان كردووه، ئەوانەى گويىستى فەرموودەى پيغەمبەر ﷺ بون ((إنما الأعمال بخواتيمها))^١. واتە (بەپاستى کاروکردهوهکان بەگۆيرەى دەرەنجام و كۆتايى يەكەيەتى). ئەوان بەهۆى ئەو فەرموودە تەقواو لەخواترسانيان زياتر دەبێت.

ئەندازەى گەزىك بۆ بەههشت :

(ئىبنومەسعود) دەلى: پيغەمبەر ﷺ فەرموويەتى: ((فإن الرجل منكم ليعمل حتى ما يكون بينه وبين الجنة إلا ذراع، فيسبق عليه كتابه، فيعمل بعمل أهل النار، ويعمل حتى ما يكون بينه وبين النار إلا ذراع. فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل الجنة))^٢. واتە: (كەسى واتان هەيه کردەوهى بەههشتى دەكات هەتا لەنيوان ئەو بەههشتا ئەندازەى گەزىكى دەمىنى، كەچى نووسراوهكە پيشى دەكەوىو کاروکردهوهى دۆزەخى دەكات و دەچىته دۆزەخ، هەروەها كەسى واتان هەيه کاروکردهوهى دۆزەخى دەكات، هەتا بەئەندازەى گەزىكى دەمىنى و، نووسراوهكە پيشى دەكەوىت و کاروکردهوهى بەههشتى دەكات و دەچىته بەههشتهوه).

لەو کردەوانە نۆن لەنۆژو پۆڭو و حەج و عەمرەو خيرو بەخشين و خەتمى قورئان و، هاوپيەتى پياوچاكان و بەجێهێنانى سوننهتەکان، هەتا واى لى دىت بەپەنجه ئاماژەى بۆ دەکن و پيى دەگوترى لەپياوچاكانە، هەتا خواى گەوره كۆتايى بەئەنجاميكي خراپ دەهينىو ببهشى دەكات لەو بەههشتى كەتەنها باليكي مابوو بيگاتىو لەدواداوى تەمەنديه، كەلەوانەيه سالى كۆتايى تەمەنى بىت، يا دوا مانگى، يا دوا هەفته، يا پەنگە دواپۆژى تەمەنى بىت، ئەوكەسە يەكسەر دەگۆپى بۆ كەسيكى ترو ئەو پووناكى يە دەگۆپىت بۆ تاريكىو، چاكي يەكەى بۆ خراپەكارى و ياخى بون، ئەو پاكيى يەى دەبىتە پيسىو، لەسەر خويى و نەرم و نياپەكەى دەگۆپى بۆ پەقەبەرايەتى و دوركەوتنەوه و پاكي زەبەكەى

١- البخاري، الفتح ٦٤٩٣.

٢- اللؤلؤ والمرجان ١٦٩٥.

بۆ داوین پیسی و خووی ناشیرین، ئەو هەموو خۆشەویستی یە بۆ پق لیبونه وەو کۆتایی تەمەنی بەم جۆرە ی لیدیت، ئەو کردە وەباشانە ی پیشتەر ئەحجامی دابوون دەبنە تەپ و تۆزو بەهەوادا پەرش و بلۆ دەبن. هەتا پیغەمبەر ﷺ لەباسی ئەوانە ی سەردەمیکی درێژ کردە وەکانیان لە کردە وە ی بەهەشتیانە، پاشان تەمەنیان بەسەرئەنجامیکی خراپ کۆتایی دیت، ((إِنَّ الرَّجُلَ لِيَعْمَلَ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يَخْتِمَ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَعْمَلَ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، ثُمَّ يَخْتِمَ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ))^۱. واتە: (پیاوی واھە یە ماوہ یەکی زۆر کارو کردە وە ی بەهەشتی دەکات پاشان کۆتایی کردە وە کە ی بە کردە وە ی دۆزەخی دیت، پیاوی وایش هە یە ماوہ یەکی زۆر کارو کردە وە ی دۆزەخی دەکات، پاشان کۆتایی و کۆتایی کردە وە کە ی بە کردە وە ی بەهەشتی دیت).

هۆی خراپ بوونی کۆتایی کردە وەکان :

(سەھلی کوپی سەعد الساعدی) دەگێڕێتە وە کە پیغەمبەری خوا ﷺ کاتی دەپروانی بۆ پیاویک کە لەمە دینە دا دەجەنگی لەگەڵ ھاوێلگەران و شەریک بۆ خوا بپار دەران و لێی دەکوشتن، لەناو موسلمانەکاندا ناوبانگی پەیدا کردبوو، بەلام پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: کێ حەز دەکات بپروانیتە پیاویک کە ئەھلی دۆزەخ بیت، باسەیری ئەو پیاوہ بکات، پیاوہ کەش لەکوشتار بەردەوام بوو هەتا بریندارکرا، پەلە ی بۆ مردن کردو نووکی شیرە کە ی بەسنگی خۆیدا کردو خۆی هەڵدا سەری هەتا لەنێوان هەردوو شانی هاتە دەرو بەم جۆرە خۆی کوشت، پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إِنَّ الْعَبْدَ لِيَعْمَلَ - فِيمَا يَرَى النَّاسَ - عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّهُ لَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ - فِيمَا يَرَى النَّاسَ - عَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِخَوَاتِيمِهَا))^۲. واتە: (بەندە کار و کردە وە دەکات -خەلکی وادە بینن- کردە وە کانی لە ئەھلی بەهەشتیانە، بەلام دەبێتە یەکیک لە ئەھلی ئاگری دۆزەخ، یان کارو کردە وە ی

۱- مسلم / ۲۶۵۱

۲- البخاری، الفتح: ۹۲ ۶۴.

واده کات-خه لکی واده بینن- کرده وه کانی له نه هلی ناگرو دۆزه خیانه، له کاتی کا ئه وه که سیک ده بیت له نه هلی به هه شت، کارو کرده وه به سه ره نه جام و کۆتاییانه). ئیمام (ئیبی نوچه بی حه نه لی) له لیکدانه وهی ئه م فهرموده وه پوونکردنه وهی ئه وهی که ده بیت هوی کۆتایی خراپی کرده وه کان ده لیت: (... ئه مه ئه وه ده گه یه نیت که نه تهی شاراو وهی کارو یارو کرداره کان له وه جیا به و ئه وه سه ره نه جام خراپی به به هوی ئه وه فیل و پیلانه شاراو وهی به نه وه یه که بۆ خه لکی ده رناکه ویت، نه جا له پووی ئه م کاره خراپه وه به م جۆره ئه وه خووه خراپه شاراو وهی هه یبووه ئه وه سه ره نه جامه خراپه ی بۆ مسۆگه ر ده کات له کاتی مردنیدا).^۱ (ئیبی نوچه بی حه نه لی و ئیمام ئیبی نوچه ییم) له سه ره مه مان هوی که باسی کردووه هاوړان کاتی ده لیت: (ئه گه ر کرده وه کان به سه ره نه جام و کۆتایی به که یان بن ئه وکه سه ئارام ناگریت له سه ره ئه وه کاره ی ده ی کات تا ته واو بکریت- به لکو به لایه کی شاراو وهی تیدا هه یه و، خالی که له کۆتایی ته مه نی دا به هوی وه شکست دینی و ئه وه به لاو کاره ساته ی له ناخی دابو له و کاته پتویسته دا نا پاکی له گه لدا ده که ن و ده ی گێر نه وه سه ره ئه وه ئه ر و نه ته ی کار ی پتکردووه ئه گه ر له ویدا ئه وده ردو فیل نه بیت خوای گه وره باوه ره که ی وه رنا گێریت).^۲ ئه وه ده رده شاراو وهی ده بیت هوی کوشتنی له کۆتا کاته کانی ته مه نداو له جیبه جی کردنی زۆرینه ی په رسته شه کانی ته مه لای ده کات، وای لیده کات حه زده کات بۆ ژنان بپوانی و چاوی نه پاریزی و گالته و سووکایه تی به که سانی ترده کات و پقی له پیاو چاکان و بانگخوازان و چاکه کاران ده بیت هوه و یا هه ر شتی کی تر له و باب ه تانه، که لایان به نا گانییه وه به بچوکیان ده زانی ت. به لام پۆژ له دوا ی پۆژ گه شه ده که ن و گه وره ده بن و ده گۆرین بۆ ده ردو به لایه ک هیرشی بۆ ده هینن و شپی ده که ن و ده ی خه نه گیانه لاو ده ی کوژن له بهر ده رگا کانی ژیا نی به رزه خدا.

۱- جامع العلوم و الحكم، ص ۵۰.

۲- الفوائد ۲۱۳، النفائس.

میڙگی (۳۲)

چهند دیمه نیك له كوتا ئه نجامی

ترسینه ر

ئهوانه ی له فهوتان و به هیلاك چوون ئه مین:

له راستیدا دلك كه ترسی خوی تیدا نه بیت، گومانى تیدانییه ئه و دله تووشی
سه ره نجامیكى خراب ده بی، له بهر ئه وه ی به پاستی ترس بهرده وام پال
به خاوه نه كه یه وه ده نیت تابگه پیتته وه وه همیشه پاك بی له هه موو ئه و خه وش و كه م
و كوپرانه ی له كاتى بیئاگاییدا ده كه ویتته ناوی و، ترس پالنه ریه تی بۆ ئه نجامدانى
كردارى چاك، به لام له و ناوه دا ئه و دلنیا بی و ئه مین بوونه ی وای لینه ده كات
به كاره كانى له خۆبا یی بی و بیئاگایى هه تا ته مبه لئو خاوه خاوو ئه مپۆو سبه ی
كردن به سه ریدا زالده بیت و، وه رع و ته قوا ی كه م ده بیتته وه به هیوا ی لیخۆشبوون و
لیبووردنی خوا یی ده بیت، (حاته می ئه صه م) له و یاسه دا ده لیت: (هه ركه سیك دلى
له چوار مه ترسی خالى بوو و بیرى لینه ده كردنه وه، ئه و كه سه غافل و بیئاگایه و
له هیلاكی دۆزه خ پرگار نابى:

یه كه م مه ترسی: پۆزى دوا یی كاتى ده لیت: ئهوانه له به هه شتن ئه و هیچ گو یی
پى ناداو لئى بیئاگاو بیباكه، وه ئهوانه له ئاگرى دۆزه خدان دیسان هه رگو یی پیناداو
بیباكه و، له كاتى كدا ناش زانیت بۆخۆی له كام دهسته یان ده بیت.

دووهم مه ترسی: له كاتى كا له ناو سى تاریكیدا درووست بووه فریشته یه ك
بانگی كردووه به به د بهخت یان بهخته وه ر، ئه و نازانیت له به د بهخته كانه یان
بهخته وه ره كان.

سییه م مه ترسی: بیر كردنه وه ی له مه ترسی ئاگادار كردنه وه ی كه نازانى
مژده ی ده دریتى به وه ی كه خودا لئى پازى یه یالى توو په یه.

چوارەم مەترسی: ئو پۆرەى تیايدا بلاق دەبنەو و پەپاگەندە دەبن، ئو نازانى بەكامەپێگەدا دەبریت و دەپوات.

ترسی پیاوچاگان:

بەلام پیاوچاگان ئەمین و دلتیا نین وەکو ئو جۆرەکەسانەى باسما نکردن، بەلکو ترسیان لەخوا دلى بریون و چاوى لەگریاندا نوقم کردوون ئەوان بەپراستی لەسەرەنجام خراپی دەترسن، (سەفیان) بەردەوام دوودل و نائاسوودەبوو زۆر بیرى دەکردەو لەپاىردووی داهاتووی کۆتایی تەمەنى دەگریاو دەپوت: دەترسم لەسەرەمەرگدا ئیمانەکم لەدەست بدم).^۱

(مالیکی کوپی دینار) شەوانە هەلەستاو بەدریژایی شو پشی خوی دەگرت و دەپوت: پەرورەدگار ادانیشتووی بەهەشتم ناسیو دانیشتووی ئاگری دۆزەخیش، مالیک دەبى هەواری تۆ لەکام لەم دوشوینانەبیّت).^۲

هیزی شەیتان لەسەر مەرۆق:

بەهوی تووندی ئو هەموو ترسەى پیاوچاگان لەسەرەنجامی خراپ، شەیتان هیزیکی زۆریان دەخاتە سەر لەچرکەساتەکانی تەمەنیاندا بۆلادانیان لەدینەکیان و تینیان بۆدینی، بەلام خوای گەرە خۆراگریان دەکات بە وتەى دامەزراوو جیگیرو شەیتان هیچ توانایەکی نابى لەسەریان.

وەکو لەوتەیهکی (عەبدوللای کوپی ئەحمەدی کوپی حەنبەل) دا هاتوو دەلێت: (لەلای باوکم بووم لەکاتی وەفاتیدا دەستی خستەناو پشی و تووند گرتی و تاماوەیهک لەهۆش خۆی چوو، پاشان هۆشی هاتەو و هەنسکی داو لەبەرخۆیه و دەپوت:

نا ئەو ناکەم ئەو دورە لەمن، نائەو ناکەم ئەو دورە لەمن، چەندجار ئەو دیو بارەکردەو پیم وت: بابەگیان چیت لی دیارە، وتی: شەیتان لەتەنیشتم وەستاو پەنجەکانی دەگەزی و دەلی:

۱- جامع العلوم و الحكم، ص ۵۰.

۲- جامع العلوم و الحكم، ص ۵۰.

ئەى ئەحمەد لەو ئايىنەلادە، لەو پېيازە لادە، منىش دەلئىم: نا، ئەو دەوورە
 ھەرگىز ئەو ئەناكەم ئەو لەم دەوورە ھەتا دەمرم).^۱

(ئەبوجە عەفر ئەحمەد قورطىبى) دەگىرپتەو دەلئىت: (لەكاتى وەفاتىدا منىش
 لەلای بووم پىم دەگووت بلى: لا إله إلا الله، ئەویش دەيوت: نا، نا، كاتى ھۆشى
 ھاتەو، ئەو ھەم بۆ گىرپايەو وەلئىم پرسى: ئەویش وتى: دووشەيتان ھاتنەلام بۆلای
 پاست و بۆلای چەپم، يەككىيان دەيوت بە (جولەكەيى) بمرە بەپاستى چاكتىر
 دىنە، ئەوى تىران دەيوت: بە (نەصرانى) بمرە چاكتىرىنى دىنە، منىش پىم دەگووت:
 نەخىر، نەخىر، ئەو چىيە بەمنى دەلئىن؟).^۲

گوڤتا و سەرەنجامە دلئەزىنەكان:

بىستەن و بنىنى ھەوالى ئەو سەرەنجام و كۆتايىيە خراپ و نالەبارانە والە
 پىاواچاكان دەكات كە ئەو ئەندەى تر بترسن و زياتر خۆيان بۆ قىامەت ئامادەبكەن.
 لەو ھەوالانەى دەگىرپدريئەو ئەو ھەتا (ئىبو پەجەب) دەلئىت: (عەبدولعەزىزى كوپى
 ئەبى پەواد) گىرپايەو وەوتى: لای پىاويك ئامادەبووم لەسەرەمەرگدا بوو دەمويست
 شاىەتومانى پى بەيئەم وەم بلى: لا إله إلا الله، بەلام لەو كۆتايىيەدا شتىكى وت كە
 بەھۆيەو پىاوپ دەبوو بەم جۆرە لەسەر ئەو ھالە مرد، وتى: پرسىيارم
 لەبارەو ھەركرد بۆم ھەركەوت كە ئەو گىرپدەى عارەق خواردنەو ھەو، ئنجا
 (عەبدولعەزىن) وتى: خۆتان لەگوناھ و تاوان بپارىئەن بەپاستى ھەرئەو دەتانخاتە ئەو
 مەترسىيەو ھەو گىرپدەتان دەكات).^۳

(قورطىبى) لە (التذكرة) دا دەگىرپتەو دەلئىت:

(پەبىعى سىرە كوپى مەبد الجەنى) كە عابىدىكى خواناس بوو لە بەصرە وتى:
 (كەسانىك دەناسى لەشام، بەپىاويكيان وت: ئەى فلان بلى: لا إله إلا الله) ئەویش
 وتى: دەيخۆمەو ھەو پاراودەبم، ديسان جارىك لەئەھواز بەپىاويكيان وت: بلى: لا إله إلا الله
 (ئەى الله) ئەویش دەيوت: دە، يازدە، دوازە، دىاربوو كارى ئەو پىاوپ نووسىن و

۱- التذكرة، ص ۵۰.

۲- التذكرة، ص ۵۰.

۳- جامع العلوم والحكم، ص ۵۰.

ژماره و کیشانه و پېوانه بوو، نه و نه دده پېوه ی خه ریک بوو به م جوړه کاره که ی به سهریدا زال بېوو^۱.

نیمام (ثینولقه یم) له کتبه که یدا (الجواب الکافی) له و چیرو کانه مان بۆ باس ده کات که له سهرمه رگدا چیان وتووه، ده لیت: که سی واهه بووه پئی ده گوترا بلّی: (لا إله إلا الله) نه ویش ده یوت: ئاه، ئاه، ناتوانم بیلیم، به یه کیکی تریان وت: بلّی: (لا إله إلا الله) وتی: ناشیرینه، شله، به سهرتدا زالّه، پاشان ته و او بوو مرد، به یه کیکی تریان وت: بلّی: (لا إله إلا الله) دهستی کرد به گورانی وتن و ده یوت: ته تن، ته تن، هه تا ته و او بوو، دیسان به یه کیکی تریان وت: بلّی: (لا إله إلا الله) له وه لامدا ده یوت: نه وه ی نیوه ده یلین سوودی نییه بۆمن، تازه وازناهیم له یاخی بوون تاته و او بووه و مردوه نه یوانیوه شایه تومان به ینی، داوایان له یه کیکی ترکردوه بلّی: (لا إله إلا الله) وتویه تی: پئویستم به وه نییه نازانم نووژیک بۆ خوا بکه م، به م جوړه هه ر نه ی توانیوه شایه تمانه که به ینی، به یه کیکی تریان وتووه: بلّی: (لا إله إلا الله) وتویه تی: هه رچند ده مه وی بیلیم ناتوانم و زمانم ده گیریت^۲.

دامه زراوی و خوږاگری له خوا داوا ده که ین:

نهم جوړه باس و خه به رانه داوامان لی ده که ن هه ر نه وه بلّینه وه که چاکترینی که س- پیغه مبه ری خوا^۳ مژده ی به به هشت پی داوه که ده ره رموویت: ((یا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك))^۴. واته: (نه ی هه لسورپڼه ری دلّه کان دلم له سه ر نایینه که ت دامه زراویکه). هه رکه سیک دامه زراوی بویت گومانی تیدانییه هویه کانیشی ده ره خسینی و هه ولی بۆ ده دات. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾^۵.

۱- التذكرة، ۵۱/۱.

۲- الجواب الکافی: ص ۱۰۵ - ۱۰۶.

۳- الترمذی و صححه الألبانی.

۴- الرعد: ۱۱.

میرگی (۳۳)

تەویلی سۆز دەبەر

مامۇستا (عبدول ھەلیم خەفاجە) بۆمان دەگىرپتەو دەلتىت:

(ئەلمانىيەك موسولماننىكى بىنى سۆز دەى دەبرد، بەرپادەيەكى زۆر لەم جولەيەى سەرى سورپما! تاواى لىكرى لىى پامار چاۋەپوانى كىر دەتا ئەو موسولمانە نوڭزەكەى تەواوكىر، ئىنجا بەرەولاي چو، دەربارەى ئەم جولانەو پەرسىياري لىكرى، بەتايىبەتى لە - سۆز دەكان - موسولمانەكەش زۆرجوان باسى نوڭزەكەى ھىكمەت و كاريگەرىيەكانى بەوردىو تەواوى بۆ پەردە كىرەو، ئەوئىش زۆر بەتاسەو سەرسورپمانىيەكى تىكەل بەخۆشىو پەرخۆشى گۆيى بۆ گرتىبو، ھەرۋەكو ئەوئى بەسەرخۆى ھاتوۋە گەيشتۆتە ئەوشتەى چەند سالا بەدوايدا دەگەرپت، ئىنجا ھۆكارى ئەو ھەموو سەرسورپمانەى خۆى بۆ موسولمانەكە باسكىر: كە ئەو بەدەست نەخۆشەيكەى دەروونىيەو دەنالىتىو بەردەوام دلئەنگ بوو، كاتىك ناۋچەوانى خۆى بەزەويەو دەلكاند ھەستى بەئاسودەيىو پشودان دەكىر، لەبەرئەو ھەركە دلئەنگى زۆرى بۆھىناۋە تەويلى خستۆتە سەرزەويىو توند پىۋەى لكاندوۋە تاھەست بە ھەسانەو ھەئاسودەيى بكات و پشووئەك بدات، بەم شىۋەيە ھەتا ئەوكاتەى ئەو موسولمانە دەبىنىت نوڭزەكەت و ناۋچەوانى بەزەويىيەو دەلكىنى، لەویدا نەئىنى ئەو ھەسانەو ھەئاسودەيىيەى خۆى بۆ دەرکەوت كە ھەستى پىدەكىر).

دواى ئەو موسولمانەكە لەگەل خۆيدا بردى بۆ مەلئەندىكى ئىسلامى لەشارى (مىونخ)، لىپرسراوانى ئەوئى باسى ئىسلاميان بۆكىردو جوان بۆيان لىكدايەو پونيان كىرەو، بەھۆى كاريگەرى ئەوسەردانە بپروھىتئانى بەتاك و تەنيابى خوا راگەياندو موسولمان بوو، بەلئى ئەو (سۆز دە) بوو بەھۆى موسولمان بوونى ئەو پىاۋە.

که واته سوژده چییه؟ کاریگه‌ری یه‌کانی چین؟ کامه‌یه ئاکارو سیفه‌ته‌کانی سوژده‌به‌ران؟ شیوازو پیرپه‌وی ئه‌و سوژده‌یه‌ چۆنه که مروّف له قوپی زه‌وی داده‌مالیت و په‌یوه‌ستی ده‌کات به‌ئاسمانه‌وه له‌پله‌وپایه به‌رزه‌کان و پاستی‌یه‌کانی دواپوژ نزیک‌ی ده‌کاته‌وه؟

واتای سوژده:

ئیمام (طبری) له (ئیبینو عه‌باس) وه‌وه ده‌گیڕیته‌وه له‌سه‌ر ئه‌و ئایه‌ته‌ی خوای په‌روه‌ردگار که ده‌فرمویت: ﴿وَاذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا﴾^۱ ده‌لّیت: فره‌مانیان پیدراوه به‌کرنوش و پیزانینه‌وه بچه‌ ئووره‌وه، طه‌به‌ری ده‌لّیت: ئه‌صلی سوژده چه‌مینه‌وه و نوشتانه‌وه به‌ بۆ ئه‌و که‌سه‌ی (سوژده‌) ی بۆ ده‌برّیت به‌مه‌به‌ستی به‌گه‌وره زانینی، هه‌موو چه‌مینه‌وه‌یه‌ک بۆ هه‌رشتیک به‌مه‌به‌ستی به‌گه‌وره زانین (سوژده) بردنه‌ بۆی، ئینجا ده‌لّیت: ئه‌وه لیکدانه‌وه‌ی (ئیبینو عه‌باس) ه بۆ ئه‌و فره‌موده‌یه‌ی خوای گه‌وره (سجدا- چه‌مینه‌وه) یه، چونکه چه‌مینه‌وه کووپوونه‌وه‌یه، سوژده‌به‌ریش زۆر زیاتر له‌کووپوونه‌وه ده‌چه‌میته‌وه.^۲

له‌رافه‌کردنی ئه‌و فره‌موده‌یه‌ی خوای گه‌وره ﴿فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۳ وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾^۴ دا (شیخ محمد صواف) ده‌لّیت: سوژده خواستی‌که ئه‌وپه‌پی پارانه‌وه و ملکه‌چی و خۆبه‌که‌م زانین و پابه‌ندی به‌ بۆ ئه‌م قورئانه‌ پیرۆزه، وه‌مه‌به‌ست له‌ (سوژده): نوێژه‌وه، لکاندن‌ی نوێژ به‌باوه‌په‌وه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر گه‌وره‌یی و به‌ها و بایه‌خ و پایه‌داری و له‌ئیسلامدا فره‌مانی پیکراوه، نوێژ کۆله‌که‌ی دینه‌و پوکنیکی دامه‌زراو جیگیره، هه‌رکه‌س نوێژ به‌گرنگ بزانیّت و جیبه‌جیی بکات

۱- البقرة: ۵۸.

۲- تفسیر الطبری ۱۰۴/۲، ۱۰۵.

۳- الإنشقاق: ۲۰-۲۱.

ئەوادىنى دامەزراۋو جىگىرکردۈۋە، ھەركەسىش ۋازى لىۋى بەيىنى ئەۋا دىنى ۋىران
بوۋە.^۱

بەھاۋ نرخی (سۆژدە) لەۋمانا گەۋرە بەرزانەۋە سەرچاۋە دەگرىت،
بەگەۋرە دانان ۋەملەكەچى ۋە پارانەۋە ۋە ۋۆبەكەم گرتن ۋە ۋۆشكاندن چەند ۋاتايەكن
دەلالەت لەبەندايەتى بگەرەكەى دەكەن بۆ ئەۋكەسەى پەرسەش ۋە بەندايەتى
بۆدەكات، چونكە (سۆژدە) ئەۋپەپى كۆپۈنەۋە ۋە نوشتانەۋە تە نزمترین ئاست، چ
شىئەى ھەيە لە لكاندنى تەۋىل ۋە لووت بەزەۋىەۋە نزمترى!

لكاندنى تەۋىل بەشۋىنى پىيەكاندا، كەبەلگەيەكى پوون ۋە ئاشكرايە لەسەر
ملەكەچى ۋە ۋۆشكاندەۋە بۆ ئەۋكەسەى دەپەرسەتت، پىگە نەدراۋە (سۆژدە) بۆ
ھىچ كەس بىرىت جگە لەپەرەردگارى جىهانىان، ھەموو چەمانەۋە (سۆژدە) يەك
بۆ غەيرى خوا بەتالەۋ نەھى لىكراۋە.

بەنەچەى بەندايەتى

نارەزايى ھود ھود (بەپوسلىمانە):

لەبەرئەۋەى دىمەنى (سۆژدە) بەلگەيەكە لەسەر ملەكەچى ۋە پارانەۋە ۋە پابەند
بوون ۋە ۋۆم بەكەم گرتن، كەئەۋىش لەدىارتىن ۋە بەرزترینى ۋە ئاتاكانى پەرسەش،
ھودھود ۋە پەرس ۋە بىزاردەبىت كاتىك لەيەكەك لەچۈنە دەۋر گەرانەكانى دا قەۋمىك
دەبىنىت (سۆژدە) بۆ غەيرى خۋاى پەرەردگار دەبەن، ئەمەۋاى لىدەكات كە
بەتۈۋەپەى بدوئىت، ھەرەكە خۋاى گەۋرە لەقورئانى پىرۆزدا دەفەرەمۆيت
﴿الْأَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾^۲.

ۋاتە: (شەيتان رىئى لىگرتن بۆ ئەۋەى سۆژدە نەبەن بۆ ئەۋ خۇدایەى كەنھىنى
دەردەكەشەت لەئاسمانەكان ۋە زەۋىداۋ دەزانىت ئىۋە چى دەشارنەۋە ۋە چىش
ئاشكرادەكەن).

۱- فاتحة القرآن - الصواف: ص ۲۰۴.

۲- النمل: ۲۵.

شیخ (عبدولحه مید کوپی بادیس) ده لئیت: شه یقان کرده وه کانی خویانی له لاجوان کردبوون به تاییه تی (سوژده) نه بردنیا بۆ ئه خودایه ی که به لگه یه له سه ر که و ره یی و ده سه لاتی خوای په روه ردگارو به جوانکاری و میهره بانی خوی چواره وری گرتوون به و هه موو نیعمه ته ئاشکرا و په نهانانه ((ئوه ی که نه یئیه کانی پی که نارو شاراووه و داپۆشراوده که ن و ئه وه ش که بۆ هه موان دیارو ئاشکرایه) ^۱، ئینجا ده لئیت: ((سوژده دیمه نیکه ئه و په پی زه لیلی و خۆبه که م زانین و پا به ندی و ته سلیم بوونه، ئه وه ش بنچینه ی به ندایه تی یه، هیچ که سێک شایه نی سوژده بۆ بردن نیه ته نها ئه و که سه نه بی که ده و له مەندو ته و او بی که موکوپییه و به هیزو ده سه لاتدارو به خشنده یێت له یه ک کاتدا، هیچ که سیش به م جوړه نیه جگه له به دیه یئنه ره که ی، شیخ عه بدولحه مید ئه مه ده کاته به لگه به وه ی که ته نها خودا شایانی (سوژده) بۆ بردنه و که سی ترنا، به وه ی که هه موو شاراوه کانی ده رخستوه و زانایی ئه و نه یئنی و ئاشکرا ده گرێته وه) ^۲.

هود هود ئه و هه موو دوری یه ی بری تا که یشته ئه و شوینه له گه ل ئه وه شدا نه ی توانی گوی بگریت و بزانیته، ئه واته له نێوان خویاندا چی ده لئین و ئه و خۆره ی له جباتی خودا ده ی په رستن چی بۆ ده لئین و ئه و ته هاوه لگه رایبیا نه ی که گوا به پێی نزیک ده بنه وه لێی چین ده یلئین، به لکو ته نها پوانینی بۆ یان که به م جوړه (سوژده) بۆ غه یری خودا ده بن به س بوو بۆ ئه وه ی بریاری کوفریان به سه ردابدات، چونکه له حه زره تی سلیمان (سه لامی خوای لی بی) فێریووه که ئه و ملکه چی و پارانه وه و خۆشکاندن و جو له یه (سوژده) یه و به هیچ شیوه یه ک پێگه به کردنی نه دراوه بۆ غه یری په روه ردگاری زه وی و ئاسمان.

۱- تفسیر بن بادیس (۴۵۸، ۴۵۹).

۲- تفسیر بن بادیس (۴۵۸، ۴۵۹).

سوژدهی گشتگیر:

خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ
وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُنِ اللَّهَ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ
اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾^۱.

واته: (ئایا نه تبینیوه و نه تبیستوو هه پاستی هه رکه س و هه رچی
له ئاسمانه کان و زه ویدایه سوژده بۆ خوا ده بن، هه روه ها خۆرو مانگ و نه سستیره و
چیاکان و درهخت و مالآت و زۆریک له خه لکی، زۆریکیش خۆی شایسته ی سزاو تۆله
کردروه، جائه وهی خوا قه درو پیزی بشکینیت و پيسوای بکات ئه وه هیچ پیز
لینه ریکی نییه به پاستی خوا ئه وهی بیه ویت ده یکات).

ئه گه ر خۆبه که م گرتن و پابه ندی و زه لیلی له واتاکانی (سوژده) بن، له پاستیدا
هه موو به دیه پناویک به بی وستی خۆی سوژده ده باو له سوژده دایه، ته نها مرۆف
جیاکراوه ته وه له باقی به دیه پناوانی تر له وه دا که به ئازادانه سوژده ده بات ئه ویش
به و (زیری) یه ی که پیی دراوه و خێرو شه پی پئی له یه ک جیا ده کاته وه و یست و
ئیراده ی پئی به کار دینیت، له گه ل ئه وه شدا له ناو مه ردومدا که سی واهیه سه ریچی
ده کات و (سوژده) بۆ خوای په روه ردگار نابات، به لام بۆ هینانه دی هه زو
ئاره زوو هه کانی و که مێک له جوانی دنیا له (مال و سامان و پله و پایه) ئاماده یه
(سوژده) بۆ که سێک به ریت که له خۆی نزمتره له سته مکارو سه رکه شه شه پانییه کان
جگه له خوا، یاله ترسی زیان و زه ره ریک که هیچ له ده سستی ئه واندا نیه،
یا (سوژده) ده بات بۆ خۆر یا مانگ یا ناگر یا ناژه ل یا جانه وهر به م شتیه یه مرۆف
خۆی له گه وره ترین نازو نیعمهت بیبهش ده کات که خوا پئی به خشیوه، پازی ده بییت
به وهی له گه ل ئاژه له کاندایه کسان بییت به لکو نزمتریش له وان، چونکه ئاژه لان
هه ره موویان (سوژده) بۆ خوا ده بن.

۱- الحج: ۱۸.

(سەید قطب - پەحمەتی خۆای لیبیت) دەلێت: (ئەو ئایەتە دل ساز دەکات بۆ تیفکیرین و لی وردبوتەو، ئەگەر زیندەوهران هەرەموویان کۆببنەو، ئەوانە ی مرقف هەست بەبوونیان دەکات و ئەوانەش کە هەستیان پێناکات، ئەگەر گەردوون و هەسارەکان هەموو کۆببنەو ئەو ی مرقف دەیزانیت و ئەو هەش کە نایزانیت، ئەگەر چیاو کێوکان و درەخت و گیانلەبەران کە لەسەر ئەم زەویە دەژین هەموویان کۆببنەو، بەم کۆبوونەو یە هەرەموویان بەکۆمەل و لەکۆپێکی ملکەچانەدا (سوژدە) بۆ خوابین و بەیەکپیزی بەدوای یە کدا پوولە خوا بکەن، تەنھا ئەو مرقفە جیا دەبیتهو: ﴿وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ﴾^١، وادەردەکە ویت ئەو مرقفە نامۆ بیت لەو کۆمەلە پیز بەستوو (دا).

لێرەو هە بریار دەدریت ئەو کە سە ی شایانی سزاو تۆلە یە و ون دەبیت و دەفە و تبت ﴿وَمَنْ يُنِ اللَّهُ فَمَالَهُ، مِنْ مُّكْرِمٍ﴾^٢: (ئەو ی خوا قەدرو پیزی بشکینیت و پيسواری بکات ئەو هە هێچ پیز لێنیه ریکی نیه). هێچ پیزیکی نیه جگە لە ریزنانی خوا، هێچ عیززەت و سەر بەرزیه کی نییه جگە لە عیززەت و سەر بەرزیه لە لایەن خواو، هە رپێدراویک بۆ غەیری پێدەر و بەخشنده کی ملکەچ بکات ئەو سووک و زەلیل و نزم دەبیتهو^٣. ئەو بە دیهێنراوانە ی لە گیاندارو بیگیانەکان هەرەموویان تەسبیحی خوا دەکەن، بەلام ئیمە لە تەسبیحاتە کە یان ناگە یین و نازانین، وەکو خۆای پەر وەردگار هەوآلی بە مەداو ئەوان (سوژدە) دەبەن، بەلام وەکو (سوژدە) ی مرقفەکان نا.

لە پاقە ی ئەم ئایە تانە دا: ﴿وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾^٤: (ئەستێرە و درەختەکان، پووە کە بیتە دو درەختە بەرزەکان هەموویان سوژدە دەبەن بۆ دروستکاریان لە نەخشە ی دیاریکراو دەرناچن کە بۆیان دانراو).

١- الحج: ١٨.

٢- الحج: ١٨.

٣- الظلال ٤/٢٤١٤.

٤- الرحمن: ٦.

ئىمام (الشوكانى) دەلالت: مەبەست لە سوژدە بردنى ئەستىزەو درەختەكان، پابەندبوونىانە بە خۆاى پەرەردگار وەكو پابەندبوونى ئەو سوژدە بەرانەى داوايان لىكراوە. (الفراء) دەلالت: (سوژدە)ى ئەوان پيشواى كردنە لە خۆر كاتى ھەلدى ئىنجا لەگەلدا لاردەبنەو ھە كاتىك سىبەرەكەيان دەشكىتەو ھە (الزجاج) دەلالت: (سوژدە)ى ئەوان خولانەو ھە سىبەرە لەگەلئاندا، وەكو لەوتەيەكدا ھاتووە - سىبەرەيان دەگەپتەو ھە خۆرئاواو ھە بۆ خۆرەلات: (الحسن مجاهد) دەلالت: مەبەست لە ئەستىزەى ئاسمانەو (سوژدە)كەى ھەلئانتىەتى. (ئىبنو جەرر) ئەو ھە پەسەند دەزانىت كەگوتراو ھە (سوژدە)كەى ئاوايوونىەتى و، (سوژدە)ى دارودرەخت: جىگىرەو ھە بوون و ھە توانا بوونىەتى بۆ سەوزبوون و ھە بەرھاتن.^۱

عن أبي ذر - رضی اللہ عنہ - قال: (قال النبي ﷺ لأبي ذر حين غربت الشمس: أتدري أين تذهب؟ قلت: الله ورسوله أعلم، قال: فأنها تذهب حتى تسجد تحت العرش، فتستأذن فيؤذن فلها، ويوشك أن تسجد فلا يقبل منها، وتستأذن فلا يؤذن لها، فيقال لها: ارجعي من حيث جئت فتطلع من مغربها، فذلك قوله تعالى ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾...)).^۲

واتە: ئەبوذر - خوالیى رازى بىت - وتى: لەكاتى ئاوايوونى خۆردا، لەمژگەوت بووم، لەخزمەتى ھەزەرەتدا ﷺ ھەرمووى: ئەى ئەبو زەر دەزانى كە خۆرئاوا دەبىت دەچى بۆ كوئى؟ وتم: خواو پىغەمبەرى خوا ﷺ باش دەزانن. ھەرمووى: ئەم خۆرە دەپوات، ھەموو پۆژى ئەمە ئىشىەتى دەچىت لەژىر ھەرشا كوپنوش دەبا داوادەكاتەو لەخوا كە ديسانەو ھە پىگەى پى بداتەو ھە تا لەشوينى خۆيەو ھە جارىكى تىرىش ھەلپىتەو، ھەر لەكەرنووشدا دەبى تا خوا پىگەى پى دەداو سەرلەنوئى، وەك جارى جارن لە شوينى خۆيەو ھەلپىتەو، بەلام ھاكا ئەو پۆژە ھات كە خۆر دەچى وەك جارن كوپنوش دەبا و لىقە قبول ناكرىو داواى پوخسەت دەكا وەك

۱- فتح القدیر ۵/ ۱۳۲.

۲- أخرجه البخاري (الفتح: ۳۱۹۹). يس: ۳۸.

جاران له شوینې ځویه وه ه لېبته وه خوا پښه یی نه وه ی پیناډا و پښی ده فهرموئ: به سه رشوینې ځوتا بگه پږه وه دواوه، له و شوینه وه ه لېب کله یی ئاوا بووی! ئیتر څوړ له څوړئاووه ه لږیت، مه به ست نه مه یه له و فهرمووده ی خواجه که ده فهرمویت:

﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾^۱.

واته: (څوړیش له گهر دش و سوړانه وه ی څویدا به رده وام و بهره و سره ووت ده چیت. یا خود به دهری چقی څویدا ده سوړپته وه، وه بیگومان نه وه توانای زانستیکی بالاده ست و زانا دهرده خات (که ه موو شتیکی به پښک و پیکی دروستکردوه).

نه و (سوژده) یه ی دارودره خت و نه ستیره کان ده یه ن پښوای کردنیان بیت له څوړو لاریونه وه له گه لیدا یا هر جوریکی تر، نه وه سوژده بردنه بؤ خوی په روه ردگارو ته سلیم بوون و پابه ندبوونیانه، که نازانین چوڼ وکله ی ته واو ده بیت، هه روه کو نازانین له وه و پښ چوڼ ته سبیحی خویان به جپه یتاوه، به لام ته سبیحیان کردوه.

نزیکترین کاتی به نده له په روه ردگاری:

نه بو هره ریه (په زای خوی لېبی) ده لئ: پیغه مبه ری خواﷺ فهرموویه تی: (أقرب ما یكون العبد من ربه وهو ساجد، فأكثروا الدعاء)^۲. واته: نزیکترین کاتی به نده له په روه ردگاری، کاتی سوژده بردنیه تی، که واته زوړ بپارپنه وه تیایدا. نیمام (نه وه وی) ده لئیت: مانای وایه نزیکترین کاتی به نده له په حمه ت و فزلی په روه ردگاریه تی، که تیایدا هانی دهادت له سوژده کانیدا زوړ بپارپنه وه، نه وه ش به لگه یه بؤ نه و که سه ی که ده لئیت (سوژده) له هه موو وه ستان و جولانه وه کانی تری پایه کانی نو پږ که وره تره^۳.

۱- یس: ۳۸.

۲- مسلم ۴۸۲.

۳- شرح النووي ۲۰۰/۴.

(مه ناوی) ده لایت: نزیکترین کهس له پره حمه تی په روهر دگار نه وکه سه یه بتوانیت بپیتته که سیکی (سوژده بهر)، هه روهر کو زوری تریش له زانایان له سر نه و پایهن، (الطیبي) ده لایت: نه م شیوازه له پره وانییژی عه ره بییدا پیی دهرتیت (الترکیب من الإسناد المجازی).

چونکه نزیکی پال دراوه ته پال کات نه ک شوین، نه وهش زیده پوی کردنه بۆ بهنده، وه لیږده دا -المفضل علیه- نه هیلاوه که واته ماناکه ی نه وه یه: بهنده دو حاله تی په رستشی هه یه حاله تی یه که میان نه و کاته یه که له (سوژده دایه)، حاله تی دووه میان نه و کاته ی له غه یری (سوژده) دایه، نه و کاته ی که (سوژده) ده بات زیاتر له نه فسی خوی له پره روهر دگاری نزیک ده بیته وه.^۱

(فأکثرو الدعاء - دوعای زوری تیدا بکه ن) چونکه (سوژده) حاله تیکه نه و په پری زه لیلییه، کاتیک بهنده نه فسی خوی ناسی و زانی چهنده زه لیل و هه ژارو بیده سه لاته، ده زانیت که په روهر دگاری گه ووه بالا ده ست و ده سه لاتدارو خاوه ن خیری بیسنووه، له بهر نه وه (سوژده) کان شوینی گومانی باشه بۆ وه لامدانه وه ی دوعاو پارانه وه کان، ئینجا هاندان بۆ دوعا و پارانه وه تیا یاندا به فهرموده که ی (فأکثروا..... الخ).^۲

هه تا بهنده له خوا نزیک بیته وه خوی په روهر دگار زیاتر لپی نزیک ده بیته وه، بپی نه و نزیک بونه وه یه، په یوه سه ته به بپی نزیک بوونه وه ی بهنده له پره روهر دگاری، خوی گه ووه له گه ووه یی و به خشنده یی و په حمه تی خوی له بهنده نزیک ده بیته وه چه ند جاره ی نه و نزیک بوونه وه یه ی بهنده به ره ولای ده پوات، نه وه تا بوخاری له نه سه وه (په زای خوی لی بی) ده گپرتته وه که پیغه مبه ر ﷺ له فهرموده یه کی (قودسی) دا ده گپرتته وه که خوی گه ووه ده فهرموت: (إذا تقربَ العبدُ إلي شبرا تقربت اليه ذراعاً، وإذا تقربَ إلي ذراعاً تقربت منه باعاً، وإذا أتاني يمشي

۱- نه وه ی له پره روهر دگاری نزیک ده بیته وه هه ست به ئاسوده یی و چیتژیکی ئیمانی واده کات له و تام و له زه ته نه فسی خوی له بیر ده چیتته وه.

۲- فیض القدير ۶۸/۲.

أَتَيْتُهُ هِرُولَةً^١. واته: (ئەگەر بەندە بستیڤ لێم نزیک بێتەو، ئەوا من یەک بال لێی نزیک دەبمەو، ئەگەر بالێک لێم نزیک بێتەو، ئەوا من چواربال لێی نزیک دەبمەو، ئەگەر بەپیاو بەرەو پووم بێت من بەپاکردن بەرەو ئەو دێم).

بەندە هەتا زیاتر لەخوای پەرەردگار نزیک بێتەو وەزیاتر لەئەصلى بەندایەتی تێدەگات و دەزانێ کە بریتییه لەملکەچی و خۆشکاندنەو و تەسلیم بوون و خۆبەگەم گرتن و پابەند بوون، بەرزترین نمونەش (سوژدە) بردنی پارێزکارانە و لەخواترسانە، بۆ ئەوێهە خوای پەرەردگار زیاتر لەو بەندەییە نزیک دەبێتەو کە لە (سوژدە) دایە، ئەوکاتە هەلیکی گەورە و لەبارە بۆ پارانەو و نزاکردن و، وەلامدانەو، چونکە ئەو لەباری زەلیلی و خۆشکاندن و تەسلیم بوون و لاوازی داوا دەکات و لەسەر پوودەکەوێت و، بەرزترین شوینی دەکاتە سەر خاک کە شوین پێی بەدیھێنراوانە، ئەو خۆ زەبوون کردنە بۆ خوا، دەی چۆن خوای گەورە لێی نزیک نابێتەو کاتیڤ ئەو ئەم جۆرە بەندایەتی و پەرستشە ئەنجام دەدات!

ئەو تەم و چێژێکە ئارامی بەدوایدا دێت و هیچ چێژو ئارامیەکی تری لەم وێنە نیه، ئەو کاتە مەژدە هەست بەلاوازی و کەمی خۆی دەکات لەبەرەمبەر تواناو دەسەلات و دەوڵەمەندی خوادا، ئەو تەم و ئارامیە دەچێژێت و واھەست دەکات کەخوای گەورە لێی نزیکە و گۆییستی دەبێت و چاودێری دەکات و وەلامی دەداتەو و نزاو پارانەو و کانی لێوێردەگرت، لەبەرئەو هەرچی پازو نیازی ناو دەوونێتی هەمووی باس دەکات و لەبەردەم فەرمانپەرەیدا دانێ پیاو دەنێت، ئەو ئەو چێژە مەژدە هەستی پێ دەکات کاتیڤ دُنیا دەبێت کەپەنا دەبات بۆ پایەکی پتەو و بەھێز و بەتوانا بۆ جێبەجێکردنی پێداویستیەکانی لەدوای بێتوانایی و بێدەسەلات بوونی مەژدە، بەلێ، مەژدە کاتی هەست بەو ئارامیە دەکات کە هەرچی نیکەرانی و ئارامی و هەم و غەمەکانی هەیه لەبەردەم فەرمانپەرەوای گەورەیدا هەڵدەپێژێت و بەتالی دەکات و، هیچ شتێ ناھێڵێتەو دوازی دووێتی

بکات، مادام خوئی داوخته دهست خوداو کردوویه تیه وه کیل بۆده رخستن و چاره سه رکردنی چونکه نه و به تواناو دهسه لاتنه له سه ره مووشتیک به پاستی هه سترکردن به و نزیکی به ده بیته هوی دروستبوون و هیشتنه وهی نه و چیژو ئارامی به (سوژده بهر) ده وروپشتی خوئی له بیرده کاو ته سیبج و په رستش و سوپاس و ستایشی خواجه کات دوور له هه موو نه و دانراو په یوه ند دارانه ی په یوه ندیان به و قوپه وه هه یه، هه رنه و چیژو ئارامی به (سعیدی کوری جوهری) والیکردبوو گه یشت به (مه سروق) وتی: (نه بو سعید) هیچ شتی نه نه وه ند شه وق و ئاره زووی تیدابی جگه له وهی پوومان به و خاکه خو لای بکه ی نه مه سروقیش له دوی نه وه وای لیها تبوو هه رچی تام و خوئی و له زه تی دنیا هه یه له لای بچوک بی نرخ و به هابوو دهستی لیبه رداو بو هیچی په روش نه بوو که له دنیا به دا دوی مردن به جی ده هیلت جگه له خوئی و له زه تی یه ک شت نه ویش چیژو ناسوده یی و له زه تی سوژده بووه، ده یوت: هچ شتی له دنیا دا جیگای هه مم و غه م لیخواردن نه کاتیک دنیا به جی ده هیلی جگه له "سوژده" بردن بو خوی په روه ردگار^۱.

له بهر نه وه نزیکتین به ند له خوی گه و ره سوژده به ره، نه وه تا فریشته کان فه رمان به مریم (سه لامی خوی لی بی) ده که ن که سوژده ببات، خوی گه و ره له سه ر زمانه نه وان وه ده فه رمویت: ﴿يَمْرُؤُاَفْتٰی لِرَبِّکَ وَاَسْجُدٰی وَاَزْکٰی مَعَ اَلْزَکِّیْنَ﴾^۲. واته: (نه ی مریم ملکه چ و فه رمان به رداری په روه ردگار به سوژده و کړنوشی بو ببه له گه ل کړنوش به راندا).

شیخ عه بدول په حمانی دوسری (په حمه تی خوی لی بی)، ده لیلت: (القنوت): واته: گوپرا په لی، فریشته کان ناموژگاری مریمه میان (سه لامی خوی لی بی) پیکردوه، یه که م به ناموژگاری و پاسپارده یه کی گشتی، که به رده وام بوونه

۱- الزهد: لأحمد: ۳۴۹.

۲- الزهد ۳۴۹.

۳- آل عمران: ۴۳.

له گوتړپايه لى به هم موو جوړه كانييه وه، پاشان فه رمانيان پيكردو به گه وره ترين و به رزترين جوړى به ندايه تى و په رستش كه (نويزه)، سيماو ديمه نى تايبه ت ده كه ن له (سوژده و كوپنوش) دا، له بهر به رزى و گه وره يى و به هاوپايه خيان، وه (سوژده) پيش (ركوع) ده خه ن، چونكه نزيك ترين كاتى نويزخوږن له خواى په روه رديگار نه وكاته يه (سوژده) ده بات، (سوژده) له گه وره ترين پايه كاني نويزه.

سوژده خيړى زياتره له دنيا و نه وهى له دنيا دايه:

نه بو هوره يره (په زاي خواى لى بى) ده گيړته وه كه پيغه مبه رى خوا ﷺ فه رمويه تى: (والذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم ابن مريم حكماً عدلاً، فيكسر الصليب، ويقتل الخنزير، ويضع الحرب، ويفيض المال حتى لا يقبله أحد، حتى تكون السجدة الواحدة خيراً من الدنيا وما فيها)، پاشان نه بو هوره يره (په زاي خواى لى بى) ده لئيت: نه گهر حه زده كه ن بيخويننه وه: ﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنُوا بِهِ، قَبْلَ مَوْتِهِ. وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾.

ماناى فه رموده كه نه وه يه: (سوښند به وكه سهى گيانى منى به ده سته زوى نه ماوه كوپى (مريم) داده به زيت به فه رمانړه وايه كى دادوه، خاچ ده شكيتنى و به راز ده كوژيت و شه پو ئازاوه هه لده گريټ و نايه ټيټ، ليشاوى مال و سامان نه وه نده زور ده بيت كه س نايه وټ، هه تاواى لى ديت يه ك سوژده خيړى زياتر ده بيت له دنيا و نه وه ش كه له دنيا دا هه يه).

ثيمام (ثيبنو حه جهر) له (الفتح) دا ده لئيت: بانگه واز ده كه ن بو مال و سامان كه س نايه وټ، هوى زور بوونه كه شى دابه زينى به ره كه ت و زور خيړ كردن به هوى دادپه روه رى ونه مانى سته م و زور دار ييه وه يه.

له وكاته دا زهوى گه نجينه كاني دهرده خات و، حه زو ئاره زوى مال و سامان په نادان و كوكردنه وهى زوركهم ده بيت ه وه ناميټيت، چونكه ده زانن كه تنه نها به په رستش و به ندايه تى له خوانزيك ده بنه و، نه ك به به خشيني مال و سامان، وتراوه ماناى وايه كه خه لك واز له دنيا ده هيتيت و خوى لى لاده دن هه تا سوژده يه ك له لاي

١- البخاري، الفتح ٣٤٤٨. (النساء: ١٥٩).

ئەوان پەسەندو خۆشەويستەر دەبىت لەدنياو ئەوئەش كەلەدنيادا ھەيە^١ ئەمەش ئەو دەگەيەنيت كە ئەو ھۆيانەي پڭگە دەگرن لەچيژو لەزەتي (سوژدە) بریتين لە:
 ١- بېرنەکردنەو لەپۆژي دوايى.

٢- جيبەجيکردنى پەرستشي تری جگەلە (سوژدە).

٣- ھۆگري و ئالودەبوون بەپازاوەيى و جوانيیەکانى دنيا.

كاتى ئەو پڭرەنەمان و، نيشانە گەرەکانى قیامت دەرکەوتن، ئەوکاتەي مرۆڤ دلدیادەبى لەنزيكبوونەوئەي قیامت، پوو لەنوێژ دەکات، دەرەت و ماوئەي پەرستشەکانى تری نابىت، نوێژ دەکات بەتايبەتي (سوژدەکان) چونکە بەرزترین کارەتياد، پەرستشەکانى تری جگە لەنوێژ پى ليکيراوئەي بەو مانايەي کارىكى نەويستراوئەي، بەلام مەبەست ئەوئەيە نوێژى زۆرو دريژکردنەوئەي (سوژدە) لەسەر دەروون قورس و دژوارە، لەبەرئەوئەي پيويستى بەکاتىكى زۆرو دل و دەروونيكى ئارام ھەيە کەزۆرکەس و نيان کردووە، لەحالتىکدا بەخشيني ماليش ھەرچەندە لەسەر دلى ھەندى کەس ھەرخۆش و گرەنە بەلام کاتى زۆرى ناويت و پيويستيشى بەو دەروونە ئارام و دل ئاسوودەيى يەنيە کە (سوژدە) پيويستى پيئەتي.

﴿وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّدًا﴾^٢:

بەرپيژو گرپنوشي (پيژانينەوئە) بچنە ژوورەوئە:

(الحافظ کوپى کثير) دەلالت: (ئەوئەبو کەپزگاربوون لەوون بوون و پەرئەوازەيى دواي چل سال لەگەل (يوشەع بن نون) -سەلامى خواي لىبى-، خواي گەرە لە ئيوارەيەكى ھەينى دا بوى پزگارکردن و، لەو پۆژەدا بۆماوئەيەكى کەم خۆرى پاگرت تابتوانن فەتحي بکەن، وەکاتى فەتحيان کرد فەرمانى پيدان کەلەدەرگاي شارەکەوئە بچنە ژوورى بە (کرنوش) ھوئە بۆ پيژانين و سوپاسگوزارى ئەو بەخششەي خواي گەرە کە سەرکەوتوى کردن و شارو ولاتى خويانى پيدانەوئە، پزگارى کردن لەگومپايى و سەر ليشتيان و پەرئەوازەيى^٣).

١- فتح الباري ٤٩٣/٦.

٢- البقرة: ٥٨.

٣- تفسير القرآن العظيم ٩٨/١.

به لام ئه وان نه يان ويست سوپاسگوزاري خوابگه ن و به ملکه چي بۆ خواي گه وره
 بچنه ژوورده وه ئه وان پازي نه ببون جگه له خۆ به گه وره کرتن و گالته کردن
 به فه رمانه کاني خوا هه روه کو عاده تي هه ميشه يي يان، ئيمام (ئه حمد) له ئه بو
 هوره يره وه (په زاي خواي لي بي) ده گيريتته وه که ده ليت: پيغه مبه ري
 خوا عليه السلام ده فه رموي: خواي گه وره به به ني ئيسرا ئيلي فه رموو: ﴿وَادْعُلُوا أَبْنَابَ
 سُجْدًا وَّقُولُوا حِطَّةٌ تُغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ﴾^۱. واته: (له ده روازه ي شاره که به پزيو
 کړنووشی (پيزانينه وه) بچنه ژوورده وه بلين: خوايه له تاوانه کانمان ببوره ئه وکاته
 ئيمه ش له هه له و تاوانه کانتان ده بوورين). به پيچه وان هه له بری ئه وه ي به ملکه چي و
 کړنووشه وه بچنه ژوورده وه به قنگه خشکي چوونه ژوورده وه له بری ئه وه ي بلين
 (حطه) زمانيان گۆپي و تيان: (حيطه، حبه في شه عره)^۲ که قسه يه کي بي مانايه
 فه رمانی خوايان گۆپي و خواي گه وره ش (طاعون) و جوړه ها سزاي بۆ ناردن
 له پاداشتي ئه و گالته پي کردنه يانه وه. ﴿فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ
 لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ يَكَاكُوا يَفْسُقُونَ﴾^۳، واته: (که چي ئه وان ه
 سته میان کردبوو يه کسه ر گوفتاره که يان گۆپي به شتيك بي جگه له وه ي پييان
 و ترا بوو) واته به لووت به رزيه وه چوونه ژوورده وه) جائيمه ش له ئاسمانه وه سزايه کمان
 دابه زانده سه ر ئه وان ه ي سته میان کرد به هۆي ئه وه ي له فه رمانی خوا ده رچوون).

۱- البقرة: ۵۸.

۲- أحمد ۲/۳۱۸ والبخاري ۳۱۲/۶.

۳- البقرة: ۵۹.

سیفاتی سوژده بهران

خاوه‌نی ته‌ویلی (سوژده بهر) سیفاتی زوریان هیه و به‌هوی نه و ټاکارو سیفاتانه وه له نویژی خوینانی تر جیان ده‌کړیته وه له بهرترین نه و سیفه‌تانه:

۱- دریژگر دنه وهی سووژده:

پیشتر قسه‌مان کرد له‌سهر نه و هه‌سته پر له‌خوشی و دلنیایی و چیژه ده‌روونییه‌ی له‌کاتی (سوژده) دا هه‌ستی پیده‌کړیت و هه‌ر نه و هه‌ش هوی دریژگر دنه وهی (سوژده)، نه‌وانه‌ی نه و هه‌سته‌یان ون کړدووه و نیانه هیچ شتی نییه وایان لټبکات که سوژده‌کانیان دریژبکه‌نه وه و تیایدا پوچن. (عوروه) له (عائیشه وه - په‌زای خوی لی‌بی) ده‌گپړیته وه که: پیغه‌مبه‌ری خواﷺ یانزه پکات نویژی - له‌شه‌ونویژدا - ده‌کرد، سوژده‌یه‌کی وای ده‌برد به‌قه ده‌وه‌ی هه‌ریه‌کیکی له‌نئوه (۵۰) نایه‌ت بخوینی پیش نه‌وه‌ی سهری به‌رکاته وه. وده‌وو پکات نویژی له‌پیش نویژی به‌یانی دا ده‌کرد، پاشان له‌سهر لای راستی پال ده‌کوت تابانگ ده‌رده‌هات بونویژ.

نه‌گر و احیساب بکه‌ین نه و (۵۰) نایه‌ته به (ته‌رتیل) بخوینن نه و نریکه‌ی (۱۰) خوله‌ک ده‌خایه‌نیت که له (سوژده) داماوه‌ته وه، نه‌وه‌ش بیگومان ماوه‌یه‌کی دریژه، به‌به‌راورد له‌گه‌ل سووژده‌کانی نیمه.

نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سهر نه و ټاسووده‌یی به پوخی و دلنارامی‌یه‌ی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ له سوژده‌دا هه‌پیووه، زورجار سوژده‌که‌ی زور له‌وه‌ش دریژتر ده‌کرده وه کاتیک پوچووه له‌مناجاتی خوی گه‌وره.

وهك ده گيرپنه وه ده رباره ی (عبدوللای کوری زوبه ی)، (کاتی سوژده ی ده برد چۆله که له سه رپشتی ده نیشته وه، واتده زانی دیوار یاکۆتهره داریکه)^۱. له ته رجه مه که ی شوینکه وتووی ناودار (عه نبه س کوپی عوقبه ی حه ضره می) هاتوه ده لیت: (عه نبه س- سوژده ی ده برد هه تا بالنده کان داده بارینه سه رپشتی وه سه ری ده نیشته وه وایان ده زانی په ناو دیواریکه)^۲.

به م شیوه یه ئه وه نده (سوژده) کانیا ن درێژده کرده وه تیایدا ده مانه وه به جۆری ئه وه ی له ده وروپشتیاندا هه یه هه موویان له بیرده کردو، له هه موو هه ست وه سستی دنیایدا داده بریت و واتده زانی ئه وان له پێشوازی لێپرسینه وه کانی قیامه تان، هه روه کو له ته رجه مه ی شوینکه وتوو (موسلم کوپی یه سار) دا (مه یمون کوری جابان) ده لیت: هه رگیز موسلم کوپی یه سارم نه دیوه له نوێژدا ئاگای له ده وروبه ری هه بوویت و نوێژه که ی کورت و سووک بووی و درێژ نه بووی، جارێک لایه کی مزگه وته که پوخاو خه لکی ناو بازار له ده نگ وپووخانی دا راجله کین و پزانه ناو مزگه وت له بهر هیزی ده نگه که، موسلم له ومزگه وته دا له نوێژدابوو ئاوپی نه دایه وه و پی نه زانیبوو^۳.

(شه وذه ب) ده لیت: (موسلم کوپی یه سار که له ماله وه نوێژی ده کرد به که سوکاری ده گوت (قسه بکه ن من قسه کانتان نابیستم) که موسلم ده چوه ماله وه ئه هلی ناومال بیده نگ ده بوون و قسه یه کت لی نه ده بیستن، کاتی ئه وه له ده سته باو نوێژکردن ئه وان قسه یان ده کرد و پیده که نین)^۴.

گومانی تیدانیه ئه وه وه یه چاکترو نایا بتربوون له ئیمه به هۆی ئه وه له خوا ترسی و ملکه چی و پا به ندبوونه یان به هه موو به شه کانی نوێژه وه به تاییه ت (سوژده) کانیا ن،

۱- الزهد لأحمد / ۲۰۰.

۲- سوژده که ی ئه وه نده به رژه کرده وه تیایدا ده مایه وه واده زانرا دیواره و ناجولی، صفة الصفوة ۲/۲۲.

۳- صفة الصفوة ۲/۲۳۹.

۴- صفة الصفوة ۳/۲۴۰.

نۆرماندودوده بون به کردهی (پاکردنه وهی دلّه کانیان) له هه موو نه و شتانهی په یوه سستی ده کردن به غهیری خواوه له مالّ و سامان و ژن و پله و پایه و پیا به لدان و خانوویه ره و نۆرشتی تری له وینهی جوانی و پازانه وه کانی دنیا و سه ریچی په کان و نه و شتانهی ئیمه ی بیهش کردوه له وهی زیاتر بیر بکهینه وه له له خواترسان و ملکه چ بوون و پا به ند بوون، نه وه بوو که نه میری ئیمانداران خاوه ن دوو پووناکی (عوسمانی کوپی عه فان) ی (په زای خوی لی پی) و الیکرد بۆنه وه کانی دوی خوی پوون بکاته وه بلیت: (نه گهر دلّه کانتان پاک کرده وه هه رگیز له وته کانی خوی په روه ردگار تیر نابن).^۱

که واته مادام دلّه کانمان پیرین له ناته واوی و که م و کوپی و نا پاک، نه وا هیچ ئاسوده یی و تام و شیرینی به له دریز کردنه وهی (سوژده) و به شه کانی تری نوێژ ناچیزین، به لکو روکوع و سوژده کانمان ته نها وه کو جوولانه وه یه کی ئالی یه و هیچ هه ست به و اتا کانیان ناکه یین و، هیچ له هه مم و غه م و پارایی و دلته نگه یه کانمان که م ناکه نه وه و لای نابن، له به رنه وه ده بیّت ده ست بکه یین به کرده یه کی پاک کردنه وه له هه موو که م و کوپی و ناته واوی به و، ئینجا دلّه کانمان ئاماده بکه یین بۆ پیشوازی له وته سروشی په کان - کلمات الوحی - و تام و شیرینی و له زه تی گفتوگو له گه لّ خوا دا له سوژده کاند هه ست پێ بکه یین و هیچ په رچ و به ریه ستیک نه مینیت تا بیرو هه ست و هۆشمان دوور خاته وه له خاوه نی زه وی و ئاسمانه کان.

۲- نزاو پارانه وه:

کاتی ناوچه وان به زه وی یه وه ده لکینریت، هه ست ده کریت نه و چرکانه نزیکترین کاتیه تی به په روه ردگاری، ده ست ده کات به چاکه کاری به جوړیک په رستشی ده کات که چاوی لییه تی و ده بیینیت خو نه گهر نه میش نه ونه بینئ نه وا په روه ردگاری نه و ده بیینیت. بۆیه ده زانی نه وه نه و کاته یه تیایدا بپاړتیه وه و به ملکه چی و بیده سه لاتو و زه بوونی داوا له خودا بکات تا به لکو وه لامی بدریتیه وه، وه کو له

۱- الزهد لأحمد ۱۲۸.

عائشه وه (په زای خوی لی بی) ده گټړنه وه که ده لیت: (پیغه مبه ری خواﷺ له پوکوع وسوژده) کانیدا ده یفه رموو: (سبوح قدوس، رب الملائكة والروح) واته: بی نه نگ وپاک و خاوینه و په روه رگاری فریشته کان و جویرائیله. له گه ل نه وه ش که پیغه مبه ری خواﷺ پاکه له گونا هو تاوان، به لام له وکات وچرکانه دا که نورنرک بووه ته وه له خوا به بیده سه لاتی و لاوایی یه وه داوای لیخوش بونی له خوا کړدوه، وه کو نه بوهوره بیره (په زای خوی لی بی) ده لیت: پیغه مبه ری خواﷺ له (سوژده) کانیدا ده یفه رموو: (اللهم اغفر لی ذنبي کله، دقه و جلّه، وأوله وآخره، وعلائیته وسره) ۱. واته: (خودایه له ه موو گونا هه کانم خوش ببه، له وردیو له درشتی، له پیشینیو له دوا یینی، له ناشکرایو له په نهانی) پیغه مبه ری خواﷺ له دوا پوانیندا کوتا وتی بؤ هاوه لانی که له دوا ی (نه بو به کر) وه نو یزیان ده کړد نه وه بوو له (سوژده) کانیناندا زوړپارینه وه و دوعابکن. نه وه نه و پاسپارده یه بوو که خوشه ویست بؤ خوشه ویسته کانی رایگه یاند پیش جیا بوونه وه لییان، موسلم له (صحیح) ه که یدا گټړاویه ته وه که (عبدوللای کوی عه باس) (خوی لی پازی بی) وتی: (کشف رسول الله ﷺ الستر، ورأسه معصوب فی مرضه الذی مات فیهِ فقال اللهم! هل بلغت؟ ((ثلاث مرات)) انه لم یبق من مبشرات النبوة الا الرؤیا. یراها العبد الصالح. أو ترى له، ألا وإنی نهیت أن أقرأ القرآن راکعاً أو ساجداً، فأما الركوع فعظموا فیهِ الرب عزوجل. وأما السجود فأجتهدوا فی الدعاء فَمَنْ أن یستحباب لکم) ۲ واته: (پیغه مبه ری خواﷺ په رده که ی لاداً سه ری پیچ دابوو له و نه خوشی یه ی وه فاتی تیا کړد فه رموی: په روه ردگارا ثایا گه یاندم؟ (سی جار له سه ری هک) ئینجا فه رموی: (نه ی خه لکینه له مژده کانی پیغه مبه رایه تی نه ماوه جگه له خه ونی چاک که موسولمان ده بیینی یان پیوه ی ده بینریت، ثایانازان من (نه می) م لیکراوه که له رکوع و سجودا قورشان

۱- مسلم ۴۸۷.

۲- مسلم ۴۸۳.

۳- مسلم ۲۰۸ کتاب الصلاة.

۴- له فه رموده یه کی تردا نه وه شی لی زیادکراوه نه وکاته خه لکی له دوا ی نه بو به کر پریزیبون.

بخوینم، له پکوعدا په‌روه‌ردگاری تیدا به‌گوره‌و مه‌زن پابگرن له‌سوژده‌شدا کوشش بکن له‌دوعا و پاپانه‌و‌دا، شایانی ئه‌وه‌یه لیتان وه‌ربگیریت).

له‌ گرن‌گترین ئه‌و هو‌یانه‌ی ر‌ه‌غبه‌ت و ئاره‌زووی دوعاو پاپانه‌وه زیاده‌گه‌ن ئه‌مانه‌ن:

أ- بیر‌کردنه‌وه له‌ تاوانه‌کانی پابردوو، به‌هیوای لی‌خ‌ش‌بون، هه‌رچه‌نده مرؤف ب‌روانیته تاوانه‌کانی پابردوو‌یو بیر‌یان لی‌ب‌کاته‌وه، زیاتر ده‌پا‌ر‌یت‌ه‌وه تالیی خو‌ش‌بیت.

ب- بیر‌کردنه‌وه له‌گونا‌ه‌کانی ئیستاو، ترسان له‌وه‌ی کاری‌گه‌ریی له‌سه‌ر کرده‌وه چاکه‌کانی هه‌بی‌ت که‌ده‌یان‌کات.

ج- بیر‌کردنه‌وه له‌کرده‌وه‌ی چاک و، ترسان له‌وه‌ی خوالیی وه‌رنه‌گری‌ت و، بترسی که‌نه‌کا تی‌که‌ل به‌پوپامایی نیم‌چه پاییه‌ک بی‌ت، یان هه‌زکردن به‌مه‌دح و پیا‌هه‌ل‌دان.

د- بیر‌کردنه‌وه له‌کرده‌وه‌ی پیا‌و‌چاکان و تی‌ک‌وشانیان و، هیوا‌خو‌ازی بۆ که‌یشته‌وه پ‌ییان.

ه- داوا‌کاری بۆ هه‌ندی‌ک له‌کاروویاری دنیا‌ییو، دل‌نیا‌بوون له‌وه‌ی که‌خوا بۆی جی‌به‌جی ده‌کات.

و- ترسان له‌خراپی دواساته‌کانی ته‌مه‌نی و ئاخ‌رشه‌ری، هه‌تا ئه‌وترسه زیاتری‌یت ئه‌وا دوعاو‌ن‌زاشی زیاتر ده‌بی‌ت تا‌به‌ل‌کو خوای گه‌وره دوا‌یی و‌کو‌تایی ته‌مه‌نی به‌خیر ب‌گیریت و به‌ره‌و‌چاکی ب‌چیت، به‌تایبه‌تی که‌بیرده‌کاته‌وه له‌دیمه‌نی ئه‌وانه‌ی له‌شه‌مه‌نده‌فه‌ری بان‌گه‌وازی که‌وتوونه‌ته خو‌ارو دوا‌که‌وتون.

ز- ئاواته‌ خو‌ازی به‌مانه‌وه‌ی له‌سه‌رحالی چاکه‌و ته‌قواو پار‌یز‌گاری و نزیک بوونه‌وه له‌خوا، وای لی‌ده‌کات که‌دوعا‌ب‌کات و داوای جی‌گیر‌بوون له‌سه‌ره‌ق و پاستی ب‌کات له‌دوای خۆی. هه‌رچه‌نده ئه‌وه‌و‌یانه‌ی زیاتر کاری تی‌ب‌کن، ئه‌وا ئه‌وه‌نده‌ش دوعاو ن‌زاو پاپانه‌وه‌کانی در‌ی‌ژ‌ت‌رو زیاتر ده‌بن، بی‌ئه‌وه‌ی هه‌ست به‌پ‌وش‌تنی کاته‌که‌ی ب‌کات. که‌چه‌نده ئه‌و ده‌پا‌ر‌یت‌ه‌وه، له‌ویدا شیرینی و له‌زه‌تی‌ک ده‌چ‌ی‌ژ‌یت که‌په‌یوه‌سته به‌ملکه‌چی و زه‌بونی بۆ خوای په‌روه‌رد‌گار.

۳- کاریگه‌ری و گریان:

بوونی کاریگه‌ری له کاتی گوی گرتن له نایه‌تی قورئانی پیرۆز، یاکاتی بیستنی وتارو پاسپارده و ئامۆزگارییه‌کان، یاکاتی خویندنه‌وه‌ی وته سروشتی‌یه‌کان، یاکاتی بینینی دیمه‌نێک که قیامه‌تی بیرده‌خاته‌وه، به‌لگه‌یه له سه‌رپاکیه‌تی دل له‌لیتی و وه‌پزبوون وه‌زال بوونی هه‌م و غه‌می قیامت به‌سه‌ری دا، بوونی ئه‌و شوینه‌وارو کاریگه‌ریه له ناوچه‌لکدا له‌یه‌کیکه‌وه بۆیه‌کیکی ترجیاوازه، هه‌لبه‌ته به‌هۆی نه‌رمی و ناسکی دله‌وه‌یه کاتی گریان زال ده‌بی به‌سه‌ریدا له کاتی قورئان خویندندا، یا هه‌ر گویگرتنێک لیتی، یا هه‌ر دیمه‌نێک که پۆژی دوا‌یی بیرده‌خاته‌وه، هه‌روه‌کو (ئهبوبه‌کر- په‌زای خوای لی‌بی).

له‌به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌دا ئه‌و که سه‌یش دلی په‌قه، که هیچ شتی کاریگه‌ری له‌سه‌ردروست ناکات هه‌تا کاتی یه‌کی له خزم و نزیکانیشی ده‌مریت، یاده‌که‌وێته گه‌وره‌ترین به‌لاو کاره‌ساته‌وه، کاتی دلی په‌ش هه‌ل ده‌گه‌پۆ په‌رده‌ی گونا هه‌دا به‌پۆشی ئه‌وا ته‌لغ و تاریک ده‌بی و چاک به‌چاک نازانی و خرابیش به‌خراب نابینی، ته‌نها ئه‌وه‌ی ده‌وێت و ئه‌وه ده‌بینیت که به‌هه‌واو ئاره‌زووی ئه‌و ده‌خوات، له‌نیوان ئه‌و دوو چینه‌دا پۆل و چینی زۆره‌ن له‌ناوچه‌لکیدا، خوای گه‌وره له‌قورئانی پیرۆزدا له‌سه‌رباسی یه‌کێک له‌و چینه‌نه ده‌فه‌رمویت: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۝﴾.

واته: (ئا ئه‌وانه که سانیکن که خوای گه‌وره نازونیه‌مه‌تی به‌سه‌ردا پشتوون له‌پێغه‌مبه‌ران، له‌نه‌وه‌ی ئاده‌م و ئه‌وانه‌ش (که له‌که‌شته‌یه‌که‌دا) له‌گه‌ل نوحدا سواریان کردن و له‌نه‌وه‌ی ئیبراهیم و یه‌عقوب و له‌وانه‌ی که هه‌دا به‌تیمان داوون و هه‌لمان بژاردوون، ئه‌وانه هه‌رکاتێک نایه‌ته‌کانی خوای میهره‌بانیان به‌سه‌ردا

بخوینریتتهوه، بهپهله سوژده دهبن و نهسرین له دیده یان دهباریت (له سوژو خوشه ویستی پهروهردگاریان دلانی پر نورو ئیمانیان دهکولئ و دهگرین).

ئیمام (الحافظ بن کثیر) دهلئیت: (کاتئ گوئیستی وتهکانی خودا دهبن باوهپی تهواویان ههیه بههه موو بهلگه و مه بهست و نیشانه و پینمایی بهکانی و بهوپهپی ملکهچی و بیده سه لاتی بهوه (سوژده) بۆ پهروهردگاریان دهبن و ستایش و سوپاسگوزاری خواده کهن له سه رته و نیعمت و بهخششه گهره یه پییداون، (البکی) کۆی (باک) له بهرته وه زانایان کۆکن له سه رته وه که شه رعیه تی (سوژده) له وه دایه که نه وانه بکرتنه رابه روپیتشه نگ و شویتکه وته ی شیوه و پیتازه که یان بن. (سوفیانی شه وری) له (ئه عمه ش) نه ویش له (ئه بو عومه) وه ده لئیت: (عومه ری کوری خطاب - په زای خوای لی بی) سوره تی مریه می خویندو سوژده ی بردو فهرموی: (ئه وه سوژده یه، نه ی کوا گریان که ی- گریان ده ویست).^۱ ئه و قسه یه ی ئیمامی عومه ر (په زای خوای لی بی) نیشانه ی لاوازی و وه پزیوونی نه، ئینجا ده لئیت: (ئه وه عومه ره واده لئیت نه ی ئیمه ده بی چون بین؟!) به لئیت عومه ر ئه و قسه یه ی بۆ پاکانه و بۆ پینه ی لاوازی و دلپه قی خۆی نه بوو، به لکو ئیمامی عومه ر (په زای خوای لی بی) که نه وه ی فهرمووه له وپه پی هه ست ناسکی و دلنه رمی و دل سوژی بووه، نه گهر نا عومه ر (په زای خوای لی بی) به کیک بووه له (گریا وه کان)، کاتئ گوئیستی قورئان ده بوو ده گریا و زهرده لده گه را جاری واهه بوو نه وه نده په نگی تیک ده چوو ده یان برده ماله وه نه یان ده زانی چی به سه رها ته وه ؟

شه و گوپی له گریان مندال بوايه ده گریا، که گوپی له وتارو پاسپارده یه ک بوايه ده گریا، کاتئ لیپرسینه وه ی له گه ل نه فسی خۆی ده کرد ده گریا (عه بدولای کوری عیسا) ده لئیت: (له سه ر پووی ئیمامی عومه ر (په زای خوای لی بی) دوو هیلتی په ش له شویتنی فرمیسکه کانی دروست ببون نه وه نده گریا بوو).^۲

۱- تفسیر القرآن الکریم: ۱۲۷.

۲- تاریخ عمر بن خطاب- لابن الجوزي ص ۱۹۲، ط- دار الإحياء.

خوای په روهدگار له وهسفی نه وانه ی له توندی نه و کاریگری و گریان به سهر
 پوویاندا ده که ون و به رده وام فرمیسکیان ده باریت ده فهرمویت: ﴿قُلْ ءَامِنُوا بِهِۦٓ اَوْ لَا
 تُؤْمِنُوْا اِنَّ الَّذِیْنَ اُوْتُوْا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖۤ ۚ اِذَا یُنۡسَلٰی عَلَیْهِمْ یَخۡرُوْنَ لِلّٰذِقَانِ سَجَدًا ﴿۱۰۷﴾ وَیَقُوْلُوْنَ
 سُبۡحٰنَ رَبِّنَاۤ اِنْ كَانَ وَعَدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿۱۰۸﴾ وَیَخۡرُوْنَ لِلّٰذِقَانِ یَبۡکُوۡنَ وَیَزِیۡدُهُۥ خُشُوْعًا ﴿۱۰۹﴾ واته:
 پینان بلای نهی خوانه ناسان باوه پ به قورئان بهینن یا باوه پی پی نه هیئن (به ده ست
 خوتانه و نه مړو سهریه ستن به لام بزائن به راستی نه وانه ی پیتشر زانیاریان پیدراوه
 ده رباره ی ته ورات و ئینجیلی ده ستکاری نه کراو، چاک ده زائن که نه م قورئانه
 له هه مان سهرچاوه وهیه، هه ربویه کاتیک به سهریاندا ده خوینریتته وه (خویان
 پیناگری) خیرا سهری پیزو نه وازشی بو داده نه وینن و سوژده (بو نیره ری قورئان
 ده بهن) ده شلین پاکو و بیگری بو په روهدگارمانه، به راستی به لینی
 په روهدگارمان هه ریتته دی (به سهرخستنی ئیمانداران له دنیا داو سهر فرازیان
 له قیامه تدا) نه وانه سوژده و کړنوش ده بهن و ده گرین و نه سرینی خوشه ویستی
 په روهدگار له چاوانیان ده باریت، فرمیسکی ئیمان و شادی هه لده وه رینن و تادیت
 زیاتر ملکه چ و فرمانبه ردارو دل پرله ئیمان ده بن).

ئیمان (الشوکانی- ره حمه تی خوای لی بیت) ده لیت: (اذا یتلی علیهم) واته:
 (قورئان) یان به سهر دا ده خوینریتته وه ﴿یَخۡرُوْنَ لِلّٰذِقَانِ سَجَدًا﴾ واته: (له سهر پوویان
 ده که ون و) (سوژده) بو خوای په روهدگار ده بهن، واته نه و که وتنه بریتیه له که وتن
 به هه موو جه ست و توانایه وه به سهر چه ناگه دا، چونکه چه ناگه شوینی
 به یه که گیشتنی جه مسهری هه ردو و شه ویلگه یه و، یه که م شوینه که ده گاته زه وی.
 (الزجاج) ده لیت: له بهر نه وه ی چه ناگه شوینی کوبونه وه ی هه ردو و شه ویلگه کانه
 هه روو کو مړو له وپوه ده ست به که وتنی ده کات بو (سوژده) بردن و یه که م شوین له

۱- الإسراء: ۱۰۹-۱۰۷.

۲- الإسراء: ۱۰۷.

پوخساردا که ده گات به زهوی چه ناگه یه، ﴿وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا﴾^۱، واته:
 له (سوژده) کانیا ندا ده لّین: پاکی و بیگه ردی بۆ په روه ردگارمانه و دوورو پاکه له و
 درؤو ده له سانه ی نه قام و نه زانه کان ده یلّین و دووره له لادان له به لّینه کانی ﴿إِنْ كَانَ
 وَعَدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾^۲.

نجا زیکرو یادی خوا ده که ن و خویان ده خه ن به سهر چه ناگه یانداو ده گرین.
 وه کو ده فیه رمویت: ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ﴾^۳، لیره دا که وتن به سهر چه ناگه دا
 دووباره ده کاته وه به هوی جیاوازی هوی که وه، یه که م جار به مه به سستی
 به گه وره زانین و به رز پاگرتن و پاکی و بیگه ردی خاویه، له دووهم جاردا بۆ گریان و
 کاریگه ری ئاموژگارییه کانی قورئانه له دلیانداو، زیادبوونی له خواترسان و ملکه چ
 بوونیا نه)^۴.

ئوه ته نها جولانه وه و کرداریکی گریاوه کان نیه و به کاریگه ری له خواترسی یه وه
 ده ری ده خه ن، به لکو ئه و کاریگه ری که راسته قینه یه و به بی وستی خویان له سهر
 پووده یان خات و (سوژده) ده به ن بۆ په روه ردگارو له به رده سستی دا ده گرین.

(سه ید قوطب- په حمه تی خوی لی بیت) له وه سفی ئه و دیمه نه یان ده لّیت:
 ئه وان له توندی ئه و کاریگه ری ده به سهر پوودا ده که ون و (سوژده) ده به ن ((به پاستی
 ئه وه دیمه نی که هست و ویزدان ده بزوینی، ئه وه دیمه نی خاوه ن زانسته کانی پیش
 ئه وانه ش بووه، به لّی ئه وانه کاتی گوی له قورئانی پیروژ ده گرین زیاتر
 له خواده ترسن، ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سَجْدًا﴾^۵، ئه وان خاوه نی نه فسی خویان نین و،

۱- الإسراء: ۱۰۸.

۲- الإسراء: ۱۰۸.

۳- الإسراء: ۱۰۹.

۴- فتح القدير ۲/۲۶۴.

۵- الإسراء: ۱۰۷.

ته نها (سوژده) نابهن، به لکو ﴿يَخْرُونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾^۱، ئینجا زمانیان به گودیت و به وهی که هوشی شله قاندوون له ههست و نهست و بیرکردنه وهیان له گه ورهیی و شکومهندی خواو پاستی پهیمان و به ئینه کانی ﴿سُبْحَنَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾^۲ کاریگریه کهی نه و نه زاله به سهریادا که به هیچ جوړی زمان ناتوانی به و ته کانی وینهی نه و هیرش و سوپایه دهرخات که له سنگیادا وروژاوه، هه ربویه فرمیسه که کان سه رچاوه ده گرن وگوزارشت له و کاریگریه زوره ده که ن که وشه کان ناتوانن وینهی بکه ن)^۳.

۴- به پاک زانین و ستایش گردنی خوی گه وره:

کاتیک له سوژده کانیادا ههست به گه ورهیی خوی په روه ردگارده که ن، ترس دایانده گریت و ههست و نهستیان ده جولیت و فرمیسه که کانیان داده بارین، به پاکی ده زانن و سوپاسگوزاری خواده که ن له سه ر نه و به خشش و نیعمه ته زورانهی له ژماره نایه ن، هه رچه نده بیرده که نه وه له نیعمه تیک له و نیعمه تانهی خوا به سه ری دا پژاندوون و پیتی به خشوون له کاتیکدا خه لکانیک لیتی بیبه شن نه وازیتر سوپاس و ستایشی خوا ده که ن، خوی گه وره ده فه رمویت: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾^۴. واتسه: (به پاستی ته نها نه وانه برپا به نایه ته کانی نیعمه ده هینن، کاتیک یاده وهری ده کرین پیتی، خیرا سوژده ده به ن ته سبیحات و سوپاسگوزاری په روه ردگاریان ده که ن، له کاتیکدا نه وانه به هیچ شیوه یه ک فیزیان نیه و خویان به گه وره نازانن)^۵.

۱- الإسراء: ۱۰۷.

۲- الإسراء: ۱۰۸.

۳- فی ظلال القرآن: ۲۲۵۴/۵.

۴- السجدة: ۱۵.

۵- ته قسیری ئاسان.

(قورطبی) ده لَیْت: (واته ته سبیحات و ستایش ئاویتته ده کهن له گهل سوپاسگوزاریو پاک و بیگهردی پاده گرن له هه موو نهنگی و کهم و کوپیەك له سوژده کانیاندا ده لَیْت: سوپاس و ستایش بۆ خوا، پاک و بیگهردی بۆ پهروهردگاری بهرزو بی هاوتا، سوپاسگوزارن، واته خوا به دووره و پاکه له وتە ی هاوبهش په یاداکاران و هاوهل بۆ خوا دانه ران).

ه- ترس و هیوا:

دوو سیفه تن له بهرزترین و دیارترین سیفه تی (سوژده) به رانن، نه وان به راستی له خوا ده ترسن، به لام نه وترسه به ره و نا ئومیدیان نابات و به هیوای سوژو په حمه تی خوان، به لام نه م هیوا و ئومیده ش نایانبات به ره و پال دانه وه واز هیتان له کرداری چاکه، له قورئانی پیروژدا وه سفی نه وانه کراوه: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ (١٥) ﴿تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ (١٦)، واته: به راستی ته نها نه وانه برهوا به نایه ته کانی ئیمه ده هیتن، کاتیک یاده وه ری ده گرین پیتی، خیرا سوژده ده بن و ته سبیحات و سوپاسگوزاری پهروهردگاریان ده کهن، له کاتیکدا نه وانه به هیچ شیوه یه ک فیزیان نیه و خویان به گه وره نازانن، نه و (نیمانداره به خته وه رانه) نیوانیان خو ش نیه له گهل پاکشان له جیگه و پیگه ی گهرم ونه رما (واته به نویژو خوا په رستی به شیکی شه و ده به نه سه)، هه می شه نزاو پارانه وه یان پوو به پهروهردگاریانه له خه شم و قین و دۆزه خی ده ترسن، ئاواتی په زامه ندی و به هه شتیان هیه و له و پزق و پۆزی و توانایی و زانیاریه ی پیمان به خشیون ده به خشن.

(سهید قوطب - په حمه تی خوای لی بیّت) ده لَیْت: (نه وه دیمه نیکی پاکو خاوتنی پۆخی برهوادارانه، دلسۆزی و میهره بانیه، پۆشن و هه ستیارو موچرکاویه له ترسی خوای گه وره و ته قوا و پارێزکاریو، ئاواسته یان ده کات به ره و

پهروه‌دگاریان و، به هیواو نومیده‌وه فه‌رمانبه‌رداری ده‌که‌ن، به‌بیّ خو به‌زل زانی و خو به‌رز پاگرتن. نه‌وه نه‌و (پوچ - گیان) انه‌ن که‌پ له‌باوه‌پن به‌ئایه‌ته‌کانی خوداو به‌دلئیکی به‌ئاگاو ده‌روون و ویزدانئیکی پووناک و دره‌وشاوه‌و، هه‌ستیکی شپ‌رزه‌و پاچله‌کاوه‌وه ده‌یانخویننه‌وه‌و وه‌ری ده‌گرن و لئی ورده‌بنه‌وه).

نه‌وانه کاتئ بیر له‌ئایه‌ته‌کانی په‌روه‌دگاریان ده‌که‌نه‌وه ده‌که‌نه‌و ژیر کاریگه‌ریان ﴿خَرُّوا سَجْدًا﴾^۱ واته: به‌پوودا ده‌که‌ون و سوژده ده‌بن بق به‌گه‌وره زانینی خوداو به‌رز پاگرتنی.^۲ پاشان ده‌لئ: (نه‌وه‌نده به‌ترس و ملکه‌چی‌یه‌وه پووده‌که‌نه خواو به‌ره‌و لای ده‌پۆن له‌به‌ر ناکوکی نئوان (ترس و هیوا) یان به‌رده‌وام ترسیان هه‌یه له‌سزای خوداو هیواشیان به‌په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی خودا هه‌یه، ترسیان له‌خه‌شم و تووچه‌یی خواو ته‌ماعیان بۆپازیکردنی خوا، ترسان له‌سه‌رپنجی کردنی و ته‌ماع و نومیدیان بق پشتیوانی و یارمه‌تی خودایی).^۳

نه‌وه‌که‌سه‌ی به‌م جوړه ترس و هیوای به‌په‌حمه‌تی په‌روه‌دگاری هه‌یه. هه‌میشه داوا له‌خوا ده‌کات و پیداه‌گری له‌سه‌رده‌کات و، به‌رده‌وام له (سوژده) کاند له‌خوا ده‌پاړیته‌وه‌و دوعا ده‌کات له‌ئاگرو لیپرسینه‌وه بپاریزیت و، داوای گیرابوونی نزو پاړانه‌وه‌کانی و به‌هه‌شت و لئ پازیبوونی ده‌کات، نه‌وه‌که‌سه یه‌کسان نییه له‌گه‌ل که‌ستیکی وپو بیّ ئاگاو وئیل و گومرا له‌گیزاوی حه‌زو خولیاکانی دا که‌بیرو هزری هه‌ربه‌لای هه‌واو هه‌وه‌سه‌کانیدایه‌و بیّ هه‌ست و هۆشه‌و، له‌گه‌ل بیگیانه‌کاندا وه‌ک یه‌کیان لئ دیت، نه‌وه‌تا خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿أَمِنْ هَؤُلَاءِ أَمِنْ هَؤُلَاءِ أَمِنْ هَؤُلَاءِ أَمِنْ هَؤُلَاءِ﴾^۴ و قَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ^۵، واته: ئایا نه‌و جوړه که‌سانه‌ی که‌باسکران چاکترن یا نه‌و ئیمانداره‌ی

۱- السجدة: ۱۵.

۲- الظلال ۵/ ۲۸۱۲.

۳- الظلال ۵/ ۲۸۱۳.

۴- الزمر: ۹.

که له دوو توئی شه و گاردا هه لده ستیت بؤخوا په رستی سوژده ده بات و به پتوه ده و ستیت. له لپړسینه وهی قیامت ده ترست و ئومید و هیوای به میهره بانی په روه ردگاری هه یه. ئه ی پیغه مبه ر^{علیه} بلی: ئایا ئه و که سانه ی که ده زانن و شاره زان وه ک ئه وانن که هیچ نازانن و شاره زاییان نیه؟ به پاستی ته نها خاوه ن بیرو هوشه کان له م جوړه یاده و هریانه سوود و ه رده گرن و تیده گهن (له حه قیقه تی دنیا و قیامت، وه دلنیا ن ژیا نی دنیا فرسه تیکی به نرخه و بؤ به ده ست هیئانی په زامه ندی خوا به کاری ده هیئن).

خویان بؤ قیامت ئاماده ده که ن و به شیوه یه کی گشتی لپی ده ترسن، ئه مه ش سیفه تی له خواتر سانیانه، سه عیدی کوپی جوبه یر وتی: (واته سزای قیامت). ئه و خو ی که سیکی به ئاگا بو له ه موو سزایه کانی پوژی دوا یی ده ترسا، سزای زیند و بوونه وه، سزای حه شر، سزای خوړ که داده به زیته سه رسه ری دروستکراوان له کاتی حه شردا، سزای چاوه پوانی له مه یدانی حه شردا، سزای گه پان به دوا ی تکا کارد، سزای لپړسینه وه، سزای چاوه پوانی ده ره نجامی کیشانه ی چاکه و خراپه کانی له ته رازووی خیر و شه پدا، سزای په ت بوون به سه ر پردی سیرات و قول په هه ئو اسراوه کانی سه ری، سزای ئاگری دوزه خ، به پاستی ئه و ده ترسا له ه موو جوړه سزا کانی پوژی دوا یی.

ئو ئاماده گی و ئاگا دار بوونه هه مه لایه نه و ترسان له ه موو جوړه سزا کانی پوژی دوا یی وای لیناکات په ش بین و بیهوایی له په حمه تی خوا و به لکو به ئومیدی په حمه ت و سوژو به زه یی په روه ردگاریه تی، به هیوایه که زیند و ده بیته وه نورو پوونا کی خوای گه و ره له به رده م و لای پاستی یانه وه بروت و، هیواداره دوو ریئت له گه رمای خوړو به لکو له ژیر عرشی خوادا حه شر بگریئت، هیواداره له و حه فتا هه زار که سه بیئت که به بی لپړسینه وه ده چنه به هه شت یا له و که سانه بیئت که نامه ی کرداریان به ده ستی پاست ده دریته وه، به هیوایه بتوانی له و که سانه بیئت که له حه وزی که و سه ری (پیغه مبه ری خوا^{علیه}) ده خو نه وه، به ئومیده به خیرایی و وه کو هه و ره بروسکه یا بایه کی هاتووی توند به سه ر پردی سیراتدا تیپه ریئت، به هیوایه له گه ل

دهسته ی یه که م که پوخساریان وه کو (مانگی تابان) شوی چوارده ده دره وشیتته وه
 بچیتته به هه شته وه، به لئ ئه وه له نیوان ئه و ترس و هیوایه دا ده بیتته خواپه رستیک بۆ
 خوا مه تا پیتی ده گاته وه.

٦- شه ونوێژ:

سوژده بردن له شه ودا دوا ی ئه وه ی خه لکی ده خه ون، هه موو شتیک بیده نگ و
 هیمنه و به شیوازی تایبه تی خوی له زه تی تیدا ده بینۆ ئاسوده یه، له وکاته دا گفت
 وگو له گه ل خوا ی پهروه ردگاردا زۆر خۆش وشیرینتر ده بیت، کاتی تاریکی چاوی
 خه لکانی تری داپۆشیوه له بینینی (سوژده) به ران و چاودی کردنیان، ئه و به ته نها
 له گه ل خوا ی گه ورده دا ده مینیتته وه وه هه ست ده کات که ئه و به ته نها له گه ل خوا ی
 پهروه ردگار وه خوا گو یبستی ئه وه کاتی گفتوگوی له گه لدا ده کات و له به رده ستی دا
 دان به هه لئ و تا وانه کانیدا ده نیت، شه ونوێژ یاله سه ره تای شه ودا ده کریت که پئ
 ده گو تریت (شه ونخونی- به یات) یاله کوتایی یا له ناوه پاستی شه ودا دوا ی نوستن
 هه لده ستنه وه وه ده یکن به وه ش ده لئین (شه و بیداری- ته هه جود) ئه وه تا ده رباره ی
 (شه ونخونی- به یات) خودای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا
 وَقِيَمًا﴾. واته: (ئه وانه ی که شه وگار بۆ پهروه ردگاریان به سوژده وه وه ستان و نوێژ
 ده به نه سه ر). (زوجاج) ده لئیت: پیاو شه ونخونی کردووه ده یکات که شه و به سه ریدا
 تیده په ریت، ئینجا نه گه ر تیایدا بنویت یانه نویت.

کاتیک پیلووه خه والووه کانی زۆریان بۆ ده مینن وجیگه و پێخه فه که یان بانگیان
 لیده که ن، به لام له پاستیدا شیرینی (سوژده) له هیمنی شه وداو، بیر کردنه وه له مردن
 و لیپرسینه وه ی دوا پۆژ زال ده بن و سه رده که ون به سه ر پیلووه خه والووه کان و
 بانگه وازی جیگه و پێخه فه که ی خۆ به دهسته وه ده دن و ته سلیمی له خه وه ستان
 ده بن ئه و کاته سوژده کان زۆر شیرین ده بن، به وه ئه و سه رووده ده چپن:

بۆ گفتوگۆکردن لە گەڵ خوادا لە سوژدەکاندا لە تاریکایی شەودا ئەوانە بێبەش دەکات
لەو خەوێ خۆش و بە لەزەتە ئی سەرەتای شەو، ئەمەش لە ترسی لە دەست چوونی
ئەوچەند چرکە ساتە بە نرخە ئی تەمەنیانە ئەکا لەکیسیان بچیت.

هەرکە هەولێ نووستن دەدەن و پال دەکەون ئەوا حەزو خولیا یان بۆمانەو
تەنیا بوون لە گەڵ خوادا ناھێلێت پال کەون و بخەون، ئەو تە خوا ئی گەرە وەسفیان
دەکات و دەفەر مۆیت: ﴿ تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴾^۱. واتە: ئەو ئیماندارە بەختەوەرانی ئیوانیان خۆش نیە لە گەڵ
پاکشان لە جیگەو نوینی گەرم و نەرما واتە: بە نوێز و خواپەرستی بە شێکی شەو
دەبەنە سەر، هەمیشە نزاو پارانەو دیان پوو بە پەرەردگارانیە لە خەشم و قین و
دۆزەخی دەترسن، ئاواتی پەرمانەندی بە هەشتیان هەوێ و لەو پزق و پۆزی توانایی و
زانایاری ئی پیمان بە خشیون دەبەخشن.

قورطبی دەلێت: ﴿ تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ﴾^۲، واتە: (بەرزدەبیتەو
لە جیگە ئی نوستنەکە ئی دیتە دەری و بە جێ ئی دەهێلێت). سەید قوطب (رەزاو
رەحمەتی خوا ئی ئی) دەلێت: واتە هەل دەستن بۆ نوێزی شەو کە سەرەتاکی
نوێزی خەوتنەو کۆتاییشی نوێزی وەترە، ئینجا شەو بە ئاگادینەو بۆ نوێز،
دوئاو پارانەو، بە لام قورئانی پیروژ ئەم هەستانەو ئی بە جۆریکی تر دەردەبڕیت:
﴿ تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ﴾^۳، دیمەنی جیگە ئی پالکەوتن لە شەودا بە جۆری
وینا دەکات کە داوا لە لاکە لە کەو تە نیشەکان دەکات بۆ پالکەوتن و پشودان و
چێزی خەوتن، بە لام ئەم لاکە لە کەو هێچ وەلام نادەنەو و توانایەکی زۆر
بە کار دەهێنن بۆ بەر بەرەکانی حەزو داوای پالکەوتن چونکە کاری پێویستتری هەو

۱- السجدة: ۱۶.

۲- السجدة: ۱۶.

۳- السجدة: ۱۶.

له پالگه وتن و خه وتن له و جیگه خوش و نه رمه دا، نه وکاری به په روه ردگاری هیه، کاری به و هستان له به رده می دا هیه.^۱

(نبینو عه باس) ده لیت: هرکه سیک حه زده کات خوی گه وره و هستانی پوژی قیامه تی له سهر سووک بکات، باله تاریکایی شه ودا خوا بیبینی هستی سوژده بیات و بیر له قیامت بکاته وه، به هیواو ناواتی په حمه تی په روه ردگاری بیت.^۲

۷- خوژگه و ناواتیان ته نها به ده سته یانی په زامه ندی و پایه به رزییه لای خوا:

نه وان نه و نه ده (سوژده) زور ده به ن ویست و ناواتیشیان ته نها بوخودای په روه ردگاره و نایانه وی له به رده م خه لکی و بو به دیهنراوان نه و په رستش و به ندایه تی به بکه ن، نه وان دوی نه وه لایان گرنگ نیه که خه لکی لیان پازی بن یاناپازی، مادام به ره و پازی کردنی خوشه ویسته که یان ده پون که خوی په روه ردگاره، نه وان مه به ستیان له و په رستشه دلسوزانه یه ته نها په زامه ندی خوابه و، داوی به هه شت ده که ن و نه ووی له ناویدایه له پزقی مه لپژاوو به هره و به خششه کانی خوا، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾^۳. و اته: موحه مه د ﷺ په وانه کراوی خوابه، نه وانه ش که له خزمه تیدان و شوینی که وتوون توندوتیژن به رامبه ر بیباوه پان و به به زهیی و میهره بانن له نیوان خویاندا، ده یان بنیت سه رگرمی نویژو خوابه رستین. کړنوش و سوژده ده به ن، هه رده م ناواتیان به ده سته یانی په زامه ندی و پایه به رزییه له لای خوا)^۴. (الحافظ بن کثیر) ده لیت: ﴿تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾^۵ و هسفیان ده کات به زوری کرده ووی

۱- الظلال ۲۸۱۲/۵.

۲- تفسیر القرطبی: ۵۶۸۳/۸.

۳- الفتح: ۹.

۴- ته فسرری ناسان.

۵- الفتح: ۲۹.

چاك و نوپژى زور كه شه ویش چاكترین كرده وه یه و، وه سفیان دهكات به دلسؤزی
 تیایدا بؤخوی (عزوجل) و به هیوا بونی نه جرو پاداشتی خوا كه به هشتی هه مه لایه ن و
 پازاوه یه به هه موو پزق و به هره و به خششه كانیه وه، نه وان مه به سستی هه ره گه و ره یان
 ره زامه ندی خوی گه و ره یه هه ره كو (جل و علا) ده فهرمویت (ورضوان من الله
 اكبر)¹.

۸- پشت به ستن به خوا:

نه و پشت به ستن و خودانه ده ست خویه جورئکی تاییه ته و، جیا به له و پشت
 پی به ستنه ی بؤ رۆزی و پیدایستی به کانی دنیایی مرفۆن، به لكو نه م جۆره پشت
 به ستنه به خوی گه و ره له کاروباری بانگخوازیدایه، له بوارى گه یاندنی نه و نه مانه ته ی
 كه زه وی و ئاسمانه كان و چیاكان له ناستی دا بیتوانا بون، نه م جۆره ته وه ككوله
 متمانه و باوه پى ته واوه به خوا كاتى خه لکی ناهق و نادروست پیلان بؤ خاوه ن
 هه ق و راستی به كان پێك ده خه ن تانه هیلن ده عوه و بانگه وازی بگه یه نن، نه وه
 باوه پیتبون و خودانه ده ست نه و كه سه یه كه به هیزترو به تواناتره و چاره نووسی
 هه موو كه سی به ده سته، به هه رشتیك بلی ببه ده بیت، به ده سه لات و خاوه ن مو لك و
 سامانه و ده یداته هه كه سیك خوی حه زیكات و، هه كه سیش خوی بیه ویت لئی
 ده گریته وه، نه و بئى توانا و ناكارا نیه له هه رشتی كه له زه وی و ئاسمانه كاندا هه یه و،
 بانگخوازه كانی ده بینیت كه به ره ولای دینه وه و لئی نزیک ده بنه وه و له سوژده كانیا ندا
 داواده كن سه ریان بخات و پشتیوانیان بیت له گه یاندنی نه و په یام و سپارده یه.

خوی گه و ره كه پیغه مبه ره كه ی ﷺ ده دوینیت ده فهرمویت:

﴿ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝ الَّذِي يَرْفَعُ دَرَجَاتٍ لِّمَن يَشَاءُ ۝ وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّجْدِينَ ۝ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ ۱۶ ۝ ۱۷ ۝ ۱۸ ۝ ۱۹ ۝ ۲۰ ۝ ۲۱ ۝ ۲۲ ۝ ۲۳ ۝ ۲۴ ۝ ۲۵ ۝ ۲۶ ۝ ۲۷ ۝ ۲۸ ۝ ۲۹ ۝ ۳۰ ۝ ۳۱ ۝ ۳۲ ۝ ۳۳ ۝ ۳۴ ۝ ۳۵ ۝ ۳۶ ۝ ۳۷ ۝ ۳۸ ۝ ۳۹ ۝ ۴۰ ۝ ۴۱ ۝ ۴۲ ۝ ۴۳ ۝ ۴۴ ۝ ۴۵ ۝ ۴۶ ۝ ۴۷ ۝ ۴۸ ۝ ۴۹ ۝ ۵۰ ۝ ۵۱ ۝ ۵۲ ۝ ۵۳ ۝ ۵۴ ۝ ۵۵ ۝ ۵۶ ۝ ۵۷ ۝ ۵۸ ۝ ۵۹ ۝ ۶۰ ۝ ۶۱ ۝ ۶۲ ۝ ۶۳ ۝ ۶۴ ۝ ۶۵ ۝ ۶۶ ۝ ۶۷ ۝ ۶۸ ۝ ۶۹ ۝ ۷۰ ۝ ۷۱ ۝ ۷۲ ۝ ۷۳ ۝ ۷۴ ۝ ۷۵ ۝ ۷۶ ۝ ۷۷ ۝ ۷۸ ۝ ۷۹ ۝ ۸۰ ۝ ۸۱ ۝ ۸۲ ۝ ۸۳ ۝ ۸۴ ۝ ۸۵ ۝ ۸۶ ۝ ۸۷ ۝ ۸۸ ۝ ۸۹ ۝ ۹۰ ۝ ۹۱ ۝ ۹۲ ۝ ۹۳ ۝ ۹۴ ۝ ۹۵ ۝ ۹۶ ۝ ۹۷ ۝ ۹۸ ۝ ۹۹ ۝ ۱۰۰ ۝ ۱۰۱ ۝ ۱۰۲ ۝ ۱۰۳ ۝ ۱۰۴ ۝ ۱۰۵ ۝ ۱۰۶ ۝ ۱۰۷ ۝ ۱۰۸ ۝ ۱۰۹ ۝ ۱۱۰ ۝ ۱۱۱ ۝ ۱۱۲ ۝ ۱۱۳ ۝ ۱۱۴ ۝ ۱۱۵ ۝ ۱۱۶ ۝ ۱۱۷ ۝ ۱۱۸ ۝ ۱۱۹ ۝ ۱۲۰ ۝ ۱۲۱ ۝ ۱۲۲ ۝ ۱۲۳ ۝ ۱۲۴ ۝ ۱۲۵ ۝ ۱۲۶ ۝ ۱۲۷ ۝ ۱۲۸ ۝ ۱۲۹ ۝ ۱۳۰ ۝ ۱۳۱ ۝ ۱۳۲ ۝ ۱۳۳ ۝ ۱۳۴ ۝ ۱۳۵ ۝ ۱۳۶ ۝ ۱۳۷ ۝ ۱۳۸ ۝ ۱۳۹ ۝ ۱۴۰ ۝ ۱۴۱ ۝ ۱۴۲ ۝ ۱۴۳ ۝ ۱۴۴ ۝ ۱۴۵ ۝ ۱۴۶ ۝ ۱۴۷ ۝ ۱۴۸ ۝ ۱۴۹ ۝ ۱۵۰ ۝ ۱۵۱ ۝ ۱۵۲ ۝ ۱۵۳ ۝ ۱۵۴ ۝ ۱۵۵ ۝ ۱۵۶ ۝ ۱۵۷ ۝ ۱۵۸ ۝ ۱۵۹ ۝ ۱۶۰ ۝ ۱۶۱ ۝ ۱۶۲ ۝ ۱۶۳ ۝ ۱۶۴ ۝ ۱۶۵ ۝ ۱۶۶ ۝ ۱۶۷ ۝ ۱۶۸ ۝ ۱۶۹ ۝ ۱۷۰ ۝ ۱۷۱ ۝ ۱۷۲ ۝ ۱۷۳ ۝ ۱۷۴ ۝ ۱۷۵ ۝ ۱۷۶ ۝ ۱۷۷ ۝ ۱۷۸ ۝ ۱۷۹ ۝ ۱۸۰ ۝ ۱۸۱ ۝ ۱۸۲ ۝ ۱۸۳ ۝ ۱۸۴ ۝ ۱۸۵ ۝ ۱۸۶ ۝ ۱۸۷ ۝ ۱۸۸ ۝ ۱۸۹ ۝ ۱۹۰ ۝ ۱۹۱ ۝ ۱۹۲ ۝ ۱۹۳ ۝ ۱۹۴ ۝ ۱۹۵ ۝ ۱۹۶ ۝ ۱۹۷ ۝ ۱۹۸ ۝ ۱۹۹ ۝ ۲۰۰ ۝ ۲۰۱ ۝ ۲۰۲ ۝ ۲۰۳ ۝ ۲۰۴ ۝ ۲۰۵ ۝ ۲۰۶ ۝ ۲۰۷ ۝ ۲۰۸ ۝ ۲۰۹ ۝ ۲۱۰ ۝ ۲۱۱ ۝ ۲۱۲ ۝ ۲۱۳ ۝ ۲۱۴ ۝ ۲۱۵ ۝ ۲۱۶ ۝ ۲۱۷ ۝ ۲۱۸ ۝ ۲۱۹ ۝ ۲۲۰ ۝ ۲۲۱ ۝ ۲۲۲ ۝ ۲۲۳ ۝ ۲۲۴ ۝ ۲۲۵ ۝ ۲۲۶ ۝ ۲۲۷ ۝ ۲۲۸ ۝ ۲۲۹ ۝ ۲۳۰ ۝ ۲۳۱ ۝ ۲۳۲ ۝ ۲۳۳ ۝ ۲۳۴ ۝ ۲۳۵ ۝ ۲۳۶ ۝ ۲۳۷ ۝ ۲۳۸ ۝ ۲۳۹ ۝ ۲۴۰ ۝ ۲۴۱ ۝ ۲۴۲ ۝ ۲۴۳ ۝ ۲۴۴ ۝ ۲۴۵ ۝ ۲۴۶ ۝ ۲۴۷ ۝ ۲۴۸ ۝ ۲۴۹ ۝ ۲۵۰ ۝ ۲۵۱ ۝ ۲۵۲ ۝ ۲۵۳ ۝ ۲۵۴ ۝ ۲۵۵ ۝ ۲۵۶ ۝ ۲۵۷ ۝ ۲۵۸ ۝ ۲۵۹ ۝ ۲۶۰ ۝ ۲۶۱ ۝ ۲۶۲ ۝ ۲۶۳ ۝ ۲۶۴ ۝ ۲۶۵ ۝ ۲۶۶ ۝ ۲۶۷ ۝ ۲۶۸ ۝ ۲۶۹ ۝ ۲۷۰ ۝ ۲۷۱ ۝ ۲۷۲ ۝ ۲۷۳ ۝ ۲۷۴ ۝ ۲۷۵ ۝ ۲۷۶ ۝ ۲۷۷ ۝ ۲۷۸ ۝ ۲۷۹ ۝ ۲۸۰ ۝ ۲۸۱ ۝ ۲۸۲ ۝ ۲۸۳ ۝ ۲۸۴ ۝ ۲۸۵ ۝ ۲۸۶ ۝ ۲۸۷ ۝ ۲۸۸ ۝ ۲۸۹ ۝ ۲۹۰ ۝ ۲۹۱ ۝ ۲۹۲ ۝ ۲۹۳ ۝ ۲۹۴ ۝ ۲۹۵ ۝ ۲۹۶ ۝ ۲۹۷ ۝ ۲۹۸ ۝ ۲۹۹ ۝ ۳۰۰ ۝ ۳۰۱ ۝ ۳۰۲ ۝ ۳۰۳ ۝ ۳۰۴ ۝ ۳۰۵ ۝ ۳۰۶ ۝ ۳۰۷ ۝ ۳۰۸ ۝ ۳۰۹ ۝ ۳۱۰ ۝ ۳۱۱ ۝ ۳۱۲ ۝ ۳۱۳ ۝ ۳۱۴ ۝ ۳۱۵ ۝ ۳۱۶ ۝ ۳۱۷ ۝ ۳۱۸ ۝ ۳۱۹ ۝ ۳۲۰ ۝ ۳۲۱ ۝ ۳۲۲ ۝ ۳۲۳ ۝ ۳۲۴ ۝ ۳۲۵ ۝ ۳۲۶ ۝ ۳۲۷ ۝ ۳۲۸ ۝ ۳۲۹ ۝ ۳۳۰ ۝ ۳۳۱ ۝ ۳۳۲ ۝ ۳۳۳ ۝ ۳۳۴ ۝ ۳۳۵ ۝ ۳۳۶ ۝ ۳۳۷ ۝ ۳۳۸ ۝ ۳۳۹ ۝ ۳۴۰ ۝ ۳۴۱ ۝ ۳۴۲ ۝ ۳۴۳ ۝ ۳۴۴ ۝ ۳۴۵ ۝ ۳۴۶ ۝ ۳۴۷ ۝ ۳۴۸ ۝ ۳۴۹ ۝ ۳۵۰ ۝ ۳۵۱ ۝ ۳۵۲ ۝ ۳۵۳ ۝ ۳۵۴ ۝ ۳۵۵ ۝ ۳۵۶ ۝ ۳۵۷ ۝ ۳۵۸ ۝ ۳۵۹ ۝ ۳۶۰ ۝ ۳۶۱ ۝ ۳۶۲ ۝ ۳۶۳ ۝ ۳۶۴ ۝ ۳۶۵ ۝ ۳۶۶ ۝ ۳۶۷ ۝ ۳۶۸ ۝ ۳۶۹ ۝ ۳۷۰ ۝ ۳۷۱ ۝ ۳۷۲ ۝ ۳۷۳ ۝ ۳۷۴ ۝ ۳۷۵ ۝ ۳۷۶ ۝ ۳۷۷ ۝ ۳۷۸ ۝ ۳۷۹ ۝ ۳۸۰ ۝ ۳۸۱ ۝ ۳۸۲ ۝ ۳۸۳ ۝ ۳۸۴ ۝ ۳۸۵ ۝ ۳۸۶ ۝ ۳۸۷ ۝ ۳۸۸ ۝ ۳۸۹ ۝ ۳۹۰ ۝ ۳۹۱ ۝ ۳۹۲ ۝ ۳۹۳ ۝ ۳۹۴ ۝ ۳۹۵ ۝ ۳۹۶ ۝ ۳۹۷ ۝ ۳۹۸ ۝ ۳۹۹ ۝ ۴۰۰ ۝ ۴۰۱ ۝ ۴۰۲ ۝ ۴۰۳ ۝ ۴۰۴ ۝ ۴۰۵ ۝ ۴۰۶ ۝ ۴۰۷ ۝ ۴۰۸ ۝ ۴۰۹ ۝ ۴۱۰ ۝ ۴۱۱ ۝ ۴۱۲ ۝ ۴۱۳ ۝ ۴۱۴ ۝ ۴۱۵ ۝ ۴۱۶ ۝ ۴۱۷ ۝ ۴۱۸ ۝ ۴۱۹ ۝ ۴۲۰ ۝ ۴۲۱ ۝ ۴۲۲ ۝ ۴۲۳ ۝ ۴۲۴ ۝ ۴۲۵ ۝ ۴۲۶ ۝ ۴۲۷ ۝ ۴۲۸ ۝ ۴۲۹ ۝ ۴۳۰ ۝ ۴۳۱ ۝ ۴۳۲ ۝ ۴۳۳ ۝ ۴۳۴ ۝ ۴۳۵ ۝ ۴۳۶ ۝ ۴۳۷ ۝ ۴۳۸ ۝ ۴۳۹ ۝ ۴۴۰ ۝ ۴۴۱ ۝ ۴۴۲ ۝ ۴۴۳ ۝ ۴۴۴ ۝ ۴۴۵ ۝ ۴۴۶ ۝ ۴۴۷ ۝ ۴۴۸ ۝ ۴۴۹ ۝ ۴۵۰ ۝ ۴۵۱ ۝ ۴۵۲ ۝ ۴۵۳ ۝ ۴۵۴ ۝ ۴۵۵ ۝ ۴۵۶ ۝ ۴۵۷ ۝ ۴۵۸ ۝ ۴۵۹ ۝ ۴۶۰ ۝ ۴۶۱ ۝ ۴۶۲ ۝ ۴۶۳ ۝ ۴۶۴ ۝ ۴۶۵ ۝ ۴۶۶ ۝ ۴۶۷ ۝ ۴۶۸ ۝ ۴۶۹ ۝ ۴۷۰ ۝ ۴۷۱ ۝ ۴۷۲ ۝ ۴۷۳ ۝ ۴۷۴ ۝ ۴۷۵ ۝ ۴۷۶ ۝ ۴۷۷ ۝ ۴۷۸ ۝ ۴۷۹ ۝ ۴۸۰ ۝ ۴۸۱ ۝ ۴۸۲ ۝ ۴۸۳ ۝ ۴۸۴ ۝ ۴۸۵ ۝ ۴۸۶ ۝ ۴۸۷ ۝ ۴۸۸ ۝ ۴۸۹ ۝ ۴۹۰ ۝ ۴۹۱ ۝ ۴۹۲ ۝ ۴۹۳ ۝ ۴۹۴ ۝ ۴۹۵ ۝ ۴۹۶ ۝ ۴۹۷ ۝ ۴۹۸ ۝ ۴۹۹ ۝ ۵۰۰ ۝ ۵۰۱ ۝ ۵۰۲ ۝ ۵۰۳ ۝ ۵۰۴ ۝ ۵۰۵ ۝ ۵۰۶ ۝ ۵۰۷ ۝ ۵۰۸ ۝ ۵۰۹ ۝ ۵۱۰ ۝ ۵۱۱ ۝ ۵۱۲ ۝ ۵۱۳ ۝ ۵۱۴ ۝ ۵۱۵ ۝ ۵۱۶ ۝ ۵۱۷ ۝ ۵۱۸ ۝ ۵۱۹ ۝ ۵۲۰ ۝ ۵۲۱ ۝ ۵۲۲ ۝ ۵۲۳ ۝ ۵۲۴ ۝ ۵۲۵ ۝ ۵۲۶ ۝ ۵۲۷ ۝ ۵۲۸ ۝ ۵۲۹ ۝ ۵۳۰ ۝ ۵۳۱ ۝ ۵۳۲ ۝ ۵۳۳ ۝ ۵۳۴ ۝ ۵۳۵ ۝ ۵۳۶ ۝ ۵۳۷ ۝ ۵۳۸ ۝ ۵۳۹ ۝ ۵۴۰ ۝ ۵۴۱ ۝ ۵۴۲ ۝ ۵۴۳ ۝ ۵۴۴ ۝ ۵۴۵ ۝ ۵۴۶ ۝ ۵۴۷ ۝ ۵۴۸ ۝ ۵۴۹ ۝ ۵۵۰ ۝ ۵۵۱ ۝ ۵۵۲ ۝ ۵۵۳ ۝ ۵۵۴ ۝ ۵۵۵ ۝ ۵۵۶ ۝ ۵۵۷ ۝ ۵۵۸ ۝ ۵۵۹ ۝ ۵۶۰ ۝ ۵۶۱ ۝ ۵۶۲ ۝ ۵۶۳ ۝ ۵۶۴ ۝ ۵۶۵ ۝ ۵۶۶ ۝ ۵۶۷ ۝ ۵۶۸ ۝ ۵۶۹ ۝ ۵۷۰ ۝ ۵۷۱ ۝ ۵۷۲ ۝ ۵۷۳ ۝ ۵۷۴ ۝ ۵۷۵ ۝ ۵۷۶ ۝ ۵۷۷ ۝ ۵۷۸ ۝ ۵۷۹ ۝ ۵۸۰ ۝ ۵۸۱ ۝ ۵۸۲ ۝ ۵۸۳ ۝ ۵۸۴ ۝ ۵۸۵ ۝ ۵۸۶ ۝ ۵۸۷ ۝ ۵۸۸ ۝ ۵۸۹ ۝ ۵۹۰ ۝ ۵۹۱ ۝ ۵۹۲ ۝ ۵۹۳ ۝ ۵۹۴ ۝ ۵۹۵ ۝ ۵۹۶ ۝ ۵۹۷ ۝ ۵۹۸ ۝ ۵۹۹ ۝ ۶۰۰ ۝ ۶۰۱ ۝ ۶۰۲ ۝ ۶۰۳ ۝ ۶۰۴ ۝ ۶۰۵ ۝ ۶۰۶ ۝ ۶۰۷ ۝ ۶۰۸ ۝ ۶۰۹ ۝ ۶۱۰ ۝ ۶۱۱ ۝ ۶۱۲ ۝ ۶۱۳ ۝ ۶۱۴ ۝ ۶۱۵ ۝ ۶۱۶ ۝ ۶۱۷ ۝ ۶۱۸ ۝ ۶۱۹ ۝ ۶۲۰ ۝ ۶۲۱ ۝ ۶۲۲ ۝ ۶۲۳ ۝ ۶۲۴ ۝ ۶۲۵ ۝ ۶۲۶ ۝ ۶۲۷ ۝ ۶۲۸ ۝ ۶۲۹ ۝ ۶۳۰ ۝ ۶۳۱ ۝ ۶۳۲ ۝ ۶۳۳ ۝ ۶۳۴ ۝ ۶۳۵ ۝ ۶۳۶ ۝ ۶۳۷ ۝ ۶۳۸ ۝ ۶۳۹ ۝ ۶۴۰ ۝ ۶۴۱ ۝ ۶۴۲ ۝ ۶۴۳ ۝ ۶۴۴ ۝ ۶۴۵ ۝ ۶۴۶ ۝ ۶۴۷ ۝ ۶۴۸ ۝ ۶۴۹ ۝ ۶۵۰ ۝ ۶۵۱ ۝ ۶۵۲ ۝ ۶۵۳ ۝ ۶۵۴ ۝ ۶۵۵ ۝ ۶۵۶ ۝ ۶۵۷ ۝ ۶۵۸ ۝ ۶۵۹ ۝ ۶۶۰ ۝ ۶۶۱ ۝ ۶۶۲ ۝ ۶۶۳ ۝ ۶۶۴ ۝ ۶۶۵ ۝ ۶۶۶ ۝ ۶۶۷ ۝ ۶۶۸ ۝ ۶۶۹ ۝ ۶۷۰ ۝ ۶۷۱ ۝ ۶۷۲ ۝ ۶۷۳ ۝ ۶۷۴ ۝ ۶۷۵ ۝ ۶۷۶ ۝ ۶۷۷ ۝ ۶۷۸ ۝ ۶۷۹ ۝ ۶۸۰ ۝ ۶۸۱ ۝ ۶۸۲ ۝ ۶۸۳ ۝ ۶۸۴ ۝ ۶۸۵ ۝ ۶۸۶ ۝ ۶۸۷ ۝ ۶۸۸ ۝ ۶۸۹ ۝ ۶۹۰ ۝ ۶۹۱ ۝ ۶۹۲ ۝ ۶۹۳ ۝ ۶۹۴ ۝ ۶۹۵ ۝ ۶۹۶ ۝ ۶۹۷ ۝ ۶۹۸ ۝ ۶۹۹ ۝ ۷۰۰ ۝ ۷۰۱ ۝ ۷۰۲ ۝ ۷۰۳ ۝ ۷۰۴ ۝ ۷۰۵ ۝ ۷۰۶ ۝ ۷۰۷ ۝ ۷۰۸ ۝ ۷۰۹ ۝ ۷۱۰ ۝ ۷۱۱ ۝ ۷۱۲ ۝ ۷۱۳ ۝ ۷۱۴ ۝ ۷۱۵ ۝ ۷۱۶ ۝ ۷۱۷ ۝ ۷۱۸ ۝ ۷۱۹ ۝ ۷۲۰ ۝ ۷۲۱ ۝ ۷۲۲ ۝ ۷۲۳ ۝ ۷۲۴ ۝ ۷۲۵ ۝ ۷۲۶ ۝ ۷۲۷ ۝ ۷۲۸ ۝ ۷۲۹ ۝ ۷۳۰ ۝ ۷۳۱ ۝ ۷۳۲ ۝ ۷۳۳ ۝ ۷۳۴ ۝ ۷۳۵ ۝ ۷۳۶ ۝ ۷۳۷ ۝ ۷۳۸ ۝ ۷۳۹ ۝ ۷۴۰ ۝ ۷۴۱ ۝ ۷۴۲ ۝ ۷۴۳ ۝ ۷۴۴ ۝ ۷۴۵ ۝ ۷۴۶ ۝ ۷۴۷ ۝ ۷۴۸ ۝ ۷۴۹ ۝ ۷۵۰ ۝ ۷۵۱ ۝ ۷۵۲ ۝ ۷۵۳ ۝ ۷۵۴ ۝ ۷۵۵ ۝ ۷۵۶ ۝ ۷۵۷ ۝ ۷۵۸ ۝ ۷۵۹ ۝ ۷۶۰ ۝ ۷۶۱ ۝ ۷۶۲ ۝ ۷۶۳ ۝ ۷۶۴ ۝ ۷۶۵ ۝ ۷۶۶ ۝ ۷۶۷ ۝ ۷۶۸ ۝ ۷۶۹ ۝ ۷۷۰ ۝ ۷۷۱ ۝ ۷۷۲ ۝ ۷۷۳ ۝ ۷۷۴ ۝ ۷۷۵ ۝ ۷۷۶ ۝ ۷۷۷ ۝ ۷۷۸ ۝ ۷۷۹ ۝ ۷۸۰ ۝ ۷۸۱ ۝ ۷۸۲ ۝ ۷۸۳ ۝ ۷۸۴ ۝ ۷۸۵ ۝ ۷۸۶ ۝ ۷۸۷ ۝ ۷۸۸ ۝ ۷۸۹ ۝ ۷۹۰ ۝ ۷۹۱ ۝ ۷۹۲ ۝ ۷۹۳ ۝ ۷۹۴ ۝ ۷۹۵ ۝ ۷۹۶ ۝ ۷۹۷ ۝ ۷۹۸ ۝ ۷۹۹ ۝ ۸۰۰ ۝ ۸۰۱ ۝ ۸۰۲ ۝ ۸۰۳ ۝ ۸۰۴ ۝ ۸۰۵ ۝ ۸۰۶ ۝ ۸۰۷ ۝ ۸۰۸ ۝ ۸۰۹ ۝ ۸۱۰ ۝ ۸۱۱ ۝ ۸۱۲ ۝ ۸۱۳ ۝ ۸۱۴ ۝ ۸۱۵ ۝ ۸۱۶ ۝ ۸۱۷ ۝ ۸۱۸ ۝ ۸۱۹ ۝ ۸۲۰ ۝ ۸۲۱ ۝ ۸۲۲ ۝ ۸۲۳ ۝ ۸۲۴ ۝ ۸۲۵ ۝ ۸۲۶ ۝ ۸۲۷ ۝ ۸۲۸ ۝ ۸۲۹ ۝ ۸۳۰ ۝ ۸۳۱ ۝ ۸۳۲ ۝ ۸۳۳ ۝ ۸۳۴ ۝ ۸۳۵ ۝ ۸۳۶ ۝ ۸۳۷ ۝ ۸۳۸ ۝ ۸۳۹ ۝ ۸۴۰ ۝ ۸۴۱ ۝ ۸۴۲ ۝ ۸۴۳ ۝ ۸۴۴ ۝ ۸۴۵ ۝ ۸۴۶ ۝ ۸۴۷ ۝ ۸۴۸ ۝ ۸۴۹ ۝ ۸۵۰ ۝ ۸۵۱ ۝ ۸۵۲ ۝ ۸۵۳ ۝ ۸۵۴ ۝ ۸۵۵ ۝ ۸۵۶ ۝ ۸۵۷ ۝ ۸۵۸ ۝ ۸۵۹ ۝ ۸۶۰ ۝ ۸۶۱ ۝ ۸۶۲ ۝ ۸۶۳ ۝ ۸۶۴ ۝ ۸۶۵ ۝ ۸۶۶ ۝ ۸۶۷ ۝ ۸۶۸ ۝ ۸۶۹ ۝ ۸۷۰ ۝ ۸۷۱ ۝ ۸۷۲ ۝ ۸۷۳ ۝ ۸۷۴ ۝ ۸۷۵ ۝ ۸۷۶ ۝ ۸۷۷ ۝ ۸۷۸ ۝ ۸۷۹ ۝ ۸۸۰ ۝ ۸۸۱ ۝ ۸۸۲ ۝ ۸۸۳ ۝ ۸۸۴ ۝ ۸۸۵ ۝ ۸۸۶ ۝ ۸۸۷ ۝ ۸۸۸ ۝ ۸۸۹ ۝ ۸۹۰ ۝ ۸۹۱ ۝ ۸۹۲ ۝ ۸۹۳ ۝ ۸۹۴ ۝ ۸۹۵ ۝ ۸۹۶ ۝ ۸۹۷ ۝ ۸۹۸ ۝ ۸۹۹ ۝ ۹۰۰ ۝ ۹۰۱ ۝ ۹۰۲ ۝ ۹۰۳ ۝ ۹۰۴ ۝ ۹۰۵ ۝ ۹۰۶ ۝ ۹۰۷ ۝ ۹۰۸ ۝ ۹۰۹ ۝ ۹۱۰ ۝ ۹۱۱ ۝ ۹۱۲ ۝ ۹۱۳ ۝ ۹۱۴ ۝ ۹۱۵ ۝ ۹۱۶ ۝ ۹۱۷ ۝ ۹۱۸ ۝ ۹۱۹ ۝ ۹۲۰ ۝ ۹۲۱ ۝ ۹۲۲ ۝ ۹۲۳ ۝ ۹۲۴ ۝ ۹۲۵ ۝ ۹۲۶ ۝ ۹۲۷ ۝ ۹۲۸ ۝ ۹۲۹ ۝ ۹۳۰ ۝ ۹۳۱ ۝ ۹۳۲ ۝ ۹۳۳ ۝ ۹۳۴ ۝ ۹۳۵ ۝ ۹۳۶ ۝ ۹۳۷ ۝ ۹۳۸ ۝ ۹۳۹ ۝ ۹۴۰ ۝ ۹۴۱ ۝ ۹۴۲ ۝ ۹۴۳ ۝ ۹۴۴ ۝ ۹۴۵ ۝ ۹۴۶ ۝ ۹۴۷ ۝ ۹۴۸ ۝ ۹۴۹ ۝ ۹۵۰ ۝ ۹۵۱ ۝ ۹۵۲ ۝ ۹۵۳ ۝ ۹۵۴ ۝ ۹۵۵ ۝ ۹۵۶ ۝ ۹۵۷ ۝ ۹۵۸ ۝ ۹۵۹ ۝ ۹۶۰ ۝ ۹۶۱ ۝ ۹۶۲ ۝ ۹۶۳ ۝ ۹۶۴ ۝ ۹۶۵ ۝ ۹۶۶ ۝ ۹۶۷ ۝ ۹۶۸ ۝ ۹۶۹ ۝ ۹۷۰ ۝ ۹۷۱ ۝ ۹۷۲ ۝ ۹۷۳ ۝ ۹۷۴ ۝ ۹۷۵ ۝ ۹۷۶ ۝ ۹۷۷ ۝ ۹۷۸ ۝ ۹۷۹ ۝ ۹۸۰ ۝ ۹۸۱ ۝ ۹۸۲ ۝ ۹۸۳ ۝ ۹۸۴ ۝ ۹۸۵ ۝ ۹۸۶ ۝ ۹۸۷ ۝ ۹۸۸ ۝ ۹۸۹ ۝ ۹۹۰ ۝ ۹۹۱ ۝ ۹۹۲ ۝ ۹۹۳ ۝ ۹۹۴ ۝ ۹۹۵ ۝ ۹۹۶ ۝ ۹۹۷ ۝ ۹۹۸ ۝ ۹۹۹ ۝ ۱۰۰۰ ۝ ۱۰۰۱ ۝ ۱۰۰۲ ۝ ۱۰۰۳ ۝ ۱۰۰۴ ۝ ۱۰۰۵ ۝ ۱۰۰۶ ۝ ۱۰۰۷ ۝ ۱۰۰۸ ۝ ۱۰۰۹ ۝ ۱۰۱۰ ۝ ۱۰۱۱ ۝ ۱۰۱۲ ۝ ۱۰۱۳ ۝ ۱۰۱۴ ۝ ۱۰۱۵ ۝ ۱۰۱۶ ۝ ۱۰۱۷ ۝ ۱۰۱۸ ۝ ۱۰۱۹ ۝ ۱۰۲۰ ۝ ۱۰۲۱ ۝ ۱۰۲۲ ۝ ۱۰۲۳ ۝ ۱۰۲۴ ۝ ۱۰۲۵ ۝ ۱۰۲۶ ۝ ۱۰۲۷ ۝ ۱۰۲۸ ۝ ۱۰۲۹ ۝ ۱۰۳۰ ۝ ۱۰۳۱ ۝ ۱۰۳۲ ۝ ۱۰۳۳ ۝ ۱۰۳۴ ۝ ۱۰۳۵ ۝ ۱۰۳۶ ۝ ۱۰۳۷ ۝ ۱۰۳۸ ۝ ۱۰۳۹ ۝ ۱۰۴۰ ۝ ۱۰۴۱ ۝ ۱۰۴۲ ۝ ۱۰۴۳ ۝ ۱۰۴۴ ۝ ۱۰۴۵ ۝ ۱۰۴۶ ۝ ۱۰۴۷ ۝ ۱۰۴۸ ۝ ۱۰۴۹ ۝ ۱۰۵۰ ۝ ۱۰۵۱ ۝ ۱۰۵۲ ۝ ۱۰۵۳ ۝ ۱۰۵۴ ۝ ۱۰۵۵ ۝ ۱۰۵۶ ۝ ۱۰۵۷ ۝ ۱۰۵۸ ۝ ۱۰۵۹ ۝ ۱۰۶۰ ۝ ۱۰۶۱ ۝ ۱۰۶۲ ۝ ۱۰۶۳ ۝ ۱۰۶۴ ۝ ۱۰۶۵ ۝ ۱۰۶۶ ۝ ۱۰۶۷ ۝ ۱۰۶۸ ۝ ۱۰۶۹ ۝ ۱۰۷۰ ۝ ۱۰۷۱ ۝ ۱۰۷۲ ۝ ۱۰۷۳ ۝ ۱۰۷۴ ۝ ۱۰۷۵ ۝ ۱۰۷۶ ۝ ۱۰۷۷ ۝ ۱۰۷۸ ۝ ۱۰۷۹ ۝ ۱۰۸۰ ۝ ۱۰۸۱ ۝ ۱۰۸۲ ۝ ۱۰۸۳ ۝ ۱۰۸۴ ۝ ۱۰۸۵ ۝ ۱۰۸۶ ۝ ۱۰۸۷ ۝ ۱۰۸۸ ۝ ۱۰۸۹ ۝ ۱۰۹۰ ۝ ۱۰۹۱ ۝ ۱۰۹۲ ۝ ۱۰۹۳ ۝ ۱۰۹۴ ۝ ۱۰۹۵ ۝ ۱۰۹۶ ۝ ۱۰۹۷ ۝ ۱۰۹۸ ۝ ۱۰۹۹ ۝ ۱۱۰۰ ۝ ۱۱۰۱ ۝ ۱۱۰۲ ۝ ۱۱۰۳ ۝ ۱۱۰۴ ۝ ۱۱۰۵ ۝ ۱۱۰۶ ۝ ۱۱۰۷ ۝ ۱۱۰۸ ۝ ۱۱۰۹ ۝ ۱۱۱۰ ۝ ۱۱۱۱ ۝ ۱۱۱۲ ۝ ۱۱۱۳ ۝ ۱۱۱۴ ۝ ۱۱۱۵ ۝ ۱۱۱۶ ۝ ۱۱۱۷ ۝ ۱۱۱۸ ۝ ۱۱۱۹ ۝ ۱۱۲۰ ۝ ۱۱۲۱ ۝ ۱۱۲۲ ۝ ۱۱۲۳ ۝ ۱۱۲۴ ۝ ۱۱۲۵ ۝ ۱۱۲۶ ۝ ۱۱۲۷ ۝ ۱۱۲۸ ۝ ۱۱۲۹ ۝ ۱۱۳۰ ۝ ۱۱۳۱ ۝ ۱۱۳۲ ۝ ۱۱۳۳ ۝ ۱۱۳۴ ۝ ۱۱۳۵ ۝ ۱۱۳۶ ۝ ۱۱۳۷ ۝ ۱۱۳۸ ۝ ۱۱۳۹ ۝ ۱۱۴۰ ۝ ۱۱۴۱ ۝ ۱۱۴۲ ۝ ۱۱۴۳ ۝ ۱۱۴۴ ۝ ۱۱۴۵ ۝ ۱۱۴۶

(سەید قوطب) لە (في الظلال) دا دەلالت: وازيان لیبینە و خۆیان و کردە و هەکانیان و مەچۆ ژیریاری کردە و هەکانیان و نکۆلیان لێ بکە، پوو لە پەرە و ڕەگارت بکە و بەرە و لای وەرە و پشنتی پێ ببەستەو. داوای کۆمەکی و پشتیوانی بۆ هەموو کاروبارە کانت لەویکە. خۆای گەرە وەسفی خۆی بە دوو سیفەتی دووبارە بپووە و دەکات لە و سورەتەدا: (العزة والرحمة: خۆای گەرە خاوەن دەسەلات و بالادەست و بەسۆزو میهرەبانە). ئینجا پێغەمبەر ﷺ لە دڵ وە هەست بە نزیک بوونە وەرە و هۆگری دەکات و هەست دەکات پەرە و ڕەگاری دەیبینێت لە هەستانە وە ی بۆ نوێژ بەتەنها و دەیبینێت لە پیزی کۆمەلە سۆژدە بەرەکان. لەتەنیایدا دەیبینێت و لەپیزەکانی نوێژی جەماعەتدا دەیبینێت کە پەیمانان پێدەدات و پێکیان دەخات و پێشە وایەتیان دەکات و لەبەینیاندا دێت و دەچێت).

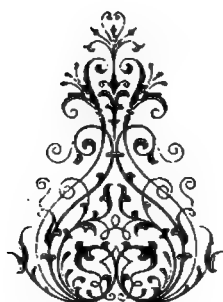
خوای گه وره وه سغی سیفاته به رزه کانی نه وانه ده کات که په یمانی له گله دا ده به ستن به فرو شتنی (سه رومالیان)، له وانه سیفه تی سوورده بردن وه کو له سوره تی (التوبة) دا ده فه رمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَرِّبُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِيَعْيِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ١١٠﴾ السَّيُّئَاتُ الْمَحْدُوثَاتُ الْمَحْدُوثَاتُ السَّيِّئَاتُ الرَّكَعَاتُ الْمَحْدُوثَاتُ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحِفْظُ

19V

لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١﴾. (واته: به پاستی خوا، گیان و مالی له ئیمانداران کړپوه به وهی که به هشت بڼه وانه و به شیان به پاستی په روه ردگاریکی به خشنده یه، هرڅوی به خشینه ری گیان و مال و سامانه، که چی ناوا مامه له دهکات له گه ل ئیماندارانداو نرخیکی نه بپاوه، نرخیکی زورگه وړه ی بڼه بپارداوه، کاتیک له پیناوی نه ودا ده بیه خشن) نه وانه ده جهنگن له پیناوی ئایینی خوادا دوزمنانی ئایینی خوا ده کوژن له گزپه پانی جهنگدا یان ده کوژین و شهید ده کړین، نه و پاداشت و به لینه به پاستی له سه رخوا دیه و باس کراوه له تهرات و ئینجیل و قورئاندا، جاکې هیه به قه دهر خوا به وه فاو به نه مک بیت بڼه جپه جیکردنی به لینه کانی، که واته زور دلخوش و کامه ران بن به ومامه له یه که نه نجامتانداوه به وفرۆشتن و کړپنه ی که له سه ری پیکه وتون بیگومان هر نه وه شه سه رفرازی و سه رکه وتنی نه بپاوه و بی سنوور.

(جا نه وانه ی نه ومامه له یه ده که ن پیشتر به م سیفته پیروزانه خویان پازاندو ته وه) ته و به کاران له هه له کانیان په شیمانن، خوا په رستن (له هه موو هه ل سوکه و تیاندا) سوپاسگوزارن (له سه ر هه موونانو ناعمه تیک) که پوکن له (سه رزه ویدا، نه ندیشه و بیرو هوش به کارده هینن بڼه بپیرکردنه وه، له بوونه وه رو ده ورو به ر)، سوژده به رو کړنوش به رو نو یژخوینن، فرمانده رن به هه موو چاکه په ک قه ده غی خراپه و هه موو نادرستی که ده که ن و پاریزه رن بڼه سنووره کانی خواو قه ده غه کراوه کانی، ئینجا مژده بده به ئیمانداران (نه وانه ی نه و سیفاتانه له خویاندا ده هیننه دی). خواو نه ته ویلی سوژده به ر، نه وان خواو نه ی په یمانیکن له گه ل خوادا به ستوویانه و سه رومالیان هه رزان فروش کړدووه له پینا و پازی کردنی خوشه ویسته که یان، نه وهش پاداشته که ی به هه شته، نه وان ته نها به سیفته ی سوژده بردن وازنا هینن که له میحرا به کانیاندا بمیننه وه دوور له کومه لگا و مه یدان چول که ن بڼه خه لکی ناله بارو خراپه کار تائه وهی ده یانه ویت له خراپه کاری و تاوان

له زه ويدا بېكهن، به لكو له گهڼه وده شدا فه رمانيان پېده كهن به چاكو قه ده غه يان ده كهن له خراپه و زانياريه كانيان پي ده گه يه نن، به لام خوځيان به سر به ننده كاني خوادا به رز ناكه نه وه و خو هه لئاكيشن به وېر واداري و زانست و زانياريه ي خوا پتي به خشيون، به لكو دراي نه وه ي لپرسينه وه يه كي وردی مه ترسي يه كاني نه فسي خوځيان ده كهن زياتر توبه ده كهن نه با به هوي نه ومه دح و ستايشه ي ده كړين تووشي له خوځپازي بوون و خو به رز كړدنه وه بوين به سر دروستكراواني خوادا. نه وان هه رگيز فه ضل و مېهره باني خوا له بېرناكهن كه نه و هيدايه تي داوون و نه ونيعمه ت و به هره و به خششانه ي خوايان له بېرناچي ته وه كه به سرياندا باراندوون، كه جوانترينيان نيعمه تي هيدايه ت و هم دو سوپاسگوزاري و نه ناي زوره له سري و نه و هه موو سه ركه وتن و نيعمه ت و به خششانه به هوي پشتيواني و كومه كي نه وده زانن و نايدنه پال هوو بونه وه به لكو ده يده نه پال هوو كاري نه و هوو بونه يه و به ديهينه ره كهي، نينجا به هوي نه و په وشت و په فتاره يان ده گه نه نرخ و به هاي نه و په يمان و به لينه كه نه و يش به هه شته.

کاریگه ریبیه کانی سوژده

گومانی تپدا نیه نزيك بونه وه له خوای گه وړه به هوی سوژده ی نورو دريژکړنه وه ی سوژده کانه وه، نزاو پارانه وه و گریان و کاریگه ریبی تیايداو به ترس و هیواو به پاک پاکرتن و سوپاسگوزاری خوای گه وړه له ناو سوژده کاندې په یوه نندی له گه ل خوادا به هیژتر ده کات، نه مه ش واده کات په ننگ دانه وه و کار دانه وه یه کی زورچاکی له سره د هروونی سوژده بهر ه بیټ و کاریگه ریبیت بۆتپروانینی له ژیان و هه لویستی له کاتی به لاو نه هامة تی په کاند او له سره هه لسوکه وت و په وشت و په فتاری. نه م کاریگه ریه ش که له نه نجامی نه و په یوه نندی په توندوتولای هیه تی به خوای خویه وه وای لیده کات که مرقی کی جیاوازیټ له باقی خه لکانی تر، ده بیټه مرقی ک وه ک قورن ان له ناو خه لکی دا ده جولیته وه و، وه کو مرقی ک که له قیامت هاتوته وه و باسی دیمه نه کانی بۆ خه لک ده کات، مرقی که وه ک ده سته و تیک وایه به جیمابی له نه وه کانی په کم بۆ نه وه ی له گه ل نه وانه دا بژی که له دوا ی نه وان دین نه وه ی نه و له وان جیا ده کاته وه نه و کاریگه ریبی شوینه واره یه که له نه نجامی سوژده کانی وه دروستبون که له گرنگترینان:

۱- نیشانه ی پاکي و چاکی له ناوچه وانیا ندا دهره وشیته وه:

خوای گه وړه له قورن انی پیروژدا ده فهرمویت: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾، واته: موحمه د ﷺ په وانه کراوی خوایه، نه وانه ش که له خزمه تیدان و شوینی که وتووون توندوتیژن به رامبه ر بیباوه پان و به به زه یی و

میهره بانن له نیتوان خۆیاندا، ده یانبینیت سەرگەرمی نوێژو خواپەرستین، کړنوش و سوژده ده بن، هەردەم ئاواتیان بە دەست هێنانی پەزامەندی و پایە بەرزیه له لای خوا، نیشانه ی چاک و پاکیان له ناوچه وانیاندا دیاریه و دەرەوشیتەوه له ئەنجامی سوژده بردن و خواپەرستیاندا.

أ- له ئیبنو عەباسه وه (پەزای خۆی لی بی) (سیمام فی وجههم) واتە: پێگە و پێنازی بۆ چوونی چاک و ئەوپە پێ چاکە خۆزی

ب- موحامیدو جگە لەویش دەلێن: واتە له خواترسان و خۆ بەکەم گرتن و پایە ندبوون و ملکه چی .

ج- (السعدی) دەلێت: نوێژ پوالتیان جوان و درەوشاوه دەکات.

د- هەندیکێ تر دەلێن: بە پاستی چاکە کاری پۆشناییه له دلداو درەوشانه وه و پوناکیه له پوالت و پوخسارداو فراوانییه بۆ پۆزی و خۆشه ویستی به لای خه لکی دا.

ه- ئەمیری باوه پداران (عوسمان- پەزای خۆی لی بی): دەلێت هەرکەس نەیتیه ک له دلی دا به ند بکات، خۆی گه وره له پوومه ت و دیمه نی و له به ره لابیونی زمانی دا ده ری ده خات.

لێره دا مه به ستی ئەوه یه هەرشتیک له ده رووندا شاراو هبیت له سه ر پوومه ته کان و پوالتا ده رده که ویت، بپوادر ئەگەر نیازو مه به ست و نەیتیه که ی له گه ل خۆی خۆیدا پاست بیت ئەوا خوا پوالت و دیمه نی و ئاشکرای بۆ خه لکی چاک ده کات وه کو (عومەری کوری خه طاب - خۆی لی رازی بیت) دەلێت: هەرکەس نەیتنی خۆی چاک بکات، خۆی گه وره ئاشکراکانی چاک ده کات^۱.

که واته ئەو گومانه پاست نیه که هەندی که س وای بۆ ده چن که ئەو دومه له پەشه ی به ناوچه وانه وه یه هه تا ژۆر له ده جاله کانیش ئەوشوینەیان داخ ده کەن بۆ ئەوه ی چاکێ خۆیان بۆ خه لکی ده ربخەن و بیده نه پال ئەو ئایه ته و ته فسیری

۱- تفسیر القرآن العظیم ۲۰۴/۴.

هه‌له‌ی بۆ ده‌که‌ن که‌ئه‌وه‌ش لی‌کدانه‌وه‌یه‌کی هه‌له‌یه، (مه‌نصور له‌مجاهد) ده‌وه ده‌رباره ﴿سَيَمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾، وتی: له‌خواترسان و ملکه‌چی، وتم: هه‌رکه‌سی‌کم بینیه له‌بروادران ئه‌و شوینه‌واره به‌ناوچایه‌وه بووه، وتی: به‌لام ئه‌و (به‌له‌) یه‌م به‌ناوچه‌وانی که‌سی واوه بینیه که‌دلی له‌فیرعه‌ون په‌قتربووه^۱.

ئه‌و گیرانه‌وه‌یه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌و تی‌گه‌یشتنه هه‌له‌ی بۆ ئه‌و ئایه‌ته ده‌کریت که‌تازه نییه و به‌لکو له‌سه‌رده‌می شوینکه‌وتوانیشدا ئه‌وته‌فسیره هه‌له‌یه بووه، له‌به‌رئه‌وه ده‌بینیت که‌له‌م سه‌رده‌می ئیمه‌دا زۆر له‌خراپه‌کارو په‌وشت ناله‌باره‌کان ئه‌و نیشانه په‌شه له‌ناوچه‌وانیاندا هه‌یه. سه‌ید قوطب له‌سه‌ر ئه‌و ئایه‌ته ﴿سَيَمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ﴾^۲، ده‌لێت: ئه‌و نیشانه له‌په‌واله‌تدا له‌پاکی و پۆشنایی و تیشک و پوونی و صافی‌یه‌وه‌یه و له‌ووشکه‌لاتن له‌به‌ندایه‌تی‌داو په‌رستشیکێ زیندوو گه‌ش و پوون و جوان و چاکه‌وه‌یه. ئه‌وه مانای ئه‌و خاله په‌شه ناسراوه‌ی په‌واله‌ت نیه که‌به‌هه‌له‌ لێی تیده‌گه‌ن له‌کاتی گوێبیستی ئه‌و ئایه‌ته‌دا ﴿مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾^۳، مه‌به‌ست له‌شوینه‌واری سوژده‌و کاریگه‌ری شوینه‌واری به‌ندایه‌تی‌یه، وتی سوژده‌ی هه‌لبژاردوه چونکه‌پیشاندان و نمونه‌هێنانه‌وه‌ی حاله‌تی ملکه‌چ بوون و له‌خواترسان و په‌رستشه بۆ خوای گه‌وره له‌ته‌واوترین شیوه‌دا. ئه‌وه کاریگه‌ری ئه‌و له‌خواترسانه‌یه، شوینه‌واری ئه‌و له‌خوا ترسانه‌ش له‌شیوه‌و پوخساردا هه‌یه، کاتیک خه‌یال و له‌خۆبایی بوون و خۆپه‌سندی‌یه‌که‌ی به‌خاک سپاردو خۆبه‌که‌م گرته‌نیکێ جوامیرانه‌و پاکی و پوونی و صافی بوونی هێمنانه‌ی له‌شوین دانا، ئه‌وتوانه‌وه‌و خۆبه‌کزو که‌م گرته‌یه که‌پۆشنایی و پاستی و پوو‌خۆشی و جوامیری مه‌ردایه‌تی له‌سه‌ر پوخساری برودار زیاد ده‌کات و ده‌ری ده‌خات^۴.

۱- تفسیر القرآن العظیم ۲۰۴/۴.

۲- الفتح: ۲۹.

۳- الفتح: ۲۹.

۴- الظلال ۶/ ۳۳۳۲.

۲- بهرزبوونه وهی پله و پایه و سرینه وهی گوناهاه کان:

له بهرئه وهی نزیکترین کاتی بهنده له پهره ردگاری ئه وکاته یه له (سوژده) دایه، هه ریویه تا (سوژده) کان زیاترین له خوا نزیکتر ده بیته وه ئه و زیاتر نزیک بوونه وه یه له خوای پهره ردگار ده بیته هوی سرینه وهی هه له و گوناهاه کانو، بهرزبوونه وهی پله و پایه ی. هه رکه س بۆ خوا خووی به که م بگریت ئه و خوا بهرز ده کاته وه، هیچ شتی که نه وه کو (سوژده) خو به که مگریتی تیدا بیته، ئیمام (موسلم) له خانه ی (که وره یی سوژده و هاندان له سه ری) وته یه کی (معدان کوپی ئه بی طه لحه ی یه عمری) هیناوه که ده لئیت: (لقت ثوبان مولى رسول الله ﷺ فقلت: أخبرني بعمل اعمله يدخلني الله به الجنة، أو قال قلت: بأحب الأعمال الى الله، فسكت، ثم سألته فسكت، ثم سألته الثالثة فقال: سألت عن ذلك رسول الله ﷺ فقال: عليك بكثرة السجود لله، فإنك لاتسجد لله سجدة: إلا رفعك الله بها درجة، وحط عنك بها خطيئة). واته: (معدان کوپی (طه لحه ی الی عمری) ده لئیت: که یستم به شه و بانی کارگوزاری پیغه مبه ری خوا ﷺ وتم: کاریکم پی بلی که بیکه م و به هوی وه خوا بمخاته به هه شته وه، یاوتی خو شه ویستترین کار له لای خوا، (شه و بان) بیده نگ بوو، ئینجا لیم پرسى یه وه هه ریده نگ بوو، ئینجا بوجاری سی یه م لیم پرسى وتی: سوژده زو ریبه بۆ خوای گه وره، توه رسوژده یه که ده بیته یه بۆ خوا ئه و پله یه که بهرزت ده کاته وه، گوناها یکیشت لی که م ده کاته وه^۱.

۳- لابر دنی غه م و په ژاره:

ویست وهه م و خه مه کانی بانگه وازی وهک ویست وهه م و خه مه کانی دنیا یی نین که په یوه ستن به خواردن و بهرگ و پۆشاک و خانوبه ره و هاوسه رگیری یه وه، که ئه وانه دابین بوون ئه و خه م و خه فه ته کانیشی ده پۆن، به لام مه به ست و خه م و خه فه ته کانی بانگه وازی کاتی دینه کایه وه که خه لکی ده سته برداری هه ق و راستی یه کان ده بن، هه ولئى سه رکه شان و سته مکاران و شوینکه وتوانیان بۆ

۱- موسليم ۴۸۸.

له مپەردانان لەسەر پێگای بانگخوازن بۆلای خوا، کەوتنی هەندی بانگخواز
 لە وێژەداو نەگەشتنیا بە هەندی ئامانجەکانی بانگەوازی و ئەوە لانی هەندی
 بانگخواز تێی دەکەوێت، چەند هۆیه کە بۆ بەلاو نەهامەتی یەکانی بانگەوازی، ئەو
 کارو بارانە و شتی تریش خەم و خەفەتی بانگەوازی پێکدەهێنن، هەروەکو دەهاتە
 پێگای پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش پەنای بۆ نوێژکردن دەبرد، بەتایبەتی
 (سوژدەکان)، بۆ سووک کردنی ئەم خەم و خەفەتی بە هۆی و تەوگوفتاری دوژمنانی
 بانگەوازی یەو بەو دەهاتە پیش لە بیباوەپی و هاوێ دانان بۆ خواو گومان
 پەیداکردن و دانانی کۆسپ و تەگەرە لەسەر پێگای ئیسلام و گەپانەو بۆلای خوا.
 خوای پەروەردگار دەبینێت و دەزانێت کە پێغەمبەری خوا ﷺ چ پەنجیک دەدات و چ
 خەفەت و ماندووییەک دەچێژێت و بەهەمان شیوە خوای گەرە ئاگادارو زانا بە
 کە هەریانگە وازیکیش دێتە ژێر ئالای بانگەوازی ئەو نەهامەتی و ناپەحەتی یە
 دەچێژن.

خوای گەرە نێردراوێ خۆشەویستەکی پادەسپێرێت، وە ئەوانە ی دوا
 ئەویش دێن بە پەنا بردن بۆ نوێژکردن بۆ سووک کردنی باری ئەو خەم و پەژارانە و
 دەفەر مەوێت: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ۝٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ
 السَّاجِدِينَ ﴿١﴾، واتە: سوێند بە خوا ئێمە چاک دەزانین کە بە پاستی دلی تۆ تەنگ
 دەبیێت بەو گوفتارە نابەجێی کە خوانەناسان دەیلێن (جا لە هەموو کاتی کدا
 بەتایبەتی لە کاتی دل تەنگیدا) تەسبیحات و سوپاس و ستایشی پەروەردگار
 بکە و لە پێزی سوژدە بەراندابە.

(شیخ الألوسی) دەلێت: (وكن من الساجدين) مەبەست لێرەدا نوێژکەرانی واتە
 لە پێزی نوێژ خۆیان بە، بەلام لێرەدا کە وشەی (ساجدين) بە کارهێناوە ئەو
 تەعبیرە لە هەمووی بە هۆی بەشیکیوە (التعبير عن الكل بالجزء) ئەو بەشەش
 ئەواتر و گەرە ترە لە باقی بەشەکانی تر، پاستی ئەویش لە فەرموودەدا

دهرده كه ویت كه پیغمبه‌ری خواﷺ ده‌فرمویت: (أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد)؛ نزیكترین كاتی به‌نده له‌په‌روه‌ردگاریه‌وه كاتی سوژده‌بردنیه‌تی، پاشان ده‌لئیت: له‌میان‌ه‌ی ئه‌وه‌فرمانه‌ی خوای گه‌وره به‌پیغمبه‌ری خواﷺ ده‌كات به‌وشتانه‌ی باسکران، پینمایي ده‌كات بۆئو‌كاره‌ی كه‌ئو‌خه‌م و ناسۆرانه لاده‌بات كه‌دینه پینگای. وه‌كو‌ئو‌ه‌ی وتراوه: ئه‌و‌كاره بكه‌ن خوای گه‌وره هه‌موو ئه‌و غه‌م و دلته‌نگی‌یه‌ی هه‌ته‌لای ده‌بات، بۆ زیاتر گرنگی دان و ئاگاداری له‌نویژه‌كان فرمانی پیکراوه، وه‌ك ده‌بینی به‌شیوه‌یه‌کی جیا له‌فرمانی پیشوو چونكه ئه‌مه له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی تایبه‌ته كه ده‌فرمویت: ﴿وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾^۱، بیگومان نه‌مه‌ش هاندانه بۆنویژکردن وه پیغمبه‌ری خواﷺ كاتێك كاریك دلی ته‌نگ ده‌كرد په‌نای بۆنویژکردن ده‌برد^۲، هانی شوینكه‌وتوانی ده‌دات په‌نا به‌رنه به‌رنویژ ئه‌وه‌تا به‌بیلال ده‌فرمویت (يا ببال أقم الصلاة، أرحنا بها)^۳ واته: ئه‌ی بیلال بانگی نویژ ده‌بده باب‌ه‌ه‌ویه‌وه بچه‌و‌پینه‌وه‌و ئاسوده‌بین. پیغمبه‌ری خواﷺ هه‌ستی به‌ئاسوده‌یی‌یه‌کی ته‌واوده‌كرد له‌نویژداو له‌خه‌م و ناسۆره‌كاني دنیا لای ده‌داو دووری ده‌خسته‌وه له‌و شتانه‌ی بێ‌پرواكان پینیه‌وه گیرۆده بوون و ده‌نالینن.

(المنافى) باسی كاریگه‌ری نویژ ده‌كات له‌سه‌ر مروّف و ده‌لئیت: (شیفایه بۆ نه‌خۆشی‌یه‌كاني دل و جه‌سته و خه‌م و خه‌فته. ﴿اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾^۴. واته: (داواى كۆمه‌ك و یارمه‌تى له‌خوا بكه‌ن به‌هۆی ئارام‌گرتن و نویژکردنه‌وه). له‌به‌رئه‌وه‌یه پیغمبه‌ری خواﷺ كه‌شوینكه‌وتوانی كاریكیان ده‌بوو په‌نای ده‌برده به‌رنویژ. نویژ: (هینه‌ری پزق و پۆزی و پارێزه‌ری ته‌ندروستی و لابه‌ری ئازاره‌و لاده‌ری نه‌خۆشی‌یه‌و چالاکی به‌خشی دل و مایه‌ی گه‌شى و كرانه‌وه‌و سینه

۱- روح المعاني ۱۴-۸۷ط، إحياء التراث.

۲- الحجر: ۹۸.

۳- روح المعاني ۱۴-۸۷ط، إحياء التراث.

۴- أحمد في المسند ۳۶۴/۵، وصححه الألباني ص ج ص ۷۷۶۹.

۵- البقرة: ۱۵۳.

فراوانییه و لابه‌ری ته‌مبه‌لی و سستی‌یه و چالاک‌ی ده‌به‌خشی به‌ئەندامه‌کان و وزه به‌خشه و خوڤراکی پۆحه و پووناک که‌ره‌وه‌ی دل و ده‌روون و پۆشن که‌ره‌وه‌ی پوخساره و پارێزه‌ری به‌هره و نيعمه‌ته‌کانه و لاده‌ری خه‌شم و توورپه‌بوونی خوای که‌وره‌یه و هینه‌ری به‌ره‌که‌ت و لاده‌ری ناخۆشی و نه‌هامه‌تی‌یه‌کانه و نوێژ هۆی دوورکه‌وتنه‌وه‌یه له‌شه‌یتان و ده‌بیته هۆی نزیک بوونه‌وه له‌خوای به‌خشنده، به‌گشتی کاریگه‌ری‌یه‌کی زۆر سه‌رسوپه‌هێنه‌ری هه‌یه له‌پاراستنی ته‌ندروستی دل و جه‌سته‌داو به‌هیزیان ده‌کات و، لابه‌ری هه‌موو ماده‌ خراپه‌کانه له‌سه‌ریان، به‌تایبه‌تی ئە‌گه‌ر هه‌قی ته‌واوی پێ‌ده‌ن و نوێژه‌کان به‌باشی ئە‌نجام بده‌ن ئە‌وا لابه‌ری ئازاره‌کانی هه‌ردوو دونیایه و هینه‌ری چاکه‌و به‌رژه‌وه‌نده‌یه‌کانه به‌هه‌مان شیوه^۱.

۴- ئارام گرتن:

خوای که‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آيْمًا أَوْ كُفُورًا﴾^(۱۱) وَاذْكُرْ أَسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا^(۱۲) وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ، وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا^(۱۳). واته: خوڤاگر به‌ بۆ فه‌رمانی په‌روه‌رگارت. نه‌که‌یت ملکه‌چ و فه‌رمانبه‌رداری تاوانباران و بی‌یاوه‌ران بیت له‌وان. ئینجا به‌رده‌وام یادی په‌روه‌رگارت بکه‌و ناوی پیرۆزی با ویردی سه‌رزمانت بیت، له‌به‌ره‌به‌یان و ده‌مه‌وئێواراندا، له‌شه‌وگاریشدا سوژده‌ی بۆ ببه‌و ته‌سبیحات و ستایشی له‌هه‌ندیک شه‌ودا زۆریکه‌.

ئارام گرتن که‌وره‌ترین به‌رگری‌یه که‌بانگه‌خوازه‌کان پێ‌ویستی‌یان پێ‌یه‌تی له‌کاروانی بانگه‌وازی‌دا، ئە‌گه‌ر نا به‌هیچ جوړیک ناتوانن له‌و کاروانه به‌رده‌وام بن. ئارام گرتن کاریگه‌ری‌یه‌و ده‌ره‌نجامێکه بۆ ئە‌و توێشوو‌ه‌ی خوای په‌روه‌رگه‌ر له‌و ئایه‌ته‌دا باسی لێ‌وه ده‌فه‌رمویت ئە‌وه‌ش به‌پاک پاگرتن و سوژده بۆ بردنیه‌تی، هه‌رکس له‌سه‌ر په‌رستش و به‌ندایه‌تی ئارام بگریت ده‌توانیت له‌سه‌ره‌موو شتیکی تر باشتر ئارام بگریت، هه‌رکس په‌رستشه‌کان به‌په‌له‌ په‌ل ئە‌نجام بدات و ده‌روونی

۱- فیض القدير ۵/۲۷.

۲- الإنسان: ۲۴، ۲۵، ۲۶.

بۆ ئاماده نه كات و به هيمه ته وه به جئيان نه گه يه نيٽ ئه و له كاروباره كانى جگه له
 په رستشيش بى ئارام تره و زووتر له كيسى ده چيٽ، له بهرئه وه يه خواى گه وه
 فه رمانى كردوه به پاك پاگرتنى و سوژده بردن بۆى. بۆ پاهينانيان له سه رى تاب توان
 سه برو ئاراميان هه بيٽ له سه ره موو ئه و شتانه ي له كاروانى بانگه وازيدا ديته پتيان.
 سه يد قوطب (په حمه تى خواى لى بيٽ) ده ئيٽ: ئارام بگه ره له سه ر ئازارو
 به لاكان، ئارام گرتن له سه ر شته به تال و پووچه كان سه ركه و تنه به سه ريده ئارام
 گرتن له سه ر شه پ ده په پاندينه تى، پاشان ئارامى زياتر هه بى له سه ره موو ئه و
 راستى يانه ي له قورئانى پيرۆزدا هاتوون و دابه زيوه ته سه رت، ئارام بگه ره وگوى مه ده
 به هه موو ئه و به رژه وه ندى و به لاونه هه مه تى يانه ي له نيوه ي پيگادا له سه ره حيسابى
 بىروباوه رت ديته پيگات و تووش ده بن. ئارام بگه ره هه رچه ند ماوه كه ي زۆر بيٽ و
 به لاكان توندين، وه سيله كانى له خوبايى بوون به هيژين و پيگاكه دريژيى، ئاگاداريه،
 به لام ئارام گرتن قورس و ناخوشه، گومانى تيدا نيه تويشوى ده ويى، كاتى ده ويى
 ﴿وَأَذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا﴾، ئانه وه يه
 تويشوو! يادى په روه ردگارت بكه به يانيان و ئيواران، له شه واندا سوژده ي بۆيه،
 سوژده كانت دريژيكه وه و ته سبيحى زۆرى بكه،... ئه وه په يوه ندى كردنه به و
 سه رچاوه يه كه قورئانى پيرۆزى ناردۆته خواره وه بۆ سه رت و بانگه وازى پى
 سپاردوو، ئه و كاريزى هيژو تواناو سه رچاوه ي تويشوو به هاناوه هاتنه...،
 په يوه ندى پيوه كردنى زيكره په رستش و نزاو پارانه وه و ستايش كردنيه تى
 به دريژايى شه و.

پيگاكه دوورو دريژه، باره كه قورس و گرانه، ئه مه ش پيوستى به تويشوى زۆر
 هاوكارى كى گه وه يه، ئه و له ويى به كاتى به نده خه لوه ت و پازو نيازى له گه ل
 په روه ردگارى دا ده كات بۆگفت وگۆو گوپرايه لى و هۆگريوون له گه لى دا، ئه وكاته
 لافاوى حه وان وه هيلاكى و كه فته يى لاده بات و هيژو تواناي زال ده بيٽ به سه ر

بچووکي و لاوازيډاو، له ودهمه دا پوځ و گيانی کاروبار و هه ست و هه م و خه مه
 بچوکه کان ده وهرنيټ و، نه و پاسپارده و نه مانه ته قورسه ده بينيت و، هر دړک و
 دال و نه هه مه تي يه ک له وړنگايه دا تووشی ديت له لای بچووک ده بيته وه و گوتی
 پينادات^۱.

ليړه دايه بانگخواز هه تا نارامی زياتر بيت و خوړاگرتر بيت نه و ده بی هه ول
 بدات تویشووی زياترو گوره تر کوښکاته وه تابتوانی زياتر نارام بگريټ.

۵- ملکه چی:

ملکه چی بهرهم و دهره نجامی به ندایه تی و په رستشی زوره، له قورئان خویندن
 و زیکو دوعا و پارانه وه و بیرکړنه وه... هتد. به لام نه وهی ملکه چی و ته قوايه کی
 زور دروسته کات (سوژده) بردنه بڼ خوی په روه ردگار، به پاستی سوژده
 له خواترسی زياتر ده کات چونکه زياتر نزيك بوونه وه يه له خوا، نه وه تا خوا (جل
 جلاله) ده فهرمويت: ﴿... إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا
 وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ۝۱۸﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَسْكُوتُونَ وَيَزِيدُهُمْ
 خُشُوعًا ۝۱۹

واته: (پييان بلای نهی خوانه ناسان باوه پ به قورئان بهينن يا باوه پی پی نه هينن
 (به ده ست خوتانه و نه مړو سهریه ستن به لام بزائن به پاستی نه وانه ی پيشتر
 زانيارپيان پيدراوه دهرباره ی ته ورات و ټينجیلی ده ستکاری نه کراو، چاک ده زانن
 که نه م قورئانه له هه مان سهرچاوه وه يه، هه ربويه کاتيک به سهریاندا ده خوینريته وه
 وه خویان پيناگيری خيرا سهری ريزو نه وازشی بڼ داده نه ويئن و سوژده (بڼ نيړه ری
 قورئان ده بن). ده شلن: پاکي و بيگه ردی بڼ په روه ردگارمانه، به پاستی به لټنی
 په روه ردگارمان هه ردیته دی (به سهرخستنی ئيمانداران له دنيا داو سهرفرزايان
 له قيامه تدا).

۱- الظلال ۳۷۸۵/۶.

۲- الإسراء: ۱۰۹، ۱۰۷.

ئەوانە سوژدەو كېنىوش دەبەن و دەگرين و ئەسرينى خوشەويستى
پەرورەدگار لەچاوانيان دەباريئت. فرميسكى ئيمان و شادى ھەلدەوهرينن و تاديئت
زياتر ملکہ چ و ھەرمانبەردارو دل پر لەئيمان دەبن.

(الزمخشري) له (الكشاف) دا دەليئت: بەسەر چەناگەياندا دەكەون و دەگرين و
ملکہ چى و لەخواترسانيان زياتر دەبيئت. دەليئت: قورئان خویندن دل نەرم دەکات و
چاوەکان شيدار دەکات^۱. ئەو کاریگەرىيە بەھوى بىرکردنەو لەگەرەيى خوادا
دروست دەبيئت و توندی ئەو کاریگەرىيە وایان لیدەکات بەسەر پوودا بکەون و
بگرين و (سوژدە) بىبەن بۆ خواى پەرورەدگار، ھىچ شتى نىيە ئەوەندە بەھويەو نزيك
ببنەو و خويانى پى كەم بگرين و زەليلو زەبوونى خويانى پى نیشان بدەن جگە
لەسوژدەيەكى ملکہ چانە کەشەرم و لەخواترسانى زياتر دەخاتە سەر ئەو ھەموو
پاريزکاری و لەخواترسانەى ھەيانەو خوشکەندنى زياتر دەچيئتە سەر ئەو ھەموو
خوشکەندەى ھەيانەو، شيرينى باوەر دەچيژن و ئيمانيان زيادو پتەو دەکات و
تامى ئەو لەخواترسي و تەقواو گەفت و گۆر موناچاتەيان لەگەل خواى خوياندا زياتر
زياتر بيئت.

۶- درەوشانەوھى شوپىنى سوژدە:

کاتیک قیامت دیت و خواى پەرورەدگار ھەمووان زیندوودەکاتەو ھەر
لەسەرەتاوھ تاکوتايى بەمليۆنان کەس لەسەريەك زەوى کۆدەکاتەو، بەرزو کورت
و پەش و سپی بەيەکەو، خەلکی واتیکەل دەبن مروؤ ناتوانی کەس بناسيئتەو
لەوکەش و ھەوايەدا جیاکردنەو ھيان زۆرگراڻە، پیغەمبەر ﷺ دەفەرمويئت: (مَامِنْ
أَمْتِي مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: قالوا: وكيف تعرفهم يا رسول الله في كثرة
الخلائق، قال: أرايت لو دخلت صبرة فيها خيل دهم بهم، وفيها فرس أغر محجل أما
كنت تعرفه منها؟ قال: بلى. قال: فإن أمتي يومئذ غرّ من السجود محجلون من
الوضوء)^۲.

۱- الكشاف: ۲/ ۴۶۹.

۲- رواه أحمد في المسند ۱۸۹/۴ بإسناد صحيح.

واته: هیچ کهسی نیه له ئوممهتی من نهیناسمهوه له پۆژی قیامهتدا، وتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا^ﷺ له‌ناو ئه‌وه‌موو دروستکراوانه‌دا چۆن ده‌یانناسیته‌وه؟ فه‌رموی ئه‌گه‌ر په‌وگه‌ ماینیکی ماپۆنی چوارپه‌ل سپی هه‌بیّت و له‌ناو په‌وگه‌ ماینیکی په‌شی په‌تی‌دا بی ئایا په‌وگه‌که له‌ناویاندا ناناسیته‌وه؟ وتیان: به‌لێ، فه‌رموی: به‌پاستی ئومه‌تی من له‌و پۆژه‌دا به‌هۆی چاکی سوژده‌کانیا‌نه‌وه شوینی ده‌ست‌نوێژیان سپی‌وگه‌ش وجوانه‌ چهند پله‌یکی به‌رزو پیرۆژه! .. نه‌ته‌وه‌ی (موحه‌مه‌د^ﷺ) له‌باقی نه‌ته‌وه‌کانی تر جیا‌ده‌کرینه‌وه به‌ونیشانه‌ی شوینه‌واری سوژده‌یه‌.

ئهو زه‌ره‌رو زیانه‌ش که‌نوێژ نه‌که‌ر ده‌یکات چهند گه‌وره‌یه! ئه‌وکه‌سه‌ی ناوچه‌وانی خۆی له‌وه به‌گه‌وره‌تر ده‌زانی که‌بیخاته سه‌رزه‌وی هه‌روه‌کو ئه‌وانه‌ی لێدیت که‌بێباوه‌پن و هیچ نیشانه‌یه‌کیان نییه جیا‌یان بکاته‌وه له‌وانی تر... له‌وچاره په‌شی‌یه‌ی تیی ده‌که‌ون، زۆر ده‌گرین و په‌شیمانن ... به‌لام ئه‌وپه‌شیمانییه هیچ سوودی‌ان پێناگه‌یه‌نیت له‌و پۆژه‌دا که‌زۆر گه‌رم و برسی‌که‌رو پر مه‌ترسی‌یه ... به‌پاستی جێگه‌ی هه‌لۆیست و شانازی‌یه بۆ هه‌موو ئه‌وانه‌ی ده‌ست و پێیان سپی ده‌چیته‌وه و به‌هۆی شوینه‌واری سوژده‌کانیا‌نه‌وه، چونکه له‌دنیا‌دا سه‌ریان نزم ده‌که‌ن بۆ خوای گه‌وره، ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره‌ش له‌پۆژی قیامه‌تدا له‌ناو ئه‌و هه‌موو دروستکراوانه‌دا به‌رزیان ده‌کاته‌وه به‌سه‌ر هه‌موو به‌دیته‌نراوه‌کانیدا - دروستکراوه‌کانیدا - .

٧- گریانانی شه‌یتان؛

هه‌رجاریک مرقۆ سوژده‌ی قورئان خویندن ده‌بات، ئه‌وا شه‌یتان توورپه‌و جاپس ده‌کات و چیرۆکی خۆی له‌گه‌ڵ هه‌زیه‌تی ئاده‌م (سه‌لامی خوای لێ بی) بیرده‌که‌وێته‌وه، که‌خوای گه‌وره فه‌رمانی پێده‌کات سوژده بۆحه‌زیه‌تی ئاده‌م (سه‌لامی خوای لێ بی) بیات، ئه‌و لووت به‌زری تواندو سوژده‌ی نه‌برد، بۆیه په‌شیمان ده‌بیته‌وه به‌توندترین په‌شیمانی گریه‌نه‌ر، به‌لام په‌شیمانییه‌که‌ی بۆش و به‌تاله له‌وازه‌یتان له‌و سه‌رپێچی‌یه، ئه‌بو هوره‌یره (په‌زای خوای لێ بی) ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر^ﷺ ده‌فه‌رمویت: (إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السُّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ بَيْكِي،

يقول يابويه (وفي رواية أبي كريب: يابوي، أمر ابن آدم بالسجود فسجدَ فله الجنة. وأمرتُ بالسجود فأبيت فلي الناس^١). واته: (كاتى ئادەمیزاد كەنايه تى سەجدە دەخوینىو سوجدەى تىلاوت دەبا بۆ خوا، شەيتان لەتاوان كەنار دەگرىو دەگريو دەلى: ئەى هاوار لەخۆى، لەگىرپانەوہى (أبى كريب) دا دەلى: ئەى هاوار لەخۆم! فەرمان كرا بە ئادەمیزاد كە كورپنوش ببات و كورپنوشى برىو بە هەشتى بۆ بوو، وە فەرمان كرا بە من كە كورپنوش ببەم، بە لام من كورپنوشم نە برىو ئاگرى دۆزەخم بۆمايه وە.

ئەو ئەو شەيتانەيه كە توانای ئەوہى وەرگرتووە بتوانیت ئادەمیزاد لەخستە ببات و وىل و سەرگەردانىان بكات و ببیتە ھۆى چوونى خەلكانىكى زۆرى تر بۆ ناو ئاگر، دەبينیت چەندە بچووك و لاوازو نزم و بى نرخەو دەگریت، گريانىكى توند، كاتىك موسلمانىك دەبينیت قورئان دەخوینىو سوژدە دەبات بە پاستى شياوو جوانە كە موسولمان سوژدەى زياتر ببات لەرقى شەيتان و گرياندى.

٨- رزگارى و سەرفرازى رۆژى قىامت:

بوخارى (پەزای خواى لىبى) فرمودەيه كى ھىناوہ لەبابى (قول الله تعالى) دا ﴿وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ﴾^٢، كە پىغەمبەرى خوا ﷺ قسەى لەسەر كردووە لە— پووداوہ كانى قىامت— فرمودەيه تى: (حتى إذا فرغ الله من القضاء بين العباد، وأراد أن يخرج برحمته من أراد من أهل النار أمر الملائكة أن يخرجوا من النار من كان لا يشرك بالله شيئاً ممن أراد الله أن يرحمه ممن يشهد أن لا إله إلا الله فيعرفونهم في النار بأثر السجود، تأكل النار ابن آدم إلا أثر السجود، حرم الله على النار أن تأكل أثر السجود، فيخرجون من النار قد امتحشوا فيصب عليهم ماء الحياة فينبتون تحته، كما تنبت الحبة في حميل السيل...)^٣، بەواتاى: كاتى خواى گەورە دادوہى نىوان بەندەكانى تەواوكرد، بەرپەحم و بەزەبى خۆى دەيه وىت دەستەيه ك لەئەھلى ئاگر

١- مسلم: ٨١.

٢- القیامة: ٢٢.

٣- البخارى- الفتح/٧٤٣٧، وە تەواوكەرىشى ھەيه.

دەربەینیت، فرمان بە فریشتەکان دەکات: هەرکەسێ ھاوێلی بۆ خوا بریار نەدابێت دەری بهینن، ئەوانەی خوای گەورە پزگاریان دەکات لەوانەن: شایەتیان داوە کە تەنھا یەک خودا هەیە و بە شوینەواری سوژدەکانیاندا دەناسرێنەو، چونکە ئاگر هەموو شوینیکی ئادەمیزاد دەسووتێنی تەنھا جیگای سوژدە نەبێت، کە خوای گەورە ئاگری لەسەر سووتاندنی شوینی سوژدە حەرام کردووە، پاشان دەردەهێنرێت لە ئاگر کە بە تەواوی وشک بوونەو تەو بوون بە خەلۆز، ئینجا ئاوی ژیاڵیان بەسەردا دەبارینیت و دەیانژێنیت و دەپوینەو هەروەکو چۆن تۆویک لە ناو لێتە لافاودا سەوز دەبێتەو. ئەوانە خەلکی خراپە کاریبون بەلام نوێژیان کردووە و لە کاتی گوناھو تاوانەکانیشیان وازیان لە نوێژ نەهێناوە، لەسەر سەرپێچی یەکانیان سزادەدرێن، بەلام خوای پەروەردگار ئاگری حەرام کردووە لەسەر ئەو شوینانەی شوینەواری (سوژدە) ن و نایانسووتینیت. بەم شێوەیە جیاڵان دەکاتەو لەباقی ئەهلی ناو ئاگر و هێنانە دەریان بۆ فریشتەکان ئاسان دەکات.

۹- چوونە ناو بەهەشت:

موسلم لە (صحیح) هەکیدە فرمودە یەک لە (ئەبی سەلمە) وە دەگێرێتەو کە وتوێت: (حدثني ربيعة بن كعب الأسلمي، قال: كنت أبيت مع رسول الله ﷺ فأتيت بهوضوءه وحاجته، فقال لي (سل) فقلت: أسألك مرافقتك في الجنة قال (أوغیر ذلك) قلت: هو ذاك، قال: (فأعني على نفسك بكثرة السجود) ، واته: پەبێعی کوری کە عەبی ئەسەلمی وتی: لەگەڵ پێغەمبەری خوا داﷺ بووم ئاوی دەستنوێژم بۆ هینا، دەستنوێژی گرت و پێویستی خۆی بەجێهێنا، ئینجا فرمووی: (داوابکە) وتم: داوات لێدەکەم ھاوێلت بێم لەبەهەشتدا، فرمووی (جگەلەو)، وتم: هەرئەو، فرمووی (بە سوژدە بردنی زۆر یارمەتیم بدە). ئەو ھاوێلە بەپێزە کە لەخزمەتی پێغەمبەر داﷺ بوو و ئەو هەلە گەورە بۆ رەخساو کە هەرچی بیهێت داوابکات، دەشزانین کە داوای پێغەمبەر ﷺ وەلام دراوێ، ئەگەر داوای کرد باجەند چیا یەکی

بۆ بکاته ئالتون، ئەوا خۆای پەرورەدگار داواکەى وەرەدەگرت و بۆى گىرا دەکرد، بەپاستى دەرگای داخوای بۆ کراوەتەو هەرشتى دەیهوئیت داواى بکات، وەکو وەفایەك بۆ ئەو خزمەتەى بەپێغەمبەرى خۆای کردبوو ﷺ، ئەوەتا پێى دەفەرموئیت: (داواىبکە) هەرچى دەتەوئیت بێ ئەوەى هیچ بڕێك یاجۆرى داواکەى بۆ دیارى بکات، بەلام ئەو هاوئەلە پایە بەرزە بەهیمەتى بەرزى خۆى سنوورى زەوىو رابواردنى ژيانى دنیای بپێو وەلای ناو بەرزبوووەو بۆ چوونە بەهەشت، بۆ هاوئەلى کردنى پێغەمبەر ﷺ تیايدا، بێگومان ئەو هیمەتێكى بەرزە، بەلام ئەو هەوارگە بەرزەى کەفەردەوسى بەرزو بڵندەو جێگای پێغەمبەران و (سەلامى خوايان لى بى) شەهیدانە، دەست ناکەوئیت، مەگەر بەکردارى گەرەنەبێت، پێغەمبەر ﷺ بۆى پوون کردەووە چۆن دەچێتە بەهەشتەووە لەویدا دەبێتە هاوئەلى ئەو، کەئەویش بەسوژدە بردن، ئەوەتا پێى دەفەرموئ: نەفست والى بکە کەیارمەتیم بدەى، چونکە نەفس فەرمان بەخراپە دەکات و حەزى لەپاىبەند بوون و بەندایەتى کردن نیه، نەفس دەبێت بەردەوام پاک رابگیریت و تێکۆشانێكى زۆرى لەگەڵدا بکریت تاسارد نەبێتەووە بەسەرىدا زال بێت و ئەوەى خۆای گەرە دەیهوئیت بیکات و گوێرایەل و فەرمانبەردارىیت.

و (سوژدە)ى زۆر بپریت، ئەوەش بەنوێژکردنى زۆر دەبێت، دواى بەجى گەياندنێ ئەو فەرزانەى خودا فەرمانى پیکردوون، سوننەتەکان بکەن وەکو نوێژى چێشتەنگا و نوێژى گەپانەووە و شەونوێژ جا چ لە سەرەتای شەو یانئاووەپاستى یاگۆتایى شەو داو سوننەتى پەرەواتب و نێوان هەرنوێژو نوێژێكى تردا سوننەتەکانى تر.

میږگی (۳۶)

سوژدهکانی پوژۍ دوايي

۱- سوژدهی پیغه مېر ښه:

سوژدهکانی پیغه مېر ښه له پوژۍ قیامتدا زورگرنگن و بایه خټکی گه وره یان هیه، نه و له دنیا دا سوژدهکانی زوردریژ ده کرده وه تا ئاماده بیت بؤ نه و سوژدانهی دواي نه وان دین، بؤ نه و پووداوه گه وره ی که ئوممه ته که ی چاره پوانی ده که ن دواي چه شتنی تالای و ه ستنی سه رزه مینی حه شرو تووش بوونیان به و هه موو بی هیژی و ته نگانه ی بهر که رمای تیشکی خوری پوژۍ قیامت، له راستی دا نه وه شه فاعه تی گه وره یه، نه و شه فاعه ته ی که موسو لمانان له هه موو کات و سه رده میکا دواي هه موو بانگیک دوعا ده که ن که نه وه ببه خشیت به پیغه مېر که یان ښه تا به لکو له پوژۍ قیامتدا په حمیان پی بکات، له (صحیح) ی بوخاریدا فهرموده یه که له سه ر پوژۍ حه شر هاتووه: (وتدنو منهم الشمس، فيقول بعض الناس، ألترون الى ما أنتم فيه، إلی ما بلغکم؟ ألا تنظرون إلی من یشفع لکم إلی ربکم؟ فيقول بعض الناس: أوکم آدم، فیأتونه فيقولون یا آدم أنت أبو البشر، خلقک الله بیده، ونفخ فیک من روحه، وأمر الملائکة فسجدوا لک، وأسکنک الجنة، ألا تشفع لنا إلی ربک؟ ألتری مانحن فيه وما بلغنا؟ فيقول: ربي غضب غضبا لم یغضب قبله مثله، ولا یغضب بعده مثله. و نهانی عن الشجرة فعصیت، نفسي نفسي، اذهبوا إلی غیری، اذهبوا إلی نوح. فیأتون نوحاً فيقولون: یانوح أنت أول الرسل إلی أهل الأرض، وسماک الله عبداً شکوراً، أما تری إلی مانحن فيه؟ ألتری إلی ما بلغنا؟ ألا تشفع لنا إلی ربک؟ فيقول: ربي غضب اليوم غضبا لم یغضب قبله مثله، ولا یغضب بعده مثله، نفسي نفسي)*^۱،

* نه م فهرموده یه دریژترو، باس له وه ده کات که خه لکی دواي حه زره تی نوح ده چنه لای چه ند پیغه مېر ښکی تریش (سه لای خویان لای بی)، به لام نووسه ر لیژده دا ئاماژه ی پی نه کردووه، بویه منیش نه مویست ده سکاری بکه م و هه روه کو خوی نووسیمه وه. وهرگیږ.

أثنتوا النبي ﷺ فيأتوني. فأسجد تحت العرش، فيقال يا محمد ارفع رأسك، واشفع تشفع، وسل تعطه^١.

وفي رواية (أحمد) يتبين أنه يسجد أكثر من سجود، وأنه يطيل في سجوده مقدار أسبوع فعندما يأتون الناس عيسى (عليه السلام) يقول لهم (انطلقوا الى سيد ولد آدم فإنه أول من تنشق عنه الأرض يوم القيامة، انطلقوا الى (محمد ﷺ) فيشفع لكم إلى ربكم عزوجل، قال: فينطلق فيأتي جبريل (عليه السلام) ربه فيقول الله عزوجل ائذن له وبشره بالجنة، قال فينطلق به جبريل فيخر ساجداً قدر جمعة ويقول الله عزوجل ارفع رأسك يا محمد ﷺ وقل يسمع واشفع تشفع، قال فيرفع رأسه فإذا نظر الى ربه (عزوجل) خر ساجداً قدر جمعة أخرى، فيقول الله (عزوجل) ارفع رأسك وقل يسمع واشفع تشفع قال فيذهب ليقع ساجداً فيأخذ جبريل (عليه السلام) بضبعيه فيفتح الله (عزوجل) عليه من الدعاء شيئاً لم يفتحه على بشر قط فيقول أي ربي خلقتني سيد ولد آدم ولا فخر....)^٢. واته: (... خور لتيان نزيك ده بيته وهه تاو تينيان بو ديني و ده كه ونه ته نكانه وه، له ناو خو ياندا به يه كتری ده لئين: ئايا خو ده بينن له چ ته نكانه به كداين؟ ئاده ي باكه سيك بدوزينه وه به لكو له لاي خواي په روه ردگار تكامان بو بكات له م خه م و په ژاره وه سه خله تي به پزگارمان بكات، هه نديكيان ده لئين: بابچين بو خزمه ت باوكه - ئاده م - (سه لامی خواي لي بي)، ده چنه خزمه تي پتي ده لئين: ئه ي ئاده م (سه لامی خواي لي بي) تو باوكي هه موو به رهي ئاده ميزادي، خوا به ده ستي خوي دروستي كردوي، له گياني خوي كردوو به به رتا، فه رمانی كرد به فريشته كان كړنووشيان بو برديت، له به هه شتدا نيسته جيی كرديت، كه واته لاي خوا خاترت هه يه، ئايا له خزمه تي خوادا تكامان بو ناكه يت؟ ئايا نابيينيت كه چيمان به سه رها تو وه و توشي چ پوژيكي پesh بووين؟ حه زره تي ئاده م (سه لامی خوايان لي بي) ده فه رمويت: ئه مړو په روه ردگارم پقيكي ئه وتوي گرتووه، نه له مه وبه ر پقي وا

١- البخاري- الفتح - ٣٢٤٠.

٢- أورده الهيتمي في مجمع الزوائد قال: رواه أحمد وأبو يعلي بنحوه والبزار ورجالهم ثقات.

هه‌ئساوه و نه‌له‌م‌ودوا رقی و هه‌له‌ده‌ستی، کاتی خۆی خودا قه‌ده‌غه‌ی کرد لیم له‌و
دره‌خته بخۆم ...

به‌لام من سه‌رپێچیم کردو بی‌فه‌رمانی ئه‌وم کرد، من خه‌می خۆمه‌و به‌س
(نه‌فسی، نه‌فسی، خۆم، خۆم، هه‌قم به‌سه‌ر که‌سی تروه‌ه نیه)، بچنه‌ لای که‌سیکی
تر بپۆنه‌ خزمه‌تی نوح. ئه‌وجا ده‌چن بۆلای هه‌زهره‌تی نوح (سه‌لامی خوای لی بی) و
ده‌لێن: ئه‌ی نوح! تۆ به‌که‌م په‌وانه‌کراوی بۆ سه‌ر خه‌لکی سه‌زهره‌مین خودا
له‌قورئانی پیرۆزدا ناوی ناویت به‌نده‌ی سوپاسگوزار تۆده‌بینیت له‌چ حالێکدا یان و
چه‌ند په‌رێشان و په‌شیوین و چیمان به‌سه‌ردا هاتوه‌؟ ده‌ی له‌خزمه‌ت
په‌روه‌ردگارا تکامان بۆ بکه‌، نوحیش پێیان ده‌فه‌رموێت: په‌روه‌ردگارم ئه‌م‌پۆ
به‌شیوه‌یه‌ک توو‌په‌یه‌و رقی هه‌ئساوه‌ هه‌رگیز له‌مه‌به‌ر و توو‌په‌ نه‌بووه‌و
له‌مه‌ودوا یان ئاوا توو‌په‌ نا‌بێت و رقی هه‌ئناستی، خوای گه‌وره‌ کاتی خۆی نزایه‌کی
گیرابوو‌ی پێ خه‌لات کردووم، ئه‌م نزایه‌شم له‌جیهاندا له‌گه‌لی خۆم کردووه‌ (نه‌فسی،
نه‌فسی، خۆم، خۆم) ده‌فه‌رموی: بچن بۆلای پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بۆلای من دێن و منیش
له‌ژێر عه‌رشا سوژده‌ ده‌به‌م، پێم ده‌گوترێت: ئه‌ی (محمد ﷺ) سه‌رت به‌رزکه‌روه‌،
داوا بکه‌ لێت وهرده‌گیرێت، تکا بکه‌ تکا که‌ت وهرده‌گیرێت).

له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کی ئیمام (ئه‌حمه‌د) دا پوون ده‌بێته‌وه‌ که‌ زیاتر له‌ سوژده‌یه‌ک
ده‌بات و ئه‌و کورپنووشێکی دووردرێژی پێ له‌ستایشی جوان له‌ژێر ته‌ختی
په‌روه‌ردگارا ده‌بات که‌ماوه‌ی یه‌ک هه‌فته‌ ده‌خایه‌نێت، دای ئه‌وه‌ی هه‌زهره‌تی
(عیسا - سه‌لامی خوای لی بی) پێیان ده‌فه‌رموێت: بچن بۆلای گه‌وره‌مان نه‌وه‌کانی
ئاده‌م ئه‌وکه‌سه‌ی که‌یه‌که‌م که‌سه‌ زه‌وی بۆ شەق ده‌بێت له‌پۆژی قیامه‌دا، بچن
بۆلای (محمد ﷺ) با ئه‌و تکانان بۆ بکات له‌خزمه‌ت په‌روه‌ردگارتان، فه‌رمووی ده‌چن
و خوای گه‌وره‌ هه‌زهره‌تی جبرئیل (سه‌لامی خوای لی بی) ده‌نێری خوای گه‌وره‌
ده‌فه‌رموی: پێگای بده‌و مژده‌ی به‌هه‌شتی پێبده‌، فه‌رمووی: له‌گه‌ل جبریلدا دێت و
ده‌گاته‌ ژێر ته‌خت و باره‌گای خودا، له‌وێ کورپنووشێکی دوور درێژو پێ له‌ستایش
ده‌بات بۆ خودا که‌هه‌فته‌یه‌ک ده‌خایه‌نی، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: سه‌رت به‌رزکه‌روه‌

نهی (محمد ﷺ) داوا بکه تاپیت بدهم و قسه بکه ده بیسترت و تکا بکه گه وره
 یابچوک گیرای ده کم، ټینجا سر به رز ده کاته وه بڼ په روه ردگاری ده پوانیت،
 جاریکی تر ده چیته وه سوژده به م جوړه سوژده یه کی دریزی پر له ستایشی جوان
 که خوا بڼ خوی خستویه تی به دلپه وه وه فته یه کی تر ده خایه نی، خوی گه وره
 ده فهرموی: سهرت به رز که ره وه قسه بکه و داوا بکه وهری ده گرم و تکا بکه تاگیرای
 بکه م، ده فهرموی: دیسان ده یه ویت بچیته وه سوژده به لام حه زره تی جبریل
 (سه لامی خوی لی بی) قوله کانی ده گریټ و به رزی ده کاته وه خوی په روه ردگار
 رووخسته تی ده دات داوا بکات به جوړیک هه رگیز ده رگای پارانه وهی له سر هچ که س
 به م جوړه نه کردوه ته وه، ده فهرموی: په روه ردگارم تو به گه وره نه وه کانی
 ناده م (سه لامی خوی لی بی) دروستت کردوم و.....).

۲- سوژده ی برواداران:

کاتی پیرترین و پایه به رزترین سوژده له پوڅی قیامه تدا سوژده ی
 پیغمبر ﷺ بیت، که له پیناوی نه و تکا کردنه گه وره یه بڼ نوممه تی ده بیات
 به رزترین سوژده له دوی سوژده ی (پیغمبر مان ﷺ) سوژده ی برواداران، نه و
 کاته ی خوی په روه ردگار په رده له سر هه موو شتی لاده دات و لاقی خوی
 هه لده مالی (یوم یگشف عن ساق) وه هچ شتی هاو شپوهی نیه ﴿لَیْسَ کِیْثَیْهِ شَیْءٌ﴾^۱،
 کاتی دوپروه کان و خاوه ن سوژده ساخته و ناراسته کان له نوممه تی (موحه مه د ﷺ)
 هه ول ده دن سوژده بیه به لام ناتوان و جیاده کرینه وه له وانه ی له دنیا دا به پاستی
 سوژده یان بڼ خوا بردوه و له کومه لی (خاوه ن ته ویلی سوژده به ر) بوون، نه وه تا
 خوی گه وره له قورنانی پیرزدا ده فهرموی: ﴿یَوْمَ یُکْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَیُذْعَوْنَ اِلَى الشُّجُوْدِ
 فَلَا یَسْتَطِیْعُوْنَ﴾^۲ خِصْمَةً اَبْصَرْتُمْ رَهْفَهُمْ ذَلَّةٌ وَقَدْ کَانُوا یُذْعَوْنَ اِلَى الشُّجُوْدِ وَهُمْ سَلِمُونَ^۳ . واته:
 (پوڅیک دیت په رده له سر هه موو شتیک لاده بریت و لاق دهرده که ویت، خوانه ناسان

۱- الشوری: ۱۱.

۲- القلم: ۴۲، ۴۳.

بانگ دهكرين بۇ سوژده بىردىن بەلام ناتوان، ئەوانە ئەو پۇژە چاويان شۇپەو زەلىلىو خەجالەتى بەتەواوى دايانده گریت، چونكه كاتى خۆى بانگ دهكران بۇ نويزكردن و سوژده بىردىن، لە كاتىكدا لەوپەپى تەندروستى و سەرىەستىدا بوون (بەلام گالتهيان پى دەهات).

(شيخ عبدوپه حمانى السعدى) دهلیت: (كه پۇژى قىامەت هات و پەردە لەسەر هەموو شتىك لادرا پەشویو لەرزانه وو مەترسى يەكان دىن و دەردەكهون ترس و وەهم دايانده گریت، كردگار دىت بۇ جياكردنە وو دادوهرى لەننۆان بەندەكانيانداو بۇنامە پىدانىان، پەردە لەسەر هەموو شتىك لادەدات و لاقى پىزدارى دەردەكهویت، كه هېچ شتى هاوشیوهى نیه، دروستكراوان گەورەیی و شكۆمەندى خوا دەبینین كه بەهېچ جۆرىك لىك نادىتە وو تەعبىر ناكرى، لەوكاتەدا داوا دەكەن سوژده بۇ خوا ببەن، ئەو بىوادارانە سوژده دەبەن كه بەرەزامەندىو لەخۆبووردیو خۆيان سوژدهيان بۇ خوا برىدوو).

خراپەكارو دووپووەكان دەپۆن تا سوژده ببەن، بەلام ئەوان ناتوان سوژده ببەن و پشتیان پەق دەبى وەكو شاخى مانگای لى دى، هەرچەندە هەول دەدەن ناتوان بچەمىنە وو سوژده ببەن، ئاوا لەبەرچاوى ئەو عەشاماتە تەرىق و چاوشۆرو پىسوا دەبن ئەوەش سزای كرده وەكانیانە، ئەوانە كاتى لەدنیدا بوون داويان لىكراوه خوا بەتاك بزانن و بەندایەتى بۇ بكەن و سوژدهى بۇ ببەن، لەكاتىكدا لەوپەپى ساغى و تەندروستىدا بوون، بەلام بەبى هۆ لووت بەرزيان نواندوو خۆيان لەو بەگەورەتر زانیوه كه سوژده بۇ خواببەن و بگەپىنە وو. لەو پۇژەدا پرسىار نەلەحالىان دهكریت و نەلە خراپى و نالەبارى شوپنەكانيان شایانى سزان و خواى پەرەردگار لىيان توپەیه و هەموو هۆكارىكيان لى دەبریت و، پەشيمانىيان هېچ سوودىكيان پى ناگەيەنى و لەپۇژى قىامەتدا بيانوو هینانە وو هېچ داديان نادات.

موسلم فەرمودەیهكى هیناوه كه خواى پەرەردگار دواى ئەوهى (جولهكه و نەصارىەكان دەخاتە ئاگرەوه هېچ كەس نامىنیتەوه تەنها ئەوانە نەبیّت كه بەندایەتىيان تەنها بۇ خوا كرده وو لەچاكە كارو خراپەكار ئىنجا خواى گەورە

له شیوهیه کدا که نایناسنه وه خۆیان نیشان ده دات ده فره رمویت: (فما تنتظرون؟ تتبع کل أمة ما كانت تعبد. قالوا: یا ربنا! فارقنا الناس فی الدنيا أفقر ما کنّا إلیهم، ولم نصاحبهم فیقول: أنا ربکم فیقولون: نعوذ بالله منک. لاتشربک بالله شیئا (مرتين أو ثلاثا) حتی أن بعضهم لیکاد أن ینقلب. فیقول: هل بینکم و بینه آیه فتعرفونه بها؟ فیقولون: نعم. فیکشف عن ساق فلا یرقی من کان یسجد لله من تلقاء نفسه إلا أذن الله له بالسجود، ولا یرقی من کان یسجد إیتقاء وریاء إلا جعل الله ظهره طبقة واحدة. کلما أراد أن یسجد خر علی قفاه، ثم یرفعون رؤوسهم، وقد تحول فی صورته التی رأوه فیها أول مرة فقال: أنا ربکم، فبقولون: أنت ربنا).^۱

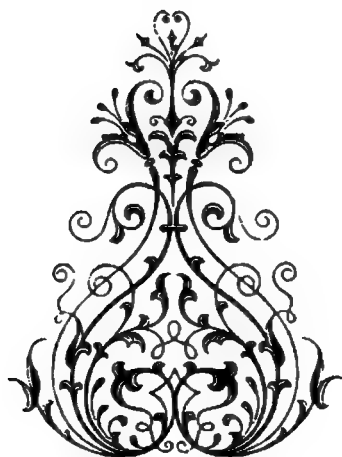
واته: (ئیه چاوه پئی چی ده که ن؟ هر که س شوینی په رستراوه که ی ده که ویت. ئه وانیش ده پارینه وه ده لئین: خواجه گیان، په روه ردگارمان ئیمه جیا بوینه وه له خزم و کهس و هاوړپیانمان له کاتیکدا پتوستان پتیا بوه به لام چاوه پئی ئه و پوژمان ده کرد که ده گینه وه به خوداو وازمان له وان هینا له بهرته وه ی ئه وان بته رمانی خویان ده کردو هاوه لیمان نه کردن.

ده فره رموئ: من په روه ردگار تانم ده لئین: په ناده گرین به خوا له تو هیچ هاوه لیک بو خوا بریار ناده ی و ئه مه شویتمانه تا په روه ردگارمان دیت ده فره رموئ: ئایا نیشانه یه که له نیوان ئیه وه ئه ودا هیه، به هویه وه بیناسنه وه؟ ده لئین: به لئ پهره له سر هه موو شتی لاده دات و لاقی هه لده مالئ، هر که س سوژده ی بو خوا بردبی به پراستی ئیلا روخسته تی دده له کاتی گه یشتنه وه ی به خوا سوژده بو خوا بیات، وه که سیش نامینئ له وانه ی که سوژده ی بو پوپامایی بو خوا بردبی پشتی ده کاته یه که پارچه ی په ق، هر که ویستیان سوژده ی بو بیهن به پیوه په ق ده بن و ناتوان. ئینجا خوی گه وړه له و شیوه یه دا که ده یناسن دیت و ده فره رموئ: من په روه ردگار تانم، ده لئین، تو په روه ردگاری ئیمه ی ...).

به لئ به پراستی پرواداران ده توانن سوژده بیهن و سوژده کانیان بو خوی گه وړه دريژده که نه وه، له دنیا دا ته نها به هه سترکدن به نزیکي ئه و ئاوا کړنوشی دريژیان

۱- مسلم ۳۰۲، کتاب الإيمان.

دەبردو تيايدا ستايشى جوانى خاويان دەکرد، دەى ئىستا بەچاۋ دەيىبنن
 لەبەردەمياندايە دەبى چۆن بن؟ لە كاتىكدا ئەوان ئەو خۆشەويستەيان دەيىبن
 كە پىنمايى كردوون بۆ پىگاي پاست، پالەريان بوو لە دنياۋو دڵەكانى پووناك
 كردوونەتەو، دواى چاۋەپوانى و پەروشى يەكى زۆر بۆى ئىستا دەيىبن
 لەبەردەمياندايە، دەبى ئەو سوژدەيە يان چ سوژدەيەك و چۆن سوژدەيەك بىت؟
 چەند دريژ بىت؟ ئەو پاداشتە بۆ (سوژدە)كانيان.

میږگی (۳۷)

دوعاو پارانه وهی خه فته و بیژاری و دل توندی

نه گهر سوژده پهنگی بئی له پهنه گه کانی نه و ناسووده می یه پیغه مبره ﷺ
ههستی پیکردوه کاتی کاری زوری له سهر کوبووه ته وه و خه فته تی زور پووی
تی کردوه، ده پاپایه وه به و دوعاو نزیان هی که خوی گوره ده یخسته دلیه وه بئ
لابردنی نه و خه فته و دلته نگی یه توشی ده بوو، نهی (الهم والكرب - خه فته و دل
توندی و بیژاری) به مانای چی دیت؟ (پیغه مبره مان ﷺ) چی فیکردوین تاله دوعاو
پارانه وه کانمان بیلین له کاتی خه و خه فته و بیژاریدا.

واتای دلته نگی و خه فته (الکرب والهم):

(ثیبو مه نصور) ده لیت: الکرب: نه و خه و خه فته یه که نه فس داده گری و
(وکره الامر، والغم یکره کربا، اشد علیه) ماته مینی دایگرت، بیژاریوو، ته نگاو
بیثاقه بوو، نه سته م و مه حاله له سهری.

وأكرب الإناء: قاپه که پریوو: نزیکي له سهر پژانه.

په ست و خه فته باربوون، هه راسانی و هاتنه وه یه ک و ته نگ پی هه لچنین.
(وکره الأرض یکره کربا و کربا، قلبها للحرث و آثارها للزرع. واته: کیلان و
هه لگپارانه وه ژیره و ژور کردن، چون زهوی ده کیلدریت بؤ چاندن و کشتو کال). (ثیبو
مه نظور) ده لیت: (الهم) واته: خه فته، گرنگی دانی زور زیاده پویی له کاروبار. یا
به واتای زور توندو سوتینهر.

له مه وه پوون ده بیتته وه (الکرب والهم) - (خه فته و ماته م و هه راسان
بوون) به واتا لیک نریکن هه ریه کیکیان به مانای: (خه فته تیکی توند، هاتنه وه یه ک و
ته نگ پی هه لچنین به جوریک که بیرو هوش پهرش و په رته وازه ده کات و هه ست و هه ز
بلاوده کات و ده یه ژینی چون زهوی بؤ کیلان ژیره و ژور ده کریت و شوین شوین

دهكریت بۆ چاندن ... له توندیدا مرۆف دهپيچيتهوه له نتيوان لولدان و توندکردندا، ههروهكو چۆن گوريستك له ناو دهسته كانی دا لول ده داو دهپيچيتهوه، به جۆری تهنگی پيئه لده چنی توانای هيچ كاریکی نامینی، ههروهكو كه وتبيته به لاو نه هامة تی به كه وه كه زۆری له خهلكی تواندوه ته وه به وه موو په قی به یانه وه ههروهكو تيشکی خۆر به فر ده توینيته وه).

نزاو پارانه وهی خهفته و دل تهنگی:

له بهردهم ئه وه هامة تيبه ی كه له تونديدا مرۆف ده توینيته وه كه س ناتوانی خوی بۆ پاگريت، مه گه ر كه ستيك په يوه ندي بكات به و كه سه وه كه چاره نووس و نه مانی به دهستی ئه وه، به تواناو ده سه لاته، به زه لیلی و ملكه چي يوه داوا ی لی بكات دان به تاوانه كانی دا بنی و له ده رگای بدات و، داوا ی یارمه تی لی بكات، دلتیاو یه قینی بیت كه ئه وه به توانایه بۆ لا بردنی، جگه له و كه س ناتوانیت خه م و خهفته لا به ریت، هه ره ئه وه به ده سه لاته له سه ره مۆیه كان و ئاماده یان ده كات بۆ به نده كانی، ئه وه خه م و دل توندي یه لاناچیت هه تا ئه وه داوانه كات له په روه ردگار كه تواناو ده سه لاتی لا بردنی هیه و ته نها داوا له و بكات به بی ئه وه ی هيچ هاوه لتيکی بۆ بپیار بدات .

له به ره ئه وه پيغه مبه ر ﷺ فيری كردوین چي بليين له كاتی هه رغه م و دل توندي يه كه له كاروانی ژيانماندا ديته پيمان بۆ ئه وه ی خوا ی گه وره له سه رمان لا به ریت و ئه وه خهفته مان بۆ بگيترى به دلخوشي، له (عهبدو لا ی كوپی مه سعود - په زای خوا ی لی بی) ده گيترينه وه ده لئین: پيغه مبه ر ﷺ فه رموی: كي خهفته تی زۆر بوو با بلی:

(اللهم إني عبدك وابن عبدك، وابن أمتك، وفي قبضتك، ناصيتي بيدك، ماضٍ في حكمك، عدلٌ في قضاؤك، أسألك بكل اسمٍ هو لك سميت به نفسك، أو أنزلته في كتابك، أو استأثرت به في مكنون الغيب عندك: أن تجعل القرآن ربيع قلبي، وجلاء همي وغمي، ما قالها عبد قط إلا أذهب الله غمه، وأبدله به فرحاً).^١ واته: په روه ردگار

١- رواه أحمد في مسنده.

من بهندهی خۆتم، کوپی بهنده و که نیزه کی خۆتم، له ژێر دهستی خۆتدام، ناوچه وانم به دهستی تۆیه، بپاری تۆ بۆمن دراوه، بپارت بۆ من داد پەرهرانه و به جییه، داوات لیده کهم به ههرناویک له ناوه پیرۆزو جوانه کانت که له خۆت ناوه، یاله کتیبه پیرۆزه کهت ناردوته یانهینی و شاراوویه لای تۆو ئیمه نایزانین و لامان نادیاره، قورئان بکهیته به هاری دلم و لابهری ههم و غمه کانم، ههر بهندهیه که ئه وه بلیت خوای پەرهردگار غمه کهی له سه ر لاده بات و بۆی ده گێریت به خوشی و دلگراوهیی).

من بهندهی تۆم:

ئهو کاتی تووشی غم و بیزاریه که ده هات ده یفرموو: (إني عبدك، وابن عبدك، وابن أمّك): (من بهندهی تۆم، کوپی بهنده و که نیزه کی خۆتم) به وتیه مانای به ندایه تی خۆی در ده پری، ئه وه یه که ئیمام (ئیبینو تهیمیه) وه سفی ده کات و ده لێ: (ناویکه ههموو ئه و ناوانه ی تیا کۆبووه ته وه که خودا بۆ خۆی پیتی خوشه و پهرزنامه ده له سهریان له گوتارو کرداره نهیتی و ئاشکراکاندا له دیارو نادیاره کان).

له ههموو ئه وه ی که فرمانی پیکردوین و له وه ش که لێی قه دهغه کردوین له دیندا ده چیته خانه ی به ندایه تی و په رسته شه وه. (دین مانای خۆبه کهم زانین و زه لیلی ده گریته خۆ ده لێ: دینداری بۆ خوا ده کات واته: خوا ده په رستی و گوێپایه ل و فرمان به ردارای خواجه بۆ خوا خۆی به کهم ده گریت: به ندایه تی خوا ده کات و گوێپایه لێ فرمانه کانی ده کاو خۆبه کهم گرو ملکه چه بۆ خوا).

به ندایه تی واتا کانی ملکه چی و پابه ندبوون و خۆبه کهم گرتن هه لده گری به ههموو چه زو دل پی خوشبوونی که وه. (ئیبینو تهیمیه) ده لێت: (پیشه ی مانای به ندایه تی: خۆزه لیل کردن و به کهم زانینه، ده گوتریت: پێگای په رستراو، کاتی که زۆر په رستراییت، به لام په رستش و به ندایه تی فرمان پیکراو واتا کانی خۆزه لیل کردن و چه زو خوشه ویستی له خۆ ده گریت، هه روه ها ئه و په ری زه لیلی بۆ خوا ده گریته

خۆ، به‌وپه‌په‌ی پێخۆشبوون و چه‌زکردن له‌و زه‌لیلایه‌ له‌و پێناوه‌دا، ئیمام (الحافظ ئیبنو کثیر) فرموده‌که‌ی خوای په‌روه‌ردگار لێکه‌داته‌وه (ما أصاب من مصيبةٍ إلا بأذن الله، ومن يؤمن بالله يهدِ قلبه): هیچ به‌لاو نه‌هامه‌تیه‌ك تووشی كه‌س نابێت ئیلا به‌ئیزنی خودانه‌یی و هه‌ركه‌س باوه‌په‌ی به‌خوا هه‌بێت خوای گه‌وره‌ پێنمایی ده‌كات و دلی پۆشن ده‌كات (ده‌كاته‌وه) ده‌لێت: هه‌ركه‌س تووشی نه‌هامه‌تیه‌ك هات بزانیت كه‌ئه‌و قه‌ده‌ری خوایه‌و به‌فرمانی ئه‌وه، سه‌برو ئارامی له‌سه‌رگرت و ته‌سلیم به‌فرمانی خودابوو ئه‌وا خوای گه‌وره‌ دلی پووناك ده‌كات (ده‌كات) و پێنمایی ده‌كات ... وه‌شه‌وه‌ی له‌دنیا دا له‌ده‌ستی چووه‌ خوا بۆی قه‌ره‌بوو ده‌كات (ده‌كات) و پێنمایی كردن و دل‌دانه‌وه‌ی، به‌به‌رپاوی به‌قینی پاست و ته‌واو، وه‌ی (انی عبداك) ئاماده‌كردن و به‌رجه‌سته‌كردنی ئه‌و واتایانه‌یه‌ كه‌به‌رزترینیان زانیاری به‌وه‌ی كه‌چاره‌نوس و قه‌ده‌ری به‌ده‌ستی خودای په‌روه‌ردگار ه‌و، ئه‌و كه‌ به‌نده‌یه‌ بۆی نییه‌ په‌خنه‌ له‌گه‌وره‌كه‌ی بگرت، باپرسیار له‌ه‌وی ئه‌و به‌سه‌رهاته‌ی بكات و، هیچی بۆ نه‌یه‌ جگه‌ له‌ئارام گرتن و دامه‌زراوی، خۆدانه‌ ده‌ست به‌پیارو فرمانه‌كانی خودا، به‌بی سكاڵاكردن و بۆله‌ بۆل، به‌لكو پێویسته‌ ئه‌و خۆدانه‌ده‌ست خودایه‌ به‌پازی بوونیکی ته‌واوه‌وه‌ بۆ خواو به‌قین و باوه‌په‌ی و كه‌هه‌رشتی تووشی به‌پاوار ده‌بی خیری تێدا به‌بۆی ئه‌و كه‌ له‌په‌راڵه‌دا واده‌رده‌كه‌وێت پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌یه‌.

ئه‌و كه‌ر دل‌نیایی ته‌واوی به‌وه‌ هه‌بوو ئه‌وا ده‌لی (انی عبداك) كه‌ ئه‌و به‌لاو نه‌هامه‌تی به‌ی تووشی هاتوو خوای گه‌وره‌ بۆی هه‌ناوه‌ بۆ تا قیكردنه‌وه‌ی ناخ و قولایی په‌رستش و به‌ندایه‌تی به‌كه‌ی، ئه‌و كه‌ر بینی ئارام گه‌وه‌ خۆی داوه‌ ته‌ ده‌ست خوا ئه‌وه‌ هه‌قی خۆیه‌تی كه‌ خوای گه‌وره‌ بیکاته‌ به‌كێك له‌و پیاوچاكه‌ خواپه‌رستانه‌ی كه‌ خۆشی ده‌وین، وه‌ئه‌و كه‌ر شه‌په‌زه‌و بیشارام بوو، په‌ست و ناپازی بوو خۆپاگه‌ر نه‌بوو ئه‌وا له‌كۆمه‌لی خواپه‌رسته‌ چاكه‌كانی ده‌رده‌كات و، به‌لاو نه‌هامه‌تی به‌ی زیاتر ده‌كا له‌سه‌ری وازی لی دینی خۆی و نه‌فسی خۆی.

بوونی به‌خۆشه‌ویستی خواو چه‌زکردنی به‌وه‌ی كه‌ له‌پۆلی ئه‌و خواپه‌رستانه‌دا به‌مێنێته‌وه‌ كه‌ خوا خۆشی ده‌وین و هه‌لی به‌ژاردوون ئه‌و به‌وگوتاره‌ی (انی عبداك)

دهرى دهخات و ئاشكرای دهكات كه بهردهوام لهسەر پهیمانی خۆیهتی كه دهلی: (من بهندهی تۆم) واته لهسەر ئه و بهلێنهم لهگهڵ تۆداو باوهپری تهواوم بهتۆ ههیه و خۆم داوه ته دهست بپیارهكانت و پازیم پێیان. ئیمام (ئیبینو لقهیم) دهلیت: (ئهگه روا بزانییت كه ئه و نه ههمه تیهی بۆی هاتوو به بۆ ئه وه نیه تا به ههیلکی بدات و بیکوژییت، به لكو بۆی هاتوه تا تاقی بکاته وه چهنده خۆپاگرو به ئارامه یا چهنده پپوهی گرفتارو موبته لایه، ئه و کاته دهرده که ویت ئایا بۆ ئه وه دهشییت به کارییت تابکریته یه کێك له دۆستانی خواو کۆمهالی ئه وان یانا؟ ئه گه ر خۆپاگرو دامه زراو بوو ئه و هه لیده بزێرییت و ده پیا ریژییت و له هه موو ئه و شتانه ی پاک ده کاته وه که پێزی لاده بن و به بهرگی شکۆمهندی ده پیۆشییت و دۆستانی خۆی و کۆمه له که ی ده کاته یاریده دهر و پشتیوان بۆی، وه ئه گه ر پشتی تیگرددو گه پایه وه بۆدواوه ئه و خوای گه و ره ده ری ده کات له سۆزی خۆی زله له پشتی ملی ده داو، به لآو به سه رهاته کانی چهن د باره ده بیته وه، ئه و له و حاله دا هه ست به وه ناکات له سه ری زیاد بووه و یا گه و ره بووه، به لآم ده زانییت دوا ی ئه وه که کاره سات و نه ههمه تی له پاستی دا بۆته چهن دین به لآو نه ههمه تی تر، هه روه کو ئارام گرو خۆپاگريک ده زانییت، به لآو کاره سات له پاستی دا بۆته چهن د به هره و نیعه تیکی زۆر).

خه فته و دلته نگي گه و ره دووشتن ئاماژه به خێرده که ن له سه ر خۆشه و یستی خوا بۆ ئه و بهنده یه، له بهر ئه وه پیغه مبه ران و په وانه کراوان له هه موو خه لکی تر زیاتر تووشی به لآو کاره سات بوون و پاشان چاکتریوون و بوونه ته نموونه و باشترین له نموونه. هه روه کو (کعب الاحبار- په زای خوای لیبی) ده لییت: خوای گه و ره پێز له هه ر که سیك بنییت به لآو نه ههمه تی له سه ر زیاد ده کات).

له بهر هه موو ئه وانه یه هه ر له سه ره تاوه به نده پایده گه یه نییت که به نده یه کی دلسۆزه بۆ خوا که ده لییت: (اللهم انی عبدک، وابن عبدک وابن أمک).

١- طریق الهجرتین، ص ٤٩٤ - مطبوعات الشؤون الدينية - قطر.

(في قبضتك): من له چنگی تۆدام — من له ژیر دهسه لاتى تۆدام:
 (القبض) له زمانه وانى دا دژه واتای دهست بلأوکردنه وه و کردنه وهی دهسته و،
 (القبض) کۆی په نجه کانه و گرتنى شته له ناو دهستدا به چنگ و به هه موو په نجه کانی
 دهست. و (القبض): گرتنى شته له ناو دهستدا به توندی و به هه موو په نجه کان نه گهر
 ته نها به په نجه کان بیگری دهوتری (القبض) واته به (ص نه ك ض) وه (قبض)
 له سهر شتی واته له ناو چنگدا گرتن و چه مانه وهی هه موو په نجه کان به سهریداو توند
 گرتنه ناودهست)، به و واتایه که نه وهی له ناو دهستدا چنگی لیدراوه نه توانیت
 جووله بکات به هوی زال بوونی ته و او به سهریداو گرتنى به شیوه یه کی زۆر توند
 له لایه ن نه و که سهی چنگی به سهردا گرتوه. نه وه ناتوانیت ته نانه ت تۆزقالتی
 بجولیت نیلا مه گهر چنگی له سهر سووک بکات نه گهر نا نه توانای هه و لدانی هه یه و
 نه هیزی هه یه.

کاتی به بنده ده لیت (في قبضتك) دان به به ندایه تی کردنیکی راسته قینه دا ده نیت
 و له ته وای واتا کانی تی ده گات، که ده لیت من به بنده ی تۆم و دیلی تۆم و له ژیر هیزو
 دهسه لاتى تۆدام هه رچه کت بویت ده توانی به سهرم بهینى به بی نه وهی هیچ هیزو
 توانایه کم هه بی، خواجه تۆ به هیزترینی، منیش لاوازو بی هیزم، تۆ ده و له مهن دو
 دهسه لاتى ئیمه هه ژارو بیتواناین هه روه کو چۆن نه هلی نه خوش زۆری
 له نه خوشه که یان ده که ن بۆ به کارهیتانی ده رمان و نه خوشیش پقی له و ده رمانه یه و
 چه زی لیناکات به لام نه وان به زۆر پیی به کارده هیتن بۆ به رژه وه ندی نه خوشه که و
 سوود لیوه رگرتنى، هه روه هاش خوی گهره مامه له ده کات له گه ل به بنده ی گرفتار
 به تاوان که سه رپیچی کرد بیت یا که م و کوپی هه بو بیت، نه و گیرۆده ی کردووه و له ژیر
 دهسه لاتى خۆدایه به هیوای نه وه که پاداشتی خیری بدات، هه ر نه وه بوو
 شوینکه و توی به پیز (عه ونی کوپی عه بدوللا) هه سستی پی کردووه کاتی ده لیت:

(به راستی خوی گهره زۆر له بنده کانی ده کات له سهر به لاو نه هامه تی چۆن
 که س و کاری نه خوش زۆر له نه خوشه که یان ده که ن بۆ به کارهیتانی ده رمان و

چاره سەر چونکه بۆی په روشن و پیتی ده لیتن: ئه و ده رمانه بخووه بۆ تۆ باشه و پیتی چاک ده بیته وه^۱.

زۆرجار حیکمه تی به لاو نه هامة تی به کان له ئیمه ون ده بیته به لام هه ست کردنمان به وه ی که له ژێر ده سه لات و توانای ئه وداین و باوه پمان به حیکمه تی ئه و وامان لێ ده کات که واز له هه رتۆز قالی یا هه رگومان و مه ترسییه ک له مه ترسی به کانی په خنه و نا په زایی ده هینین له سه ر هه ر پیا ری ک له پیا ره کانی خودا وه ند.

ئیمام (ابو الفرج ابن الجوزي) ده لیت: ئایا ده بینیی و توانات هه یه له سه ر پوون کردنه وه و ده رخستنی کرداره کانی کردگار چ جای له سه ر خویندنه وه ی زاتی خودا؟ وه چۆن ده توانین فه رمانه کانی له سه رخۆمان و حالمان پیاوه بکه یین؟ له کاتی کدا بینیمانه پیغه مبه ر (موحه مه د ﷺ) داوای لیکردوه بۆ دایکی و بۆ مامی ئه و لیتی وه رنه گرتوه، برسی کردوه له کاتی کدا دونه ا مو لکی خو به تی و خاوه نی هه موو بوونه وه ره، هاوه لان ده کوژین و سه رکه و تنیش به ده ست به دیه پنه ره که یه تی، ئایا ئه وه به س نیه بۆ سه راسیمه بوون و واق و پمان؟ ئیمه چین تا په خنه بگرین له سه ر خاوه نی دونه و بوونه و ره له کاتی کدا حیکمه تی دامه زراوه و پیا ره کانی جی گیرو دامه زراوه.

له کاتی کدا ده لیت: (وفي قبضتك) گومانای تێدانی ده بیته له مانای (لاحول ولا قوه الا بالله) تێیگات.

ئیمام (ئیبنو حه جه ر) ده لیت: (لاحول، واته: به نده توانای خۆلادان له گونا هی نیه به لکو خودا به لوتف و گه و ره یی خۆی لای ده دات. وه هیه هیزو توانای نیه له سه ر گو یه پیا له ی فه رمانه کانی خوا ئیلا مه گه ر به ته و فیقی خودا، (النووي) ده لیت: ئه وه و ته ی خۆ به ده سه ته وه دان و ده سه لات دانه ده ست خودایه و، ئه وه ده گه یه نیت که به نده خاوه نی هیه شتیک له کاروباره کانی نیه و، هیه کارێکی پێنا کرێ بۆ لادانی شه رو هیزو توانای نیه له هینانی خێردا ئیلا به ویستی خوا به،

۱- صفة الصفوة ۱/۳.

ئەو ھەتتا لە ھەرموودەدا ھاتوو: (إِذْ قَالَ الْعَبْدُ لِحَوْلٍ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، قَالَ اللَّهُ أَسْلَمَ عَبْدِي وَاسْتَسْلَمَ) ^۱. واتە: کاتی بەندە دەلێت: (لاحول ولا قوۋە إلا باللہ)، خوای گەورە دە ھەرمووی بەندە کەم خۆی دایە دەستی من و خۆی بە دەستەویدا. چونکە دلتیایە کە خۆی ھیچ تواناو ھێزی نیە و ھیچی پێناکری، ئیلا لە ژێر دەسەلاتی خوایە و پازی بە چارەنووسی و بەو ھێ دیتە پێگای بە ھەرمان و ھیکمەتی خودا.

(ناصیتی بیدک): ناوچەوانم بە دەستی تۆیە:

(الناصية) لە زمانەوانیدا: (بەشی پیشەوای سەر کە پرچی لێدەپوێت، نە ئەو پرچی خەلکی عەوام پێی دەلێن پیشەسەر، ئەو وردە پرچەش ھەر بە پیشەسەر (الناصية) ناودەبرێ بە ھۆی پوانی لەو شوێنە).

خوای گەورە دە ھەرمووت: ﴿مَّا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾ ^۲. واتە: ھیچ گیانلە بەرێک نیە جەلوی بە دەست خوای گەورە نەبێت.

(سید قوڵب- پەحمەتی خوای لی بی) دەلێت: (ئەو وێنا ھەستەو ھەبە کە زال بوون و توانای بێکردنەو لە توانای گرتن بە پیشە سەر جەلوی ھەموو گیانلە بەرانی سەرزەمین، کە لەو زیندەو ھەرانەدا مەرفیش دەگرتەو و پیشە سەر بەرزترین جێگە سەر پوویە، کە زال و پیشەواو سەرکردە، لەوێنە یەکی ھەست پێکراو کە، دەگونجێ و پەيوەستە بەو ھەلوێستە و پەيوەندی ھەبە بەتووپەیی قەوم و توندیان و پەيوەندی بە پەقی جەستە و ھەلگەوتەیی یانەو ھەبە، پەيوەندی بەتوندی و زیری ھەست و بێکردنەو یانەو ھەبە) ^۳. گرتن لە پیشە سەر ھەو زال بوون و سەرکەوتن دیاردەخات ھەر ھەو زەلیل بوونیش پێشان دەدات، خۆ زەلیل کردن بۆ خودا عیززەت و سەربەرزییەو، چێژ بە دەروونی بڕوادار دەبەخشێت و وای لێدەکات بێت: (ناصیتی بیدک) کە ئەو ھەدان نەبە بەبوونی تەواوی تواناو دەسەلاتی خوا

۱- فتح الباري ۵/۱۱ السلفية- والحديث أخرجه الحاكم من حديث أبي هريرة قال الحافظ ابن حجر،
سندھ قوي- الفتھ ۵/۱۱.

۲- ھود: ۵۶.

۳- الخلال ۸۹۹/۴.

له سه‌ریو، خۆزه‌لیل کردن و به‌که‌م گرتن بۆ خواو قبول کردنی ئه‌وه که ته‌واو کاروباره‌کانی ده‌داته ده‌ست خوداو که هه‌رچی بێته پێگای پازیه به‌بێ په‌خنه گرتن باشپه‌زه بوون و نا‌په‌زایی ده‌ریپین و بۆله بۆل کردن.

(ماض فی حکمک): بې‌پاره‌گانت له‌سه‌ر من دراوه:

ئه‌وه‌ش هه‌ستکردن و دانیایی ته‌واوه به‌وه‌ی که بې‌پارو کاروبارو چاره‌نووسی لای خوا دراوه و جێبه‌جێ بووه و هیچ په‌خنه‌ی لێناگریت و نا‌پازی نیه پێیان و له‌به‌رده‌میاندا هیچ ناوه‌ستی و که‌سی نابینی ئه‌و بې‌پاران‌ه‌ی بووه‌ستی، ئه‌گه‌ر به‌دیپه‌نراوان هه‌رچه‌نده خاوه‌ن ده‌سه‌لات و مال و سامان و چه‌ک و هه‌رچی‌یه‌ک بن ئه‌وا ناتوانن ئه‌وه‌ی خوا دیاری کردووه بۆی بې‌گۆڤن بابیه‌وستین، مه‌گه‌ر خوا حه‌زیکات، ئه‌و هه‌ست پێکردنه وای لێ ده‌کات په‌نا بۆ که‌س نه‌بات جگه‌له‌ خوا‌ی په‌روه‌ردگار، له‌به‌رئه‌وه‌ی خه‌لکی خاوه‌نی هیچ شتێک نین له‌کاروباری نه‌فسی خۆیان.

خوا‌ی که‌وره ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^١. واته: (هه‌رکاتێک خودا ده‌روازه‌ی په‌حمه‌ت و به‌خششی خۆی له‌خه‌لکی بکاته‌وه، ئه‌وه هیچ که‌س و هیچ شتێک ناتوانیت به‌ری بگریت، هه‌رکاتێکیش ده‌روازه‌ی په‌حمه‌تی بگریت‌ه‌وه وای بخات، که‌س ناتوانیت له‌دوای گرتنه‌وه‌که‌ی خودا بپه‌جگه‌له‌ خۆی بیکاته‌وه، ئه‌و زاته هه‌رخۆشی بالاده‌ست و دانایه). (سه‌ید قوطب- په‌حمه‌تی خوا‌ی لێ بێ) ده‌لێت: (کاتێ ئه‌وجۆره تێگه‌یشتنه جێگیربوو له‌دلی به‌شه‌ردا ئه‌وا گۆڤانی ته‌واوی به‌سه‌ردا دیت له‌پوانگه‌ی بیرو بۆچوونه‌کانی و هه‌ست کردنه‌کانی و ئا‌راسته‌ و ها‌وسه‌نگی بوون و کێشانه‌ کردن و به‌هاکان له‌ وێانه‌دا به‌گه‌شتی).

ئه‌و جۆره تێگه‌یشتنه دای ده‌بێت له‌هه‌موو گومانێک و، هه‌موو هێزو توانایه‌ک له‌زه‌ویو ئاسمانه‌کاندا ده‌یگه‌یه‌نیت‌ه‌وه به‌ده‌سه‌لات و توانای خوا‌ی که‌وره، بێ

١- الفاطر: ٢.

ئومىدو بېنازى دەكات لەھەموو گومان لىكردن و دل كرمى بوون و قەبلاندىك و،
 ھەموو پەرحمەت و بەخششەكانى زەوىو ئاسمانەكان دەگەيەنېتەو ھەپەرحمەت و
 بەخششى خودا، لەبەردەمىدا ھەموو دەرگاكانى زەوىو ئاسمانەكان دادەخرىن و
 دەرگای خۆى گەرە لەبەردەمىدا دەكرېتەو، پېيازو پېگاكانى زەوىو ئاسمانەكان
 دادەخرىت و بەرنامەو پېيازى بەرەو خودا دەگرېتە بەر.

پەرحمەتى خودا لەزۆر جۆردا بەرجەستە دەبېت و لەژمىرنايەت و مەرۆف
 دەستەوسان دەكات و تەنانەت لەلىكۆلېنەو ھەپشكېن و نووسىن و تۆمارى
 لەنەفسى خۆيدا، لەچۆنېتى دروست بوون و پېكھاتەى خۆى، لەو پېزەى لىى ناو،
 لەو ھەى كەخودا ھەمووى بۆ خزمەتى ئەو داناو ھەى لەدەوربەريەتى يا لەسەر
 سەريا يا لەژىردايە لەو ھەموو بەرەو نىعمەتەى خوا بەسەرىدا باراندوو ھەى
 كەفېرى كردوو ھەى زانستى پى بەخشىو ھەى ئەو ھەى نەيدەزانى فېرى كردوو ھەى لای ئەو
 زۆرە.

و ھەپەرحمەتى خوا دەردەكەوى لەقەدەغەكانى ھەروەكو لەخەلات و
 بەخششەكانىدا دەردەكەوېت، مەرۆف ھەست بەبوونى دەكات لەھەرشىتى خودا
 دەرگای پەرحمەت و بەخششى لەسەر دەكاتەو، لەھەموو باردۆخىكدا، لەھەموو
 شوپىن و جېگايەكدا بوونى ھەيە لەخودى خۆيدا، لەھەست و نەستەكانىدا بوونى
 ھەيە لەھەموو دەوربەريدا، جالەھەر جېگايەكدا بېت و ھەرچۆنى بېت، ئەگەر
 ھەمووشىتى لەدەست بدات لەو ھەى كەخەلكى لەدەست دانى ئەو شتانە بەلى بىبەش
 بوون دەزانن و دەگەرپى بەدواى ئەو ھەى خودا لىى گرتوتەو دەروازەى لى
 داخستوو لەھەموو شت، لەھەموو باردۆخىكدا، لەھەموو جېگايەكدا ئەگەر ھەموو
 بەدەست بېنى لەو ھەى خەلكى دايدەنن بەنیشانەى وىژدان و لىپرازى بوون .

ھېچ نىعمەتى نەى خۆى گەرە پەرحمەتى لىبگىرېتەو ھەتا بۆ خۆى بەدەستى
 خۆى نەىگۆرېت بۆ بىزارىو تالى ژيان. و ھېچ كارەسات و بەلاو نەھامەتىيەك نەى
 بەپەرحمەتى خوا دانەپۆشرايى ھەتا بۆخۆى دەبېتە نىعمەت و بەخششەك، مەرۆف
 لەسەر دېك دەنوئ- لەگەل پەرحمەتى خودا- ئەگەر نەرم و نايان بوو، و ھەى لەسەر

حەریرو ئاوریشم دەنوی- ئەگەر لەسەری گرتەوه، ئەوه بریتییه لە دێك و دال، گەنگترین کاروبارەکانی چارەسەر دەکات- بەپەحمەتی خودا- ئەگەر ئەوه لە سەرخۆو ئاسان بێت، ئاسانترین کاروباری چارەسەر دەکات- ئەگەر رەحمەتی خوای لەگەڵدا نەبوو- ئەوا ماندوو کەنەفت و هیلایکی دەکات، ترس و مەترسی بەکانی لەسەر لادەچێ ئەگەر ئەو سەلیم و ئارام بێت، رێ دەکات بەبێ پەیرەوو پێبازێک ئەگەر ئەو هیلایکەر بێکە ئەو (فەوتابوێ) ۱.

ئەو بیروباوەڕو بۆچوونە باوەڕپە بۆ هەموو موسڵمانێک پێویستە، کە بەردەوام پێغەمبەر ﷺ لە دەروونی هاوڵە بەرێزەکانیدا دەیچاند، لەرێگای ئەو هەموو ئایەتەکانی کە ئەو ئێکێد لەسەر ئەم بۆچوون و بیروباوەڕە دەکەوێت ئەو لەرێگای ئەو پێکەوه ژيانە ی پۆزانەیان هەتا لەگەڵ هەمواندا، ئەوه ئیبنو عەباس بۆمان دەگێڕێتەوه کە چۆن پێغەمبەر ﷺ ئەو مانایە ی فێرکردووه ئەو تا دەلێت: (كنت خلف النبي ﷺ يوماً- فقال لي يا غلام إني علمك كلمات: إ حفظ الله يحفظك، إ حفظ الله تجده تجاهك، إذا سألت فسأل الله، وإذا استعنت فاستعن بالله، واعلم أن الأمة لو اجتمعت على أن ينفعوك بشيء، لم ينفعوك إلا بشيء قد كتبه الله (تعالى) لك، وإن اجتمعوا على أن يضروك بشيء، لم يضروك إلا بشيء قد كتبه الله (تعالى) عليك، رفعت الأقلام وجفت الصحف) ۲.

واتە: کاتی منداڵ بووم لە داوی پێغەمبەرەوه ﷺ سواریبوم، فەرمووی: ئە ی منداڵ باچەند وتەیه کت فێرکەم: ئاستی خوا بپارێزە خوا دەتپارێزی، کە سنووی ئایینی خوات پاراست، رێگات نیشان دەداو دەکەوێتە بەردەمی ئەو، کە داوات کرد لەو داواپکە، ئەگەر یارمەتی و کۆمەکت ویست داوا ی کۆمەکت و یارمەتی لەویکە، پشت بەو ببەستە، بزانە ئەگەر هەموو خەڵک کۆبێتەوه لەسەر ئەوه ی سودێکت پێ بگەبن، پێت ناگات مەگەر خوا بۆی نوسیبت، وە ئەگەر هەرهەموویان کۆبێنەوه زیانیکت لێبەن ئەوا بزانە ناتوان هیچ زیانیکت پێ بگەبن مەگەر خوا بۆی

۱- الظلال / ۲۹۲، ۲۹۲۲.

۲- رواه أحمد في مسنده ۳۰۷، ۲۹۳/۱ وصححه الألباني ص ج ص ۷۸۲۴.

نوسیبیت، قه‌له‌مه‌کان به‌رزبوونه‌وه، مه‌ره‌که‌به‌که وشك بۆ‌ته‌وه، واته‌هه‌موو شتت بۆ دیاری کراوه). لی‌ره‌دا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بۆ ئیبنو (عه‌باس)ی پوون کردۆ‌ته‌وه که ئوممه‌ت هه‌ر هه‌مووی نه‌ک هه‌ریه‌کی‌ک خاوه‌نی ده‌سه‌لاته‌ ته‌نها، به‌لکو هه‌موو ئوممه‌ت ئه‌وه‌ی تیا‌یه‌تی له‌سته‌مکارو ده‌سه‌لاتدارو ئه‌وه‌ی هه‌یه له‌زۆردارو له‌ژیرو داناو بلیمه‌ت و فی‌لبازو جه‌ورو سته‌م، هه‌ره‌هه‌مووی کۆ‌بینه‌وه‌و پێ‌ک بکه‌ون، که له‌پاستیدا شتی وانابی، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وای داناوه ئه‌گه‌ر وایش بکری‌ت، هه‌تا ئه‌گه‌ر کۆ‌بینه‌وه له‌سه‌ر گۆ‌پینی حو‌کمی خوا ئه‌وا ناتوانن له‌و پێ‌گایه‌وه بی‌گۆ‌پن و هیچ توانایه‌کیان نییه‌ جا ئه‌گه‌ر بیان‌ه‌وی بی‌گۆ‌پن بۆ خێ‌ر یا بۆ شه‌ر، وته‌که‌ی (ماضٍ فی حکمک) ئه‌و مانایه‌ هه‌موو هه‌ل‌ده‌گری‌ت، هه‌ست و نه‌ستی خۆ به‌ده‌سته‌وه‌دان و پا‌به‌ندبوون به‌قه‌ده‌ری خودا زیاترده‌کات و پا‌زی بوون به‌وه‌ی که پوو ده‌دات.

(عدل في قضاؤك): به‌جێ‌هێ‌نانی برپا‌ره‌گانت دادپه‌روه‌رانه‌یه‌ بۆ من پاك و بێ‌گه‌ردی بۆ ئه‌و خودایه‌ که زۆ‌لم و سته‌م له‌به‌نده‌کانی ناکات، به‌لکو ئه‌و دادپه‌روه‌ره له‌هه‌موو شتێ‌کداو حیکمه‌ت و داد له‌برپا‌رو به‌جێ‌گه‌یاندنی برپا‌ره‌کانی‌دا هه‌یه، وه‌کو له‌چارچێ‌وه‌ی ئه‌و چیرۆکه‌ی له‌نیوان هه‌زرتی موسا(سه‌لامی خ‌وای لێ‌ بێ‌) هه‌زرتی (خ‌در)دا پوی دا، موسا(سه‌لامی خ‌وای لێ‌ بێ‌) نی‌ردراوی خوا‌یه په‌خ‌نه له‌کرداری هه‌زرتی خ‌در ده‌گری‌ت به‌خ‌راپ کردنی که‌شتییه‌که، له‌کاتی‌کا ئه‌وانی به‌بێ‌ کرێ هه‌ل‌گرتووه‌و، کوشتنی ئه‌و منداله‌ هه‌رزیه‌ به‌بێ‌ تاوان و، دروست کردنه‌وه‌ی دیواری دوو منداله‌کانی تر له‌و شار‌ه‌دا که خه‌لکه‌که‌ی هیچ خ‌واردنیکیان پێ‌نه‌دان، دواتر خ‌در ئه‌و کرده‌وانه‌ی که کردوونی پوون ده‌کاته‌وه بۆ (موسا – سه‌لامی خ‌وای لێ‌ بێ‌) که ئه‌و له‌خۆ‌یه‌وه ئه‌وانه‌ی نه‌کرد به‌لکو به‌فه‌رمانی خ‌وای په‌روه‌رگار جێ‌به‌جێ‌ کردوون ﴿وَمَا فَعَلْنَاهُ عَنْ أَمْرِ﴾، (ئه‌و کارانه‌م له‌خۆ‌وه نه‌کردوه) ئینجا دادپه‌روه‌ری خ‌وای گه‌وره‌ی بۆ پوون ده‌کاته‌وه له‌جێ‌به‌جێ‌کردنی ئه‌و کاروبارا‌نه که له‌په‌وه‌لته‌دا دادپه‌روه‌رانه‌ نین هه‌روه‌کو هه‌زرتی موسا – سه‌لامی

خوای لی بی- وای ده زانی و قسه ی له سه رده کرد ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرْدَتْ أَنْ أَعْيِبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾^۱. واته: (ئه و كه شتی به ی عه ییدارم کرد چه ند هه ژاریك خاوه نی بوون له ده ریادا کاریان ده کرد جامنیش ویستم عه ییداری بکه م، له کاتیكدا له و ناوه دا پاشایه ك هه بوو كه هه موو كه شتی به کی (چاك و ریکوپیکي داگیر ده کرد). كه واته ئه و كه شتی به کی کون کردو عه ییداری کرد بۆ ئه وه بوو تائه و پاشا سته مکاره و ده ست و پتوه نده گانی ئه و عه یبه یان تیابینی داگیری نه کن لییان.

له سه رمنداله كه ش پتی ده لیت: ﴿وَأَمَّا الْفُلُ فَكَانَ أَبُوهُمَا مُؤْمِنًا فَأَخْبَتَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾^(۸۰) فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾^۲. واته: منداله كه ش كه كوشتم دايك و باوكيكي ئيمانداري هه بوو، ترساین له وه ی كه به سه ركه شی و بی دینی و خوانه ناسی هیلاك و ماندویان بكات (چونكه هه ر له ئیستاره سه ركه شی و لاساری پتوه دیاربوه). به وکاره مان ویستمان كه په روه ردگاریان (له جیاتی ئه و) پاكتر و چاكتریان پی ببه خشیت و به مندالتيكي خاوه ن به زه یی و میهره بان تر به هره وه ریان بكات (منداله كه ش به هه شتی بیت). نه گه ر گه وره بایه ده بوو به ئازارو ئاكامی خراپ ده بوو له سه ر ئه و دايك و باوكه چاكه کاره، خوای گه وره په حمی پیکردن و ئه و منداله ی لیوه گرته وه تاله جیاتی ئه و باشتر و چاكتر له ویان پتیدات، له سه ر دیواره كه ش كه دروستی کردوه وتی:

﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾^۳.

واته: (دیواره كه ش كه چاكم كرده وه، خاوه نه كه ی دوو مندالی هه تیوی شاروچكه كه بوون له ژیریدا گه نجینه به کی (ژیپو زیویان) هه بوو (كه باوكیان بۆی

۱- الکهف: ۷۹.

۲- الکهف: ۸۰-۸۱.

۳- الکهف: ۸۲.

شاردبوونه وه نه گهر گویمان پئی نه دایه، باران و لافاو دهری ده خست و نه و خه لکه په زیله ی که میوانداریان لی نه کردین، ده ستیان ده که وت. باوکی نه و دوو منداله ش خواناس و چاک بوو، جا په روهر دگارت ویستی کاتیک گه نجینه که یان ده ست بکه ویت که گه وره و به هیزین، نه و سا دهری بهینن، نه مهش وه کو په حمه تیکی تاییه تی له لایه ن په روهر دگارت وه و له بهر خاتری باوکیان).

خوای گه وره فره منی پیکرد که نه و دیواره دروست بکاته وه و چاکی بکاته وه که بیوه که لاوه و خه ریکی پووخان بوو، چونکه تاکه نیشانه یه ک بوو بۆ نه و گه نجینه یه ی که باوکیان له ژیری دا بۆی شار دبوونه وه له پیش وه فات کردنی دا.

حیکمت و عه داله تی فره منی خوا لیږده دا بۆ موسا (سه لامی خوای لی بی) دهر که وت وانه یه ک له سه رده ستی هه زره تی خدر (په زای خوای لی بی) فیږبوو، به م جوړه به رده وام و هه میسه یاساو فره منی خوا دادوه رانه یه و سته می تیدا نییه، به لام نه وه مروقه که له کاره کانی دا په له په ل ده کات و تووږه و بیزار ده بی له و فره مانه، به تاییه تی نه گهر کاره که تال بی.

ستم ده کاو و احساب ده کا نه و مسته حقی خیر و چا که یه و نه وه خوای گه وره به خیر و خوشی به سه ری نه کردوته وه، واگومان ده بات که خوا پقی لی یه تی و نه وه به سه رکړدنه وه ی نیه به لکو ناخوشی ده ویت خوا (جل جلاله) ده فه رمویت:

﴿فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْنَلَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْنَلَهُ

فَقَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهْنَنِ ۝﴾. واته: کاتیک ئاده میزاد له لایه ن په روهر دگاریه وه تاقي ده کړیته وه، پړزی لیږده نیټ و نازو نیعمه تی به سه ردا ده پړزیټ، ده لیټ: (به خوا دیاره) په روهر دگام خوشی ده ویم و پړزم هه یه له لای، به لام کاتیک تاقي ده کاته وه و پږق و پږزی که می پیږده به خشیت و لیټی ده گړیته وه ده لیټ: وادیاره په روهر دگام منی خوش ناویت و پقی لیټه و پړسوای کردوم). (سه ید قوطب — په حمه تی خوای لی بی) له (الظلال) دا ده لیټ: نه وه بۆچونی مروقه کاتی خوای

گه وره مړوۍ تاقی ده کاته وه له و حاله تانه، له خوڅشی و ناخوڅشی تاقی ده کاته وه به پړزو به هر و به خشش پیدان له مال یاپله و پایه، هه ست ناکات که نه وه ش تاقی کردنه وه یه، پړ خوڅش کردن و ناماده کردنه بڼ پاداشت و سزا، به لکو و احساب ده کات که نه و پړق و پړزی و پایه و شوینه به لگه یه له سهر نه وه که شایه نی نه و پړز لیگرتنه یه له لایه ن خوداوه، نیشانه ی نه وه یه خوا هه لیب ژارد و وه و جیای کردنه وه، به لاو نه هه ماته تیه کانیش به تاقی کردنه وه و سزا ده زانیت و به کم و کورتی پړزی له لایه ن خوداوه له و ژيانه دا که و به پړزی لیگرتنه وه تاقی کردنه وه به لاو ناخوڅشی یه کان به م جوره لیک ده داته وه وای بڼ ده چی نه وه سزادانه و خوا پړزی ناگری که ناوا پړزی که م پیده دات و نه گهر خوڅشی بویستایه ناوا پړزی که م پړ نه ده دا.

دیاره که نه و له هر دوو حاله ته که دا هه له یه له بیرو بڼ چونیدا وه هه له یه له دیاری کردن و هه له سسنگان د نه که یدا، پیدانی پړق یا گرتنه وه ی تاقی کردنه وه ی خوا یه بڼ به نده که ی، بڼ نه وه ی شوکرو سوپاسی لیده رده که ویت یا له خوڅی بایی ده بیت، یان نایا نارام و خوږاگری له سهر نه و نه هه ماته تیه ده گریت یا نارازی و بڼ له بڼ ده کات و بی نارام ده بیت، وه پاداشته که ی له دوا ی نه وه و ده رده گریت، پیدانی دنیا و الا کردن و خستنه به رده می دنیا بوی یا گرتنه وه ی لیتی نه وه پاداشت پیدان یا سزادان نییه.

که واته داد په روهری له جیب به جیکردنی برپارو فره مانه کانی خودا هه ست پیناگری و نازانریت، مه گره یه کیک دلنیا یی له حکمه ت له به لاو تاقی کردنه وه کانی ده روونی ناسووده کرد بیت له وه ی که نه وه چاره نووس و دیاری کردنی گه وره که یه تی، وه پاک و بیخه وش بی له په شیوی و په خنه گرتن یاته نگ به خو هه لچنین و نار په زایی ده پیرین، هه م و غم ده پوات و نامیننی کاتی ده روون له و مانا گه وره یه ده خوانه وه و تیی ده کات (نیمام جوزی) له ده وری نه و مانا پر شکویه بیرده کاته وه و خولیا ی ده بی و سهری سوږده میننی له برپارو فره مانی خودا و حکمه ته کانی و ده لیت:

پاک و بیگه ردی بڼ راپه پړنه رو پړک خستنی به دیه پتر اوانی به ناواره کردن و به سه ر کردنه وه ی بڼ زانین و تاقی کردنه وه ی سه برو نارامیان و، ده ر خستنی

جوامیریان له تاقیکردنه وه کاندا، ئه وه چه زره تی ئاده مه (سهلامی خوی لّی بی) فریشته کان هه موو سوژده ی بۆ ده به ن پاشان دوی ماوه یه کی که م له به هشت دهرده کریت، ئه وه چه زره تی نوحه (سهلامی خوی لّی بی) لّی دهریت تا له هوش خوی ده چیت، ئینجا دوی ماوه یه کی که م له که شتی که دا پرگاری ده بیت و دوژمنه کانی ده فەوتین، ئه وه ئیبراهیم خه لیله (سهلامی خوی لّی بی) فپی ده دریته ناو ئاگره وه پاشان دوی که میك به سهلامه تی لّی دیته ده ر، ئه وه چه زره تی ئیسماعیله (سهلامی خوی لّی بی) ده بی بکریته قوریانی و خۆبه دهسته وه ده دات دواتر سهلامه ت ده بیت و مه دح و چاکی بۆ ده مینیته وه، ئه وه چه زره تی به عقوبه (سهلامی خوی لّی بی) به هوی دوری کورپه که ی بینایی له ده ست ده دات و پاشان چاک ده بیته وه و پتی شاد ده بیته وه، ئه وه چه زره تی موسایه (سهلامی خوی لّی بی) ده بیته شوان و پاشان به رزه ده بیته وه و خودا قسه ی له گه ل ده کات، ئه وه پیغه مبه ری خۆمان (موحه مه د ﷺ) دوی نّی مندالّیکی بی باوک بوو، چه ند شتی سه رسوپه نّهر (ئاوه ژوو ده بیته وه جارێک تووشی پیلانی دوژمنان ده بی و جارێ تووشی هه ژاری ده بی، به لام له کتوی (حیراء) دامه زراوتره، کاتیکیش مه که که ی فه تح کردو مه لیکه کانی سه رزه وی که و تنه ژیر دهستی و فه تحی ولاتانی کرد، دواتریش فریشته ی مه رگ ده بیته میوان و ده یگوازیته وه بۆ ئه و دنیا...).

هه رکه س چاو به ده ریای دنیا دا بخشینّی بزانیّت چۆن شه پۆله کانی به یه ک ده گه ن و له یه ک ده دن، ده زانیّ چۆن ئارام ده گریت له سه ر به رگری پۆژه کانی ئه و مه ترسی له هاتنی به لاو تاقیکاری نییه، دلخۆش نابیّ به هاتنه پیشی خۆشی به کان).^۱ پیویستمان نییه به زانینی به یه که گه یشتنی شه پۆله کانی ده ریای دنیا و چۆنیه تی ئارام گرتن له سه ر ئه و به رگری پۆژانه یه ی که (ئیمام ئیبنو ئه لجوزی) ئاماژه ی پیکردوه، به لکو مه له کردن له و ده ریایه دا پیویستی به ناسینی شه پۆله کانی ئه و ده ریایه هیه، به رزبوونه وه نزم بوونه وه یان، که ی به رزه بینه وه و هه لده ستن و

۱- صید الخاطر/ ۱۶۲- الطنطاویان.

که ی دهنیشنه وه و هیمن دهنه وه، که ی وه کو کئیوان لی دیت، نه وهش هونه رو زیره کی یه، چاک نابیت مه گهر که سیک حیکمه تی به لاو تافیکردنه وه بزانییت و بیناسیت، کاتی هر مه ترسیه کی خراپ دابه زیته سه ری یاخه م و هه م و په خنه کرتیک، دوا ی نه وه هه ست به خوشی ده کات، وه به دلته نگه و هه ممه کان دوورده که ونه وه له سینه و دلیداو خوا ی گهره بوی ده گوریت و له جیگای نه وه خوشی و پازی بوون و دلنیا بوون ده خاته دل و سینه یه وه.

"أسألك بكل اسم هو لك سميت به نفسك أو أنزلته في كتابك أو استأثرت به في مكنون الغيب عندك":

نه و دوعا ده کات و ده پاریته وه به هه مو ناوه کانی خودا، نه وه ی ده یانزانیت وه نه وهش که نایزانیت، نه وه ی نووسراوه و نه وهش که شاراوه و نادیاره، نه و دوعا ته نها به ناویکیه وه ناکات یا ته نها به سیفه تیک، به لگو نه و ده پاریته وه به هه مو ناوو سیفه ته کانی.

له دوا ی نه و پیشه کی به کی پاک و سه تاو خۆزه لیل کردن و ملکه چی و داننان به خۆبه دهسته وه دانه وه دوعا ده کات به وه ی که هه م و غه مه کانی له سه ر لابات و ده لیت: ((أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي، وَجَلَاءَ هَمِي وَغَمِي)) نه گهر به غه م ده روونی داگیرابیت، نه و هه ست کردن به خوشی و دلنیا یی و پازی بوون به قه ده ری خوا ی په روهر دگار و احیساب ده کات که پا داشتی هه یه له سه ر نه و به لایه .

پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمویت:

((ما قالها عبد قط إلا أذهب الله غمه، وأبدله به فرحا)) به نده هه رنه وه نده نه وه ی وت ئیلا خودای گهره غه مه که ی لاده بات و له شوینی نه وه خوشی ده خاته دلته وه .

له‌گه‌ل سوره‌تی (یوسف) دا..

خوای په‌روه‌ردگار له قورئانی پیرۆزدا باسی چیرۆکی هه‌زه‌تی (یوسف - سه‌لامی خوای لی‌بی) مان بۆده‌کات له‌گه‌ل ژنی عه‌زیزی میسر دا به‌و چیرۆکه نمونه‌ی لاویکی دامه‌زراو دینیت‌ه‌وه له‌هه‌ره‌تی گه‌نجیتی دا له‌به‌رده‌م گه‌وره‌ترین فیتنه‌و به‌لایه‌کدا که پیاوان تووشی ده‌بن، به‌تایبه‌تی له‌سه‌ره‌تای ته‌مه‌ن و تافی لاویاندا، نه‌وبه‌لایه‌ی که ده‌سته‌پیکي فریودان و له‌خشته‌ بردنی به‌نی ئیسرائیلی‌یه‌کان بوو، نه‌وفیتنه‌یه له‌ترسناکترین و دۆڕینه‌رتین فیتنه‌یه له‌سه‌ر پیاوان که پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوا‌ی خۆی به‌جیی ه‌یشتوه، نه‌وه‌تا له‌فرموده‌یه‌کدا نه‌وه باس ده‌کات که ئیمام نه‌حمه‌د ده‌ری ه‌یناوه:

(ما تکررت بعدی فتنة أضر على الرجال من النساء).^۱ واته: مه‌ترسیدارترین فیتنه بۆ سه‌ر پیاوان که له‌دوا‌ی خۆم به‌جیی ده‌ه‌یلم ژنانن).

خوای گه‌وره له سوره‌تی (یوسف - سه‌لامی خوای لی‌بی) دا له‌سه‌ر نه‌و چیرۆکه ده‌فه‌رمویت:

﴿وَرَزَوْتُهُ لَتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَعَلَّقَتْ الْأُتُوبَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (۱۲) وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنَّ رَجُلًا بَرَّهَنَ رَبَّهٗءَ كَذَلِكَ لَنَصْرَفَ عَنْهُ الشُّوْءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ (۱۱) وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۱۵) قَالَ هِيَ رَزَوْتَنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قَدْ

۱- رواه أحمد، وصححه الألباني (صحيح الجامع الصغير ٥٤٧٣).

مِنْ قَبْلِ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

واته: ئو ئافره ته ی که یوسف له مالی دا بوو هه ولای دا یوسف له خشته بیات و دلای پابکیشت بولای خوئی، هه موو ده رگا کانیشی داخست و وتی: وهره پیشه وه و خوت ناماده بکه، یوسف وتی: په نا ده گرم به خوا کاری وانا که م، چونکه په روه ردگارم ده رووی لی کردوومه ته وه، هه روه ها میړده که شت چاک په فتار بووه له گه لمد (چون خیانه ته لیږده که م) و چونکه من دلنایام سته مکاران سه رفراز نابن، سویند به خوا. بیگومان ژنه که په لاماری یوسفی دا ویستی لیی بدات، یوسفیش نیازی لیدانی هه بوو نه گه به لگه ی خوابی نه زانیایه (که سه ره نجامی لیدانه که ی به خرابی به سه ریدا ده شکیته وه) و ثابو شیوه به مان کرد (بو ئو وه ی هه رچی گونا هو تاوان و خرابه به لیی دور ده خهینه وه) و به پاستی ئو له بنده هه لبرژارده و پاکه کانی نیمه به، سه ره نجام هه ردو وکیان پیش پرکیان کرد بو ده رگا که (یوسف بو کردنه وه و ئو ویش بو داخستن) ژنه که توانی دهستی له کراسه که ی گیربکات و له پشته وه دراندی، ئو سا هه ردو وکیان له به رده می ده رگا که دا تووشی میړده که ی هاتن، خیرا هاته قسه و ویستی یوسف تاوانباربکات بویه وتی: باشه ناخو سزای ئو وکه سه چیه که ویستبیتی خرابه له گه ل خیزانه که تدا بکات، جگه له وه ی به ند بکریت یان سزایه کی به ئیش بدریت، یوسف وتی: (نه خیر وانییه) ئو ویستی له خشته م به ریت، به کی که له خزمانی ژنه که شایه تیداو وتی: نه گه ر کراسه که ی یوسف له پیشه وه درابیت ئو وه ژنه که پاست ده کات و ئو وکاته یوسف به کی که له دروژنان، خو نه گه ر کراسه که ی له پشته وه درابیت ئو وه ژنه که درو ده کات و یوسف به کی که له پاستگو یان کانتیک میړده که ی بینی کراسه که ی یوسف له پشته وه دراو، به ژنه که ی وت: به پاستی ئو مه پیلان و نه خشه ی خوتانه، بیگومان فیل و ته له که و نه خشه و پیلانی ئیوه زور گه وره به (له م جوړه شتانه دا).

وروژاندنی په گه زی:

سید - رحمهتی خوی لی بی له (الظلال) دا ده لیت: (که واته ویست و داواو مه به سستی ژنه که له و کاته دا بی په رده بووه و له پاستی دا کوتا کرداری لی داواکردووه....) داخستنی دهرگاگان بۆ نه جامدانی دواوین کاره، کاتی نه و ژنه که یشتووه ته چرکه ی کوتایی که پالنه ره جهسته ییبه سه رکیشه که ی پیویستی بووه و هلامی دوا بانگه وازی جهسته یی داوه ته وه. ((بانگی ده کات و هاواری لیده کات و ده لیت: هاوار له خوت!)) نه وه داواکاری پوو به په لایه کی ناماده باشی سه رکیشه و داوایه کی که م و سه ره تایی نیه، به لکو دواوین داواو مه به سته، به پاستی ناکریت ژن بۆ خوی نه و داوایه بکات مه گه ره و په پی ناچاری و ژور بۆ هاتن و پیویستی دابی، له کاتیکدا نه و که نه ش له گه ل خویدا بژیت و تواناو لویتی تیرو ته واو بیت و مینه یی نه و ژنه ش ته واوو پیگه یشتوویی، بیگومان له پیش نه و داوا کتوپرو سه رکیش و تونده له ویدا فریوده رو وروژینه ری هه مه جوری شیرین و جوان هه بووه^۱.

کاتیک (یوسف - سه لامی خوی لی بی) به هیزه و پالی پیوه ده نیت و ده یگیرته دواوه، که نه وش هه لقولای باوه پیکي قول و هه ستردنه به چاودی ری به رده وامی خودایی ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾^۲. ژنی عه زیز به وه نده وازی نه هینا، به لکو کاتیک (یوسف - سه لامی خوی لی بی) له ده سستی پایکردو ویستی خوی له و فیتنه به پرگار بکات، تا دین و پربازه که ی به وکاره پر شهرم و تیشکاوه له پیس بوون و له که داربوون بیاریژیت، به لام نه و شوینی که وت و کراسه که ی له پشته وه توند گرت تادپاندی، چونکه ده یویست پرنگای لیبگیریت و نه هیلیت پابکات، وه ده یویست نه و تاوانه ناشیرینه ی به ژور له گه لدا نه انجام بدات، نه و هه لچونه جنسی به له لایه ن ژنی عه زیز پاناوه سستیت، ته نانه ت به زانینی میرده که ی به پروداوه که، به لکو به رده وام هه په شه ی له (یوسف -

۱- الظلال ۴/ ۱۹۸.

۲- یوسف: ۲۲.

سهلامی خوای لی بی) ده کردو زیاده پوهی و هاش و هوشی پیوه ده کرد، تاوای لی هات کۆمه لیک له ژنانی به ناوبانگی له خیزانه به رزو شکۆدارهکانی نه وکاته میسری بانگ کردو هه موویانی به شدار کرد له و فیتیه یی (یوسف - سهلامی خوای لی بی) له بهردهم نه واند هه پره شه ی لیکرد، که نه گهر نه وه له و تاوانه نه کات نه و زیندانی ده کات، به لام هاواری کرد، دوا هاواری به کلایی که ره وه بۆ هه موو نه وه له پرتاوانانه یی، که نه وهنده زیاد پۆیشت و درێژه کیشا.

خۆراگری یوسف:

﴿ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَاتَه: (یوسف که نه مه ی بیست وتی: په وهر دگارا من زیندانم له لا خۆشه ویستتره له وه ی که نه وان بانگم ده که ن بۆی) نه یگوت: (ماتدعونی الیه) چونکه نه و ژنانه هه موویان له و داواکاریه به شداریبون، جا قسه کردن بیت یا به جو له و هه ره کات یا به ناماژه و چاوگێپان و لالیکردنه وه. کاتی که نه و داوای فریا که وتی په ره و دگاری کرد تاپزگاری بکات له هه و لی نه و ژنانه که ده یانه ویت بیخه نه ته له و داوی خۆیان، ترسی نه وه ی هه بوو له چرکه ساتیکدا له بهردهم نه و هه موو وروژینه رو هه لچوونه بهرده وامه یاندا تووشی لاوانی بیت، وای لی هات له نه فسی خۆی بترسیت، داوای له خوا کرد پزگاری بکات له وفیتنه و به لایه، ﴿ وَلَا تَصْرَفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْغَالِبِينَ ۖ وَاته: نه گهر له فیل و ته له که ی نه وانه پزگارم نه که ییت و له پیلان و نه خشه کانیان ده ریازم نه که ییت و لام نه ده ییت، له وانه یه منیش مه یلم بۆ دروست ببیت و ئاره زوویان بکه م و پاشان بچه پیزی نه فام و گونا هه بارانه وه. که نه وه ش داوای مروفتیکی تیگه یشتوو به ئارامه و زانایه به مروفایه تی خۆی له خۆبایی و بیئاگا نییه و خۆی به پاک و بی هه له و په له نازانیت و ده یه ویت زیاتر له ژیر چاو دیری و ناگا لیبون و په رژی نی خودایی دابیت و پارێزا و بیت.

۱- یوسف: ۲۳.

۲- یوسف: ۲۲.

﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُمْ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾^۱. واتـــــــه:

په وهردگاری به هانایه وه چوو نزاکی گیرا کردو له ته له که و فیلی ژنان پاراستی و لایدا، چونکه به پراستی هر نه وزاته بیسه ری نزاکنه و زانایه (به دل و دهر و نه کان). نه و (الصرف) ه بق نه وه ده بیت تانه و ژنانه دواي نه و هه ولانه ش له دل وه ناثومیدین و بزائن که یوسف (سه لامی خواي لی بی) وه لامیان ناداته وه و زور به ته وای وازی له و فریوده رانه میتاوه تا واهست نه کات که هیچ شوینه واریکی له دلدا ماوه یا له لای نه وان)^۲.

ژنان له نه مریکا:

نهمه وینه ی ژنی عه زیزی میسر بوو، که (یوسف - سه لامی خواي لی بی) ی ماندوو کرد، نهم وینه به له نه مریکا و لاتانی نه وروپا چهند جار دووباره ده بیت وه نه و پاستیه ش نه وانه ده بزائن که له ویدا ده ژین.

ژنی عه زیز خو شه ویستی خوی به (یوسف - سه لامی خواي لی بی) له میړده که یو نه وانه ی له کوشکا له که لیدا ده ژیان ده شارد وه، به لام ژن له نه مریکا و ده له ته نه وروپایی به کان نه و حه زه ناشیرینه لای باوکی باس ده کات، به لکو خو شه ویسته که ی ده هیئی و به باوکی وه موو نه ندامانی خیزانه که ی ده ناسیئی، زور جاریش له که ل هاوسه ره که یدا له سه ره تاي هاوسه ریاندا واپړک ده که ویت که نه و بوی نیه خوی له کاروبار یدا هه لبقورتیئی، ته نانه ت که په یوه نډیه کی خرابی له که ل پیاواندا ده بیت، هه روه ها نه ویش مافی نه وه ی نه بیت که میړده که ی په یوه نډی له و جوړه ی له که ل ژناني تردا هه بوو، پتویست ناکات نه و په یوه نډی یانه له کومه لکه ی سه رده مدا بشارد ریته وه !! ...

ژنی عه زیز کاتي په رده ی له سه ر شیتی و شه یداییه که ی خوی لاداو جوانی خوی ده رخت، له شوینیکي داخوای دوور له چاوی خه لکی بوو، به لام ژنان له نه مریکا و

۱- یوسف: ۲۴.

۲- الظلال ۱۹۸۵/۴.

دەولەتەکانى تىرى ئەوروپا پەردە لەسەر ھەموو جوانى وشەيدايى خۆيان لادەدەن، زۆر جار ھەموو شوپىنچىيان دەردەخەن، لەبەردەم ھەموو خەلگ و بەپۆڭى پووناك و بەبى داخستنى دەرگاكان و بەبى خۆشاردنەو لەپشت پەردەكان، بەلكو لەھەموو شوپىنچك، لەشەقامەكان و بازارپو شوپىنەگشتىيەكان و زانگۆو باخچەكان و تەلەفزيۇن و پۆژنامەكان و لەسەر شۆستە و پىگاكان، بەتايىبەتى لەمانگەكانى ھاويندا.

ژنى عەزىز، خۆى ئامادەكردو جلەكانى كەردەو و جوانى خۆى دەرخت و بۆنى خۆشى لەخۆيدا، لەكاتىكى ديارىكراو لەشوپىنچكى ديارىكراودا بوو، دواى داخستنى دەرگاكان و دلتيا بوو لەوھى كەس نايىبىنى و ئامادەبوو بۆ ئەنجامدانى تاوانىكى قىزەون، خۆى پازاندبوو ھەبەجوانىيەكى واكە پياو فريو دەداو دەپورۆڭىنى بەوھالەتە كەپياوڭ دەگاتە ژنىك، بەلام ژنان لەئەمرىكاو پۆژئاوا بەردەوام و لەھەموو كاتىك و لەھەموو شوپىنچكدا ئامادەيە قىزىكى ئالتونى بۆبلاوكردۆتەو و شانەى دەكات و بەرەلای دەكات و دەپۆڭتە سەرشانى ھەروەكو ئاويك لەبەرزايىيەو دىتە خوار، خال لەسەر پوومەتى دادەنى و سوورىان دەكات و بەبى سنور چاوى پەش دەكات، پەنگ لەسەر برۆكانى دادەنىت بەگوڭرەى پەنگى كراسى ياهەر بەرگىك لەبەرى دەكات، برژانگەكانى درىژو پەنگ دەكات، لىوھەكانى بەجۆرىك پىك و پەنگ دەكات، ھەتا بۆخۆى بانگى گەنجان دەكات و دەلەيت (وەرە ئامادەم)، بۆنى والە خۆى دەدات زۆرى پى خۆشەو بۆنى دەپوات بۆ دوورى چەندىن مەتر، پۆيشتنىكى بەلەنجەو عىشەو فريودەرەنە دەپوات بەپۆھ.

ژنى عەزىز، لەژورىكى دەرگا داخراودا بانگى خۆشەويستەكەى كرد بۆ كردنى كارى ناپەوا لەگەلەيد، بەلام ژن لەپۆژئاوا سەرسامە بەگەنج و بانگى دەكات بۆ كارى ناشىرىن لەبەردەم ھەمواندا، بەبى شەرم و بەلكو جارەيە پىكەو ئەوكارە قىزەون و ناپەوايە لەبەردەم خەلكىدا ئەنجام دەدەن، بى ئەوھى لەو كۆمەلگەدا ئەو پەفتارە ناپەوايە جى سەرسوپمان بىت ياكەسىك پىگايان لىبگىرىت و ئىنكاريان بكات.

لاوان له بهردهم خۆپاگري و ړووخانياندا:

نه گەر هاوشيوه ی ژنی عه زيزی میسر له و کومه لگایه دا هیه، ئه ی بۆ له وینه ی (یوسف - سه لامی خوای لی بی) نابینن، نه وه ی له ویدا بوونی هیه ژنانی له وشيوه یه ن، به لام نه وه ی خه ریکه ون ده بیټ نه وه (یوسف) ه، چه نده زوو که نه کان تووشی فیتنه و به لادین و شهیدا ده بن له و ی، نه وه ی له ولاتی خویدا دامه زراوو خۆپاگره، له و ی چه نده خیرا ده پوخیت، چه ند به خیرایی لاوان له بهردهم ژنانی هاوشيوه ی ژنی عه زيز ده توینه وه، به لام هی واش هیه وینه ی یوسف (سه لامی خوای لی بی) دووباره ده کاته وه، له گه ل نه وه موو هۆکاری فریودان و وروژینه رانه ی بانگی ده که ن بۆکاری خراپه و تاوانی قیزه ون ده لاین: ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَفِیَ أَحْسَنَ مَثْوًای إِنَّهُ لَا یُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾^۱.

له ویش که سی واهیه بیر له چاودیری خودایی به سه ریه وه ده کاته وه، بیر له خه ساره تمه ندی دنیاو قیامه تی خو ی ده کاته وه، نه گەر بیټو خو به ده سته وه بدات بۆ نه و گیزاوه فریوده رانه، له ویدا ته نها یه ک جار ژنی عه زيز له ژیانیا ندا ړوونادات، به لکو له یه ک ړوژدا چه ندان جار دووباره ده بیټه وه.

له و ی هه رکه س خۆپاگریټ و وه کو کیوکی چه سپاو له و به لایه پاکات وه کو پاگردنی یوسف (سه لامی خوای لی بی) نه و پاگردنه دووباره بکاته وه به دامه زراوی و ده ست هه لگرتن له وه ی جه سته ی خاوینی خو ی بتلینیته وه و ناموسی خو ی بشکینیت به و ړه فتاره پیس و بۆگه نه.

له و ی تووش بوون به گه وره تر له فیتنه هیه، یه کسه ر ده پوخیت له بهردهم ژنه ړوخوا وه کان و ده بنه به نده ی نه وان، هه روه کو هاوشيوه کانی نه و له و کومه لگایه دا هه ن وه چه و هاوچه رخی نه وان بن.

به لام نه وه ی چاوی خو ی ده پاریزیت، خو ی به رزو بلند ده گریټ له و ژنانه شوینی ده که ون و شهیدا و به ئاواتن بوی، به لام نه و هیچ بایه خیانت پینادات و به هیچ

۱- یوسف: ۲۳.

شیوه‌یه‌ک بیری به‌لایاندا نابات، به‌رده‌وام پوهو و نه‌و ده‌رگایانه ده‌پوات که‌لو به‌لاو
 گټچه‌له لای ده‌دن، هه‌روه‌کو پیشه‌نگه‌که‌ی یوسف (سه‌لامی خوای لی بی)
 کردوویه‌تی، به‌ریه‌رچی نه‌فسی ده‌داته‌وه هه‌روه‌کو یوسف (سه‌لامی خوای لی بی)
 پیشتر هاواری کردووه ﴿رَبِّ السَّيِّئِينَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ﴾^۱، نه‌و په‌نا ده‌باته به‌ر
 په‌روه‌ردگاری تا به‌هیزو دامه‌زراوی بکات و ده‌لټت: ﴿وَلَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ
 إِلَيْنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْغَالِبِينَ﴾^۲. به‌لام هه‌موو نه‌و که‌سه خۆپاگرو دامه‌زراوانه زۆرکه‌من
 به‌به‌راورد له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی ده‌پوهوخی و ده‌که‌ونه داوی ژنان له‌و ولاتانه.

هۆیه‌کانی پرووخان و خۆپاگری:

پرووخانی نه‌ولاوه غه‌ریبانه به‌رامبه‌ر فریودانی نه‌و ژنانه به‌هۆی به‌کارنه‌هیتانی
 هۆیه‌کانی دامه‌زراوی و خۆپاگری‌یه، دامه‌زراوی و خۆپاگری نه‌و لاوانه‌ش به‌هۆی
 کۆشانیانه بۆ نه‌و هۆیانه‌ی خۆپاگریان ده‌کات له‌وانه:

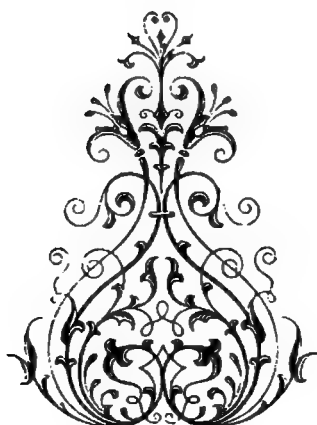
- ۱- هه‌ست کردن به‌ چاودیزی به‌رده‌وامی خودایی.
- ۲- بیرکردنه‌وه له‌لټپرسینه‌وه‌ی قیامه‌ت و تۆمارکردنی کرده‌وه‌کان له‌لایه‌ن دوو
 فریشته‌کانه‌وه.
- ۳- چوونیان بۆمالی خوداو سوژده‌بردن له‌وی.
- ۴- سووربوون له‌سه‌ر هاوپییه‌تی که‌سانی چاک.
- ۵- خویندنی قورئان.
- ۶- چاوپاراستن له‌سه‌ر هه‌موو نه‌وانه‌ی ژنانی میسری بیرده‌خه‌نه‌وه له‌پۆژنامه‌و
 ته‌له‌فزیۆن و هه‌رشتیکی تر له‌و بابه‌ته.
- ۷- هانا بردنی به‌رده‌وام بۆ خودای خۆیان، تا به‌لکو پزگاریان بکات له‌هه‌رفوئیلی
 ژنان و دامه‌زراو و خۆپاگریان بکات له‌به‌رده‌م لټشاوی فریوده‌ران و وروژینه‌ران که‌بی
 برپانه‌وه‌ن.

۱- یوسف: ۲۲.

۲- یوسف: ۲۳.

۸- خۇپشت ئاستور كىردن لەسەرئەوھى بەھۆى بەجىھېتئانى ھەندى لەسوننەتەكان
كەتوئىشووئىكە بەھىزىيان دەداتى لەو بىابانە بۆش و بەتالە لەھۆئىكەنى ژيان.

ئەوھ وئىنەى ژئانى عەزىزن لەئەمرىكاو دەولەتە ئەوروپىيەكان و رۇژئاوا بەگشتى
و نۆر لەولاتانى رۇژھەلاتىش، ئەوھش وئىنەى ئەوانە كە يوسىف (سەلامى خوائى ئى
بى) دەكەنە پىشەوايان و ھەلوئىستى ئەو لەگەل ژنى عەزىز دووبارە دەكەنەوھ.

تاریکیه کان و چراکانیان

دژیہ که کان:

له ئه بوبه کری (صدیق) هوه ده گێرنه وه فهرمویه تی:

تاریکیه کان پێـ نجن و، چـ راکانیش پێـ نجن....
خۆشه و یستنی دنیا تاریکاییه و، چـ راکی ته قوا له خواترسانه...
گوناوه تاوان تاریکاییه و، چـ راکی ته و به په شیمانیه...
ناوگۆر تاریکاییه و، چـ راکی (لااله الا الله محمد رسول الله)یه...
رۆژی دواهی تاریکاییه و، چـ راکی کرداری چاکهیه...
پـ ردی سـ یراط تاریکاییه و، چـ راکی (یـ ه قین)ه...

له نهینیه کانی خوای پهروه ردار له م ژیا نه دا نه وه یه دژه کانی دروستکردووه
که له گرنگترین هۆیه کانی بهردهوامی ژیا ن و درخستنی ناوه پیروژه کانی خوداو،
به ندایه تی کردنیه تی به شیوه یه که خودا پێی خۆشه، شهوی دروستکردووه و
له گه لیدا پۆژی دروستکردووه، وشکانی دروستکردووه له گه لیدا ده ریاکانی
دروستکردووه، ژیا ن و مردنی دروستکردووه، به هیژو لاوازی دروستکردووه،
تووپه یی و نه رم و نیانی دروستکردووه، دریژو کورتی دروستکردووه، پاست و
نارپاستی دروستکردووه، بی ناو نابینای دروستکردووه، هه وه ها هه موو دژ
به یه که کانی ترو هیچ دروستکراویک نیه دژیکی بۆ دروست نه کردبیت.

نیمام (ئیبینولقهیم) باسی حیکمه ت له دروستکردنی (ابلیس) ده کات
که سه رچاوه ی هه موو شه پێکه، له و حیکمه تانه ی که له خه لگی شاراوو نادیا رن
وه کو: (کاریگه ری درخستنی ئه و ناوو سیفه ته پیروژانه ی خودا که له لایه نی نه رم و

نیانی و لیبوردهیی نیشان ددهات و لیخۆشبون و داپۆشه‌ری و زیادپێدانی مافی خه‌لك و پزگارکردنی به‌نده‌کانی که په‌رسه‌ش و به‌ندایه‌تی ده‌که‌ن،، نه‌گه‌ر دروستکراویکی له‌و جوړه نه‌بوايه که پقی له‌و هۆکاره زۆر فراوانانه‌یه ده‌رخستن و پیشاندانی کاریگه‌ریی نه‌و ناوو سیفه‌ته پیرۆزانه نه‌وا حیکمه‌ت و سووده‌کانیان ده‌وه‌ستان).^۱

وه ده‌لێت: (هه‌روه‌ها بۆ ده‌رخستنی کاریگه‌ریی ناوو سیفه‌ته پیرۆزه‌کانی ده‌سه‌لات و توانا و زāl بوون و خه‌شمیی وه‌کو: (تووپه‌یی و خه‌شمگیری و سزادانی و سه‌خت و لیپرسینه‌وه‌ی خێراو، تۆله ستاندنی توندو به‌زه‌برو دادپه‌روه‌ری و ...)) به‌پاستی نه‌و ناوو سیفه‌ت و کرداره ته‌واو که‌مالن، هیچ شك و گومانێ له‌پێکه‌وه پابه‌ندبوونیان نیه، نه‌گه‌ر هاتبایه‌و خه‌لكی هه‌موو له‌سه‌ر سروشتی فریشته بوونایه: کاریگه‌ریی نه‌م ناوو سیفات و کارانه ده‌رنه‌ده‌که‌وتن). هه‌روه‌ها خوای گه‌وره له‌ ناو هه‌موو نه‌و دژ به‌یه‌کانه‌دا تاریکایی و پووناکی دروست کردووه، تاریکی‌یه‌کان ده‌که‌رێن به‌ دووبه‌شه‌وه: تاریکی پاسته‌قینه و تاریکی مه‌عنه‌وی -واتا- وه‌بۆ هه‌ریه‌کێک له‌م دووجۆره چا هه‌یه تاریکی‌یه‌که ده‌په‌وێتێته‌وه و پووناکی شوێنه‌که‌ی ده‌گرێته‌وه. له‌وته‌ی پێشوی نه‌بوبری صدیق (په‌زای خوای لێبی) دا دوو تاریکی واتایی - مه‌عنه‌وی - هه‌ن که تاریکی خۆشویستنی دنیاو تاریکی هه‌له‌و تاوان و باس له‌سێ تاریکی حه‌قیقی ده‌کات که تاریکایی (ناو گۆپو تاریکایی پۆژی دوا‌یی و تاریکایی پردی سیراط)ن، له‌گه‌ل نه‌وه‌ش که تاریکی‌یه واتایی‌یه‌کان ده‌گۆرێن به‌پاستی و حه‌قیقی کاتی کاریگه‌ریی و شوێنه‌واری تاریکیه‌که له‌سه‌رتاوانکاره‌که ده‌رده‌که‌وێت.

تاریکایی یه‌که‌م: خۆشویستنی دنیا:

خوای په‌روه‌ردگار له‌وه‌سفی حه‌قیقه‌تی دنیا دا ده‌فه‌رموێت: ﴿اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ ۖ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۚ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ

۱- مدارج السالکین ۲/ ۱۹۵.

الْكَفَّارِ بَنَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرْدُهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَمًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَّعٌ الْفُرُورِ ﴿١٠﴾

واته: (چاک بزانی ژيانی دنيا ته نه ياري وگه مه وپازاندنه وه و خو هه لگيشان له نيوان په کتريدا، هه روه ها ژورکردنی سامان و مال و منډال، جا نه وانه هه ره مووی وه ک بارانيکی به پيت وايه که بيته هوی به ره ميکی ژور، کشتياريه کان سه رسام بکات، له وه و دوا وشک بييت و زهر د هه لگه پيت، پاشان وردو خاش بييت و بکه وييت، بيگومان له قيامه تيشدا سزای ژور سه خت بؤدنیا په رستان ناماده په، له ولاشه وه ليخوشبون و په زامه ندي له لايه ن خواوه نيماندارانی چاکه خوازی لی به هره وه ده کريت، ژيانی دنياش دوور له خواناسی و دينداری جگه له وهی که بریتييه له رابواردنيکی که م شتيکی تر نيه، ژور که سيش پی غه پړاو ده سته پړ ده بييت).

پيکها ته کانی ژيانی دنيا:

خوای گه وره له و نايه ته پيرؤزانه دا باسی پيکها ته کانی ژيانی نه م دنيا په مان بؤ ده کات، که هه مووی ته له و داوه له سه ر پؤزی دوايی، هه رته وه نده به په کيکيانه وه بوو و تيوهی گلا نه وه بؤی ده بيته پيگر بؤ ناوردانه وه و بایه خ دان به پؤزی دوايی، له کاتيکدا نه وهی له م دنيا په داواي لیکراوه به نديا په تی کردنه. نيمام (الشوکانی) ده لیت: ((خوای په روه ردگار باسی ده ستهی دووهم و نه وهی تی دی ده که ون له درؤزنی و بيپاوه پی پوون ده کاته وه، نه وهش به هوی لاکردنه وه و حه زکردنیان به دنيا و کاریگه ريه کانی و، بی بایه خی دنيايان بؤ پوون ده کاته وه که له وه بيترختره به م جؤره بکه ونه ژير کاریگه ريه وه قيامه تيان له بيربباته وه)):

۱- ياری و گه مه: بؤ خو خلافاندن و رابواردنيکی بؤش و به تالنه، ياری و گه مه به هه رشتيک ده گوتري که خوی پيټوه خهريک بکريت و پاشان تيده په پريت و ده پوات (مجاهد) ده لیت: هه موو يارييه کی خو خلافاندن و کات به سه ريردنه، وه ده لیت: نه و

ياريانەى زوو پەغبەتى دىنيا زىاد دەكەن خەرىكت بىكەن و دواپۇژت لەبىر بىبەنەو
لە پەرسىتىش و بەندايەتى دوات بخەن.

۲- رازانەو: رازاندەو و جوانكردن بەخۇشى يەكانى دىنيا بەبى ھىچ كردهو و كارىك
بۇ قىامەت.

۳- خۇھەلگىشان لەنيوان يەكترىدا: واتە ھەندىكتان خۇ ھەلدەكىشن بەسەر
ھەندىكدا بەھوى ھىزو پەفتارو بىنەمالە و نەژادو وەجاغ زادەيى و ئەوانەى عەرەب
لەسەر يەكتەر كىردوويانە.

۴- زۆر كىردنى مال و سامان و مندال: واتە مال و سامان زۆر دەكەن و بەمال و
مندالى زۆرەو خۇيان بەبەرزو بالاتر دەزانن لە ھەژاران. خۇاي پەروەردگار
ھاووينە و لىك چوئىك بۇ ئەم دىنياه پوون دەكاتەو و نمونەيك دەھىتتەو و
دەفەرموئى ﴿كُشِلَ غَيْثٌ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ بَالُغُهُ﴾^۱، واتاكەى: وەك بارانىكى بەپىت
كەبىتتە ھوى بەرھەمى زۆر كشتىاران پىي سەرسام دەبن، ماناي وايە ژيانى دىنيا
وەك كشتوكال و چىنراوىكە بىنەرانى بەو ھەموو سەوزايىو گەشاوہىيەى سەرسام
دەبن و پاشان ھەروا نامىتتەو، زەرد ھەلدەگەپىت و وشك دەبىت و دەبىتە
پووش و پەلاش ھەروەكو نەشبوپىت)^۲.

ژيان وگىزەران تىايدا بەخشىكە خودا بۆمرۆفى دروستكردو و نەحرەرامە و
نەمەكروھە، بەلام كاتىك بوو ھوى پاوكردنى و تىوہ گلاو قىامەتى لەبىركرد ئەوا
چووەتە بەشى مەكروھو حەرام، ژىرو ھۇشمەند كەسىكە ئەو ھەموو بەھرەو
بەخشىخە خودايىيە بەكار دەھىتت و خۇشى و ئاسوودەيى لى وەردەگىت بەبى
ئەوہى بەھۆيەو و بخافلىت و لەو مەبەستە دوركەوتتەو كەخوا لەپىناويدا دروستى
كردو و كە (عيبادەت و بەندايەتىيە) يەلكو دەيكاتە ھۆيك بۇ پالشت و يارمەتى
دەرى لەسەر بەندايەتى كىردنى پەروەردگارى و بەرزىوونەوہى پلەوپايەى لەقىامەتدا.

۱- الحديد: ۲۰.

۲- فتح القدير ۱۷۵/۵.

هاوہلان چۆن له دنیا گەشتبوون:

هاوہلان(خوایان پازى بى) به و جۆرهى پێغه مبه ﷺ فێرى كردبوون واتای ژيانى دنيايان جوان دهزانو ههستى ئه وهيان هه بوو كه هيجى تيا دا نيه، ته نها پاره ويكه بۆ قيا مهت، به گوێرهى تێگه يشنيان لى هه لس و كه وت و په فتاريان تيايدا ده كرد، پۆژيک له پۆژان نه بووه ته هۆيه ك بۆ دوورخستنه وهيان له قيا مهت.

دنیا زۆر زوو ده چۆته ناودل و به سه ري دا زال ده بێت، كوێرى ده كات له ئاستى قيا مهت، هه ر له به رته وه ش پێغه مبه ﷺ خۆى هاو ه لانی بايه خيان پێنه ده داو له دلى خۆيان ده ريان كردبوو و ئاو پريان لى نه ده دا به وه وازيان لى هێنا بوو، مه يليان به لايه وه نه بوو، به زيندانى كيان ده زانى نه يان ده ويست به نه ويستنى كى راسته قينه، خۆ نه گه ر ويستبايان ئه وا به هه موو خۆ شه ويستى به كه وه لىيان ده خوار ده وه ده گه يشتن به هه موو ئه و شتانهى چه زيان لى با، ئه وه تا كلىلى خه زنه گانى خرايه به رده ستى پالى پێوه ناو به سه ر هاو ه لاند كرا به وه گێرايان وه دوا وه، خۆ شه ختى قيا مه تيان به دنيا نه گۆر په وه، وه هاو كاريان تيا دا ده كرد كه دنيا ته نها گوزه رو پاره ويكه و جێگه ي مانه وه ي هه تا هه تاييو نيشته جى بوون نيه، به لكو خانه ي پيدا پۆشتنه نه ك خانه ي دل پى خۆ شكردن، ئه و ته نها وه ك هه ورو هه لايه كى هاو ينه په كه به سه ر هه ندى شو پندا بلاو ده بێته وه، ئه ندیشه و خه و خه يالێكه هه تا پوخسه تى پۆيشتنى نه دري ت نابري ته وه و كو تايى نايهت.

به لام كه سيك واتى بگات كه خانه ي تيا دا دانيشتن و مانه وه ي به رده وامه و شو پنى حه وان ه وه خۆ شى به و پاره ويك نيه بۆ قيا مهت و هه ورو هه لايه كى زستانه په نه ك هه ورو هه لايه كى په رش و بلاوى هاو ينه، وه له گه مه و يارى و پازانه وه و خۆ هه لگيشان و زياد كردنى مال و سامان و مندا لدا هه تا بنا گوێى نقووم بوو، قيا مهت و خۆ ئا ماده كردنى بۆى له بهر برده وه ئه وا ده كه وي ته تاريكا يى به كى شه وه زهنگى نووته ك ئه وه ش له به رته وه ي تاريكى دژى پوونا كى به، هه ركه س له تاريكايدا بوو حه قيقه تى كا ره كان نابيين ت و له و ژيان ه دا وه كو كوێرى لى دي ت و پړگاي قيا مهت نابيين ت تا خوا ي گه و ره له پۆژى قيا مهت به كوێرى زيندوى ده كاته وه، به رده مى

خوی نابینیت و ده لیت: ﴿رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا﴾^۱، واته: نه و جورده كه سه ده لیت: نهی په روه ردگار بڼو به كوږی هشرت كردم خو من كاتی خوی چاوساغ و بینابووم).

خوای گوره وه لامي ده داته وه و بیری ده خاته وه كه نه و تاریکی یه ی له دنیا دا تیایدا بووه و كوږی كردوه له ناستی بینینی پښگای پاست، پتی ده فهرمویت: ﴿كَذٰلِكَ اَنْتَكَ اٰیٰتُنَا فَنَسِبْنٰهَا وَكَذٰلِكَ الْیَوْمَ نُنْسٰی﴾^۲، واته: له وه لاما خوا ده فهرمویت: نو ثابه و شیوه یه بویت (كوږی بویت له ناستی ثایه و به لگه كانی نیمه دا كاتیک پیت پاده گیه نرا، نیمه ش نه مړو ناوا مامه لای كه سیکی له بیركراوت له گه لدا ده كه یڼ (له سزاو نازاردا ده هیلرینه وه). وه خوای گوره ده فهرمویت:

﴿وَمَنْ كَانَتْ فِيْ هٰذِهِ اَعْمٰی فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰی وَاَضَلُّ سَبِيْلًا﴾^۳، واته: نه وه ی له م دنیا یه دا دل و دهر وون و بیروموشی كوږی پیت نه وه له قیامه تدا چاوی كوږی وه زور سه رگه ردانتر و سه ر لیشی و اوتره چونكه چاوی سه ری بڼو بینایی و تیفكران به كار نه میتاوه له دنیا دا).

چرای په كه م: پاریزكاری (ته قوا):

نه و تاریکی یه ی و اتایی یه (مه عنه وی) له (خوشویستنی دنیا) وه په یدا ده بیت به سه ر قیامه تدا ه لیده بژیریت، له قیامه تدا ده گوریت بڼو تاریکی یه کی پاسته قینه و خاوه نه كه ی تیایدا ده ژوی له پوژیکدا كه ماوه ی (۵۰) هزار ساله و له وی زور پتویستی به نوو رو پوژنایی هیه كه پښگای پی بینینی له پوژي هشردا، له كاتیکا به ملیون ملیونان خه لکی پشینه كان و کوتایی یه كان كویونه وه و له و تاریکایی یه دا ده كه ونه ویستگه یه كه وه كه به پاستی ته نها چرای ته قواو له خواترسان نه و تاریکایی یه بلاوده كاو ده پره وینیته وه. ته قوا له زمانه وانیدا به و اتای (وریایی و چاودیری و

۱- طه: ۱۲۵.

۲- طه: ۱۲۶.

۳- الإسراء: ۷۲.

پاريزگارىو پاراستن)دېت، له زاره وهى شهر عدا واتاى: (دهسته واژه په كه له سر ته واوى سله مينه وهو خو پاراستنى مرؤف له وهى له پړژى قيامه تدا زيانى ليددها، ياكردنى نه و كارو كرده وانهى كه خودا واجبى كردووه و پييان پازيه و پاداشتى ددهاته وهو، دووركه و تنه وه له وانهى نه هيان ليكراوه و دهبه هوى تووړه بوونى خوداو سزاي خودا).^۱

پايه كانى ته قوا:

عالي كورى نه بو طالب (په زاي خواى لېبى) له باسى ته قوا تدا ده كاته چوار به شه وهو نه و كړمه له پووناكى يانه دهرده خات كه تاريخى خوشويستنى دنيا له دلدا دهرده كات، وهه ركام له و چوارانهى تيدا نه مېنيت نه و تاريخى خوشويستنى دنيا شوپنه كهى ده گريته وه، ده فهرمويت: (ته قوا ترسانه له خوداو، كار كړنه به وهى دابه زيوه ته سهرىو قايل بوون و پازى بوونه به كه م، خو ناماده كړنه بى پړژى پويشتنى - به جى هيشتنى دنيا).

نه گهر مرؤف خاوهنى ترس بى له خوا، ترس له لېكپرسينه وه، ترس له سزادانى له سره تاوانه كانى له دنيا دا له سهر پېچى و كه م وكورتى به كانى، ترس له سزاي ناوگور، له سزاي پړژى دوايى، به پاستى نه و ترسه واى ليدده كات:

أ- له هه موو حرام و گومان ليكراوه كان دوورده كه وپته وه .

ب- واى ليدده كات بايه خى زور به كاته كانى بدات كه له يارىو گه مه و پازاندنه وه و دى نه كات له سره حسابى نزيك بوونه وهى له خودا، نه و ترسه به كه پالى پېوه ده نيت كار به فهرمانه كانى خوا بكات و دووريكه وپته وه له وشتانهى نه هى ليكردووه، پازى بوون به كه م واى ليدده كات كه نه فسى خوى به هيلاك نه بات و كاتى به فېرؤ نه دات له پيناوى دره مى زياتردا، ياستايشى خه لكانى تر نه كات بى گه هيشتنى به پله وپايه، نه گهر پازى بيت به وهنده پړزيه پيداويستى ژيانى جيبه جى ده كات و ده ست و دهر وون

۱- التقوى - لماردينى، ص ۴۶.

پاك بېت له سەر نیازو داواكارى خه لگ و كاته كانى بۆ نزيك بوونه وەى له خودا به كاربهېتیت.

ههركهس ترس له خودا به سهريدا زال بېت و له چركه ساتى مردن بترسیت ئهوا ههرجى هه موو كهس كردى ئه و نايكات و نهوترسه وای لیده كات بهرده وام ئاماده بېت بۆ پۆڤى دوايى، نابینى كاتى خۆى جگه له وه بۆ هيجى تر به كاربهېتیت و، نه گهر هه ندی كات به كارى شياوو پښه پښدراو خهريك بوو به پاستى ئه وه بۆ ده رچوونيه تى له ئالۆزیه كى گه ورتى پۆڤى دوايى، به وهۆیه وه تاريكى خوشويستى دنيا به ته قواو ترسان له خوا لاده بات و په رش و بلاوى ده كات.

مه ر جى ليپر سينه وه:

ئو پايانه تى ته قوا له (ليپر سينه وهى مرؤڤ له نه نفسى خۆى) وه سهرچاوه ده گرن و پهيدا ده بن، چونكه نه فس فه رمانكاره به خراپه و (له خۆپر سينه وه) چاوديرى له سهر كاروكرده وهى پۆڤانهى خۆى يهك به يهك پاكي ده كاته وه، هه تا نه فس فه رمانى بۆ ته مبه لى و كه مته رخه مى پى بكات، ئو زياتر له خۆى ده پرسیته وه، هه ر له به رنه وه يه شوين كه وتوى به شكۆ (مه يمون كوپى مه هران) هيج پياوړيك به پاريزكارو له خواترس نازانيت، نه گهر له خۆ پر سينه وهى نه بېت، ده فه رمویت:

(هيج كه سيك نابيتته كه سيكى به ته قواو له خواترس هه تا به توندترين شيوه له نه نفسى خۆى نه پرسیته وه، هه تا ده زانيت له كوئى ده خوات؟ له كوئى خۆى پۆشته ده كات؟ ئاو خۆرگه ي له كوئيه؟ ئايا ئه وه حه لاله يا حه رام؟). هه ركات تاريكا يى يهك خزا به دليه وه به له خۆ پر سينه وهى به رده وام ده رى ده كات و بلاوى ده كات و به رده وام به ته قواو له خواترسان پووناكى ده كاته وه).

تاریکایی دووهم: تاریکی گوناهاهگان:

هه‌له‌و تاوان له دیارده‌و پوآله‌تی ده‌سکه‌وت و خو‌شی پابواردن و سه‌رکه‌وتن و زال بوونه‌وه ده‌ست پی‌ده‌کات، به‌لام له‌پاستی‌دا تاریکی‌یه‌که له‌خودی تاوانه‌که‌دایه، به‌رده‌وام هه‌ستی پی‌ده‌گریت چونکه ده‌زانیت که‌ئه‌و هه‌له‌یه که‌پی‌چه‌وانه‌ی شه‌رع و به‌رنامه‌ی خواجه کردوو‌یه‌تی ئه‌وا له‌ده‌روونی‌دا جی‌گیره‌و هه‌میشه هه‌ست به‌تاوانه‌که‌ی ده‌کات.

وه‌کو ئه‌وه‌ی تاریکی‌یه‌ک له‌هه‌ردو‌لاره بی‌گوشیت و ته‌نگی پی‌ هه‌له‌ده‌چنیت و له‌به‌خته‌وه‌ری‌و حه‌قیقه‌ته‌که‌ی بی‌ به‌شی ده‌کات، له‌به‌رده‌م خه‌ل‌کدا به‌ختیاره‌و پی‌ده‌که‌نیت، به‌لام کاری‌گه‌ریی ئه‌و تاریکی‌یه له‌ناوه‌وه ده‌یسوتینیت، به‌شی‌وه‌یه‌ک هه‌تا شوینه‌واری ئه‌و تاوانه له‌سه‌ر پوآله‌تیشی ده‌رده‌که‌ویت، هه‌رکه‌سی‌ک پوآله‌ت ناس بیت، پی‌وه‌ی ده‌بینیت و هه‌ستی پی‌ده‌کات، ئیمام (ئینولقه‌یم) له‌کتیبه‌که‌ی (الجواب الکافی)‌دا شوینه‌واره‌کانی سه‌رپی‌چی‌و تاوانه‌کان پوون ده‌کاته‌وه‌و تیا‌یدا باس ده‌کات، له‌وانه: (هه‌ست به‌هه‌بوونی تاریکی‌یه‌ک له‌دل‌ی‌دا ده‌کات هه‌روه‌ک چۆن هه‌ست به‌تاریکی شه‌وی‌کی په‌شی نوته‌ک ده‌کات، کاتی ده‌ورو‌به‌ر داده‌گریت.

ئه‌و تاریکی‌یه سه‌رپی‌چی‌یه له‌دل‌دا ده‌بیته تاریکی‌یه‌کی له‌ناویه‌ر بۆ هه‌ستی ببین، له‌به‌رئه‌وه‌ی گو‌یرپایه‌لی‌و فه‌رمانبه‌رداری نورو پوناکی‌یه‌و، سه‌رپی‌چی‌و تاوانیش تاریکی‌یه، هه‌تا ئه‌و تاریکی‌یه زیاتر بیت ئه‌ویش شپ‌رزه‌ترو چه‌واشه‌تر ده‌بیت، تا‌وای لیدیت ده‌که‌ویته کاروباری فه‌وتینه‌رو بیده‌ - داهین‌راو - لادان له‌پگای پاست به‌بی ئه‌وه‌ی هه‌ست به‌خوی بکات، هه‌روه‌کو کو‌یریک له‌تاریکی شه‌ودا بجیته ده‌رو به‌ته‌نیا به‌پگادا به‌روات، هینزی ئه‌و تاریکی‌یه له‌چاوه‌کانیشدا ده‌رده‌که‌ویت پاشان ئه‌و هینزه‌و پوخساری داده‌گریت و په‌ش داده‌گه‌ریت و هه‌موو که‌س ئه‌وه‌ی تیدا به‌دی ده‌کات (ئینو عه‌باس - په‌حه‌متی خوی لی‌بی) ده‌ل‌یت:

(به‌پاستی چاکه‌کاری پۆشنایی‌یه بۆ پوخسارو، نورو پوناکی‌یه بۆ دل، فراوانی‌یه بۆ پۆزی، هینزه بۆ جه‌سته‌و لاشه، خو‌شه‌ویستی‌یه له‌دل‌ی خه‌ل‌کی‌داو به‌پاستی خراپه‌کاریش: په‌شی و لیلی‌یه بۆ پوخسار، تاریکایی‌یه بۆ دل، بی‌ و ده‌یی و لا‌وایی‌یه

بۆ جهسته و لاشه، كه م و كورتى يه بۆ دىق و پۆزى، پق وقينه له دلى خه لكى دا دروست دهكات).^۱

ئەو شوپنه وارانە كه لىزەدا (ئىنو عەباس - پەحمەتى خۆى لىبى) باسى كردوون تەنھا بە نموو نەهیناویە، ئەگەرنا بەس نىەو بەو هەندە كۆتایی نایەت، بەلكو ئەو هەتا هاوەلى بە پۆز (ئىبنو مەسعود - پەحمەتى خۆى لىبى) كاریگەریی و شوپنه واری خراپە باس دهكات كه به و تاریكى یه پەیدا دەبن له وانه: (له بیرچوونه وەى زانست و زانیاریه كه ده لیت: (من واده زانم پیاو كه زانست و زانیاری له بیردهكات ده زانیت به هۆى ئەو هەلە و تاوانە وەیه كه ده یانكات).^۲

ئەو تاریكى یه پەش داگیرسانی دلى خاوەنه كه ی زیاتر دهكات، تاسەر پۆز دهكات و دهگاته پوالةتى، هەروەكو پیشتر له قسه كه ی (ئىبنو لقەیم) باس كرا. ئەو هەتا شوپنكه و تووی زاهدو دنیا نەویست (سلیمان بن طرخان التیمی) باسى لیوه كردووهو به هەمان شیوه پوونی دهكاتەو هە كاتى ده لیت: (كه پیاویك تاوانیک ئە نجام دەدات، كه پۆزى لیبووه و هە نهفتى و نهنگى یه كه ی ده كیشیت و ده كه ویتە سەرى).^۳ ئەو كه نهفتى و پيسو ابوونه له پوالةتیدا دەرده كه ویت و له پاستیدا ئەو هەش شوپنه واری ئەو تاریكى یه یه و هیچ شتیک له دلى خاوەنه كه یدا لای نابات و پەرشى ناكات تەنھا چرای تەوبه و پەشیمانى نەبیّت.

چرای دووهم: تەوبه و پەشیمانى:

ئەو چرایه كه خودا فەرمانى داگیرساندنى به هەمووان دهكات، هەتا بپرواداره دلسۆزه كانیش، له بهر نه وەى هۆكاری پزگاریبوونه و ناكۆزیتەو، خۆى پەروەردگار دە فەرمویت: ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾... واتە: (هەمووتان ئەى ئیمانداران بەرەو لای خۆا بە دەستپێنانى پەزاهەندى ئەو

۱- الجواب الكافي ص ۶۲، ۶۱ ط، دار الكتب العلمية.

۲- الزهد - لأحمد ۱۵۶.

۳- صفة الصفوة ۲.

۴- النور: ۳۱.

بگه پښه وه بڼه وهی پزگارو سهر فرازین). نه و پزگار یوونه گرانبه هاو به نرخه و سهرکه وتنیکه له پوڅی دوايي و به ته و به و په شیماني و گه پانه وه بڼه لای خوا ده سنده که ویت، خوی گه وره ته و به یی و هر گيراو پوون ده کاته وه، نه و ته و به یه یه: مه رجه کانی ته و به یی پاسته قینه یی تیا دا هه بیت له:

۱- په شیماني و وازه یتان له سهر پیچی و بی فرمانی به و نیازو مه به سته یی جار یکی تر نه گه پښه وه سهری.

۲- هق و مافی خه لکی بگير پښه وه بڼه خوا وه نه کانیا ن.

۳- کردنی هه رکاريکی چاک که پیویستی پییه تی بڼه پاک کردنه وهی له و نه نگی و که م و کوپی و ناته و او به یی په ست و بیزاری کردو وه.

۴- ترسیکی به رده و امی و ا که نه هیللی و مه نعی بکات له گه پانه وهی بڼه سهر تاوان و سهر پیچی.

خوی گه وره (سبحانه) ده فرم ویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا﴾، واته: (نه یی نه و که سانه یی که باوه پتان هیتاوه نیوه به ته و به و په شیمانی به کی بوخت و دل سوزانه وه پوویکه نه وه خوا). هه تا پیغه مبه رﷺ که پاک و بیتاوانه ده فرم ویت:

(والله إني لأستغفر الله وأتوب إليه في اليوم أكثر من سبعين مرة)^۱. واته: (وه للآهي من داوی لی خوشبون له خوا ده که م و ده گه پښه وه لای له پوڅیکدا زیاتر له حه فتا جار).

له گير پانه وهی (موسلم) دا: (فإني أتوب في اليوم مائة مرة)^۲. واته: (من خوم له پوڅیکدا سهر دجار توبه ده که م له خرمه ت خوا دا). نه گه ر گه وره و پیشه و او سهر و هری خه لکی به م شیوه بیت و تاوا بکات و، نه و هه ش فرمانی خوابیت که به بر واداران یی

۱- التحريم: ۸.

۲- رواه البخاري ۸۵/۱۱.

۳- مسلم ۲۷۰۲.

کردووه، كهواته خاوهن ههله و سه‌رپيچي و تاوانباران ئه‌ولاترو پيويستترن به‌و چرايه، تا ئه‌و تاريكايي يه‌ي پي بپه‌ويته‌وه و دليان ئاماده‌بكه‌ن بۆ پيشيوازي و هرگرتني وته‌كاني (سروش) تا دله‌كانياني پي زيندوو بكه‌نه‌وه و كرداري چاكه ئه‌نجام بده‌ن، هه‌لبه‌ته‌ پوناكي ئه‌م چرايه ده‌كه‌ويته‌ به‌ر هه‌رپه‌شه ئه‌گه‌ر بيتوو تويشوو به‌رده‌وامي داگيرساندني پي نه‌دريته به‌:

١- وهرگرتني زانست ئه‌وه‌ي نه‌يزانيوه فيري ده‌بيته و ده‌زاني چي ده‌ويته بۆمانه‌وه‌ي ئه‌و داگيرسان و پوناكييه و راست كردنه‌وه‌ي ئه‌و هه‌له‌و تاوانانه‌ي به‌هۆي نه‌زانيوه تووشيان بووه.

٢- به‌ئارام گرتنيش پشت ئه‌ستووو به‌هيز ده‌بيته و خۆپاگرده‌بيته به‌رامبه‌ر ماندويته ئه‌و داواكاري به‌رگريانه‌ي كه‌تاوان و سه‌رپيچي له‌به‌رچاو جوان ده‌كه‌ن و سه‌رپيچي بۆلای پاده‌كيشن.

شيخ (جمال‌دين ئه‌لقاسمي) ده‌لته‌: (بزانه نابي نه‌خۆش واز له‌ده‌رمان به‌يني تا نه‌خۆشي يه‌كه‌ي مابي، ده‌رمان هه‌يچ واتايه‌كي نيه ته‌نها بۆ دزي نه‌خۆشي يه‌كه‌ي به‌كاردته و هۆي تووش بوون به‌نه‌خۆشي يه‌كه‌ي لاده‌بات و نايه‌يلته‌).

هۆي به‌رده‌وامي له‌سه‌رپيچي و تاوان بيئاگايي و هه‌واو هه‌وه‌س و ئاره‌زوويه ته‌نها (عيلم وزانست) دزي بيئاگايي و نه‌زانيه‌و (ئارام و سه‌برو خۆپاگريش) دزي هه‌واو هه‌وه‌س و ئاره‌زووه‌كانه‌.

بيئاگايي سه‌ري هه‌له‌وتاوانه‌و ده‌رمانی نييه، كه‌واته (ته‌ويه) هه‌ويركه‌ ته‌نها ده‌بي به‌شيريني زانست و تاليه‌تي سه‌بر و خۆپاگري بشيلريته‌.

تاريكايي سييه‌م: ناوگۆر:

به‌ته‌نيا ده‌خريته ناو ئه‌و چاله‌وه بي هاوپي و هاوه‌ل و بي مندال و ئه‌وكاته له‌همان جيا ده‌بيته‌وه و به‌جيان ده‌هه‌يلته‌، له‌سه‌ري ده‌گري و ماوه‌يه‌ك خه‌فته‌بار ده‌بن و پاشان له‌يادي خۆشه‌ويستان و خزم و دۆستانيدا لاپه‌ره‌ي ژياني ده‌پيچريته‌وه، خواردن و هاتن و چوون و پيكه‌نين و قسه‌كاني جاريكي تر ناگه‌ريته‌وه، هه‌مووي له‌بيرده‌چنه‌وه، مه‌گه‌ر شوينه‌واري خيرو چاكه‌يه‌ك كه‌له‌دواي

خوی به جی هیشتی به لām نه گهر له وچوره چاکه و شوینه وارانهای له دوا به جی نه مایی زور زو له بیر هه موان ده چینه وه هه تا نزیکترین که سی خوشی.

مروڤ له و چاله دا به ته نها ده ژی، هه روه کو چۆن به ته نها هاته دنیا وه له دوو تاریکی راسته قینه دا ده ژی: تاریکایی نه و چاله و تاریکایی ته نهایی ناوگور، نه گهر بیتو سه ریچی و بیفه رمانی خوی کرد بیت، نه و تاریکی سییه میشی بۆ دروست ده بیت، نه ویش تاریکایی هه له و تاوانه کانیه تی، له ناو نه و تاریکی یانه دا پرساری (نه کیرو مونکه ر)یشی بۆ زیاد ده بیت، تینی بۆ ده هیئن و ترسی زیاتر ده که ن، له ویدا جیگای خوی له به هه شتدا نیشان ده دن و ئینجا پیی ده لئین: نه وه جیگای تو بوو له به هه شتدا به لām خوا بۆی گورپی به جیگایه کی تر له ناگردا، نه و تاریکایی یانه ترسی نه وه نده بۆ زیاد ده که ن به هیچ شتی نا په ویتنه وه جگه له چرایه ک که نه ویش:

چرای سییه م: لا إله إلا الله محمد رسول الله:

براه نه وه که سه یه به هوی (لا إله إلا الله محمد رسول الله) وه دیتنه ناو ئیسلام و دوا وته شی هه نه وه ده بیت که له م دنیا به ده چینه دهر، به لām هه رکه س له کاتی چوونه دهری له م دنیا به دا نه م وته یه دوا وته ی نه بوو شتیکی تری دژی نه مه ی وت نه و له خه ته ریکی گهره دایه و نه و نوره ون ده کات که تاریکی به که له که بووه کانی سه ریبه کی ناوگور لاده بات و ده پره وینئ، کاتیک (نه کیرو مونکه ر) دین و لیتی ده پرسن کی په روه ردگار تانه؟ ده شله ژئ و خاوه خاوه ده کات و زمانی تیکه ل و پیکه ل ده بیت و ده لئیت: (هه، هه، لا أدري، فيقولان له: ما دينك؟ فيقول: هاه هاه لا أدري، فيقولان: فما تقول في هذا الرجل الذي بعث فيكم؟ فلا يهتدي الى اسمه، فيقال: محمد! فيقول: هاه هاه لا أدري. سمعت الناس يقولون ذاك! قال: فيقال: لا دريت ولا تلوت، فينادي مناد من السماء كذب فافرشوا له من النار، وافتحوا له بابا الى النار، فيأتيه من حرها وسمومها، ويضيق عليه قبره حتى تختلف فيه أضلعه...)'.^۱

۱- به شیکه له فه رموده به کی دريژ که أبو داود دهری هیناوه ۲/۲۸۲، وه حاکم (۱/۳۷، ۴۰) و مسحه الألبانی - سهیری (أحكام الجناز ص ۱۵۹) بکه.

واته ده لیت: (ها ها نازانم، پئی ده لیتن، ثابنه کهت کامه یه؟ ده لیتن: ها ها نازانم، پئی ده لیتن: چی ده لیتیت دهر باره ی ئه و پیاوه ی له خوتان بۆتان نیردرایوو؟ ئه ویش هیچی لیتنازانتیت و نازانتیت بلئی چی و هه رده لئی: ها ها نازانم، ئاگام له هیچ نییه، ئه وهنده هه یه سهیری ده می خه لکم کردوو، ئه وان چیان وتوو، ئه وهم وتوو، نه م دیوه و نه م ناسیوه، له ئاسمانه وه ده نگیک دیت بانگ ده کات: ئه و درۆ ده کات، جیگایه کی له ئاگر بۆ پاده خه ن و دهرگایه کی بۆ ده که نه وه له ئاگر که له وئوه گروگه رماو تینی ئاگری بۆ دیت و گۆره که ی له سه ر ته نگ ده بیته وه و ویک دیته وه به جۆرێک په راسوو ده کانی به سه ریه کدا تیک ده په ریتیت).

به م شیوه یه و به م وه لآمه ناخۆش و شپه رزه یی به وه تاریکایی دایده پۆشیت به ره نگیک هیچ نابینرئ (چاو چاو نابینرئ) له گه ل سزای (نه کیرو مونکه ر) و بینینی جیگای خۆی له ئاگر داو له وه مووه هاوارونا له یه ی که هه موو دروستکراویک ده بیستن جگه له (مرۆف و جنۆکه)، ئه مه هه مووی له فه رموو ده که دا ها تووه .

ئه وه ی ئه م تاریکایی به ی پوونا که ده کاته وه هه رنه وه یه که به هۆیه وه ها تووه ته ناو ئیسلامه وه و دوا ته ی بووه که له دنیا پۆیشتوو وه هه رنه ویشه گۆتایی به که ی چاک ده کات و به خیری ده گێریت.

پیغه مبه ر ﷺ ده فه رمویت: (مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ)'. واته: هه ر که س دوا وته ی لا اله الا الله بیت ده چیت به هه شته وه).

که سیش له دوا چر که دا له وتنی ئه و وته یه دا سه ر که وتوو نییه مه گه ر که سیک به درێژایی ژیا نی به هۆیه وه ژیا بیت، کاری له پیناودا کرد بیت، ئامانجی بو بیت و شوینی که وت بیت، شه رو ناشتی و به خشین و وه رگرتنی له پیناوی ئه ودا بوو بیت، به لām که سیک خۆی لی لادابیت و دووره په ریزی کرد بیت و به جوانی و پازانه وه کانی دنیا وه خه ریک بو بیت و، دنیا بنه مای په یوه ندیه کانی بو بیت له گه ل خه لکی، له کاتی له دنیا ده رچوونیدا له سه ری ده وه ستن تا به لکو له و چرکانه ی گۆتایی

١- أخرجه الحاكم - وحسنه الألباني - أحكام الجنائز ص ٢٤.

تەمەنى دا (ئەو بەلئىت) بەللام ھەر ئەو ھى لەبىرە كە بەدرىژاى تەمەنى پتو ھى خەرىك بوو لە جوانى و رابوار دىنە كانى دىنا.

و ەكو (ئىمام ئىنولقەىم) ژمارەىەك چىرۆكى لەسەر عاقىبەت خراپى كەسانىك ھىناو ە كەنايان تەوانىو ە ئەو بەلئىن و لەپىگەى: (لاإله إلا الله محمد رسول الله) دووركە و تەو ەو ە، دەلئىت: (بە ھەندىكىان و تراو ە بلئى (لاإله إلا الله) و تەو ەتى ئاھ، ئاھ، ناتوانم بىلئىم، بە ىە كىكى تر و تراو ە: بلئى (لاإله إلا الله) و تەو ەتى: ئەو ەى ئىو ە دەلئىن سودى بۆم نى ە واز لەسەر پىچى ناھىنم تا تەوا بوو ە نەىگوتو ە^۱.

پاشان ئىمام (ئىبنو لقەىم) لەسەر ئەو پووداوانە دەلئىت: كەسىك كە دلى بىئاگا بوو لەزىكرى يادى خواى پەروەردگار بەدواى ەواو ئارەزووكانى كە و تەو ە چۆن لەكۆتايى تەمەنىدا سەركە و تەو دەبىت لەكانىكا ەرچى كاروبارى ە ىە بى سەرو بنەو لەسنور دەرچوو ە، دووربوو لەخواى گەورە دلى لىى بى ئاگا بوو ە، بەندايەتى بۆ ەواو ەو ەس بوو ە، دىلى وىست و خواستەكانى بوو ە، زمانى وشك بوو لەيادى خواو ە دلى بى كارو لارى بوو لەخودا، بەسەرپىچى بەكانىو ە خەرىك بوو ە، چۆن كۆتايى ژيانى چاك دەبى و چۆن لەدوا چركەكانى تەمەنىدا سەركە و تەو دەبىت^۲.

لەپاستىدا ئەو نورىكە تارىكايى ناوگۆر پەرش و بلاو دەكات و لای دەدات، كارى كەسىك بو بىت پتو ھى خەرىك بو بىت بۆ داواكردىنى خانەى پۆزى دواىى، لەسەروى ەمووىانەو ە گەورەى دروستكراوان و پىشەواى چاكەكان و پارىزكاران پىغەمبەرمان (موھەدە) ە تا ئەو زۆرىنەى دوعا و نزاكانى: (يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك)^۳. واتە: (ئەى ەئسورپىنەرى دلكان دلم جىگىر بكە لەسەر ئاپنەكەت). ھىچ كەسىك ناتوانىت پشستىوانى كەس بكات لەو كۆتايى ەى تىى كە و تەو ەو لەو شوپنەى لەپۆزى دواىىدا پىى دەدرىت، لەبەرئەو ە ترس زۆريان بۆ

۱- الجواب الكافي ص ۱۰۶، ۱۰۵ ط- دار الكتب العلمية.

۲- الجواب الكافي.

۳- رواه الترمذي والحاكم في (المستدرک) وصححه الألباني، ص ج ص ۷۸۶۴.

دینیت تازوی واهن خۆزگه دهخوازن کههر دروست نه بوویان، یاگه لا داریک
بوونایه و ئازه لیک هلی پاچیان و دویان هاتبا.

تاریکایی چوارهم: پۆزی دوی:

له پۆزی دوی دا تاریکاییه کان زۆن، به تاریکی ناوگۆر دهستپیده کات و
به تاریکی مه حشر دا پهرت ده بیست و ئینجا تاریکی (صیراط). به تاریکایی ئاگر
کۆتایی دیت، له چه ندین سورته تی قورئانی پیروژدا ئامازه به و تاریکی یانه کراوه
له وانه سورته تی (الحدید): ﴿يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتِسِ
مِنْ ثَوْرِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ
مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ۚ﴾. واته: (له و پۆزه دا که ئیمانداران به ره و به ههشت به پۆ ده کرین)
پیاوان و ژنانی دوو پوو ده هینرینه سه ر پیاوان، به غه مبارییه وه به ئیمانداران
ده پوان، ئیماندارانیش هیچ لایان لی ناکه نه وه، بۆیه به غه م و په ژاره یه کی زۆره وه و
پیاوان ده لێن: ده ته ماشایه کمان بکه ن با له نووری پوخسارتان به هره وه ریین، به لام
پیاوان ده گوتریت بگه پینه وه دواوه خۆتان به شوین نوو پوناکی دا بگه پین،
ده ستبه جی دیواریک دروسته کریت له نیوان ئیمانداران و دوو پوهه کاند،
ده روازه یه کیشی تیدایه، دیوی ناوه وه ی پوی له ئیماندارانه و پوی له په حمه ت و
به هه شته و دیوی ده ره وه که پوی له دوو پوهه کانه له سزاو دۆزه خه). له ته فسیری
(القرطبی) دا قسه یه کی (ئینبو عه باس و نه بی ئوماه) هاتوه ده لیت: (له پۆزی
دوی دا تاریکی خه لک داده پۆشیت - مه وودی) ده لیت: من وا گومان ده به م له دوی
جیا کردنه وه و دادوه ری بیت پاشان پووناکی یه کیان پیده دریت به هۆیه وه بپۆن،
موفه سیران ده لێن: خوی گه وه له پۆزی قیامه تا پووناکی ده دات به بپواداران
به گۆیره ی کرده وه کانیا ن تابه هۆیه وه به سه ر پردی (صیراط) دا بپۆن به هه مان شیوه
دوو پوهه کانیش پووناکی یه ک وه رده گرن به خه له تانیا ن. به لگه که ش ئه و ئایه ته ی

خوايه ﴿وَهُوَ خَدِيعُهُمْ﴾^۱. (الكلبي) ده لَيت: به لكو دوو پوهه كان له پووناكي بپرواداران سوود وهرده گرن و پووناكي يان پينادر لَيت، لهو نيوانه دا نه وان به هويه وه ده پون، تاخواي گه وره په شه باو تاريخي يه ك ده ني لَيت و نهو پووناكي يه له دوو پوهه كان ده كو زيني ته وه نه وه تا خواي په روه ردگار ده فه رموي ت: ﴿رَبَّنَا آتِنَا ثَوْرَنَا﴾^۲، واته: (په روه ردگار نه م نورو پوناكي يه مان بؤ زياد بكه و لي مان خو ش به) نه وه نزي بپرواداره كانه و نه وان ده لي لَيت له ترسي نه وه ي نه كا خوداي گه وره لي يان وهر گر ي ته وه و په شي دا گي لَيت هه روه كو چو ن له دوو پوهه كاني ستانده وه، كاتي تاريخايي بؤ دوو پوهه كان مايه وه نه وا شو ي ن پي خويان نابي ن و به بپرواداره كان ده لَيت:

﴿أَنْظُرُونَا نَقَبِّسْ مِنْ ثَوْرِكُمْ﴾^۳، واته: (ته ماشايه كمان بكن با له نوري پوخسارتان به هره وره ي ن).

چراي چواره م: كرده وه ي چاك:

له سوره تي (التحر يم) دا خواي گه وره له سه ر بپرواداران ده فه رموي ت:

﴿يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ، ثَوْرُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَأْمَنُ مِنْهُمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا ثَوْرَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۴. واته: (پو زيك ديت كه خوا پيغه مبه روه و نه وانه ي له خزمه تيدان خه جال هت و شه رمه زار ناكات، نورو روه ناكيان ده دره وشي ته وه و ديت و ده چي ت له به رده م و لاي پاستيانه وه و ده لَيت په روه ردگار نه م نورو پوناكيه مان بؤ زياد بكه و لي مان خو ش ببه، چونكه به پاستي تو ده سه لاتت به سه ر هه موو شتي كدا هه يه).

نه وش به لگه يه له سه ر نه وه ي كرده وه ي چاك تاريخي پو زى قيامهت په رش و بلاو ده كاو ده پره وي ني ته وه، (علامه القصيم الشيخ عبدالرحمان السعدي) ده لَيت:

۱- النساء: ۱۴۲.

۲- التحريم: ۸.

۳- تفسير القرطبي، ۹/ ۶۴۱۵، ۶۴۱۶.

۴- التحريم: ۸.

(کاتی له پوځی قیامه تدا بپواداران هولا ددهن به نورو پوځنایی باوه په که یان پیکا بکه ن و به هوی وه پشووبده ن و خوشی وهرگرن و بسره ون، به لام که ده بینن نه و پوناکی یه ی دوپووه کان وهریانگرتیو ده کوژتیه وه، نه وان ته نگه تاو ده بن و دلایان ده سووتی و داوا له خوا ده که ن که پووناکی یه که یان بۆ زیادبکات و لیبیان خوش بیت، خوی گه وره وه لامی داوا که یان ده داته وه و به و یه قین و پووناکی یه ی له که لیا نه و پتی داو ن ده یانگه یه نیت به هه شتی پر له نازو نیعمه ت و دراوسی یه تی په روه ردگاری به رزوبالا، نه وه هه مووی له کاریگه ری و شوینه واری ته و به یه کی راست و پاک و دلسوزانه یه).^۱

بپواداران نورو پووناکی به گویره ی چاکه کانیا ن وهرده گرن که پیشتر نه نجامیان داوه.

تاریکی پینجه م: پردی صراط:

له پیش (صراط) و له سهر (صراط) تاریکی یه کی زورتون دو نوته ک هیه که هیچ که س توانای بینینی نیه مه گر نه و که سه ی خوی گه وره به هوی یه قینی راست و کرده وه چاکه کانی خوی سه رکه و توو پزگاری بکات. شارح و لیکد ره وه ی (العقیده الطحاویة) ده لیت:

(پرومان به پردی صراط هیه، که پردیکه له سهر دوزه خ، کاتی خه لکی نه و ویستگه تاریکی یه ته واو ده که ن که له به رده م پرده که یه وکو عانی شه (په زای خوی لیبی) بۆمان ده گیتیه وه ده لیت: ان رسول الله ﷺ سنل: أين الناس يوم تبدل الأرض غیر الأرض والسموات؟ فقال: ((هم في الظلمة دون الجسر)).^۲ واته: پرسیاریان کرد له خوشه ویست ﷺ نه و پوځه ی زهوی و ناسمانه کان ده گوړین به زهویه کی تر خه لکی له کوئی ده بن؟ فه رمووی: نه وان له تاریکی یه کدان له به رده م پرده که). وکو له گتپانه وه که ی (الحاکم) دا هاتووه له و فه رمووده یه دا نه و تاریکی یه

۱- تیسیر الکرم الرحمن ۷/ ۴۲۳، ۴۲۴.

۲- شرح العقیده الطحاویة ص ۴۶۹- والحديث أخرجه مسلم ۱/ ۱۷۳.

باس دهکات که له سهر(صیراط) پیدایه ده بیټ و، خه لکی به گویره ی کرده وه کانیان پووناکی بۆ وهرده گرن، فهرموده که ی پیغه مبه ر^ﷺ به م جوړه یه:

(فیعطون نورهم علی قدر أعمالهم، وقال: فمنهم من يعطى نوره مثل الجبل بین یدیه، ومنهم من يعطى نوره فوق ذلك، ومنهم من يعطى نوره مثل النخلة بيمينه منهم من يعطى دون ذلك بيمينه، حتى يكون آخر من يعطى نوره علی إبهام قدمه، یضئ مرة ویطفأ مرة، إذا أضاء قدم قدمه، إذا طفیء قام: قال: فیمر، ویمرن علی الصراط کحد السیف دحض، مزلة، فیقال لهم، امضوا علی قدر نورکم...)^۱.

واته: (پووناکی یان به گویره ی کرده وه کانیان پیده دریت، له ناویاندا که سی واهه یه پوناکی به قه چیا یه که له به رده می دا ده بیټ هی واهه یه له وه زیاتریشی پیده دریت و هه یانه وه که دارخورمایه که له پاستیه وه هه یه له وه که مترو، هه تاوای لیډیت له کوټای دا هه رته وه نده پووناکی وهرده گریټ که ته نها سه ره نه جی پییه کانی خو ی ده بیټی و جارچار پووناکی ده بیټ و جارچار لی ده کوټیته وه، نه وه یش که پووناک ده بیټته وه ده پروات که کوټایه وه ده وه ستیت، به م جوړه به رده وام ده بیټ و به سهر(صیراط) دا ده پروات، که پردی صیراط وه که شمشیری تیژ وایه له سهری هه لده خلسکیت، پییان ده گوتریټ: (به گویره ی پووناکی یه که تان تیپه ن).

چرای پیڼجه م: یه قین:

یه قین دژو پیڼجه وانه ی شک وگومانه، به رزترین پله ی باوه پ پیټوون و به پاست زانینه، به رزترین پله ی باوه پهنان وه که نه وه یه:

مروټ به چاوی خو ی بیټی و به گوټیه کانی بیټیستی و دوا ی نه وه که مترین گومانی له لدا نه بیټ به رامبه ر نه و پاستی یه، نه و کاروباره شاراوو نه ینی یانه ی خوای گوره هه والی پیداون له سوننه ته پاک و پیروژه کانی به پاستیان بزانیټ و باوه پ پی هیټابن به پله ی یه قین، نه و کاته خاوه نی نه و یه قینه واکار دهکات هه روه که بیټه ریک به چاوی خو ی بیسه ریک به گوټیه کانی دیه نه کانی پوژی دوا یی

۱- أخرجه الحاكم، وهو جزء من حديث ۳۷۴/۲، وصححه الألباني، شرح الطحاوية ص ۴۱۵.

ببینی و ببیستی و بهجۆرێك سهیریان دهكات و وهكو بهتهواری له بهرچاوی بن، كه نه وهش وای لیدهكات زیاتر ههولێ بۆ بدات و کاری له پێناودا بكات، نه وهش ده بیته هۆی نه ونوو پووناکی یه ی له کاتی تیپه پووونی به سه ر (صیراط) دا وه ری ده گریت.

ئه و پووناکی به هه له وکاره خراپه کانی ده سووتینیت و له سه ر سیراط نایانه ئیت و شوین پێی خاوه نه که ی پووناك ده کاته وه هه تا له چاو تروکانیکدا تیده په ریت هه روه کو له پۆزی پووناکدا بروات به هۆی ئه و هه موو نورو پووناکی یه ی پێی دراوه، نه وه تا له مانای نه وه دا خواناسی زاهید (یه حیا کوپی معاذ) ده ئیت: (بۆ یه کتاپه رستی نورو پووناکی هه یه و بۆ هاوه لگه رو هاوبه ش په یدا که ران ئاگر).

نوری یه کتاپه رستی بۆ خراپه کانی یه کتاپه رستان سووتینه ره تره له ئاگری هاوبه ش په یدا کردن بۆ سووتانی چاکیه کانی هاوبه ش په یدا که ران^۱.

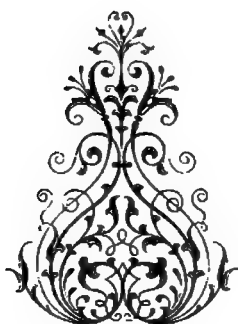
پیغه مبه ر ﷺ به ده گمه ن له مه جلیسیك هه لده ستا هه تا نه و دوایانه ی نه خویندبا: (الهم اقسم لنا من خشيتك ما يحول بيننا وبين معاصيك، ومن طاعتك ماتبلغنا به جنتك، ومن اليقين ما يهون علينا مصيبات الدنيا، ومتعنا بأسماعنا وأبصارنا وقوتنا ما أحييتنا، واجعله الوارث منا، واجعل ثأرنا على من ظلمنا، وانصرنا على من عادانا، ولا تجعل مصيبتنا في ديننا، ولا تجعل الدنيا أكبر همنا، ولا مبلغ علمنا، ولا تسلط علينا من لا يرحمنا)^۲. واته: (ئه ی خودایه! داوات لێ ده که م نه وه نده مان ترس له خۆت پێی ببه خشه که ببیته پێگه رێك له نێوان ئیمه و سه رپێچی له فه رمانه کانت، نه وه نده گوێرایه ئیتمان پێی ببه خشه که به به هه شتمان بگه یه نێ و، دلنیا ییه کمان بده یه که نا په حه تی یه کانی دنیا مان له سه ر سووک بکات و، گوێ و چاوو هێزو وزه مان بۆ بکه ی به مایه ی چیژو خوۆشی و، تا له ژیا نده بین نه و چیژه مان بۆ به رده وام بکه ی و، له دوا ی خۆمان به میرات به جێی به ئێ له بۆ که سوکارو نه وه کانه مان، وه پق و تو په ییمان پوو پێی بکه ره نه و که سه ی سته می لێ کردوین و

۱- کتاب الیقین- ابن أبي الدنيا، ص ۲۰.

۲- أخرجه الترمذي (۲۵۰۲) وقال حديث حسن والحاكم في المستدرک ۱/ ۲۸۸ وصححه ووافقه الذهبي.

سەرمان بخه به سەر ههركه سێكدا كه دوزمنایه تیمان دهكات و دهست درێژی دهكات
 سەرمان ناشوب و نه هامة تی نه خه یته ئایمانه وه و دنیاش نه که یته گه وره ترین
 خه ممان و کۆتا زانستمان و ههركه سی به زهیی پیماندا نه یه ته وه زالی نه که یته
 به سه رماندا).

به لائو نه هامة تیه کان ده بنه کۆسپی سەر پێگای ئه وانه ی کارو کرده وه کانیا ن بۆ
 قیامهت ئه نجام ده ده ن، په کیان ده خه ن و دوا یان ده خه ن له و کارو کرده وانه،
 له بهر ئه وه ئه و دوعا و پاران ه وه به یه قینه وه به لائو نه هامة تیه کان سووک و ئاسان
 ده که ن و وایان لی ده که ن نه بنه کۆسپ و ته له و داو له سەر پێگا و کار کردنیا ن بۆ
 پۆژی دوا یی تا به رده وام بن بۆ گه یشتن به و نووره له دنیا داو ببێته هوی لابر دن و
 په واندنه وه ی تاریکایی صیراط له قیامهت دا.

میڙگی (۴۰)

وتہ کانی سہرہ مہرگ

کاتی سہرہ مہرگ...

چرکہ ساتہ کانی سہرہ مہرگ دواپین کاتی تہ مہنی مروفہ، کہ خوی گہ ورہ بۆ
ہہ موو خہ لگی دیاری کردوہ، بریتیہ:

لہ توندترین و سہ خترین کاتہ کانی ژبانی، ئو چرکہ ساتانہ کاتیکن کہ ہیچ
کس دوی مردنی نہ گہ پاوہ تہ وہ، دریژہ ی باسی ئو ئازارو نارہ حہ تی یہ مان بۆ
بگیریتہ وہ و باسی بکات، تابزانین چۆنہ ! بہ لام ئو وہ تا چاکترین کس و دواپین
پیغہ مہرگ لہ کاتی سہرہ مہرگدا ئارہ قی موبارہ کی ناوچہ وانی دہ سپرت و
دہ فرموت: (ان للموت سكرات) ۱. واتہ: (بہ راستی مردن بہ حہ سرہت و ئازارہ).
ئہ گہر لہ سہر چاکترینی دروستکراوان و ابیت، ئہ ی بۆکہ سانی تردہ بی چۆن بیت؟! !
ئوہ چرکہ ساتیکن کہ ترسی ئو کہ سہ ی لہ سہرہ مہرگدا یہ لہ ہیچ شتی
ناہیلایت و لایدہ بات، ترس لہ نفہس، ترس لہ رنق و پۆزی، ترس لہ نایندہ ی، ترس
لہ مروفہ کان، ترس بہ ہہ موو جوړہ فریودانہ کانیہ وہ، وہ ئو ترسہ ی قہ دہ غہ ی
دہ کات لہ گوتنی ئو پاسستی یہ ی برپوی پیی ہہ یہ و، لہ و وتہ یہ ی بیروباوہ پی
لہ سہریہ تی و، لہ و کردہ وہ یہ ی پاداشتہ کہ ی دہ زانیت.

بہ لئ ہہ موو ئو ترسانہ لادہ بات و تہ نہا یہ ک ترسی دہ مینیتہ وہ و پیوہ ی
گیرۆدہ دہ بیت کہ ترسیکی راستہ قینہ یہ و فرمانی پیکراوہ ئو ویش ترسان لہ خواہ.
کاتی ئو کہ سہ لہ سہرہ مہرگدا یہ و تہ سلیمی مہرگ دہ بیت، ئو مہرگہ ی ہیواش
ہیواش جہ ستہ ی دہ خوات، کہ خوی و خوشہ ویستانی بہ چاوی خویان دہ بیبنن چۆن
جہ ستہ ی ہہ لادہ لووشیت، بہ لام بیڈہ نگ دہ بن و ناتوانن رہ وتی مردنہ کہ ی رابگرن،
(فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ﴿۸۶﴾ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿۸۷﴾ وَمَنْ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿۸۸﴾)

۱- أخرجه البخاري (فتح الباري ۱/ ۱۴۹- حلی).

فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عِزَّ مَدِينَةٍ ﴿٨﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩﴾. واته: (ئێوه بۆ بیرناکه نه وه، پۆژیک دیت که پوختان ده گاته گه روتان، ئێوه ش به دهوری ئه وه که سه دا بی ده سه لاتانه ته ماشا ده که ن و سه رنج ده ده ن، له کاتی که ده ئیمه له ئێوه نزیکترین لی، به لام ئێوه نامان بینن، خو ئه گه ر ئێوه زیندوو نا کرێنه وه و پا دا شتتان نا درێته وه... ئه و پوخته تان ده گێرپایه وه ئه گه ر پاست ده که ن و ده سه لاتان هه یه).

دَلْنِیَا دَه بِن کِه هَاتَنی مَرْدَن گُومَانی تَیْدَا نِیْه وه رِده بی بَیْت. ﴿١٠﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿١١﴾. واته: (به لام له و کاته دا، ئه و که سه ی له سه ره مه رگدایه و دَلْنِیَا به که ئیتر هه ی شتیک فریای نا که ویت و کاتی مَالْثَا واییه).

با وه پی ته وا و ده هینن به وه ی که هۆیه که لێ پترسن جگه له مَرْدَن، ئه و له و چرکه ساتانه دایه که به وه کانی گۆتایی وه گۆدیت و، هه موو ئه و جوړه به رگریانه لاده بات که پوونیه که ی لێ لیل ده که ن، به تاییه تی ئه و وتانه که سانیک بیان لیت که هه موو ته مه نیان له خزمه تی په روهر دگاری شوینکه وتنی سووننه تی (پیغه مبه ر ﷺ) به سه ربردووه، وه کانیان ده بنه چرایه ک بۆ پۆشن کردنه وه ی پێگای ئه وانه ی به دوا ی ئه واندان دین، تا به هه مان پێبازدا به خو پگری و دامه زراوی پێگا بپن.

وته گانی ئه بوبه گر (په زای خوا ی لێ بی):

کاتیک ئه بوبه کری صدیق له سه ره مه رگدا بوو چه ند پاسپارده یه کی به عومه ری کوپی خه طاب گه یاندو تیایدا وتی:

(بزانه که خوا ی گه وره ئه و مافه ی له پۆژدا به سه رته وه یه و ده بی ئه نجامی بده ی ته به شه و لیت وه رنا گریت، ئه وه ش که به شه و به سه رته وه یه له پۆژدا لیت وه رنا گریت وه بزانه تافه رزه کان به جی نه گه یه نی سووننه تی لێ وه رنا گریت، بزانه خوا ی گه وره یادی ئه هلی به هه شت ده کاته وه به چاکی کرده وه کانیان، په نگه که سه ی واهه یه ده لیت: کرده وه ی من له کو ی و هی ئه وانه له کو ی؟ ئه وه ی خوا ی گه وره کرده وه خراپه کانیان له سه ر لاده بات و کاریگه ری یان نابێ له سه ری، وه بزانه خوا یادی

١- الواقعة: ٨٢، ٨٧.

٢- القيامة: ٢٨.

ئەھلى ئاگر دەكاتەو بەھۆى خراپترين كارەكانيانەو، لەویدا يەكك دەلى:
خۆكردهوھى من چاكتره لەكردهوھى ئەوانە، ئەوا خواى گەرە چاكترينى كردهوھى
بەسەريدا دەداتەوھى لىي وەرناگريت، بزانه كەخواى گەرە ھەرئايەتئىكى خۆشى و
ئاسودەيى و نەرمى لەگەل ئايەتئىكى توندو تووپەيىدا ناردۆتە خوارەو، لەگەل
ھەرئايەتئىكى توندیشدا نەرم و نىيان و خۆشگوزەرانى ناردو، بۆ ئەوھى بېوادار ھەم
ئارەزوومەندو ھىواداربكات و ھەم بىترسینت تاكو بەدەستى خۆى خۆى تووشى
ھىلاكى و فەوتان نەكات و، ھىچ خواست و خۆزگەيەكى لەخودا نەوئەت جگە
لەپاستى، بزانه كە ھەركەس لەدنیدا شوئەن كەوتەى ھەق و پاستى بىت ئەوا
تەرازووى قىامەتى قورس دەبىت، وەبزانه شوئەن كەوتنى بەتال و بۆش تەرازووى
قىامەت سووك دەكات، ئەگەر تۆ ئەم پاسپاردەيەم وەرېگريت ئەوا ھىچ شتئ نىە
لەمردن خۆشەويستتربى لەلات، كە بەدلىيائىيەو پىي دەگەيت، ئەگەر
پاسپاردەكەم لەدەست بەدەيت ئەوا ھىچ شتئ نىە لەلاى تۆ بەقەد مردن رقت لىي
بىت).^۱ ئەو وتانەى پېشكەش بەجېنشەينەكەى كرد كەوھكو پەپرەوو پېرگرامىك
پىويستى پىي بوو تاجىبەجىي بكات، بۆ ئەوھى لەوسەركردايەتى كردنەى
نەتەوھدا دەرچىت و سەرگەوتوبىت. دەرچون و سەرگەوتنى نەتەو بەھۆى
دەرچوونى سەركردايەتىيەوھە كەئەم پاسپاردەيە لەشەش ستوونى ئيمانىدا
كۆدەبىتەو:

ستوونى يەگەم: كاتەكانى پەرستش و بەندايەتى:

لەم ستونەدا يادى دەخاتەو كەگرنگى بدات بەكاتەكانى عىبادەت و دواى
نەخات بۆ كاتەكانى ناچارى و بىزارى، يان تىكەل بەكاتەكانى غەيرى عىبادەتى
نەكات، ھەركەسئىك گرنگى نەدات بەكاتەكانى بەندايەتى و دواى بخات بۆ غەيرى
كاتى خۆى، ئەوا مافەكانى خەلكانى تر زياتر دوادەخات و ونى دەكات و لەدەستيان
دەدات.

۱- وصايا العلماء للربيعي ص ۳۵.

ستونی دووهم: گرنگی دان به فەرزه‌کان:

دوای ئه‌وهی له‌کۆله‌کی یه‌که‌مدا ئه‌وه ده‌خاته‌پوو که گرنگترین کاتی به‌ندایه‌تی به‌جیه‌تانی فەرزه‌کانه، به‌هیچ جۆرێک پێگه نه‌دراوه به‌دواخستنیان له‌کاتی خۆی، هه‌تا ئه‌گه‌ر هۆی دواخستنه‌که‌ی خه‌ریک بوون به‌سووننه‌ته‌وه بێت، لێره‌دا مه‌به‌ستی له‌فەرزه‌کان ته‌نها فهرزی نویژو پۆژوه‌کان نیه، به‌لکو واتاو مه‌به‌ستی هه‌موو فهرزی که خوا فهرزی کردووه و سزای داناوه بۆ وازلێهێنانی، ئه‌وه‌ش پاست نیه که گرنگی بدریێت به‌سووننه‌ت و فەرزه‌کانیش ته‌رك بکات، وه‌کو ئه‌وه‌که‌سه‌ی شه‌وانه هه‌لده‌ستی بۆشه‌وئویژ و بۆنویژی به‌یانیش خه‌به‌ری نابێته‌وه و هه‌لناستێت، یاوه‌کو ئه‌وه‌که‌سه‌ی زۆر خۆ خه‌ریک ده‌کات به‌زیکرو ویرده‌کان، له‌باتی داواکردن و به‌دوا داچوونی زانست و زانیاری، زۆرتر له‌م بابه‌تانه.

ستونی سییه‌م: وازه‌ینان له‌ بیهیوایی و ئاومیددی:

له‌م ستوونه‌دا ئاوێدانه‌وه‌یه‌ک هه‌یه ده‌روانیتیه‌ کێشه‌یه‌کی گرنگی ئیمانی، ئه‌ویش به‌سووک پوانینی بپواداره بۆ ئه‌و کرداره چاکی ده‌یکات و ئه‌نجامی ده‌دات، هه‌رشتی له‌باره‌ی کرداره باشه ته‌واوه‌کانه‌وه ده‌بیستی ده‌لێت: (کاری من له‌کۆی کارێ ئه‌وانه‌دایه). (خه‌ته‌ری ئه‌و کاره له‌وه‌دایه وای لێبکات به‌ته‌واوه‌تی ده‌ست له‌کاری چاک هه‌لبگریت وازی لێ به‌ینیت، یا بوه‌ستی له‌و پێشپڕکی‌یه‌و نه‌یکات که قورئان له‌چه‌ندین شوێندا باسی لێوه ده‌کات)^۱. گومانی تێدا نیه و ده‌زانین به‌رپرسیارو پاسپێردراوین به‌ئه‌نجامدانی ئه‌وکاره‌ی خوا فەرمانی پێکردوین و دوورکه‌وتنه‌وه له‌وه‌ی که‌نه‌می لێکردوین و، نزیک بوونه‌وه له‌خوا به‌هۆی سووننه‌ته‌کانه‌وه، دوای ئه‌وه به‌هیوای په‌حمه‌تی خوابین تا به‌لکو ئه‌و کرده‌وانه‌مان هۆیه‌ک بن بۆچوونه به‌هه‌شت، هه‌روه‌کو له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێرینه‌وه که ده‌فه‌رموێت: (لايدخل احد الجنه بعمله)^۲. واته: (که‌س به‌کرده‌وه‌ی خۆی ناچیت به‌هه‌شته‌وه). ئه‌وه‌ش بێ ئومیدمان نه‌کات و به‌سووکی سه‌یری هه‌یج کاریکی چاکه

۱- مه‌گه‌ر ئه‌و قسه‌و بیرکردنه‌وه بیه‌ته پالنه‌رێک بۆ زیاتر ئه‌نجامدانی کرده‌وه‌ی چاک.

۲- مسلم.

نه كه ين هه تا نه گهر كه مېش بېت، هه روه كو يه كېك له بهنى ئيسرايىلى به هوى
 ئاوپېدانى سه گي كه وه چو وه ته به هه شته وه).^۱ (وژنيكيش چو وه ته ئاگره وه به هوى
 نه وه ي پيشيله يه كى له خواردين گرتوته وه).^۲

ستونى چواره م: فريوخواردن و به گهم زانينى گونا هوتاوان:

نه وه دهرديكى خه ته رناكه وه كو ميرووله ده خشيت به بى نه وه ي زورينه ي
 خه لكى هه ستى پېيكهن، كه يه كېك سه رېچى فره مانى خوا ده كات و، هه نديك
 له فره كان دوا ده خات و، ته مبه لى له هه نديكياندا ده كات، كاتيك كه گوييستي
 حالى نه هلى ئاگرو كرده وه كانيان ده بېت كه به هوى وه و خراونه ته ئاگره وه،
 هه ناسه يه كى قول هه لده كيشت و ده لېت: (من له وانه باشرم وكرده وه م له وان
 باشره) به م جوړه به راورد له نيوان خراپه كارى خوى نه واند ده كات و نه وه ي
 له بېرده چي ته وه كه خوى په روه رډگار باسى كرده وه چا كه كانيانى نه كړدوه
 كه پيشكه شيان كړدوه و له چا كه ي نه وېش زياترن، به لام خوى گه وړه لى كړدون
 به ته پ و تۆزو به فيرچوون، بېوادار نابى هيچ سه رېچى يه ك له فره مانى خوا به كه م
 بزانيت هه تا نه گهر زورنور كه مېش بېت كه پړنگه له ته رازووى خودا گه وړه بېت،
 هه روه كو پيغه مبه رﷺ ده فره مويت: (اياكم ومحقرات الذنوب...) واته: (خوتان
 بپاريژن له گونا هه بچو كه كان...) بېوادار به وه نه خه له تى كه كار يكي چاك ده كات
 له كاتيكدا نازانى لى وه رډگراوه يان نا...؟

ستونى پيښجه م: ترس و هيووا:

بېوادار كاتى هاوسه نكي نيوان ترس و ئوميدي تيك ده چيت نه ووا هاوسه نكي
 په فتارو پړپړه وېشى دانامه زريت و له نگر ناگريت، كه ترس به سهريدا زال ده بى
 نه وابى هيووا په نجه پړ ده بېت، كاتيكيش هيووا ئوميد به سهريدا زال ده بېت، نه ووا
 پالى ليده داته وه، نه و ليشتيوان و تيك چوونه يه نه بوبه كر بؤ عومهرى (خوا لى پازى
 بى) پوون ده كاته وه كه به روه وفه وتان و به هيلاك چوونى ده بات، يه كېك له زانايان

۱- له گېرانه وه يه كى موسليدا هاتوه (۲۲۴۵).

۲- له گېرانه وه يه كى بوخارىدا هاتوه الفت (۳۳۱۸).

دەلّين: تەواوترين بارودۆخ ھاوسانى و لەنگەرگرتنى ترس و ئومىدو زال بوونى
خۆشەويستىيە، (خۆشەويستى كەشتىيە، ئومىد ليۋارەو، ترس ليخوپرە، خودايش
بەگەوردەيى و بەخشندەيى خۆى گەيەنەريەتى)^۱.

ئىبنولقەيم ئەو ھاوسەنگىيە وەسەف دەكەت بەدوو بالى بالئندە كەفرىنەكەى
پاستال و ھاموارنابى بەشپوان ياتىكچوونى بالەكانى دەلّيت: (دلّ لە پەوتايە بەرەو
خودا بەشپوھى بالئندەيەك، خۆشەويستى سەريەتى، ترس و ئومىد بالەكانىيەتى،
ھەركاتى سەروپالەكانى تەندروست بوون بالئندەكە بەباشى دەفرىت، كەى سەرى برا
بالئندەكە دەمرىت، وە ئەگەر بالەكانى لەدەست بدات ئەوا ئامادەيە بۆ ھەموو
تېشكانىك و كەوتنە دەستى ھەموو پراوچىيەك).

ستونى شەشەم: ھەستکردن بەتەرازووى پۆژى دوايى:

لەپاسپاردەى كۆتايىدا نەيئىيەكى بۆ ئاشكرا دەكەت و دەخاتە پوو لەقورسايى
تەرازووى پۆژى دوايىدا كەتەنھا بەشوئىن كەوتنى ھەق و پاستى ئاكرىت، بەلگو
بەھەستکردن بەقورسى ئەو سپاردەيەى كەوتووەتە ئەستۆيان، ئەو قورسايىيە
ترسانە لەقبول نەکردنى چاكەكانى، ترسانە لەكۆتايى و سەرئەنجاميان و، ترسانە
لەسزاي ناوگۆپ، ترسانە لەمەترسىيەكانى قىامەت و ئەوھى تىايدايە لەپرسىيارو
زىندووويونەوھە و صىراط و لىپرسىيەوھە و تەرازوو ئاگرو ھەروھە...، ئەوھەستە
بەقورسى ئاكامەكەى لەگەل شوئىن كەوتنىشيان بۆ ھەق، ئەوھە كەتەرازووەكەيان
قورس دەكەت لەپۆژى قىامەتدا، لەگەل ئەوھەش ئەو نەيئىيە دەردەخات لەسووك
بوونى تەرازووى خەلگانىك كەشوئىن كەوتەى بەتالان و تاوانەكانيان بەبچووك دەزانن
و دەيشارنەوھە، ئەوھەش وایان لىدەكەت كەتۆر بەنەترسى كارى وابكەن خوا زىاتر
لئيان تووپە دەبىت، ئەوھەش تەرازوويان سووك دەكەت لەپۆژى قىامەتدا دواى ئەوھە
دەچنە ناو ئاگرەوھە.

۱- تەھذیب مدارج السالکین ص ۲۷۲.

خۆشویستنی مردن:

هەركەس بەهەموو بەشەكانی ئەو پاسپاردەیه کاریكات و بەهەموو ئەو
هێزوتوانایە هەیهتی خۆی بۆ قیامت ئامادەبكات، ئەوا حەزی لەژیانی زیاتری
دنیا نیه، بەلكو زۆر پەرۆش و ئارەزوومەندە بۆ گەیشتنەوێ بەخوای خۆی و
ئەوئەندە بۆتانی لەپێتئاویدا دەيكات، چێژخۆشییەكانی دنیا لەبەرچاوی زۆر كەم
و بچوك دەبێتەو لەچاوە و چێژخۆشییە كەخوای گەرە لەقیامتدا بۆی
ئامادەكردووه، ئەوئەستە بوو پێغەمبەری ﷺ والێكردبوو لەوچەند پۆژانە كۆتایی
تەمەنیدا دەیفەرموو:

(إن عبداً خيره الله بين أن يؤتیه من زهرة الدنيا ماشاء وبين ما عنده فأختار
ما عنده)، (واته: بەپاستی بەندەیهك خوا سەرپشکی كرد لەنیوان هەلبژاردنی
خۆشییەكانی دنیاو ئەوێ لای خودا خۆیهتی ئەوا ئەوێ لای خواپە هەلی بژارد.
(خۆشویستنی مردن) مانای ئەوئەنێبە حەزی لەئازارو نەهامەتییەكانی پۆج
كێشان بێت، بەلكو مەبەست لەخۆشویستن و حەزكردن لەمردن دواي ئەوێ(واته
دواي مردن)، ئەوئەتایم (ئەبو عەبید لقاسم بن سلام) لەنوسینیکییدا باس لەو
فەرموودەیهی پێغەمبەری ﷺ دەكات كە دەرئەرموێت: (من أحب لقاء الله أحب الله
لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه). واته: (هەركەس حەزبكات بەگەیشتنەوێ
بەخوا ئەوا خواش حەز بەگەیشتنەوێ ئەو دەكات، هەركەس حەز نەكات بگاتەوێ
بەخوا، خوداش حەز بەگەیشتنەوێ ئەو ناكات).

عائیشە و هەندی لەخێزانەكانی دەلێن: ئێمە حەز بەمردن ناكەین، دەرئەرموێت:
ئەم شیوێه نا، بەلام بڕوادار كاتی دەگاتە كاتی مردن مژدە پێدەدەن بەپازی
بوونی خودا لێ و پێزێنانی، ئەوا هیچ شتی لەلای ئەوێ خۆشەوێستتر نیه كە
لەبەردەمیدایە و حەزدەكات بگاتەوێ بەخودا و خواش حەز بەگەیشتنەوێ بەودەكات،
بۆ بڕواش كاتی لەسەرەمەرگدایە و مژدە سزاو تۆلێ خودایی پێدەدەن، ئەوا هیچ

شتیکی له وه پیناخوشترا ناییت که له بهرده میدایه و حز ناکات بگاته وه به خوداو خودایش حز به گیشتنه وه به و ناکات).^۱

نیمام (ئبو عبید) ده لیت: به پای من ئەم فهرمودیه مه بهستی ئوه نیه هه رکه س حزی له گه یشتنه وه به خوداییت حزی له ناخوشتی و نه هه مه تییه کانی سه ره مرگ بیت، چونکه که س حزی له تازارو ناخوشتیه کانی سه ره مرگ نیه، به لام ئوه ی سه رزه نشت ده کری و باش نیه هه لباردن و په سه ندکردنی و پشت پی به ستنی دنیا یه، حز نه کردنه به گه پانه وه بۆلای خواو پۆزی دوا یی).^۲

(خه طایی) ده لیت: (واتای حز کردنی به نده به گه یشتنه وه به خوا په سه ندکردنی قیامه ته به سه ر دنیا داو حز ناکات به رده وام تیایدا بمینتیه وه، به لکو خۆی ئاماده ده کات بۆ به جیه یشتنی)،^۳ ئوه ش جیاوازه له بی ئومید بوون له ژیان، یا پوو خان به رام به ر گنجه ل و فیتنه کانی و له قورسای باری گرانی ئه وان پابکات و په نابهریته به ر خو کوشتن له پیناوی پزگار بوون له و نا ئومیدی و ته نگه تاوییه ی تیی که و توه و له په حمه تی خوا بی ئومید بوو بیت، به لکو په رۆش و تامه زرویه بۆ بینینی خوداو، ئوه ی خوا بۆی ئاماده کردوه له به خشش و خوشتی به نه پراوه کان، له به ر ئوه (خالید کوپی وه لید) له هه ندی له شه په کان له گه ل فارس دا ده لیت: (به سوپایه که وه هاتووم بۆتان که حز به مردن ده کەن چۆن ئیوه حز له ژیان ده کەن) مه بهستی پی حز کردنه له شه هیدبوون و ئاکامه خیره که یه تی له پیناویدا).

گفتوگۆی حوزمیفه له گه ل مردن:

حوزه یفه کوپی به مان هاوه لی نه یینییه کانی پیغه مبه ر ﷺ بوو پاستگۆیی به که ی له خوشتو یستنی بۆ مردن ئوه ی کردوویه تی بۆ دوا ی مردن ده سه له میتی و له دوا چرکه کانی ته مه نیداو له سه ره مرگدا ده لیت: (وه ره ئه ی مردن لرخه کات بیت، ئه ی مردن تازارو توندیه که ت زیاتر که، دلم له هه موو شت خۆی دوور به رزه ده گریت

۱- البخاری ۳۱۱، ۳۰۸/۱۱ فی الرقاق.

۲- فتح الباری ۳۶۰/۱۱.

۳- فتح الباری ۳۶۰/۱۱.

جگه له خه زکردن به تۆ، خوشی و ئاسوودهیی ژيان و گوزهرانی دواي تۆ به پټوه يه و ده گاته جي، خوشه ويست له کاتي پټويستدا دټ، له پشهيمانی پرگارنام، له دواي خوم نازانم چي ده بټت، سوپاس بۆ ئه و خوايه ي له پيش فیتنه و گټچه له کانداهم باته وه).^۱

وهکو ده بخاته پوو بهم جوړه خهزي به مردن کردوه، نه وده زانټ چي کردوه، نه و کرده وه چا کانه ي پيش خوی به پټي کردون و، له وه دلنياه که دوستايه تي دنيا هه ره مووی ناکاته يه ک چټز له خوشي چټزه کانی قیامت، له بهر نه وه يه ده لټت: (خوشگوزهرانی له دواي تودټت) خه ز له مردن ده کات چونکه خوا ده بياته وه لای خوی پيش نه وه ي بگاته نه و پوزانه ي فیتنه ي تبادا دټ و هېچ کهس له شه پوزیانی نه و فیتنه يه نه مین نابټ.

بۆچی پهمان له مردن ده بټت؟

نه م پاستیبه زیاتر پوون ده بټته وه له ناموزگاری زانای پایه به رز ئیمام (نه بو حازم بۆ سلیمان کوی عه بدولمه لیک) کاتی پرسپاری لټده کات ده لټت: (نه بو حازم ئیمه بۆچی پهمان له مردنه؟)

نه بو حازم ده لټت: (دنیای خوتان ئاوه دان کردۆته وه و قیامه تي خوتان و یران کردوه و خه زناکه نه و ئاوه دانیه وه بچه کاولگه و وټرانه).^۲ هه رکهس هه لپه ي دنيا بکات له باتي خو ئاماده کردن بۆ قیامت و گوټرپه لټی فره مانى خوا وازه ینان له وه ي خدا نه ه ي لټ کردوه و، واله دنيا نه پوانی که خانه ي نه مان و له ناو چوونه به لکو وابوی پوانی و کاری تیدا بکات که خانه ي مانه وه و نه مرى يه، نه و نۆد پوو له پټگه پټدراوه کان ده کات، جوانی دنيا به جوړټک سه رسامی ده کات بۆ گه یشتن به و جوانی و پازاوه يیه ي دنيا و، هېچ کاتی بۆ نامټټټه وه تابیدات به جوانی قیامت و کاری تیدا بکات بۆ.

۱- وصايا العلماء- للربيعي ص ۵۴.

۲- المصباح المضيء ۴۸/۲.

به پاستی گومانی تیدانیه ئه و چینهی خه لک له مردن ده ترسن له بهرئه وهی
 خۆیان بۆ دواي مردن ئاماده نه کردوه، وه خۆ ئاماده کردن بۆ هه رکام له م
 دووخانه یه ئه وه یه که ئه بو حازم به (ئاوه دانکردنه وه) ناوی برده وه خۆ
 ئاماده نه کردن بۆیان (وێران کردن و تیکدانه) ئه وه یه هۆی پق لیبوونه وهی هه ندی
 که س له مردن، له بهرئه وه یه حه ز نا که ن و ده ترسن که بگوازنه وه بۆ خانه و لانه یه ک
 که هیچ شتیکیان تیدا بنیات نه ناوه، هیچ جیگه و مه ئوایان نییه له وێ که خۆریه کان
 تیایدا چاوه پێی یان بکه ن و خزمه تکارو بالنده و پوویاری شیروه نگوین و شه راب و
 ئاوایان نیه و شتی که چاوه نه یدیوه و گوێ نه ییستوه نیانه، جیگا و مه ئوایان ته نها
 له ناگر دایه بۆ سزاو تۆله لیستاندنیان.

ئاوه دانکاری قیامهت ناترسیت:

له سه ر ئه و پاستی یه ی هه رکه س قیامه تی خۆی ئاوه دان بکاته وه ناترسی
 له مردن، له بهرئه وه ی به هیوا و ئومیدی ئه وه یه که خوا له دواي مردن بۆی ئاماده
 کردوه له خۆشگوزهرانی و به هره و به خه ششه کانی، ئه وه یه که (سه ید قوطب -
 ره حمه تی خواي لیبی) له پۆژه کانی دواي ژیا نی دا، که تیایدا چاوه پێی له سیداره دانی
 ده کرد که له هه ر چرکه یه کدا بیکه ن ئه و پاستی یه ده سه لمی تیت و به دلنیا یی یه وه
 ده لیت: (هیچ نیه له مردن زیاتر تاهاواری بۆ بیه م هه تا به لکو له چرکه ساتیکدا بیت
 و به پاستی له م ژیا نه دا زۆرم وه رگرتوه، واته، به خشیوه !!).

هه ندی جار ده مارگریه کی ته واو له سه ر جیاوازی ئه م دوو وشه یه (الاخذ
 والعطاء، وه رگرتن و به خشین) هه یه له بهرئه وه ی یه ک ناوه پۆکیان هه یه له جیهانی
 پۆحدا! له گشت جاریکدا (به خشییم به پاستی واته: وه رم گرت). واتای ئه وه نیه
 یه کێک شتیکی پێداوم به لکو واته من هه ره مان ئه وه م وه رگرتوه که به خشیومه،
 چونکه دلخۆش بووم به وه ی به خشیومه که ئه وه ش که متر نیه له خۆشی ئه وه یان
 که شته که ی وه رگرتوه و پێی دلخۆش بووه، (هیچم نیه جگه له په نای مرن به لکو
 له کاتی کدا بیت به پاستی ئه وه نه ده کارم کردوه به قه ده ری ئه وه ی تا توانیومه
 بیکه م! له ویدا شتی زۆر هه یه که په نجی بۆ بده م و تیبکۆشم و بیکه م ئه گه ر بێتو

ژیانم در یزتر بیتته وه، به لام ئاهو حه سره تی ئه وه ش دلم ناخوات ئه گهر ژیانم در یز
نه بی و نه توانم، به لکو که سانی تر بتوانن بیکه ن، ئه گهر بۆمانه وه چاک بیت
له ناوچیت، به راستی من دلنیا م بۆ ئه وه ی ئه و بایه خ و چاودیری یه ی تیبینی ئه و
مه بوونه ده کات نایه وی بیرو بۆ چوونی چاک به مریت^۱.

۱- افراح الروح ص ۲۶-ط- ابن القيم.

میږگی (۴۱)

کاتی سهرمه‌رگ و بیرکردنه‌وه

له‌و کرده‌وانه‌ی کردوویه‌تی

وته‌کانی ئیمامی عومهر (خوای لی رازی بیټ):

(عه‌بدولای کوپی ئیمامی عومهر) بۆمان ده‌گێڤێته‌وه ده‌لێت: ئه‌وکاته‌ی عومهر پێکرا‌بوو، واته‌ بریندار کرابوو سه‌ری له‌گۆشمدایوو گووتی: سه‌رم بخه‌ره سه‌رزه‌وی، ده‌لێت واگومانم ده‌برد که‌ بپزارو بیتاقه‌ت بووه، دلم نه‌هات و به‌قسم نه‌کرد دیسان وتی: پوومه‌تم بخه‌ره سه‌رزه‌وی هاوار له‌خۆم، ئه‌گه‌ر خوالیم خوش نه‌بیټ).^۱

له‌ گێڤانه‌وه‌یه‌کی تردا که‌ (سالم کوپی عه‌بدولای کوپی عومهر) له‌باوکیه‌وه ده‌گێڤێته‌وه ده‌لێت: سه‌ری له‌سه‌ر پانم بوو له‌و زامداریه‌ی که‌ به‌هۆیه‌وه شه‌هیدبوو، پێی وتم: سه‌رم بخه‌ره سه‌رزه‌وی، پێم وت چیه‌؟ سه‌رت له‌سه‌ر پانم بیټ یا له‌سه‌ر زه‌وی جیاوازی چیه‌؟ وتی: پێت ده‌لێم سه‌رم بخه‌ره سه‌ر زه‌وی، وازی نه‌هێنا تا که‌ وته‌ سه‌رزه‌وی وتی: هاوار بۆخۆم و دایکم، هاوار له‌خۆت عومهر، په‌نجه‌پۆ ده‌بم ئه‌گه‌ر خوا په‌حمم پێنه‌کات)، له‌گێڤانه‌وه‌که‌ی (ئیبنو عه‌باس) دا که‌ ده‌چێته ژووره‌وه بۆلای و ئه‌ویش له‌سه‌ره‌مه‌رگدايه، پێی ده‌لێت: (ئه‌ی ئه‌میری ئیمانداران! تۆ موسوڵمان بوویت کاتێ خه‌لکی بپیاوه‌ی بوون، له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ر ﷺ خوادا جیهادت کردووه کاتێ خه‌لکی نه‌یان ده‌کرد، به‌شه‌هیدی پۆیشتی، پێغه‌مبه‌ری ﷺ وه‌فاتی کردو لێت رازی بوو، عومهر وتی: وته‌کانت دووباره‌ بکه‌وه، ئه‌ویش بۆی دووباره‌ کرده‌وه فه‌رمووی: بیتاگاو خه‌له‌تاو که‌سیکه‌ به‌ بیرکه‌وتنه‌وه‌کانی له‌خۆبایی ده‌بیټ، وه‌للّاهم ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی پۆزی به‌سه‌ردا هه‌لدیټ

۱- وصایا العلماء - للربيعي ص ۲۸، ۲۷.

و ئاواده بېت هه مووی هی من با دهمبه خشی له ترس و له رزی سزای پۆزی
قیامت!).

داوای په حمهت و لیخۆشبوون:

دهبی چ گوناو و تاوانیک فاروقی مژده پیدراوی به هه شتی هه راسان کردبیت،
تابه م جۆره ترسه بترسیت کاتی له سه ره مه رگدایه !!! نه وه هه سته وه ری ئیمان و
باوه په وای لی دهکات دوعا بکات و هاواری په نجه پۆیی بۆ خۆی و دایکی بکات،
نه گهر خوا لی خۆش نه بیت، نه وه له بهر نه وه یه ده زانیت که په حمهت و لی
خۆشبوونی خوا به کرده وه به راورد ناکریت و ده کو واده زانریت، نه وه ده ترسا له وه ی
که سیمای پیغه مبه رﷺ له گه ل دوو پوه کاندای چون بوو، بۆیه کاتیک (حوزه یفه ی
کوپری به مان) هات که (پاریزه ری نه ینیه کان) ی پیغه مبه رﷺ بوو، پئی گووت:
که هه وائی بداتی له وه ی ناوی نه و له ناو نه وانه دا نه بوو، به لام هه رفه رقی نه کرد له و
هه موو ترسه ی هه یبوو تادوا چرکه کانی ژیانوی دوا هه ناسه ی.

نه یده و یست مه دح و ستایشی بکریت:

فاروق له و که سانه نه بوو له کانی (مدح) ی دا خۆی هه لئیته وه و حه زی پئی بکات
و پاستی به کانی نه فس و چه واشه بوونه کانی له بیر بچیته وه، کاتیک (ئیبینو عه باس)
چوه ژوره وه بۆلای دلدنای کرده وه له سه ره نجام خیری و مژده ی چاکه کاری
پیدا، که چه ندین کاری چاک و گهره ی نه نجام داوه و پیشکشی کردوه به لام نه و
به هۆیه وه به رزبووه وه نه یده و یست به م جۆره ته زکیه ی بکات، به لکو پئی فهرموو:
(بیتاگا نه و که سه یه که به گنپانه وه و بیره ینانه وه ده خه لته تی و مه غرور ده بیت)
نه و له چرکه یه کدا بوو هه سستی به قیامت ده کرد زیاتر له هه رچرکه یه ک له چرکه
ساته کانی پابردوی ته مه نیدا، نه و ده یوت: نه گهر دنیاو نه وه ی تیایدا به مائی نه و
بوايه ده یبه خشی له پیناوی پزگاریبون له مه ترسی و سزای کاته کانی سه ره تای ژیانوی
به رزه خ، که نازانیت تیایدا تووشی چی ده بیت و چ مژده یه کی پئی ده دریت.

سى كاروبار:

خويندنه وهى زۆر كراوه بۆ وتەكانى ئەوكە سانهى لەسەر مەرگدا بوون، لە لىكۆلینه وه وه رىگىرپانه كانى پياوچاكانى پيشين، گرنگترينيان لە سى خالى گرنگدا كورت كراونه تەوه كە ئەمانەن:

۱- بىركردنه وه لەو كارانهى پيشتر كىر دوويانه و پيشكه شيان كىر دووه.

۲- ھەست كردن بە قەبارەى دنيا^۱.

۳- بىركردنه وه لەو كە دىتە پيشيان لە ژيانى بەرزەخ و رۆژى دواى^۲.

يەكەم: بىركردنه وه لەو كارانهى پيشكه شيان كىر دووه:

ئەو ھەش بە خستنه پوى ھەموو ئەو كىر دەوانەى پيشتر كىر دوويانە، بە تايبەتى كە ھەستى كرد بە ھۆيە وه خوا لىتى تووپە دەبىت، يابۆ خودايان نە كىر دووه، لەوانەى كە ناكۆكى دروست دەكەن لە گەل كە سانى تردا، جا ئەو لە ویدا ستەمكارىيت ياستەم لىكراو، ياتاوانە كانى زمانى لە شايتەى فېلېبازى و ساختەى و درۆ كردن و غەيبەت و باسى پاشملە و زۆر قسە كردن و، بەرز كردنه وهى دەنگ بە سەردايك و باوك و كە سانى تردا، يان تاوانە كانى دەست، يا ھەنگاوە كانى پىي كە ھەنگاوى پىناو و ھەلپىناو تەو بۆ ئەو شوپىنانەى كە بۆيان چوبىت بۆ بينينيان لە بەرچاوى لەو شوپىنانە بوون كە خەشى خاى پەرەردگار زياد دەكات و پىي خوش نىە بۆى دەچىت، لەو ھى بينويەتى كە ستەم كاريو و ھەيش بىدەنگ بوو و پشستىوانى لىنە كردن، يا عىب و عارى نامە خرەمى بە چا و دىبى و چاوى كە وتبى بە شوپىنە پرلە تاوان و سەرىپچى كارەكان، يا ھەوا و ھەس دل و عەقلى داگىر كىر دىبىت و ھۆش و دەروونى پىو خەريك و گىرۆدە بوبىت، يالە بە زاندنى سنوورى فەرمانە كانى خوا، بەم جۆرە بەردەوام بىر دەكاتەو لە ھىنانەو و بىروخستە پوى كىر دەو و چاكە كانى و خراپە كانى، ھەرجارىك ئاوپ لە كىر دەو و چاكە كانى دەداتەو دەترسى كەم بن و بەشى پزگارىوونى نەبن، ھەرچەندە ئاوپىش لە خراپە كانى دەداتەو

۱- ئەم خالە لە مېرگى (چل و دوو) دا باس و روون كىر دەو لەسەر كراو.

۲- ئەم خالە لە مېرگى (چل و دوو) دا باس و روون كىر دەو لەسەر كراو.

ده ترسیت به هویانه وه خوی گه وره بیخاته ناگره وه، فرمیسکه کانی به خور ده بارن له ترسی نه و کارانه ی کردوونی و به م شیوه یه ترسی زیاتر ده بیئت و هیچ کاریک ناکات و ده رگای تهویه داده خات^۱.

عه مری کوپی عاص:

وه کو ده گپنه وه هاوه لی به پیز (عه مرو کوپی عاص) له کاتی سه ره مه رگدا فرمیسکی له چاوان ده باری و ده گریا، عه بدولای کوپی پی و ت: بابه گیان من ناترسم له به رنه وه ی هه رشتی خوی گه وره فه رمانی له سه ربوویی و بوی نارد بیئت تو ئارامت له سه ر گرتووه، فه رموی: کوپی خۆم خوی گه وره سی جیاکاری بۆ باوکت ناردووه، یه که میان: راگرتنی کرده وه، دووه میان: ده رکردنیکی ترسینه رو سامناکه، سییه م: جیا بونه وه له خۆشه ویستان و به جی هیشتنیان که نه مه ئاسانترینیانه).

ئینجا فه رموی: خویه تو فه رمانت کردو یاخی بووم، نه هیت کردو سه رپیچیم کرد، خویه نه ریت و سروشتی تو لیخۆشبون و عه فوکردن و پوخسه تدانه^۲.

له گپانه وه یه کی ترده ده لیت: کاتی زۆر گریاو گریانه که ی درپژه کیشا، کوپه که ی وتی: باوکی خۆم نه ی (پیغه مبه ری خوا^ﷺ) مژده ی فلانه شتی نه دایتی؟ له سه ر جیگای دانیشتنه که یه وه پووی تی کردو وتی: گه وره ترین شت ئاماده ی بکه یین شایه تیدانه (أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمد رسول الله)، به راستی من له سه ر سی حال زیاوم، کاتی هه بوو که سه به قه ده ر من پقی له پیغه مبه ری خوا^ﷺ نه بوو، هیچ له وه پی خۆشتر نه بوو که بیگرم و بیکوژم، نه گه ره سه ر نه و حاله مرده بام له نه هلی ناگر ده بووم، به لام کاتی که خوی گه وره ئیسلامی خسته دله وه چووم بۆ خزمهت (پیغه مبه ری خوا^ﷺ) پیم وت: دهستی راست بهینه تا په یمانت بده می، دهستی هیناو من دهستم گپرایه وه فه رموی: چیه نه ی عه مرو؟ وتم: ویستم مه رج بکه م، فه رموی: (مه رجی چی؟) وتم: بمبووره و لیم خۆشبه له وه ی بووه و پووی داوه،

۱- تهویه له دوو حاله تدا وه ناگیریت، یه که م: له کاتی سه ره مه رگ، دووه م: له کاتی ده رکه وتنی نیشانه گه وره کانی قیامهت.

۲- وصایا العلماء ص ۶۸، ۶۹، ۷۰.

فهرموی: خۆدهزانی ئیسلام بوون ئهوهی پیشتر بووه ههمووی لادهباو
 په شده کاته وه کوچکردن ههمو ئهوهی پیشتر پووی داوه نایهتلی، وه حاج کردن
 نهوانهی پیشتر بوون دهیرمینی و لایده بات و ههلی دهوه شینیتته وه، عه مر دهلی:
 بهم جوړه به یعه تم دا به پیغه مبه رﷺ وه کس نه بوو له لام له پیغه مبه رﷺ
 خوشه ویستربیت و هیچ شتی وه کو بینینی ئه و چاوی پوون نه ده کردمه وه و نه م
 ده توانی پر به چاوی خۆم سهیری که م ئه وه نده به پیزوشکۆدار بوو، نه گهر ویستبام
 وه سفی بکه م نه مده توانی چونکه نه مده توانی پر به چاوی خۆم سهیری که م
 ئه وه نده له چاومدا گه وره و به شکۆبوو، نه گهر له سه ر ئه و حاله مردبام ئومیدم وابوو
 له نه هلی به ههشت بم، پاشان چهند شتی پیداین و هه ندی فرمانمان گرت ه ده ست
 نازانم حاله تیایدا چۆن بووه، جا نه گهر له سه ر ئه م حاله مردم له ده ورم
 مه لاویننه وه و شین و گریان و مه شخه لی ئاگر یا وهرم نه بیت و نه گهر شار دتانه وه
 خۆلی زۆرم به سه ردا بکه ن، ئینجا ئه وه نده ی ده توانن به ده وری گوړه که مدا
 بووه ستن به قه ده ر ئه وه ی وشتریک سه ربیریت و گوشته که ی دابه ش بکریت، بادلتان
 پی خوش بکه م و بزانه چۆن وه لامی فریشته کانی په روهر دگارم بده مه وه.

به راستی هه ست به و ههمو ترسه ی ئه و ده که یت (خوا لیی پازی بیت)،
 که ده لیت: پاشان هه ندی شتمان گرت ه ده ست که نازانم حال و بارم به هۆیه وه چۆن
 ده بیت) وه کو دیمه نه کانی تاقیکاری و گتجه له کان له خه یالیدا هاواریکه ن، قیامه ت
 له بهر چاویدا له جووله دایه و نزیکي هاتنه، ئه و به راوردی پووداوه کانی تیادا ده کات،
 له خیلانی نیوان هاوه لاند (خوایان لی پازی بیت) به تایبه تی ئه وه ی کردوویه تی و
 له پوژده کانی سه رده می پیغه مبه رداﷺ چی پوویداوه، ئه وه تا خۆزگه ده خوازیت له و
 پوژانه دا بمردایه به لکو به هیوای ئه وه بوايه له نه هلی به ههشت بیت، به لی، ئه و
 له سه ر ئه و حاله بووه و به و جوړه ش ترساوه و بیر ی لی کردووه ته وه.

عوباده ی کوړی صامت:

له پاسپارده کانی ئه و هاوه له به پیزه ((گتپه ره وه ی فهرموده ی (البیعه -
 په یماننامه) له کاتی وه فاتی دا کرده وه یه ک ناهینیتته وه بهرچاوی خۆی و بیر ی

دهخاته وه، به لگو بۆ قولتر ده پوانیت و داوا له هه ریه کێک له وانه ی ده وری خۆی ده کات، نه گهر خراپه یه کی له گه ل کردبن یامافیکی هه ریه کێکیانی خواردبی و هه ستی پی نه کردبی، بامافی خۆیانی لی وه ریه گرنه وه و هه رله ویدا له گه لی دا بپرنه وه، نه کا له پۆزی قیامه ت یه کێکیان داوا ی لێبکاته وه و شکاتی لێبکات، هه روه کو (موحمه دی کوپی) ده گێرێته وه که باوکی له سه ره مه رگدا ده لیت: جینگه که م بۆببه حه وشه ی مال، پاشان وتی: دۆست و هاوه لان و خزمه تگوزارو دراوسێیان و هه رکه سیکی تر که ده یه ویت بیه لام کۆیان بکه نه وه، کاتی هه موویان هاتن، عوباده وتی: نه مپۆ ئاخو پۆزه سه ردانم ده که ن و له مپۆ به دواوه ناتانبینم، نه مشه و یه که م شه وی دوا پۆزه - هه رچه ند نه شی ده زانی نه و پۆزه وه فات ده کات - وه وتی: هه رکه س له ئیوه به ده ستم یا به زمانم زیاده په ویم له گه لدا کردبی یاشتیکم له کیس دابیت، نه وکه سه و نه فسی عوباده، له پۆزی قیامه ت تۆله م لی ده ستیننه وه، داواتان لێده که م کێ شتیکی له دلایه له ناخ و ده روونیدایه به رامبه ر من، پێش نه وه ی گیانم ده رچیت باله گه لم دا بیپرێته وه و تۆله ی خۆیم لی بکاته وه، نه وانیش وتیان: به لگو تو باوکمان بووی، له وه پی باشی دابووی، په روه ر شیارمان بووی، هه رگیز شتیکی خراپت به خزمه تکار نه گووته، وتی: ئایا لیم خوشده بن؟ وتیان: به لی، وتی: خوا له وه ئاگاداره، پاشان وتی: که واته ئیستا نه م پاسپارده و وه سیه ته م بیاریزن: نه می له هه ریه کی له ئیوه ده که م که بگریه ت، کاتی گیانم ده رچوو ده ستنویژ بگرن به جوانترین شیوه، ئینجا هه ریه کێک له ئیوه له مزگه وت نوێژم له سه ربکات و پاشان داوا ی لیخۆشبوون بۆ عوباده و نه فسه که ی بکه ن، نه وه تا خوا ی گه وره ده فه رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾، واته: داوا ی کۆمه ک و یارمه تی له خوا بکه ن به هۆی ئارامگرتن و نوێژکردنه وه (پاشان نوێژو به ره و چاله که م ببه ن، ئاگرم شوین نه خه ن و نه م لاو لاو ده ورو پشتم مه پازیننه وه).

یونس کوری عه‌بید:

ئەو تابییە^۱ بە‌پێزە بە‌خزمەت(ئەنەس- پەزای خۆای لی‌بی) گە‌یشتوو و لە‌پە‌وشت و هە‌ست و نە‌ستی ئە‌وی خواردوو و تە‌و و پاراو بوو، یونس کاری بازە‌رگانی دە‌کرد، لە‌کاتی سەرە‌مەرگدا بیری لە‌سەر‌پێچی یە‌ک نە‌کردۆتە‌و کە‌ ئە‌نجامی دابی یابە‌لاو فیتنە‌یە‌ک تێ‌و‌ه‌ی گلابی و خستبێتیە‌ مە‌ترسی یە‌و و نە‌یزانیی بە‌هۆیە‌و بە‌رە‌و چ ئاقاریک دە‌پروات.

بە‌لکو بیرکردنە‌و‌ی کورت هە‌لێنا بوو لە‌خێرێک نە‌یکردی یاکاری بۆ نە‌کردی، بە‌توندترین شی‌و‌ه‌ پە‌شیمانی دە‌ردە‌بە‌ری لە‌سەر نە‌کردن و وازە‌ێنانی لە‌و کارە گە‌ورە‌، سە‌یری پێ‌یە‌کانی خۆی دە‌کردو دە‌گە‌ریا، ئە‌وانە‌ی لە‌دە‌وری بوون نە‌یاندە‌زانی هۆی گە‌رانی‌کە‌ی چی‌یە‌و، چی لە‌ناخیدا یە‌و لێکی دە‌داتە‌و و شپە‌زە‌ی کردو، لی‌یان پرسى: (باوکی عە‌بدوللا چی‌ وادە‌تە‌گە‌رنی؟) وتى: پێ‌یە‌کانم لە‌پێ‌گای خوادا تە‌پ و تۆزای نە‌بوون) دە‌گە‌ریا و پە‌شیمانی دە‌ردە‌بە‌ری لە‌و‌ی کە‌ بە‌بازە‌رگانییە‌و خە‌ریک بوو و ماو‌ه‌ی بۆ نە‌ماو‌تە‌و، چونکە‌ وانه‌بوایە‌ بە‌پێ‌یە‌کانی دە‌چوو مە‌یدانی جیهاد، لوتکە‌ی بالای ئیسلام و خۆشە‌ویستە‌ترین پە‌رستش و بە‌ندایە‌تی‌کردن بە‌لای خۆای پە‌رە‌ردە‌گەرە‌و، ئە‌ودە‌گە‌ریا، چونکە‌ دە‌یزانی موحامە‌د لە‌لای خۆای گە‌ورە‌ چ هە‌وارگە‌و پلە‌و پاداشتیکی هە‌یە‌ لە‌پۆ‌زی قیامە‌ت، خۆزگە‌ی دە‌خواست کە‌لێی بە‌هەرە‌و‌رو بە‌هەرە‌مە‌ند بوایە‌.

ئە‌و لە‌بەرئە‌و دە‌گە‌ریا و پە‌شیمانییە‌کە‌ی زیاتر دە‌بوو، چونکە‌ قوتابی هاو‌ه‌لی بە‌پێ‌ز(ئە‌نە‌سی کوپی مالک) بوو و هە‌فەر موودە‌کانی جیهادی بۆ گێ‌رپابوو وە‌، ئە‌و‌کە‌ سە‌ بوو بە‌شداری لە‌غە‌زای بە‌دردا کردبوو کاتی لا‌بوو، ئە‌و‌چۆن لە‌پیریدا کاریگە‌ری لە‌سەر نابێت، ئە‌و‌کاتی گو‌ییبستی ئە‌و باسانە‌بوو بە‌بازە‌رگانییە‌و خە‌ریک بوو؟! هە‌لێتە‌ ئە‌و هە‌ستە‌ لە‌کاتی خۆشی و ئاسوودە‌یی‌دا لە‌پە‌راوێ‌زدا یە‌، بە‌لام کاتی لە‌سەرە‌مەرگدا خۆشی و ئاسوودە‌یی نامێنی و کاتی گواستە‌و‌ه‌یە‌ لە‌خانە‌ی

١- شوێنکە‌وتوو.

دنياوه بۆ خانەى قىامت، ھەرئەو كاتەش دەست پيكردى قىامتەى ئەو مەزگىلە،
ئەو ھەستە دەجۈللى زۆر شت دەخاتەو ھەرى مەزگىلە زۆر ئەو ھەندە گەنگى
پەنەداو.

يوسف كورى حسين الرازى:

ئەو پەرسىيەى كەجەماو ھەلەدەرونى خۇياندا دەپەنن و دەپەن و لەسەرى
سورن بۆمتەنە پيكردى ئەوانەى پاسپاردەو ئامۇزگارى خەلگى دەكەن لەكاتى
لەپرسىنەو دەئەو: (ئاي ئەو ھەرى بەگفتار دەپەن بەكردەو ئەنجامى دەدەن؟)
و ئەلەمى ئەم پەرسىيەگە ھەروا سووك و ئاسان نە، بەتەپەتى لەئەو كۆمەللى ئەو
بانگوزانەى پاسپاردەى خەلگى دەكەن، ئەو بۆ ئىو ھەندە كاتى دەوئەت بۆ
بەدوادچوونى ئەو مەوئەنە؟ دەپەلە و پەرى جەپەجى كەردى ئەوانە تاكوى بۆت؟
ئاي بەردەوام كەرىو پاسپاردەو ئامۇزگارىنە دەكەرت؟ پەرسىيەگەلەك كەھەرى
جەپەكەى بانگوزانە تووشى دەپەن و لەھەموو شوئەك تەپە دەكەن ئەو پەرسىيەگە
دەپەنگەزى و دەپەنسوتەپە، ئەوئە ئەوئە ھەركاتى ھەست بە كەم و كەپەك
دەكەن، يەھەركاتى كەرىگەرى مەوئەنە و ئامۇزگارى يەكەنەن لەسەر كەسانى
تەدەپەن، لەگەپەن و تەوئە و پەشەمانى و چاكەردى ھال و كەروپەرىن، ئەو كاتە
ھەست بەو دەكەن كەسودەپەن بەكەسانى تەگەپەندەو بەلام بۆخۇپەن لەپە
سودەپەن نەپەن، ئەو ھەستە لەزەپەنە ھالەتەكەندا دەرست نە، بەلام ناتەوان
دەستەردەرى پەن، چەنكە دەزەن گەوئەتەن نەوئەستەروى خۇپە پەروەردەگەر
قەسەكە بەكردەو ئەنجام نەدەپەت، ئەو تەخۇپە گەوئە دەفەرمەپەت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَعْمَلُونَ﴾ ٢٠ ﴿كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ ٢١. واتە:
(ئەى ئەوانەى باوئەپەن ھەنەو بۆچى شتەك دەپەن و ئەنجامى نادەن؟ بۆچى
گەفتار تەن دەر كەدەتەن؟ خەشەم و پەپەكى گەوئە لەي خۇ ئەوئە دەپەن و
نەپەن).

ههروهه ها فرهموده کانی (پیتغه مبه ﷺ) پوونی دهکه نه وه سه ختترین سزای پۆژی قیامت سزایه که ئه و نامۆزگارو بانگخوازنه ده چیژن که کرده وه به گوفتاره کانیا ناکه ن، ئه و ئایات و فرهمودانه سووریون له سه ره ئه و پرسیارگه ل و بیرکردنه وه یه زیاتر ده که ن و ده چنه قولایی نه فسی ئه و بانگخوازنه و به دواياندا ده چن و لییان ده کۆلنه وه . (یوسف کوپی حسین پازی) نمونه یه ک بوو له ناو ئه و هه زاران بانگخوازنه ی ئاگاداری ئه و هه ست پیکردنه بوو ژۆری لیوه دیاربوو، له کاتی سه ره مه رگدا براو دۆست و هاوه لانی له ده وری کۆبیونه وه و لییان ده پرسى، ئه ویش له وه سه ته دا پۆچوو بوو ترس دایگرتبوو و به سه ری دا زال بوو بوو، وتیان: باوکی یه عقوب شتیك بلّی، ئه ویش وتی: یارهبی خودایه من له پواڵه تدا نامۆزگاری خه لکم ده کردو له په نهانیشدا فیلم له خۆم ده کرد، له وفیله ی له نه فسی خۆم کردوه بم به خشه به هۆی ئه و نامۆگاریانه ی بۆ دروستکراوانی تۆ کردوومه ^۱. دواى ئه وه ی دوعاو نزا که ی کۆتایی هات گیانی ده رچوو، (ره حمه تی خواى لى بیّت).

ئیبینو سه ماك:

ناوی (موحه مه دی کوپی صه بیح کوپی سه ماك) ه نامۆزگاری کاری په شید بووه، ئه و له کاتی نامۆزگاری کردندا به جۆریك ده گریا، خه ریک بوو بمریّت، له جوانترینی وتو پاسپارده کانی: (ئه ی نه وه ی ئاده م، به راستی پۆژ ده که یه وه بۆ په یدا کردنی ده سته که وت و بردنه وه ی قازانجیکی باش، ده ی ده روونی خۆت والی بکه کارێک بکات به ره هه م و ده سته که وتیکی ئه وه نده باشی بییّت که نمونه ی نه بییّت ^۲.

ئه و له راستی دا له سه رده سته شوینکه وتوو ان (په زای خویان ی بّی) په روه رده ببوو، باوکی له سه ر دنیا نه ویستی و باوه پی راسته قینه فیتری کردبوو، پایه ئینابوو، له باوکی یه وه ده گێرپه ته ده لیت: (گویم له باوکم بوو ده یوت: ئه گه ر ده توانی ببه به پیاویك چیژ له مردن وه ریگریت و بژی بۆ دواى ئه و، داواى گه رانه وه بکه و داواکاری یه کانی جیبه جی بکه، پیداوایستی خۆی بده یه، چونکه ئه و پیش وه خت و

۱- صفة الصفوة ۱۰۳/۴.

۲- صفة الصفوة ۱۷۴/۳.

زۆر زوو ئامادەيە، كارى بۆيكە، ئەو كەسەي ھىچ لەمال و سامانەكەي ناداتى و دەروونى بۆ ئامادە ناكات ئەوا بىتەگاۋ خەلە تاوہ^۱. بەم جۆرە بوو بەناويانگىتىن ئامۇزگارلىك پايىتەختى خەلافەت و (رەشىد) بە ئامۇزگارو راۋىژكارى تايىبەتى خۆي ھەلى بىزارد، لەكاتى سەرەمەرگدا دەيوت: (ياپەبى خوايە ھەرچەندە من لەفەرمانى تۆ سەرپىچىم كىردوۋە، بەراستى خۆشەويستىن كەس لاي من ئەوكەسە بوو كە گوپرايەلى فەرمانەكانى تۆبوو^۲.

ئەو زۆر بىرى لەو كىردەوانە دەكىردەو كە پىشكەشى كىردوون و لەپىش خۆي دا بەپىي كىردوون، ھەستى بەگوناھە بچووكەكانى و شەرمەزارى نەفسى خۆي دەكىرد، ھەستىكى جىگىرو زۆر قورس بوو لەسەرى ھەرۋەكو ئەو ھەستەي بەسەر (يوسفى كوپى حسەندا) ھاتبوو، بەلام ئومىدى بەكىردەو ھەيكى تىرى خۆي ھەبوو، ئەويش ئەو ھەبوو كە فەرمانبەرداران و گوپرايەلانى خۆي خۆش ويستوۋە، ھەرۋەھا كىردەو ھەكانى ئەو ھەندە لەلا بچوك و تەنگ ھەلاتو بوو ھەرۋەكو خەۋنىكى لىھاتبوو لەو چركە ساتەدا، بەبچوك و كەمى دەزانىت و ترس داىگرتبوو لەبەرگەمى تويىشو بۆ دواي پۇيشتىنى و گىرتى چوونە ناو بەھەشت يا ئاگر، ھەرۋەكو ئەو ھەبو ھورەيرە (پەزاي خۆي لىبى) لەسەرەمەرگدا دەيوت.

۱- صفة الصفوة ۱۷۶/۳.

۲- صفة الصفوة ۱۷۷/۳.

میږگی (۴۲)

کاتی سهره مه رگ و بیرکړنه وه له وهی توشی دیت

بیرکړنه وه وهست کړدن به قه باره ی دنیا:

لږه دا چینیکي تر له وانه ی له سهره مه رگدان له کاتی وه فاتیدا، هه ست به پراستی
قه باره ی دنیا ده کهن و، ده زانن وه کو باله می شو له یه کیش نابیت، هه روه کو
پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی. نه وه ست و پیژانینه وای لیده کات زور په شیمان بیت
له وهی کاته کانی له تاعه ت و گوپراهی لی دا به کارنه بر دوه و په شیمانه له سهر بیتاگایی
و ده رگ نه کړدن به حه قیقه تی قه باره ی بچو وکی دونیواو، نه و پراستی یه ی که خوی
که وره له چه ندین شوینی قورثانی پیروژدا باسی کړدوه، په شیمانه له وهی زور به ی
کاتی خوی له غه یری گوپراهی لی دا له ده ست داوه و نه مړو سبه ی به کړداری
چا که کاری کړدوه و دوی خستوه تا نه خو شی دهی خاته سهر چیگای مردن.

عه بدوله لیکي کوری مه پروان:

خه لیفه عه بدومه لیک یه کیکه له و نمونانه، وه کو ده گپړنه وه نه و کاته ی هه ستی
کړد ده مریت وتی: (جوان به رزم که نه وه، ئینجا وه کو ده یوت: به م شیوه یه به رزیان
کړده وه، هه ناسه یه کی وهرگرت و پاشان وتی: نه ی دنیا چا کی یه که ت چی یه؟
دریژخایه نیت که م و کورته، زوری زه وه ندیت که م و بی نرخه، ئیمه به توه بیتاگا
بووین).

بیرکړنه وه له وهی دیته ریگای له به رزه خ و ژیا نی پوژی دوا یی

به پراستی زور ده خوینریته وه و ده بیستریت له سهر به هره و به خشش و سزاو
نازاره کانی ناوگوپرو، فو وکړدن به که پره ناداو، زیندو و بوونه وه و حه شرو لږپرسینه وه و
ته رازو سیرات و حه وزی که و نه رو به هشت و ناگر، به لام له وچرکه ساته دا که هه ست

دهكات ئەم دنيايه به جی دههیلێت، ﴿وَلَنْ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾^۱، واته: (بهلام لهو کاته دا ئه و
 کهسهی له سه ره مه رگدایه دلتیایه که ئیتر هیچ شتیک فریای ناکه ویت و کاتی
 مائتاواییه). به پاستی وینهی ژیا نی به رزه خ و پۆژی دوا یی له به رچاوی جمهی دیت و
 تهنگی پی هه لده چنی، جارێک وینهی (نه کیرو مونکه ر) له به رده می دا ده بینێ
 که به تو و په یی به وه پرسیا ری لی ده که ن. ده که ویت هه یاله وه ئایا له وه لامدانه وه ی
 ئه و پرسیا رانه چۆن ده بیت ئایا سه ری لی تیک ناچی و دۆش دانا مینێ، یا ده توانی
 به خیرایی و به باشی وه لام بداته وه؟! کاتی که بیر له وه فرموده یه ی پیغه مبه ر ﷺ
 ده کاته وه که ده فهرمویت: (إن للقر لضعطة لو نجا منها أحد لتجا سعد بن معاذ)^۲.
 واته: (له ناو گۆرا په ستانی که هه یه که هه ر دوولای گۆره که ویک دینه وه نه گه ر که سیک
 له و ویک هاتنه وه ی گۆره پزگار بووایه ئه و سه عدی کوپی مه عاذ پزگاری ده بوو).
 له دلی خویدا ده لیت: جامن کیتم تاله و په ستانه ی ناو گۆر پزگار بېم؟ کاتی
 بیر ده کاته وه له ورده کاری لپرسینه وه ی پۆژی قیامه ت که له سه ر (سه نگی
 گه ردیله یه که له چاکه و شه رو خرا په ده پرسیت هه کاتی بیر ده کاته وه له که م و کوپی و
 سه رپیچی یه کانی که تاوانی پی نه نجام دا ون له ژیا نی دا له لپرسینه وه ی په رو و ردا ر
 ده ترسیت له سه ر نه و تاوانانه، بیر له چیرۆکی نه و پیا وه ده کاته وه که
 (پیغه مبه ر ﷺ) له سه ری ده گێریت هه وه: (یه کیک ده مینن به قه د کیتی (تو هامی
 سپی) کرده وه ی چاکی هه یه به لام خوی گه وره په رش و ویرانی ده کات، وه کو ته پ
 وتۆز بلا و ده بیت، له به ر نه وه ی به کاری نه شیاوو نا ره وا و حه رام تیکی دا وه). هه ناسه
 هه لده کیشی و ترس دا یده گری ت نه کا نه و، نه و که سه بیت کاتی بیر ده کاته وه له و
 که سانه بیت که به گا گۆلکی و سنگه خشی به سه پردی (صیراط) دا په ت ده بن، یاله و
 که سه بیت که قولا په هه لو اسرا وه کانی سه ر پردی (صیراط) پری ده داتی و ده یفرینێ،
 به م جو ره نه م دیمه نانه به به رچا ویدا دین و ده چن و بیر له هیچ شتیک ناکاته وه جگه

۱- القيامة: ۲۸.

۲- بوخاری گێڕا ویه تیه وه.

له وانه، ههتا وتهكانى كۆتايى به شىك ده بن لهو بيركردنه وانهى لهو چركه ساتانه دا به سه رى دا زال ده بن.

ئه بو موساى ئه شعهرى (رمزاي خواى لى بى):

هاوه لى به ريز، خاوه نى ئه و دهنگه نه رم و شىداره ي كه پيغه مبه ر ﷺ چه زى به گوى ليگرتنى ده كرد، ئه و ئه و كه سه بوو شه ويك له شه وه كاندا پيغه مبه ر ﷺ دواى ئه وه ي گوى له دهنگى گرتبوو پيى فه رموو: (لقد أوتيت زممارا من مزامير آل داود)^١. واته: (به پاستى سازيك له سازه كانى بنه ماله ي (داود) ت پي دراوه. كاتيك گه يشته كاتى سه ره مه رگ، كوپه كانى بانگ كردو پيى وتن: برۆن چاله كه م بو هه لگه نن و قولى بكه، چه زى ده كرد قوول بيت، دواى ئه وه ي هاتنه وه پرسى يارى كردو وتى: چاله كه ته واو؟ وتيان: به لى، چاله كه مان لى دا، فه رموى: له ته نيشتم دانيشن، سويند به و كه سه ي گيانى منى به ده سته ده چمه به كيك له م دووه وهاره، يا گو په كه م ئه وه نده فراوان ده بيت هه تا هه ر لايه كى ده گاته (چل-٤٠) بال و ده رگايه ك له ده رگاكانى به هه شتم بو ده كه نه وه و له ويوه ده پوانم بو جيگه و مه نزلئ خۆم و خيزانه كانم و ئه وه ي خوا بوئى ئاماده كردووم له به ره و به خششه كانى و هه ر له ئيستاهه بو ئه و جيگه به ده چم و بوئى و به رامى په يحانه كانى هه لده مرژم تازيندو ده بمه وه، يا ئه وه تا هه ردوولاي گو په كه م له سه ر ته سك ده بيت وه تا په راسوو وه كانم به سه ريه كدا ده پۆن، تا ئه وه نده و ئه وه نده له ويوه ده پوانم بو جيگه كه م و ئه وه ي له ويڊا خوا بوئى ئاماده كردووم له (زنجيرو ئاگرى هه لگيرساو) پاشان بزائن من له مرپوه بو ئه و جيگه به م ده چم كه له جه هه نه مدايه و ئاگرى كى سووتينه رو ئاوى له كولى زۆرگه رم وه رده گرم تازيندو ده بمه وه).

ئه لئه خه و ئيبنولحه وارى:

زۆر له و كه سانه ي له سه ره مه رگدا ئه وه نده بيرده كه نه وه له ژيانى دواى مردنيان بيركردنه وه كه به سه رياندا زال ده بى و ترسيان لى ده نيشى و ده گرين نازانن

١- متفق عليه.

پیشھاتیان چۆن دەبی و دواپۆژیان چۆنە؟ سەرەنجام و چارەنووسیان چی دەبێت،
 ئایا لەپیزی ئەوانەییە بەرەو بەهەشت دەبرێن، یا لەپیزی ئەوانەدایە کەبەرەو
 ئاگرەدەبرێن، لەناو ئەوانەدا:

أ- ئیمام ئیبراھیمی نەخعی:

شەرەزانی عیراق و، یەکیك لەناو دارانی سەر دەمی خۆی و موفتی ئەھلی کوفە
 بوو، بەپاستی پیاویکی چاک بوو، پارێزکارو زاناو لەخواترس و شەرع زان و کەم
 مەسرف بوو، ئیمام ئەحمەد کوپی حەنبەل دەربارەیی دەفەر مویت: (بەپاستی
 ئیبراھیم زیرەك و پارێزکارو خاوەن سوننەت بوو). (عیمران الخياط) لەباسی
 چرکەساتەکانی سەرەمەرگیدا دەلێت: (کاتی چووینە ژوورەو بەۆلای ئیبراھیم
 نەخعی تاسەردانی بکەین بینیمان ئەو دەگریا، پێمان وت: چی دەتگرین؟ باوکی
 عمران؟ وتی: چاوەپێی فریشتەیی گیانکێشانم، نازانم مژدەیی بەهەشت دەدات؟ یان
 ئاگر).^۱

ب- ئەحمەد کوپی ئەبی حەواری:

باوکی لەئەھلی وەرع و دنیا نەویستان بوو، هەرۆھا براکەیی کوپرەکەیشی
 ھەروا بوون، یەحیا کوپی مەعین لەبارەیی دا دەلێت: ئەھلی شام واگومان دەبەن
 خوازی گەورە بەھۆی ئەوێوە بەھانای ئەھلی شامەو دەیت و پاراویان دەکات).^۲
 لەکاتی سەرەمەرگدا (دەستی لەژێر داپۆشەرە کە دەرھێناو بەرەوئاسمان بەرزە
 کردەووە دەگریا و دەیوت: (ئەیی ھاوار چەند مەترسیدارە، وای چەند جینگای ترس و
 خەتەرە). ئەو، ئەو وتانەیی لەخۆوە نەدەگوت، بەلکو بێگومان دوا
 بێکردنەوێکی قول و ورد لەچارەنووسی دواي مردنی و هاتن و چوونی دیمەنەکانی
 پۆژی دوايي لەبەر چاویداو بێکردنەو لەوێ کە دواي مردنی و دەرچوونی لەدنیا
 راستەوخۆ بۆ ئەوێ دەبەن .

۱- صفة الصفوة ۳/ ۸۹.

۲- صفة الصفوة ۴/ ۲۳۷.

۳- وصايا العلماء للربيعي ص ۹۷.

میږگی (۴۳)

ئەوانه‌ی به‌سه‌ر

(صیراط) دا ږمت ده‌بن

سیفه‌تی (صیراط):

(صیراط): ئه و پرده‌یه که به‌سه‌ر چه‌ه‌نه‌مدا درېژبووه‌ته‌وه، هېچ که‌س ناتوانی بچیته به‌ه‌شته‌وه تابه‌سه‌ر نه و پرده‌دا نه‌په‌ږتته‌وه، خوای په‌روه‌دگار له‌قورثانی پی‌وژدا ده‌فرمویت: ﴿وَإِنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا﴾^۱، واته: (ئیوه (خه‌لکینه) که‌ستان نیه تیپه‌ږنه‌کات به‌سه‌ر ډۆزه‌خدا، (ئیمانداران بۆ ئه‌وه‌ی زیاتر قه‌دری به‌ه‌شت و په‌حه‌متی خوا بزائن، کافران بۆ ئه‌وه‌ی بکه‌ونه‌ ناوی) نه‌م پیشهاته شتیکی بریار دزاوه هه‌رجیبه‌جی ده‌کړیت).

(والصراط مدحضة مزلة)^۲ واته صیراط خلیسک و لووسه‌و، (وهی الموضع الذي تنزل فيه الأقدام ولا تستقر)^۳ واته: پی‌یه‌کان له‌سه‌ری جیگه‌رنابن و ناوه‌ستن و به‌رده‌بنه‌وه، صیراط دولیواری هه‌یه (موسلم له‌فرموده‌یه‌کدا گپه‌راویه‌تیه‌وه: (وترسل الأمانة والرحم فتقومان جنبتي الصراط يمينا وشمالا)^۴. واته: (سپارده‌و په‌حم ده‌نیږت له‌هه‌ردوولای راست و چه‌پی پردی (صیراط) ده‌وه‌ستن).

ئیمان ئیبنوچه‌ر ده‌لټت: (له‌هه‌ردو ته‌نیشتی پردی (صیراط) ده‌وه‌ستن نه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نټت که‌سپارده‌و په‌حم ډۆرگه‌وره‌و ږی‌لټنراون که‌به‌نده‌کان پی‌وه‌ی پابه‌ندبووبن و هه‌قی خو‌یان پی‌داین له‌وی ده‌وه‌ستن بۆ ده‌ست پاک و خیانه‌تکارو بۆ ئه‌وانه‌ی صیله‌ی په‌حمیان به‌جی گه‌یاندوه‌و یا‌چپ‌راندوویانه، پی‌داویستن بۆ ئه‌وانه‌ی جیبه‌جی‌یان کردوون و شاهیدیش ده‌ده‌ن له‌سه‌ر ئه‌وانه‌ی

۱- مریم: ۷۱.

۲- البخاري (فتح الباري) ۱۳/۴۲۱، کتاب التوحید.

۳- شرح مسلم للنووي ۳/۲۹، ط: دار الکتب العلمیة.

۴- مسلم ۳۲۹، الإیمان.

گوئی پی نہ داون و وازی لی ھیناون^۱، ھروہا لہ سہر لیوارہ کانی قولپی زور ھہیہ،
 ئوہتا (موسلم) ھرموودہ ھہ کی ھیناوه: (وفي حافتي الصراط كلاليب معلقة مأمورة
 بأخذ من أمرت به)^۲. واتہ: (لہ سہر لیوارہ کانی پردی صیراط قولپی ھہ لواسراو
 ھہ ھہ ھہرمانبہ ردارہ بۆ گرتنی ئوہانہ ی فرمانی پیدہ کریت). ((الکلالیب): قولپہ کان
 کۆی (کلوب) ھ قولپ، کہ بریتیہ لہ ئاسنیک کہ سہریکی نوشتاوی ھہ ھہ و گۆشتی
 پیدہ ھہ لڈہ واسری و ئامادہ دہ کری بۆناو تہ نور)^۳. ئو قولپانہ ھہ ردہ لئی دپکی
 سہعدان، (تایہ تن بہ خیرایی پپر پیدہ دہ کەن و زور زوو تیدہ ئالین و پیوہ
 ھہ لڈہ واسری و کۆدہ کەن ھو دہ پفینن). ھہ روہ کو (موسلم) ھیناویہ تی: (وبہ
 کلالیب مثل شوك السعدان هل رأيتم شوك السعدان؟ قالو: بلى يارسول الله قال:
 فانها مثل شوك السعدان غير انها لايعلم قدر عظمها الا الله): (قولپی ھہ ھہ ردہ لئی
 دپکی سہعدانہ، ئایا دپکی سہعدان تان دیوہ؟ وتیان: بہ لئی ئہ ی پیغہ مہری خواﷺ
 ھہ رموی: لہ راستی دا وە کو دپکی سہعدان وایہ، بہ لام کەس پادہ ی ھیزو زلیہ کە ی
 نازانی خوا نہ بی). پردی صیراط لہ شیر تیژترو تہ نکترو باریکترہ، ھہ روہ کو لہ
 ھہ رموودہ کە ی حاکمدا ھاتوہ (والصراط كحد السيف، دحض مزلة)^۴، واتہ: (پردی
 صیراط وە کو شیر تیژ وایہ، لووس و خلیسکە). لہ گپرانہ وە یہ کی تری حاکمدا:
 (يوضع الصراط مثل حد الموس، فتقول الملائكة: من يجيز على هذا؟ فيقول: من
 شئت من خلقي، فيقولون: ما عبدناك حق عبادتك)^۵. واتہ: (پردی صیراط وە ک
 گویرانی تیژ وایہ و دانراوہ، فریشتہ کان وتیان: کی لئی دہریاز دہ بی و دہ پپتہ وە،
 ھہ رموی: ھہ رکەس خۆم بمە ویت لہ دروستکراوانم، ئو وانیش وتیان: ئیمہ پەرستش
 و بہ ندایہ تیمان بہ وچۆرہ نہ کردوویت کە شیاوو پەسە ندبی بۆ بہ ندایہ تیت). لہ گەل

۱- فتح الباري ۳۸۳/۱۱، ط: دار إحياء التراث.

۲- مسلم ۱۹۵ الإيمان.

۳- شرح المسلم للنووي ۲۱/۳.

۴- الحاكم ۳۷۶/۲ وصححه الألباني - شرح الطحاوية ص ۴۵.

۵- الحاكم ۵۸۶/۴ - الأموال - بإسناد صحيح.

ئەو ھەموو ترس و بەلاو كۆسپانەى لەسەر پردى صىراط ھەيەو دانراو، كۆمەلەك
لەخەلكى ھەن بەجۆرىكى وا بەسەريدا تىدەپەپەن و دەپۆن ھەر بەچاوتروكاندنەك
ياوھكو ھەورە بروسكە، بەلام ئەوانەى بەسەر پردى صىراط دا دەپۆن جىياوانن و
دەكرىنە (ھەشت بەش).

ئەوانەى بەسەر پردى (صىراط) دا دەرۆن و تىدەپەپەن

۱- ھەروەك و چاوتروكاندەك: برىتييە لەسەريەك دانانى پىلۆوھەكان و
جولەى پىلۆى چاوھەكان لەسەريەكردن و پوانىندا كەدەتروكپىرنىن، وەكو دەلەين
چاوداگرتن، ياچاوتروكان، ئەوئەدە بەخىراىى بەسەر پردى (صىراط) دا پەت دەبن
و دەپەپنەو، ئەو كۆمەلە خىراترىن خەلكن لەپۆيشتىيان بەسەر (صىراط) دا لەناو
ئەوانەدا (۷۰,۰۰۰) ھەفتا ھەزار كەس ھەن بەبى لىپرسىنەو دەچنە بەھەشتەو،
ھەروەكو لەصەحىحى (موسلىم) دا ھاتووە: (... وعلی جسر جهنم كلالیب وحسك.
تأخذ من شاء الله، ثم يطفأ نور المنافقين، ثم ينجو المؤمنون، فتنجو أول زمرة
وجوهم كالقمر ليلة البدر، سبعون ألفا لا يحاسبون)'. واتە: لەسەر پردى دۆزەخ
قولاپ و دىك ھەيەو ھەرچى خواى گەورە بىەوئەت دەيگرت، ئىنجا پووناكى
موناڤىقەكان- دوو پووھەكان- دەكوژىتەو، پاشان ئىمانداران پزگارىيان دەبىت،
يەكەم كۆمەلە كەپزگارىيان دەبى دەم و چاويان وەكو مانگى چوارەدە وايە، ھەفتا
ھەزاريان لىپرسىنەو ھەيان نىە).

۲- وەك ھەورە بروسكە: ئەوئەش بەلگەيە لەسەر ئەوھە كە ئەم كۆمەلە
خىرايىيەكەيان وەكو خىرايى تىپەپىنى تىشك وايە كەئەوھ دەگەيەنئەت ئەوانە
خىرايىيەكەيان لەو كۆمەلەى پىشتەر كەمترە.

۳- وەك رەشەبا: ھىزو خىرايى با كەشتى تىكەدەشكىنى و درەختەكان
لەپەگەوھ دەردىنى بىناو مالەكان تىكەدەپووخىنى و تەپ و تۆز ھەلدەستىنى و ئاوى
دەرياو ئوقيانوسەكان پالەنى بۆ نقووم كردنى ھەرشى خوا ھەزكات نقومى كات،

۱- مسلم ۱۹۱ / كتاب الإيمان.

به لام نه م خیرایی له خیرایی گواستنه وه یان پویشتنی تیشك كه متره، كه دهنگی ده بیستی له پیش گه یشتنی پووناکی به که ی نه مهش نه وه ده رده خات كه نه مانهش خیرایی به که یان كه متره له وانه ی پیش خویان .

۴- وهك بالدار: بالدار به بپی لیكدانی باله کانی ده فریت و ده چیت به پیش، ره شه با ده توانی خیرایی به که ی زیاتر بکات و هالی بگریت و به رزتری بکاته وه، نه مهش نه وه ده گه یه نیت نه م کومه له له وانه ی پیش خویان خیرایی به که یان كه متره .

۵- وهك نه سپ سوار یا وشتر سوار: كه گومانی تیدانیه نه سپ سوار یا وشتر سوار خیرایی به که ی له بالنده كه متره، كه واته نه وانهش خیرایی به که یان له وانه ی پیش خویان كه متره .

۶- وهك پیاوانی توندوتول و زهبر به دهست: واته پاگردنیکی خیراو توند، به لام مرقه هه رچهنده راده ی خیرایی پاگردن و هیزو توانای چهند زویریته، هه رناگاته خیرایی نه سپ سوار یا وشتر سوارك، نه مهش گومانی تیدا نیه خیرایی نه م کومه له كه متره له وانه ی پیشتر له سه ر پردی (صیراط) ده په پنه وه و رزگاریان ده بیته .

۷- رۆیشتنیکی هیواش و بی پاگردن.

۸- گاگولکی و سنگه خشی: په نا به خوا نه وه كه مترین پله یه، لاوازترین كومه لن له وانه ی له سه ر پردی (صیراط) رزگاریان ده بیته، نه وانه به هه رشپوه یه ك گاگولکی ده كه ن به سه ر پرده كه و لیوا ره کانی دا، له سه ر پوو، له سه ر سك ده پۆن به م لاوای پرده كه دا ده پۆن و زور به سه ختی رزگاریان ده بیته . نه م كومه لانه له زور له فهرمووده كاندا باسیان لیوه كراوه له (صحیح) هكاندا هیتراون، له وانه فهرمووده یه ك كه (نه بی سه عیدی خدری) ده یگپنه وه له (مسلم) دا هاتووه: (فیمر المؤمنون كطرف العين وكالبرق، وكالریح وكالطیر وكأجاوید الخیل والركاب)^۱. واته:

۱- مسلم / ۱۸۲ كتاب الإيمان.

(بپواداران تېده پېن هه روکو چاوتروگانديک يا هه وره بروسکه يهک يا پېشه با يابالنده يهک يا ئه سې سوارو)، فېرموده يهکى تر (حوزه يه) ده يگېرېته وه (فيمر أولکم کالبرق)، ده لئى: وتم، به دايک و باوکمه وه به قوربان تېم چ شتېک وه کو هه وره بروسکه؟ فېرموى (ألم تروا إلى البرق كيف يمر ويرجع في طرفه عين؟ ثم كمر الطير وشد الرجال)^۱، نه تانديوه که هه وره بروسکه دئ و ده پوا له چاوتروگانديکا، پاشان وه کو بالنده و پياوى ئازاو توندوتول).

فېرموده يهکى تر ئيبنو مەسعود ده يگېرېته وه: (يرد الناس كلهم النار ثم يصدرون منها بأعمالهم، فأولهم كلع البرق ثم كمر الريح، ثم كحضر الفرس، ثم كالراكب، ثم كشد الرجال، ثم كمشيم)^۲. واته: (خه لکى هه موو به سه ر ئاگردا تېده پېن و پاشان به موى کرده وه کانيان درده چن، يه که م کو مه لئان وه کو بروسکه و چه خماخه ي هه وره تريشقه، پاشان وه ک پوه تى پېشه با پاشان وه ک ئه سې سوارېکى چاک و تيز پوهو، وه کو وشتر سوار، پاشان وه ک پراکردنى پياوى توندوتول، پاشان وه کو پويشتنى خويان به پي).

بۆچى ئه وانه گراونه ته کو مه ل کو مه ل:

ئو فېرموودانه ي ده گېرېدرېنه وه له باسى پردى (صيراط) دا کيشه ي جياوازي نئوان پزگار بيوانى پردى (صيراط) له خيراىي دا ده به ستنه وه به کرده وه کانيان له دنيا دا، ئه بى هه وره يره فېرمووده يهک ده گېرېته وه ده لئيت: (هل رأيتم السعدان؟ قالوا: نعم يارسول الله، قال: فأنها مثل شوك السعدان غير أنه لا يعلم ما قدر عظمها إلا الله تخطف الناس بأعمالهم فمنهم المؤمن بقي بعمله، ومنهم المجازى حتى ينجى)^۳. واته: (ئايا سه عدانتان ديوه؟ وتيان: به لئى ئه ي پيغه مبه رى خوا ﷺ، فېرموى: له راستى دا وه کو درکى سه عدان وايه، به لام که س پاده ي زليه که ي نازانى خوا نه بى،

۱- مسلم / ۱۹۵ کتاب الإيمان.

۲- الترمذي - وصحه الألباني ص ج ص ۷۹۳۷.

۳- مسلم / ۱۸۲ کتاب الايمان.

خه لکی به پیتی کرده وه کانیان ده پفیتی (بۆناو دۆزه خ) هه تا تیا ده چیت به کرده وه کان، هه شیانه سزا ده دریت تاپزگار ده کریت).

ئیمام (النووی) ده لیت: (ده گونجی مانای (رفاندن-تخطفهم) ئه وه بی به هوی کرده وه کانیان ده یان پفیتی ده شگونجی به مانای ئه وه بی که به قه ده ری کرده وه کانیان ده یان پفیتی، خوایش زاناته).

له فهرموده که ی حوزه یفه دا (ألم تروا الى البرق كيف يمر ويرجع في طرفه عين؟ ثم كمر الريح. ثم كمر الطير وشد الرجال. تجري بهم أعمالهم، ونبيكم قائم على الصراط يقول: رب! سلم سلم، حتى تعجز أعمال العباد. حتى يجيء الرجل فلا يستطيع السير إلا زحفاً^١). واته: (تایا هه وره بروسکه تان دیوه چۆن له چاوتروکانیک دا دیت و ده پوات؟ پاشان وه کو په وتی په شه با، پاشان وه کو فپینی بالنده و پاکردنی پیاویکی توندوتول، به پیتی کرده وه کانیان ده پۆن و، پیغه مبه ره که تان له سه (صیراط) وه ستاوه و دوعا ده کات و ده فهرمویت: په روه ردگارا: سه لامه تیان که، سه لامه تیان که، هه تا کرده وه ی به نده ته واو بی توانا ده بن و هی وا هه یه دیت ناتوانی پوات به گاگولکی نه بی). پۆیشتنی ئه م کۆمه لانه به رده وام ده بیت و پزگار ده بن هه تا کرده وه ی به نده ی واهه یه ئه وه نده لاوازو بی توانا ده بیت بۆ یارمه تیدانی هه ره کیکیان و بۆ پزگار بونیان له سه پر دی (صیراط) توانای نابیت، وه به قه ده ری ئه و کرده وانه ی له دنیا دا نه نجامی داو ن پووناکی ده ده نی وه کو له فهرموده یه کدا هاتوه که حاکم هیناویه تی: (فیعطون نورهم على قدر أعمالهم وقال: فمنهم من يعطى نوره مثل الجبل بين يديه، ومنهم من يعطى نوره فوق ذلك، ومنهم من يعطى النخلة بيمينه، ومنهم من يعطى دون ذلك بيمينه، حتى يكون آخر من يعطى نوره على إبهام قدمه، يضىء مرة ويطفأ مرة، إذا أضاء قدم قدمه، وإذا طفيء قام، قال: فيمر، ويمرون على الصراط، والصراط كحد السيف، دحض، مزله، فيقال لهم: امضوا على قدر نوركم، فمنهم من يمر كأنقضاض الكوكب، ومنهم من يمر

كالريح، ومنهم من يمر كالطرف ومنهم كشد الرجل، يرمل رملا، فيمرون على قدر أعمالهم حتى يمر الذي نوره على إبهام قدمه، تخر يد، وتعلق يد، وتخر رجل، وتعلق رجل، وتصيب جوانبه النار، فيخلصون، فإذا خلصوا قالوا: الحمد لله الذي نجانا منك بعد أن أراناك، لقد أعطانا الله مالم يعط أحد^١. واته: (به گویره ی کرده وه کانیان پوناکیان پیده دریت، له ناویاندا هیه، پووناکی به قه د کتویک پیده دریت له به رده می دا، هیهانه له وه زیاتریشی ده دریت، هی وایان هیه نه وه نده ی دارخورمایه ک پووناکی له لای پاستی به وه پیده دریت، هیهانه له وه که مترو، هه تاوای لیدیت دواکه سه له سه ر په نجه کانی له پیشه وه پووناکی پیده دریت جاریک هه لده بیت و جاریک ده کوژیته وه، که پوناکیه که هه لبو هه نگاوک ده پوات و نه گه ر کوژایه وه پاده وه ستیت، ده فهرمویت: به م جوړه به رده وام ده بیت و به سه ر پردی (صیراط) دا ده پوات، که پردی (صیراط) وه کو شیری تیژ وایه لووس و خلیسکه، پئیان ده وتریت: برهون به گویره ی پوناکیه که تان، له ناویاندا هیه وه کو پاکشانی نه ستیره یه ک تیده په ریت و هیهانه وه کو په وتی په شه باو هیهانه له چاوترکاندنیکدا تیده په ریت، هیهانه وه کو پاکردنی پیاویکی توندوتول و به میژ ده پون و تیده په پن به گویره ی کرده وه کانی خوین، هه تا نه وکه سه ی که پووناکی له سه ر په نجه ی پی یه وه هیهو، به رده بیته وه به ده ستی خو ی ده گریته وه و خو ی به لایه کیه وه هه لده واسیت و لاقی به رده بیته وه لاقه که ی تری پیوه هه لده واسیت و له ولاو لایه وه ناگروبلتسه ی ناگری بۆ دیت، به م جوړه تاته واوی ده کات و پزگاری ده بیت به سنگه خشکی و به گاگولکی، کاتی پزگاری بوو، ده لیت: سوپاس بۆ نه و خواجه ی که پزگاری کردین له تو به پاستی به زه حمه ت لیت ده رچووین، به پاستی خوی گه وره خه لات و به خششیک ی وای پیداوین که به که سه ی نه داوه). وه کو له فهرموده که دا هاتووه به گویره ی نه و کرداران هی هیهان بووه و کردووینه نورو پووناکی به که یان پیده دریت، وه به قه ده ری نه وه که له ریگای دنیا دا خو پراگربووه له وه ی که خوا فهرمانی پیگردووه

١- أخرجه الحاكم ٢/٢٧٦ وصحه الألباني - شرح الطحاوية ص ٤١٥.

دامه زراو بەردەوام بوو، ھەروايش لەسەر پردى (صيراط) تەواو خۆى پادەگريّت و ئاو پ بە لای راست و چەپدا ناداتەو، كەسى واهەيە كەمىك لادەدات بەرەو لايەك لە لیوارەكانى پردى (صيراط) و ھەشيانە زۆر لادەداو لەنيوان ئەو دوو كۆمەلەدا جۆرى زۆر ھەيە لە پۆژى قيامەتدا، بەم جۆرە پردى (صيراط) دەبێن و بەسەريدا تێدەپەن، پێگاو (صيراط) ى دنياو بەردەوام بوون و دامەزراوى لەسەرى شوينى پاهيتانە بۆ تێپەربوون بەسەر پردى (صيراط) لە پۆژى قيامەتدا، ھەركەس لەسەر (صيراط) ى زەوى دامەزراو بەردەوام بێ و ئارامە بووبێ و كارى تيايدا كەربى، ئەوا تێپەربوونى بەسەر (صيراط) ى قيامەتدا ئاسان دەبێت، وەھەركەس لە پێگای راستى سەرزەمین چووبێتەدەر، يان جوولەو لەرە لەرى بووبێ لەسەرى لاپى بووبێ ئەوا تێپەربوونى قيامەتیشى لەسەر ناخۆش و قورس دەبێت و ماندووى دەكات و، ناوى لەپەراوینى ئەو لیستەدا دەبێت كە بەسەر پردى (صيراط) دا تێدەپەن و پزگاریان دەبێت.

پێگای راستى سەرزەمین (صيراط) ى زەوى:

ئىمام (ئىبنولجەوزى) دەلێت: (لەوقسەيەى ئەبى دردا (پەزای خواى ئىبى) وردبوومەو و سەرنجم دا: (شتىك نابینم ئەمۆ لەسەرى كۆك بێن جگە لە (پوگە) – قىبلە) و تەم: چەند سەیرە چۆن ئەگەر ئەمۆ ئىمەى دیتبا كە ھىچ بەرنامەو شەریعەتەمان لەگەڵدانىيە جگە لە ویناكەى). ئىمەش دەلێن: ئای چەند سەیرە سەمەرەيە چۆن ئەگەر (ئىبنولجەوزى) ئەمۆ ئىمەى دیتبا كە چۆن ویناو پەسمى شەریعەتەكەشمان لەگەڵدا نەماو و زۆریەى خەلكى نایەنەوێت بچنە بەھەشتەو و ھەزەكەن فری بەرینە ناو ئاگرەو بەھۆى دووركەوتنەو ەیان و لاپى بوونیان لە پێگەى راستى سەرزەوى لادان لە فەرمانى ئەوكەسەى فەرمانى پێكردوین لەسەرى جینگى دامەزراو بەردەوام بێن .

پێگای سەرزەوى و دیوارەكانى:

پێغەمبەر ﷺ پێگای راستى زەویمان لە فەرموودەيەكدا بۆ لێكەداتەو كە ئىمام (ئەحمەد) دەرى ھیناوە لە (نەواس كوپى سەمعان) وە دەگێرێتەو كە

پیغمبر ﷺ فرمویه تی: (ضرب الله تعالى مثلاً صراطاً مستقيماً، وعلى جنبتي الصراط سوران، فيهما أبواب مفتحة، وعلى الأبواب ستور مرخاة، وعلى باب الصراط داع يقول: يا أيها الناس ادخلوا الصراط جميعاً ولا تتعوجوا، وداع يدعو من فوق الصراط، فإذا أراد الإنسان إن يفتح شيئاً من تلك الأبواب قال: ويحك لا تفتحه، فإنك إن تفتحه تلجه، فالصراط الإسلام، والسوران حدود الله تعالى، والأبواب المفتحة محارم الله تعالى، وذلك الداعي على رأس الصراط كتاب الله، والداعي من فوق واعظ الله في قلب كل مسلم).^۱ واته: (خوای گه وره نمونه یه کی هیئاوه بهم جوړه: پړنگایه کی پاست و له هر دوو لاکانی دیواری هیه، له هر دوو دیواره کاند اچند دهرگای کراوه هن و په رده یه کی نهرم و شل به شوینی دهرگاگاندا دراوه، بانگ کاریک له به رده رگاگاندا بانگ ده کات و ده لی: نه ی خه لکینه بچنه ناوړ پڼگاکه و لاروله ویر مه بن و بؤ پیچ و په نا مه چن و له پڼگاکه لامه دن، بانگ کاریکیش له سر پڼگاکه پاوه ستاوه نه گهر مروږ بیه ویت شتیک له دهرگاگان بکاته وه یاپه رده کان ه لډاته وه و لایان به لادا بکاته وه، نه و بانگ کاره که هاوارده کات و ده لیت: هاوار به مالت مه یکه وه و ناوړ بیان لی مه دهر وه، نه گهر بیکه یته وه تووشی سه ربیچی و لاساری ده بیت، بهم جوړه پڼگاکه نیسلامه و، دیواره کانی سنوره کانی خوای په روهر دگاری و، دهرگا کراوه کان حرام کراوه کانی و، نه و بانگ کاره له سهری پڼگاکه بانگ ده کات کتیبی خودایه - قورثانی پیروژه - نه و بانگاره ی تریش ناموزگاری خودایه له دلی هه موو مسولمانیکدا) به پاستی نه و فرموده یه جوانترین وه سغه بؤ پڼگای سهرزه مین).

نه و وینه ی که پڼگای پاست و دیوارو دهرگای بؤ به نمونه هیئاوته وه و دهرگا کانی کراوه ن و نافه رموی داخراون، نه و هس له بهر نه وه ی دهرگای کراوه زیاتر سهرنج و نه فسه کان بؤلای خو ی پاده کیشی و تووشی لادانی ده کات، په رده ی نهرم و ناسک و شلی پیوه یه، نه و هس سخت و گرانه بؤ نه وانه ی به سهر پڼگاکه دا ده پڼ

۱- قال ابن کثیر (وهو إسناد حسن صحيح)، تفسير القرآن العظيم ۱/ ۲۷ ط دار المعرفة.

و ده بئى بهردهوام بن و لانه كه نه وه به لای ئه و په رده ناسك و جوانانه و دیوی ناوه و هیان، له كاتيكاً ده بېنئى ده رگاكان كراوه و ته نها په رده یه ك جوان دایپو شویون و له ناویاندا حه رامه كان به جوانی پازینراونه وه و سه رنج پاكیشن و نه فس لاپئ ده كه ن، شه ی تانه كانی زه وی زۆږن و له به رده م ده رگاكاندا حه ز ده كه ن لاده ی ت و به ره و په رده نه رم و شله كان بچیت، قورئانی پیروزیش بانگ ده كات و ده فه رموی ت له سه ر ړنگای پاست به رده و ام بن و لانه دن به م لاولاداو ئاموژگاری و پاسپارده كانی خودا له دلدا ئاگادارت ده كه نه وه ده ترسیئن له و لاپئ بوون و پیچ و په نابوونه، به لئى مروؤ له ویدا كه و ته ته نیوان بانگ كردن و پاكیشنانی شه ی تانه كان و نه فسی فه رمان كار به خرابه و حه زه كانی به لادان له ړنگاو لادانی په رده كان له لایه كه وه، بانگ كردن و پاكیشنانی قورئان و ئاموژگاری به كانی خوداو جیگیربوون له سه ر ړنگای پاست له لایه كی تره وه، ململانی له گه ل بانگی نه فس و شه ی تان و جوانی و پازاوه یی كه حه زی له لادان و لاپئ بوونه، ئه وه تیکو شانه و هه ولدانیکه بپوادار پئویستی به دامه زراوی و به رده و امی هیه له سه ر ړنگای پاستی سه ر زه وی، ړنگای زه وی پردیكی دروستكراو نیه له سه ر ئه م هه ساره یه، به لكو ئه و وه كو له ثایه ت و فه رمووده كاندا هاتووه ئه و ئیسلامه یه و هه موو ئه وه ی كه له قورئانی پیروؤ سوننه تی پاك و پوخته دا هیه له سه ری، له فه رمان پیکردن و قه ده غه كردنی، له م باره وه ئیمام (ئیبنولقهیم) له لیکدانه وه ی ئه و ئایه ته پیروؤه ی سوره تی الفاتحه ﴿ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾^۱ دا ده لئیت: ړنگای پاست زانین و ده رك پیکردنی هق و پاستی یه و ئه و هق و پاستی یانه ده سته به ر ده كات و ده یاننه ژینیت و پیشكه شی غه یری خوی ده كات و خو شه ویستی ده كاو مروؤ پابه ند ده كات به پاستی یه وه بانگی ده كات بوی و جیهاد له گه ل دوژمنانی خودا به قه ده ری توانای خوی).

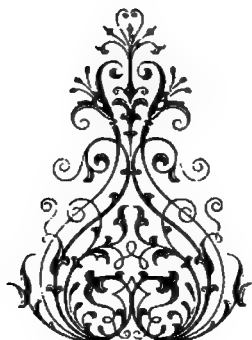
پاشان ده لئیت: (هه موو زانستك یان كرده وه یه ك له چراو لاله ی پیغه مبه رایه تی یه تی و له سه ر ړنگه ی موحمه دیه، له به رنه وه بوو توانی كوچ بكات

۱- الفاتحه: ۶.

بۆمه دینه، ئه وه له پێگه ی پاسته وه یه، ههروه ها له وکسانه نیه و ناچیتته سه ر پێگای
ئهوانه ی ئه هلی خه شم و تووپه یی و تاریکین).

پاشان وتی: (عه بدولای کوپی عه باس و جابری کوپی عه بدولای (په زای خویان
لی بی) ده لێن: پێگای پاست واته: (ئیسلام). عه بدولای کوپی مه سعودو علی کوپی
ئه بو طالب (په زای خویان لی بی) ده لێن: پێگای پاست واته: (قورئان). سه هلی
کوپی عه بدولای ده لێ: (واته پێگای سوننه و جه ماعه). به کر کوپی عه بدولای مه زنی
ده لێ: واته: (پێگای پێغه مبه ری خوا ﷺ).

ئه و لیکدانه وه و پوون کردنه وه جیاوازان هه موویان بۆ یه ک (بنه ما - اصل)
ده گه پێنه وه که ئه ویش ئه و ئیسلامه یه که هه ورو ئه مانه ده گریتته خۆی ههروه کو له و
فه رموده یه دا ها تووه که (نواس کوپی سه معان) ده یگێریتته وه.

میڤرگی (۴۴)

به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر

(صیراط)

مانای به‌رده‌وامی:

هه‌رکەس له‌پێگای راستی سه‌رزهمین پابه‌ندو به‌رده‌وام نه‌بێت، ناتوانێت له‌سه‌ر (صیراط) ی قیامه‌تیش خۆپاگرو به‌رده‌وام بێت، جۆراوجۆریته‌ی خه‌لکی له‌چۆنیه‌تی به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر (صیراط) ی سه‌رزهمینه‌که‌ ئه‌و جۆراوجۆری و جیاوازیه له‌تیپه‌په‌یون له‌سه‌ر پردی (صیراط) دروست ده‌کات، به‌لام به‌ر له‌وه پێویسته واتای پابه‌ندی‌بو به‌رده‌وامی له‌ (صیراط) ی سه‌رزهمین بزانی تابتوانین خۆپاگرو به‌رده‌وام بین له‌سه‌ری .

(سوفیانی کوپی عه‌بدوللای شه‌قه‌فی) ده‌لێت: (قلت یارسول الله قل لی فی الإسلام قولاً، لأسال عنه أحداً بعدك قال: (قل أمنت بالله ثم استقم)'. واته: وتم نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خواﷺ شتیکم پی بلی له‌باره‌ی ئیسلامه‌وه که‌دوای تۆ له‌کەس نه‌پرسم، فه‌رموی: ((بلی باوه‌پم به‌خودای تاک و ته‌نیا هه‌تاوه ئینجا پێگا و پێبازی راست بگه‌رو به‌رده‌وام به‌ له‌سه‌ری)).

(مه‌ناوی) ده‌لێت: (ئه‌وه مانای ئه‌وه‌یه ئیمانته به‌خودا تازه‌بکه‌وه‌و له‌دله‌وه زیکرو یادی بکه، به‌زمانیشت بیلێ و پایگه‌یه‌نه که‌ئاماده‌ی بۆ به‌جیه‌ینانی هه‌موو واتایه‌کی ئیمانی و په‌یڤه‌وی شه‌رع و به‌رنامه‌ی خوداو پاشان (پابه‌ندو به‌رده‌وام به‌) واته پابه‌ندی هه‌موو فرمانه‌کانی خودابه‌و گوێپایه‌لی بکه‌و ده‌ست هه‌لگه‌رو وازیه‌ینه له‌هه‌موو بێ فرمانی و سه‌رپێچی‌یه‌ک و هه‌رشتیک که‌توشی له‌پێ لادانت ده‌کات و له‌و ئایه‌تانه‌ی خودا بێتاگات ده‌کات، که‌ده‌فه‌رمویت:

﴿إِنَّ الَّذِيكَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا﴾^۱، واته: (ئەوانەى بەپاستى وتیان: پەرەردگارمان (الله)یە، لەوەودوا بەردەوام پابەندى ئەو پێیازە پاستەبوون). ئەو لەجوانترین کۆمەڵە گوشتاریک بەپاستى هەموو واتایەکی ئیمانی و ئیسلام بەعەقیدەو گوشتارو کردار کۆکردۆتەووە لەخۆگرتوووە ئەگەر ئیسلام یەکتاپەرستىیە، ئەو لەپرستەى یەکەمدا ﴿قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ﴾^۲ دیارەو دەرکەوتوووە، گوێراپەلێش بەهەموو جۆرەکانییەو لەدووەمدا ﴿ثُمَّ اسْتَقَمُوا﴾^۳ جێگەى دەبیتهووە. کەواتە بەردەوام بوون واتای بەردەوام بوون واتای پام بوون و پەیرەوى کردنى هەموو فرمان پێکراو و دوورکەوتنەو لەهەموو نەهەى لێکراویکە، هەندیک بەم جۆرە پێناسەى دەکەن: (بەردەوامى و پابەند بوون واتە: شوێنیکەوتنى سوننەتى موحەمەدى ﷺ لەگەڵ خۆ پازاندنەو بەهەموو ئەو پەروشت و پەفتارانەى پەزامەندى خودایان لەسەر). هەندیک دەڵێن: (شوێنى بکەوى لەگەڵیدا تەركى هەموو (داهێنراویک) بکەیت)، واتە: (پامێنانى دەروون لەسەر پەروشت و پەفتارو کارکردن بەقورئانى پیرۆزو سوننەتى پێغەمبەر ﷺ).

فیل و فروتى پێویانە:

لەجوانترین ئەو وتانەى لەپێناسەى (بەردەوامى - الإستقامة) دا هاتوون و وتراون وتەکەى (عومەرى کوپى خطابە - خوالێى پازى بى) کە دەڵێت: الاستقامة: واتە: بەردەوام بوون لەسەر گوێراپەلێ فرمانى خوا و ازەمێنان لەنەهەى لێکراو سەرپێچى یەکان، بە فاک و فیک و پێچ و پەناو فیللوى نەبن وەکو پێوى یە فیلبازەکان).

ئەو لەسەر چینیکی خەلکی قسەى کردوووە کە پێویانە پەرستش و بەندایەتى دەکەن، دەمێک لەسەر پێگای پاست دەپۆن و دەمیکیش ئاوردەدەنەو بەلای ئەو

۱- فصلت: ۳۰.

۲- فصلت: ۳۰.

۳- فصلت: ۳۰.

۴- فیض القدير ۵۲۳/۴.

دەرگایانهی له ناو دیواره کانی سەرلیواری پښگا هه ن و، په رده کانیان لاده دهن و که شفیان ده کهن و بینیان به حه رامه کانه وه ده نین له پښانو زیناو شهرباب خواردنه وه و سته م و غه یبه ت و دوو زمانی و خوپازاندنه وه و فیل و ته له که و خواردنی مائی خه لک و پښایی و خۆبه زل زانی و خود په سهندی و حه ز به مه دح و ستایش کردن و هتد، جاریش هه یه ده که پښنه وه سهر پښگا که و که مێک له سهری ده پۆن و، پاشان چاوده بپښنه وه جوانی و پازاوه یی و نه فس و دهرونیان پاده کیشریته وه به ره و بۆنی سه ریپچی و بیفه رمانی خوداو له پښگا لاده دهنه وه بۆ خواردنه وه و پووکردنه حه رام کراوه کانی خوا، له گه ل هه موو نه و ناوردانه وه و لادان له پښگای راست و که و تنه ناو حه رام و قه ده غه کراوه کانه وه، له گه ل هه موو نه و لادان و لاری گرتنه و سنور به زاندنه شیاندا ئنجا نه وان سورن له سهر نه وه که له به رده م خه لکدا خویان و ده رده خه ن که له نه هلی سهر پښگای راستن و نه وه تا پابه ندن به کارو فرمانی په رستش و به ندایه تی کردن، نه وانن له سهر نه و پښگه پښویانه یه ن له پویشتن و پښکردنیان له سهر پښگای سهر زه وی و زۆر لاده که نه وه و ناورده دهنه وه و له پښی راست دینه خوارو لاده دهن ته واو و هه نه وه ی پښوی له کاتی پویشتندا ده یكات.

(خۆشویستن) ریشه و بنه مای به رده وام بوونه:

له بهر نه وه یه (ئیبنو ته میه) کاتی پښناسه ی (به رده وامی) ده کات نه وه شی لۆ زیاد ده کات که ده لیت: (پابه ندو به رده وامی له سهر خۆشویستنی و به ندایه تی کردنی، لانه کردنه وه و ناورپنه دانه وه به لای راست و چه پدا).^۱

نه وه ش له بهر نه وه ی کاتی لادان دهرده که ویت، که ده ست ده کات به خۆشویستنی شتی ترو به ربه ره کانی خۆشه ویستی خودای له گه لدا ده کات و ته نگی پښه لده چنی، یاوه کو به کی خۆشده وین، هه تا وای لۆ دیت، (به رده وامی ده کاته دووبه ش له ننیوان پښگه راسته که ی به ره و خوا چوون له سهر زه وی و پښگه ی خۆشه ویستی بۆ نه و شته بۆش و به تال و پووچانه، کاتی خۆشویستنی به تال و

۱- تهذیب مدارج السالکین.

لاوهكى و نامۆيه كانى زال بوو به سەر خۆشه ويستى خوادا ئهوا بهرده وامى له سەر پىنگاى پاسته كه كه م ده بىته وهو ته نها به قه ده ر ئه و بپه خۆشه ويستى به كه مەى كه بۆ خودا هه يه تى له سەر ئه و پىنگه به ده مپىنته وه، كاتىكىش خۆشه ويستى بۆ خوا ئه وه نده هاته خوارو لاواز بوو، له دلى دا نه ماو گوپه وه به خۆشه ويستى بۆ غه يرى خوا ئه وا به هپچ شپوه يه ك به ردوامى به كه ي نامپىنت و ده چپته پىزى ئه و كه سانه ي كه ناتوانن له سەر پردى (صيراط)ى پۆزى دوايى خۆپاگرو جىگيرى، به لكو ده بنه خۆراكى قولاپه هه لواسراوه كانى ئه م لاو ئه و لاي صيراط .

به راستى ئه و خۆشويستنه (بهرده وامى) هه ر كه سىك ديارى ده كات له پىنگاى سەر زه وى بوو هۆيه وه كه تيايدا به كتريمان خۆشه وىته يان پقمان له وانه به كه له گه لى دا نابىن، له سەر ئه و پىناسه به به راستى (بهرده وامى) كارىكى گه وربه وه تيايدا سه ركه وتوو نابىن جگه له وانه ي كه زۆر به خه ميه وهن وخواهه نى هيمه تىكى به رزن و نه فس و ده روونيان پاده هپنن بۆ هه لگرتنى، ئه وانه ي سه ركه وتوو ده بن به هۆى ئه و به ندايه تى و گوپه پايه لى بوونه يانه وه ماره يى ئه و خۆريانه ده دن كه له پۆزى دوايى پىيان ده درپت و هه موو ئه و مال و خۆشگوزه رانيه ي وه رى ده گرپت.^١

(ئه وه ش وته يه كى به هپزو پته وه و ناچپته پىزى ئه وانه وه جگه له و كه سانه ي كه دلىان رۆشن بووه ته وه به و نورو روناكى به پىرۆزه و پزگارى بووه له لىلى و بىزارى مرويى يانه و تاريكى به په وشتى به كانى خه لكى و خواي گه وره ده ستى داوه و شه يتانه كه ي پابه ندى ده ستى كردوه، كه ئه وانه ش كه من).^٢

ئه وهى خوا بۆ پابه ندى بهرده وام بووانى ئاماده كردوه:

خواي گه وره له قورئانى پىرۆزدا ده فهرمويته:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا نَتَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا
وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلَىٰ بِكُلِّ آلٍ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

١- فيض القدير.

٢- فيض القدير ٤٩٦١.

وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ تَزُولُ مِنْ عَذَابٍ رَجِيمٍ ۝

واته: (ئهوانه‌ی به‌پاستی وتیان: په‌روه‌ردگارمان (الله)یه، له‌وه‌ودوا به‌رده‌وام پابه‌ندی ئه‌و پټبازه پاسته بوون، ئه‌وه له سه‌ره‌مه‌رگدا ده‌سته ده‌سته فریشته داده‌به‌زن بۆ لایان، پټیان ده‌لټن: هیچ ترس و بیمیکتان نه‌بیټ له داهاتوو، هیچ غم و په‌ژاره‌یه‌کتان نه‌بیټ بۆ پابردوو، مژده‌تان لټ بیټ به‌و به‌هه‌شته‌ی که‌کاتی خۆی به‌لټنتان پټی ده‌درا، (خوای گه‌وره و فریشته‌کانیش ده‌فه‌رموون): ئیمه یاریاوه‌رو هاوکارو پشتیوانی ئیوه‌ین له ژيانی دونیاو قیامه‌تیشدا مژده‌تان لټ بیټ له به‌هه‌شتدا هه‌رچی ئاره‌زووی ده‌که‌ن و داوای ده‌که‌ن بۆتان ئاماده‌یه. ئه‌و به‌هره‌یه‌ش له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاریکه‌وه پیشکه‌شتان ده‌کرټ که لی‌بوره‌و میهره‌بانه).

ئه‌وانه‌ی به‌رنامه‌ی حق و پټگای پاست هه‌لده‌بژټین، به‌دل و ده‌روون تیده‌کۆشن تا له‌سه‌ری جیگیرو خۆپاگیرن، هه‌تا ئه‌و ده‌مه‌ی ئهم سه‌ره‌زه‌وی به‌جیده‌هټلن، ئه‌وه خوای گه‌وره چه‌ند مژده‌یه‌کیان پټی خه‌لات ده‌کات له‌کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا، له‌وانه:

١- ترستان نه‌بیټ: موجهید ده‌لټت: (مه‌به‌ست به‌و کارو کرده‌وانه‌ی پیشکه‌شیان کردووه بۆ قیامه‌ت) ٢.

له‌پاستی‌دا مژوڤ به‌تایبه‌تی بپواداری خۆپاگرو به‌رده‌وام له‌کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا هه‌ست به‌ ترس ده‌کات، ترس له‌ سزای گۆپ، ترس له‌پرسیاری نه‌کیرو مونکه‌ر، ترس له‌و ژيانه‌ بزو نادیاره‌ی که نازانټت چاره‌نووسی تیايدا چۆن ده‌بیټ، ترس له‌وه‌ی که له‌دونیا‌دا کرده‌وه‌ی چاکی که‌می پیشکه‌ش کردبټی بۆ قیامه‌ت و ئه‌و کارانه‌یشی کردوویه‌تی ئایا چه‌ندی به‌ دلسۆزی بووه‌و لټی وه‌رگه‌راوه یا بۆ ویستیکی تر بوون و

١- فصلت: ٣٠، ٣٢.

٢- تفسیر (القرآن العظیم) ٤ / ٩٩.

خوا لئی وهرنه گرتووه ئا لهو ساته ناسك و لهو شوینه دا ئه و مژده یه ی پیده دریت بۆ دلتیا بوونی ئه و بروداره تا نه ترسیت له وهی له ژیا نی به رزه خدا دیته پئی و تووشی ده بیت .

۲- خهفه تبار مه بن: (له وهی که به جیی ده هیلن له کاروباری دنیایی دا له مندا ل و که س و کارو سامان یان قه رزو قۆله، ئیمه نا ئومیدتان نا که یین له سه ری و پاداشستان ده ده ی نه وه)، مۆف دوو دل و نیگه رانه به تایبه تی له چرکه ساته کانی کۆتایی دا له سه ر چاره نووسی مندا له کانی و خیزانی دوا ی پۆشتنی به هه ژاری، تووشبوونی به وه سه وه داو ته له که ی شه ی تان و شت بۆ دروست بوون و هۆینه وهی که وای لیده کات پرسیار بگات لهو ساته وه خته دا، کۆ چاودیریان ده کات؟ کۆ دلسۆزیانه؟ کۆ کاروباریان ده گریته ده ست؟ کۆ فیریان ده کات؟ کۆ خه رجیان پیده ده ات؟ کۆ کارو بازرگانییه که ی جیبه جی ده کات و مال و سامانیان بۆ به پیره ده بات؟ پرسیا ری زۆری بۆ دروست ده بیت؟ ئه و مالتا وایی له م دنیایه ده کات، ئا لی ره داو له و چرکه ساته دا ئه و مژده یه ی دووه می پیده دریت تا دلتیا بیت و پیلان و وه سه وه سه کانی شه ی تان کۆتایی پیده هی نی ت، به وهی که دلته نگ نه بی له سه ر جیا بوونه وهی له که س و کاروما له که ی، به پاستی نه وان دوا ی خویان جیگه یان بۆ ده گرنه وه و پاداشتیان ده ده نه وه .

۳- مژده دان به چوونه به هه شت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَمُوا أَن تَنْزِلَ عَلَيْهِمُ الْمَائِكَةَ أَلَّا يَخَافُوا وَلَا يَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾^۱.

واته: (مژده تان لی بیت به و به هه شته ی که کاتی خوی به لیتان پیده ده را). (زهیدی کوپی نه سه لم) ده لیت: (ئه و مژده یه ی پیده دریت له کاتی سه ره مه رگدا، له ناو گۆر دا، له و کاته ی زیندوو ده گریته وه)^۲. ئه و به هه شته ی کاری بۆ کردووه و له سه ر پێگا که ی خۆپا گرو به رده وام بووه تا به ده سته ی به ی نی و پئی بگات، ئه وه تا

۱- فصلت: ۳۰ .

۲- تفسیر القرآن العظیم / ۴ / ۹۹ .

له و کاته ی که دوا هه ناسه کانی دهدات مژده ی پیده دریت. تا کاتی قیامت هه لده ستی ئه وه نده پووناکی پی بدریت به بپی ئه و کرده وانه ی پیشکشی کردوون و خۆپاگرو به رده وام بووه له سه ریان تا پەت بوون و پزگاربوونی به سه ر پردی (صیراط) دا ئاسان بیت .

۴- له رۆژی قیامتدا له گه لتانین: ﴿ نَحْنُ أَوْلَىٰ أَوَّلُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ ﴾^۱. واتە: (خوای گه ورده و فریشته کانیش ده فه رموون: ئیمه یارو یاوه رو هاوکارو پشتیوانی ئیوه یین له ژیا نی دونه یاو قیامتیشدا).

فریشته کان به و بپوادارانه ده لێن که له سه ره مه رگدان: ئیمه ده بی نه هاوپی و هاوه لتان و دۆستی ئیوه یین له ژیا نی دونه یاو پزگاتان پیشان ده ده یین و سه رتان ده خه یین و به فه رمانی خوا ده تانپاریژین، هه روه ها له قیامتیشدا له گه لتان ده بین، هاوپییه تیتان ده که یین له ته نیایی ناو گۆرپداو له کاتی فوو کردن به که پره ناداو دلنیا تان ده که یین له پۆژی زیندوو بوونه وه و گه پانه وه تاند او له پردی (صیراط) ده تانپه پێنینه وه و ده تانگه یه نینه به هه شتی پر له نازو نیعمه ت و نه بپاوه)^۲.

به پاستی ئه وه یه له گه لدا بوونی چاک و ته واو، که فریشته کان له گه ل بپواداره به رده وام و خۆپاگره کانی پێگای پاستی سه رزه وی دا ده بن هه ر له کاتی چوونه ناو گۆپه وه هه تا ده چنه به هه شته وه، له پۆشتن و تیپه پبوونی به مه یدان و مه ترسیه کانی قیامتداو، دلنیاو ئارامیان ده کاته وه و له گه لیان ده بن له هه موو وێستگه کاند، هه روه ک چۆن له دنیا دا دۆستیان بوون هه روایش له قیامتدا هۆکاری به رده وامی و خۆپاگریان ده بن .

۱- فصلت: ۳۱ .

۲- تفسیر (القرآن العظيم) ۴ / ۹۹ .

۵- مژدهدان به وهی همر شتی دلّ حزی پیدهکات له بههشتدا ههیه:

﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُ أَنْفُسُكُمْ﴾^۱. واته: (مژدهتان لی بیت له بههشتدا هرچی نارهزوی دهکن و داوی دهکن بۆتان نامادهیه ...).

بهلی له بههشتدا هه موو نهوانه ی دلّ و دهروون ههلی ده بژیژی و حزی پی دهکات و چاو پیی پروون ده بیتنه وه ههیه و ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ﴾^۲، ههرشتی که داوی دهکن و ده تانه ویت پهیدا ده بیت و له بهره سستان نامادهیه به و جۆره ی ههلی ده بژیژن)^۳.

نه و پاداشته بۆ نهوانه یه که له ږیگای راستی سه ر زهوی خوږاگرو پابه ندو بهره وام ده بن و ناوږ به م لاو لاو لاریدا ناده نه وه.

۱- فصلت: ۳۱ .

۲- فصلت: ۳۱ .

۳- تفسیر القرآن العظیم ۴ / ۹۹ .

میږگی (۴۵)

به بی لیپرسینه وه ده چنه
به هه شته وه

به شه کانی خه لک له لیپرسینه وه دا:

(عائشه - په زای خوی لی بی) ده گپږته وه که پیغه مبه رڼه فهرموویه تی: (من
نوقش الحساب عذب)، قالت: قلت أليس يقول الله تعالى: (فسوف يحاسب حسابا
يسيرا) قال: ذلك العرض^۱. واته: (هرکس لیپرسینه وهی له گه لدا بکړیت سزا
ده دریت)، عائشه ده لیت: وتم: نهی نه وه نییه خوی گه وره فهرموویه تی: (نه وه
له مه ودا لیپرسینه وه یه کی زور ناسانی له گه لدا ده کړیت). فهرمووی: (به لکو نه وه
ته نها خستنه پوویه که و لیپرسینه وه نییه). هر له عائشه وه (په زای خوی لی بی) له
پروایه تی کی تر دا ده لیت: پیغه مبه رڼه فهرمووی: (ليس أحد يحاسب يوم القيامة إلا
هلك، فقلت يا رسول الله أليس قد قال تعالى: (فأما من أوتي كتابه بيمينه فسوف
يحاسب حساباً يسيراً) فقال رسول الله ﷺ: إنما ذلك العرض، وليس أحدٌ يُناقش
الحسابَ يومَ القيامةَ إلا عذب^۲). واته: عائشه (په زای خوی لی بی) ده لیت:
پیغه مبه رڼه فهرمووی: هرکس له پوژی قیامه تدا لیپرسینه وهی له گه لدا بکړیت به
هیاک ده چیت، وتم: نهی نه وه نییه خوی په روه ردگار ده فهرمویت: (نه وهی نامه ی
کرده وه کانی درایه ده ستی پاستی له مه ودا لیپرسینه وه یه کی زور ناسانی له گه لدا
ده کړیت، فهرمووی: (به لکو نه وه ته نها خستنه پوویه که و لیپرسینه وه نییه،
هرکس له پوژی قیامه تدا لیپرسینه وهی وردی له گه لدا بکړیت نیلا سزا ده دریت).
له نه بی هوره یره وه (په زای خوی لی بی) ده لیت: پیغه مبه رڼه فهرمووی: (يدخل من

۱- البخاري / فتح الباري / ۶۵۳۶ .

۲- البخاري / فتح الباري / ۶۵۳۷ .

أمتي الجنة سبعون ألفاً بغير حساب^۱. واته: حفتا هه زار (۷۰,۰۰۰) كهس له ئوممه تم به بئى لئپرسينه وه ده چنه به هه شته وه).

لهو فهرموودانه وه دهرده كه وئيت كه خه لكى له پوژى قيامه تدا بئى لئپرسينه وه دابهش ده بن به سهر (۳-سى) به شدا:

۱- نهوانه لئپرسينه وه يان له گه لدا ده كرئيت .

۲- نهوانه لئپرسينه وه خراپه كانيان پيشان ده درئيت و سزا نادرئيت .

۳- نهوانه لئپرسينه وه يان له گه لدا ناكريئيت .

كۆمه لى يه كه م: نهوانه لئپرسينه وه يان له گه لدا ده كرئيت:

ئو كۆمه له نهوانه ن كه لئپرسينه وه يه كى وردى كرده وه كانيان له گه لدا ده كرئيت، هه روه كو پيغه مبه رﷺ فهرموويه تى: ئيبنو حه جهر ده لئيت: (مه به ست پيى ليكولئينه وهو گفتوگوى ورده، له گه وردهو بچوك و كه م و بئى نرخه وهو نه بوونى چاوپوژشى و لئبووردن). له پاستى دا نهوانه لئيان ده پرسئيته وه هه تا له سهر كه رديله يه ك له كرده وه كانيان، له نه نجامى ئو لئپرسينه وهو گفتوگوكردنه له گه لئاندا دوو چارى گرفتارى دئين، هه روه كو (قاضى عياض) پوونى ده كاته وهو ده باره لى ده لئيت: (يه كيك لهو گرفتاريانه: پيشاندانى تاوانه كانى و هه لوئسته كردن له سهر ئو كرده وه ناشرين و قئزه ونانه لى كردوويانه و هه رپه شه و ئاگادار كردنه وه يان به سزاو توؤله لئستاندنيان، دووهم گرفتاريشيان: كاتئ سزاي خويان بئى ته رخان ده كرئيت ئه گه ر به نده چا كه يه كى نه بيئت مه گه ر خودا بئى ديارى كرديئيت و له چاره لى نووسيبئيت و پئينمايى كرديئيت، چونكه ئو نه وه لى كردووشيه تى به دلسؤزى بئى خواي نه كردووه).

كۆمه لى دووهم: لئپرسينه وه يه كى زؤر ئاسانيان له گه لدا ده كرئيت:

ئو هه تا پيغه مبه رﷺ ماناي ئو ئايه ته ليكه داته وهو جياوازي پئيده كات له نئوان نه مان و جؤرى يه كه م له لئپرسينه وه دا، له به رئه وه لى ئه م لئپرسينه وه يه زؤر

۱- مسلم: ۲۱۶، كتاب الإيمان، ته واو كه ريشى مه يه .

ئاسانە، ھەرۈەكەت پېتغەمبەر ﷺ باسى دەكەت و دەفەرموئەت: (إنما ذلك العرض)
 (قورطېي) دەئەت: (ئەو مانای وایە: ئەمە تەنھا پېشاندان و خستەنە پوویە و ئەو
 لېپرسینەوہی لە ئایەتەكەدا باسی لېكراوہ ئەوہ پېشاندانى كرده وەكانى بېوادارە
 پېى تا بزانی خودا چۆن لە دنیا دا بۆی پۆشیوہ ئەوہ تا لە قیامەتیشدا لېى خوش
 دەبێت، تا ھەست بە مەت و لېپوردەبى خودایى بکەن) ^۱. ئەو فەرموودەيە ئېین و
 عومەر لە ھەردوو (صحیح) ھەکاندا پوونی دەکاتەوہ دەئەت: (سمعت رسول الله ﷺ
 يقول: يدني المؤمن من ربه، وقال هشام: يدنو المؤمن حتى يضع عليه كنفه فيقره
 بذنوبه: تعرف ذنب كذا؟ يقول: أعرف، يقول رب أعرف (مرتين) فيقول: سترتها في
 الدنيا، و أغفرها لك اليوم، ثم تطوى صحيفة حسناته، وأما الآخرون -أو الكفار-
 فينادي على رؤوس الأشهاد: هؤلاء الذين كذبوا على ربهم) ^۲. واتە: (گویم لە
 پیتغەمبەری خوا بوو ﷺ فەرمووی: بېوادار لە پەرۋەردگاری نزیک دەبیتەوہ، وە
 ھیشام دەئەت: بېوادار نزیک دەبیتەوہ بە جۆرێك ھەتا پەرۋەردگاری لەو نزیکییە
 تاوانەکانی ھەموو پېشان دەداتەوہ و پېى دەفەرموئەت: ئایا دەزانى ئەم تاوانەت
 کرد؟ ئەویش دەئەت بەئەى دەزانم، پەرۋەردگارا دەزانم (دووجار) لەسەرەك، بەم
 شیوہیە تاوانەکانی دەخاتە بەردەم ئینجا پېى دەفەرموئەت: لە دنیا دا بۆم
 پۆشیویو بە ھۆیانەوہ ھەیاو پۆت نەچوو، وا ئەمپۆش لیت خۆشدەبم، پاشان
 نامەى چاکەکانى بۆ ھەلەدەداتەوہ پېشانى دەدات. بەلام بۆ خەلکانى تر- ئەوانەى
 بېباوەرن- لەسەرۋیانەوہ بانگێك دێت دەئەت: (ئەوانە ئەو كەسانەن كە درۆزنن
 بەرامبەر پەرۋەردگاریان) .

كۆمەلى سێیەم: ئەوانەى لېپرسنەوہیان لەگەڵدا ناکرێت:

ئەوانە لەباشترین و چاكترینی دروستكراوانى خودای پەرۋەردگارن، وە
 پێرۆزترین و جوانترین شۆیتیان ھەيە لە پۆزى قیامەتدا، لەوئ تووشى ئەوہش نابن
 كە كۆمەلى يەكەم و دووہم تووشیان دێت، بەلكو بەبى لېپرسینەوہ دەچنە

۱- فتح الباري ۱ / ۳۲۹ ط - دار التراث .

۲- رواه البخاري، (الفتح: ۴۶۸۰).

به ههشته وه نه کرده وه کانیان ده خرّیته وه به ردهم و نه گفتوگۆو لیکۆلینه وه ی وردیان له گه‌ل ئه نجام ده دریت، هه موو کهس خۆزگه و ئاوات ده خوانن که به کێک بن له و کۆمه‌له که سانه و خۆزگه ده خوانن وه کو عه کاشه (په زای خوای ئی بی) بن که ئه و که سه بوو مژده ی پیدرا به کێکه له و که سانه، به لام شه ی تان بیئومیدی ده خاته دلی هه ندیکه وه کاتی ده بینن ژماره یان سنوورداره، وا گومان ده بهن که ئه مان به پاستی دوورن له وانه و ناگه نه ئاستی ئه وان له بهرئه وه ی له و سه رده مه پیرۆزه ی پیغه مبه‌رو^١ هاوه‌لانی و سه رده می شوینکه وتووان و شوینکه وتووی شوینکه وتووان هه یه و ئه وانیش خه‌لکی باش و برواداری به هیزبوون، به لام له پاستی دا ئه مه وانییه، ئه م گومان و په شبینیه دروست نییه، چونکه پیغه مبه‌ر^٢ هه یچ کات و سه رده می دیاری نه کردووه، تا ئه و بهش و ژماره یه تیایدا کۆتایی پی بیت و هه یچ کۆمه‌لیکیشی به پوونی و ئاشکرای تیادا باس نه کردووه، به‌لکو مژده ی ته‌نها به یه‌ک کهس داوه ئه ویش (عه‌کاشه) به کاتی به کێکی تر هه‌لده‌ستاو پرسایاری ئی ده کرد ده‌ریاره ی ئه وه، له وه‌لامی دا ده یغه موو (عه‌کاشه) پیشتکه‌وت^٣.

ئه‌گه‌ر وای پی نه‌فه‌رمووبان ئه‌وا هه‌موو ئه‌وانه‌ی له‌وی بوون ده‌یانویست بگه‌ن به‌و وه‌لامه‌ی (عه‌کاشه) ده‌ستی که‌وت و پی‌ی گه‌یشت و ئیتر ئه‌و ژماره‌ دیاری کراوه‌ هه‌ر له‌سه‌رده‌می ئه‌واندا کۆتایی ده‌هات، به‌لام پیغه‌مبه‌ر^٤ به‌کراوه‌یی به‌جی‌ی هه‌شتووه، بۆ ئه‌وه‌ی خاوه‌ن هه‌یممه‌ته‌کان قۆلی ئی‌هه‌لمالئ و زۆر به‌ته‌نگه‌وه‌ بێن و سووربن و بریاری ئه‌وه‌ بده‌ن که‌ چاکه‌خوازبن و سوارچاکی مه‌یدان بن، تا بگه‌ن به‌وان، که‌واته‌ ئه‌و خه‌یره‌ به‌رده‌وامه‌و بۆ ئوممه‌تی (مه‌مه‌د^٥) ه‌ تا خوای گه‌وره‌ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی هه‌یه‌ له‌تاوی ده‌بات و نایه‌یلت.

١- عه‌کاشه: ئه‌و هاوه‌له‌ به‌پێژه‌ بووه‌ که‌ یه‌که‌م که‌س پرسایاری کردووه‌ له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا که‌ ئایا ئه‌و به‌کێکه‌ له‌ (٧٠٠٠٠ هه‌فتا هه‌زاره) له‌ وه‌لامیدا ده‌فه‌رموی: به‌لێ تو له‌وانی

سیفہت و ئاکاری ئەم ھەلبژێردراوانە:

قەومێک بەبێ لێپرسینەو دەچنە بەهەشتەو، کەواتە گومانی تێدا نییە دەبێ خواوەنی سیفات و ئاکاریک بن کە بەھۆیەو ئەھلی ئەو شەرفە گەورە یە بن، چ لە سیفەتی دونیایی کە بە ھۆیەو دەگەنە ھیممەتییکی بەرزو خواوەن چاکە یەکی زۆر بە پشتیوانی و تەوفیقی خودایی یەو، وە سیفەتی پۆزی دوا یی کە جیا یان دەکاتەو لە جینەکانی تری خەلکی .

یەگەم: ژمارەیان وە سیفەتی دونیایییان:

(ئێبنو عباس - پەزای خوای لای بێت) دەلێت: پێغەمبەر ﷺ دەفەر مووی: (عرضت علی الأم، فأجد النبي يمرّ مع الأمة، والنبي يمرّ مع النفر، والنبي يمرّ مع العشر، والنبي يمرّ مع الخمسة، والنبي يمرّ وحده، فنظرت فإذا سواد كثير، قلت يا جبريل هؤلاء أمتي؟ قال: لا ولكن انظر إلى الأفق، فنظرت فإذا سواد كثير، قال هؤلاء أمتك، و هؤلاء سبعون ألفاً قدامهم، لاحساب عليهم ولا عذاب، قلت ولم، قال: كانوا لا يكتون، ولا يسترقون، ولا يتطيرون، وعلى ربهم يتوكلون. فقام إليه عكاشة بن محصن، فقال: ادع الله أن يجعلني منهم، قال: اللهم اجعله منهم، ثم قام إليه رجل آخر قال: ادع الله أن يجعلني منهم. قال ((سبك بها عكاشة)).^۱ واتە پێغەمبەر ﷺ فەر مووی: ئوممەتەکان خزانە بەرچاوم، ھەر پێغەمبەرێک لەگەڵ ئوممەتی خویدا دەپۆیشت، بێنیم پێغەمبەر ھە یە یە کەسی لەگەڵدا یە، پێغەمبەر ھە یە (۱۰) کەسی لەگەڵدا یە، پێغەمبەر ھە یە (۵) کەسی لەگەڵدا یە، پێغەمبەر ھە یە کەسی لەگەڵدا نییە، ئینجا خەلکیکی زۆرم دیت بە جوبرەئیل وت: ئەوانە ئوممەتی منن، وتی: نا بەلام بپوانە ئاسۆیەکی تر (سەیرم کرد) خەلکیکی زۆرترم دیت، وتی: ئەو ئوممەتە کە ی تۆیە، حەفتا ھەزار لە پیشیانەو دەپۆن بەبێ لێپرسینەو دەچنە بەهەشتەو، نە لێپرسینەو یان ھە یەو نە سزا. و تەم: چۆن؟ فەر مووی: ئەوانە داخیان بەکارنە ھیناوە، داوای نوشتە یان لە کەس نە کردوو و پەشبینی ناکن، پشت بە

۱- البخاري (فتح الباري: ۶۵۴).

په‌روه‌ردگاریان ده‌به‌ستن، (عه‌کاشه‌ی کوپی محسن) هه‌ستا وتی: له‌خودا داوا بکه‌ بمخاته ناو ئه‌وانه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی: خوايه‌عه‌کاشه‌له‌وان بیټ. ئینجا پیاوێکی تر هه‌ستاو وتی: داوا بکه‌له‌خوا منیش له‌وان بم، فه‌رموی: (عه‌کاشه‌ پێشت که‌وت).

۱- ژماره‌یان:

له‌وفه‌رموده‌یه‌ی پێش‌شودا باس کراوه‌که‌ ژماره‌یان هه‌فتا هه‌زاره‌به‌لام له‌فه‌رموده‌یه‌کی تردا که‌ (سه‌ه‌لی کوپی سه‌عد) هه‌یناویه‌تی ده‌لێت:

۱- (سبعون ألفاً أو سبعمائۀ ألف) گێڤه‌ره‌وه‌ی فه‌رموده‌که‌ گومانی له‌دوو ژماره‌یه‌دا هه‌یه‌که‌ واتاکه‌ی (هه‌فتا هه‌زار یان هه‌وت سه‌ده‌زاره‌).

(ئیمام أحمد) له‌ (شه‌ویان) ه‌وه‌ فه‌رموده‌یه‌که‌ ده‌گێڤێته‌وه‌ که‌ ده‌لێت: (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) فه‌رموی: (لیدخلن الجنة من أمتي سبعون ألفاً لأحساب علیهم ولا عذاب، مع كل ألف سبعون ألفاً).^۱ واته‌: (هه‌فتا هه‌زار که‌س له‌ ئوممه‌تم ده‌چنه‌ به‌هه‌شته‌وه‌ نه‌ لیڤرسینه‌وه‌یان له‌گه‌لدا ده‌کرێت و نه‌ سزا ده‌درێن). له‌گه‌ل هه‌ر هه‌زار که‌سیش له‌وانه‌ هه‌فتا هه‌زاری تر هه‌یه‌).

۲- (ئه‌بی ئوماه‌) ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموی: (وعدني ربي أن يدخل الجنة من أمتي سبعين ألفاً بلا حساب علیهم ولا عذاب، مع كل ألف سبعون ألفاً، وثلاث حثيات من حثيات ربي).^۲ واته‌: (په‌روه‌ردگارم به‌لێنی پێداوم که‌ هه‌فتا هه‌زار له‌ ئوممه‌تم ده‌چنه‌ به‌هه‌شته‌وه‌ نه‌ لیڤرسینه‌وه‌یان له‌گه‌ل ده‌کرێت و نه‌ سزا ده‌درێن، له‌گه‌ل هه‌ر هه‌زار که‌سیشدا هه‌فتا هه‌زاری تر هه‌یه‌و سی‌مشت به‌مشتی په‌روه‌ردگارم له‌گه‌لیاندا ده‌بن).

۴- (طه‌به‌رانی) فه‌رموده‌یه‌کی ده‌ره‌یناوه‌ له‌گێڤانه‌وه‌ی (عوتبه‌ی کوپی عه‌بدولسه‌لمی) که‌ ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموی: (إن ربي عزوجل وعدني أن

۱- البخاري (الفتح: ۶۵۴۴).

۲- رواه الإمام أحمد وصححه الألباني (ص ج ص) ۵۴۲.

۳- رواه أحمد، وصححه الألباني (ص ج ص) ۶۹۸۸.

يدخل الجنة من أمّتي سبعين ألفاً بغير حساب، ثم يشفع كل ألف لسبعين ألفاً، ثم يحثي ربي تبارك وتعالى بكفيه ثلاث حثيات. فكبر عمر، وقال: إن السبعين الأول يشفعهم الله في آبائهم وأبنائهم وعشائهم، وأرجو أن يجعلني الله في إحدى الحثيات الآخر^١. واته: (پهروهردگارم به لئنی داومی که هفتا هزار له نوممه تم دهخاته به ههشته وه به بی لئپر سینه وه و به بی سزادان، ئینجا هر هزار که س له و هفتا هزاره تکا ده که ن بؤ هفتا هزاری تر، ئینجا پهروهردگارم مشتم ده دات له نوممه تم به مشتی موباره کی و سی مشتی تریان به م جوړه دهخاته به ههشته وه، عومه ر ته کبیری کردو وتی: هفتای یه که م تکاو داوا له خوا ده که ن بؤ باوکیان و کوپیان و مؤزو تایه فیه یان، نومیده وارم خوی گوره بمخاته ناو یه کی له و مشتانه ی دواپی که ده یان خاته به ههشته وه).

له و فهرمووده پیروژانه ی پیشووه وه پروون ده بیته وه که:

أ- نه و کومه له ی ده چنه به ههشته وه به بی لئپر سینه وه ژماره یان (چواره زارو نوسه د ملیون که سه) .

ب- نه و کومه له جیان له وه که خوی پهروهردگار مشتیان لیده داو به سی مشتم ده یانبات په نگه نه و سی مشتم ژماره یان زیاتریش بیت له و ژماره یه ی سه ره وه، نه وه ش نه وه یه: (وسعت رحمته السماوات والأرض) به پاستی په حمه ت و سؤزو به خشنده بی خوا له تاسمانه کان و زهوی فراوانتره و هر مه مووی ده گریته وه .

ج- نه و هفتا ه زاره ی یه که مجار ده چن له پله و پایه و جیگه و پرېگه دا جیاوازو تایبه ترن له وانه ی که دواتر بؤ یان زیاد ده کریت و به هو ی تکاوشه فاعه تی نه وانه وه ده چن .

(نیمام ئیبنو حجه ر) ده لئیت: (مانای له گه لدابوون له و ته و گپړانه وانه ی رابردودا که ده لئیت له گه ل هر هزار که س هفتا هزار، یان له گه ل هر یه کی

١- قال الحافظ محمد بن عبد الواحد: لأعلم لهذا الأستاذ علة (حادي الأرواح ص ٩١- ط دار الكتب) وذكره ابن حجر في الفتح أنه (بسند جيد) الفتح ٢٤٦/١١، دار إحياء.

لهوان حهفتاهزار هیه دهچنه بههشتهوه لهوانیه دوابه دواى ئهوان بچن واته
 حهفتاهزار کهسی به کهم جار پیشتر دهچن ئینجا ئهوانی تر، ئه گهر کرده وه بیان
 وه کویهك نه بیّت، ههروه کو له فهرموده یه کدا هاتووه (المرء مع من أحب):
 (هه رکهس له گه ل ئه وه دایه که خوشی ویستووه) یا ئیحتیمالی ئه وه ی هیه مه به ست
 له و له گه لدا بوونه ته نها چوونه به هشت بیّت به بیّ لیپرسینه وه، وه له کومه لای
 دووه م بن که دهچنه به هشت یا دواى ئهوان، ئه وه ئه ولاتره، له (جه عفری کوپی
 موحه ممد صادق) ئه ویش له (باوکی یه وه) و ئه ویش له (جابر) وه
 ده یگپړته وه: (هه رکهس چاکه کانی زیاتر بوو له خراپه کانی و له تاوانه کانی ئه وان نه
 که به بیّ لیپرسینه وه دهچنه به هشته وه، وه ئه وهش که چاکه و خراپه ی وه کویهك
 هاته وه و یه کسان بوون ئه وه له وکه سانه یه که لیپرسینه وه یه کی زور ئاسانی له گه لدا
 ده کریت، هه رکه سیش به گونا هو تاوان نه فسی خوی ویران کرد بیّت ئه و دواى ئه وه ی
 تۆله و سزای خوی وه رگرت بهر شه فاعهت ده که ویت).

ئو فهرموده یه حاکم و به یه قی ده ریا نه ینا وه له (البحث) دا هاتووه و به م
 شیوه یه یه: (من زادت حسناته على سيئاته فذاك الذي يدخل الجنة بغير حساب ومن
 استوت حسناته وسيئاته فذاك الذي يحاسب حسابا يسيرا، ومن أوبق نفسه فهو الذي
 يشفع فيه بعد أن يعذب).^۱

د- ئو ژماره یه ی له فهرموده کاند هاتووه و باس کراوه تاییه ته به ئوممه تی
 (موحه ممد ﷺ) ئه وه تا له فهرموده که دا ده فهرمویت (من أمتي) واته: له (ئوممه تی
 من) ئه وهش مانای ئه وه یه که له ئوممه ته کانی تر کهس له گه ل ئه و کومه له دا ناچن،
 (ئیمام نیینو حه جهر) ده لیت: (له ویدا که ده لای له ئوممه تی من ئه و ئوممه تانی تر
 له م ژماره یه دا نین که باسیان کراوه، واته ئو ژماره ته نها له ئوممه تی
 (موحه ممد ﷺ)، به لام نه فی کردنی چوونه ژووری که سانی تر نییه که له غه یری
 ئوممه تی (موحه ممد ﷺ) و له سه ر سیفات و ئاکاری ئه وان نه که باسیان کراوه،

۱- فتح الباری / ۱۱ / ۳۴۸، ط: دار إحياء التراث .

له شتووهی مانگی چوارده له یه که مینه کان، جگه له وه له پیغه مبه ران (سه لامي خویان لی بی) وه هر که س که خودا بیه ویت له شه هیدان و پاستگویان و پیاوچاکان^۱.

۲- سیفات و ناکاری دنیا ییان:

ئو ژماره یه ی که خوی په روه ردگار له پوژی قیامه تدا لیپرسینه وه یان له گه لدا ناکات، سیفته تی دیار یکراییان باس نه کراوه، جگه له وهی له فرموده که دا هاتووه، بۆ که س نییه که ئه مه تایبته کات به شه هیدان، یا تایبته تی کات به که سیک به موسلمان و له سهره تای سهرده می نیسلامدا له دایک بووی یا تایبته بکریته به هاوه له به ریزه کانی پیغه مبه ران^۲، هه روه کو زۆر که س واگومان ده به ن که ئه وانه ته نها له سهرده می پیغه مبه ری خوا^۳ هه بوون^۴ و ئو ژماره یه تایبته به وان، به لکو پیغه مبه ران^۵ په های کردووه بۆ دروستکردن و هه لگیرساندن پيشپرکی له نیتوان خاوه ن تواناو لیها تووه کان له هه ر سهرده می که له هه ر نه وه یه که له نه وه کان و له سهرده مه کان، وه فرموده ی (حیثیات-مشته کان) ئو ژماره یه ی به فراوانی به جیه پیشتووه و سنوورداری نه کردووه، ئه وه ش بانگمان ده کات و داوامان لی ده کات بۆ نه وه ی ئو سیفاتانه بزانی که به هۆیانه وه به بی لیپرسینه وه ده چنه به هه شته وه، که ئه وانه ن: (لایکتوون ولایسترقون ولایتیرون و علی ربه م ی توکلون). واته: (داخیان به کار نه هیناوه و داویان له که س نه کردووه نوشته یان بۆ بکات په شبینی ناکه ن و پشت به په روه ردگاریان ده به ستن). (ئیبینو حه جه ن) ده لیت: زۆرینه ی گێرانه وه و پیاویه ته کان له سهر ئه م چوار سیفته ته به کده نگن و هاوپان، له گێرانه وه که ی (سه عیدی کوپی مه نصور) که موسلم هیناویه تی (ولایرقون) ی که وتووه ته ناو له شوینی (ولایکتوون) که (شیخ ته قی الدین ئیبینو ته یمیه) ئینکاری ئه و گێرانه وه یه ده کات^۶.

۱- فتح الباری (۱۱/ ۳۴۸) ط - دار إحياء التراث -

۲- له گێرانه وه یه که موسلمدا (۲۲۰).

۳- فتح الباری (۱۱/ ۳۴۴) ط - دار إحياء التراث -

ئىمام(ئىبنو القىم) دەلالت: له بوخارىدا (لايرقون) نه هاتوووه و شىخ ئىبنو تهيمه پاستى پىكاوه، ئه ووتيه كه كه وتۆته ناو فرموده كه وه هه لى هه ندى له وانه يه كه گىراوانه ته وه، پىغه مبه رﷺ وه سفى نه وانه ي كردوو كه به بى لى پرسينه وه ده چنه به هه شته وه، ئه وهش: دهسته به ركردن و پاستى به تى به كتاپه رستى به ته واوى به بى خهوش، داوا له خه لى ناكه ن سهريان خه ن و نوشته يان بۆ بكه ن ته طه يوروه پهبىنى ناكه ن، پشت به پهروه رداگاريان ده به ستن، ته طه يوروه پهبىنى: جورىكه له هاوه لگه رايى و شهريك بۆ خوا دانان، به ته نيا پشتيوان به خوا ده به ستن داواى پشتيوانى له غه بىرى خوا ناكه ن، وازيان له نوشته و پهبىنى هيتاوه كه ئه وهش له تىرى و ته واوى ته وه ككوله به خودا، ههروه كو له فرموده ي: (الطيرة شرك) دا هاتوووه.

ئىبنو مه سعود دهلالت: (كهس نيه له ئيمه پهبىنىيه كه نه كات^١، به لام خودا به هوى ته وه ككوله وه لاي ده بات). چونكه ته وه ككول و پشت به خودا به ستن پهبىنى لاده بات، به لام نوشته كردن له چاوى پيس له نوشته باشه كانه، ئه وه تا جبريل (سه لامى خاوى لى بى) نوشته ي بۆ پىغه مبه رﷺ خوڻدوووه و پوخسه تيشى داوه نوشته بخوڻى، وه فرمويه تى: نوشته ئه گه ر شيركى هاوه لگه رايى تيدا نه بىت ئه وا ريگه پىدراوه و هيجى له سه ر نيه، وه فرمويه تى: (من استطاع منكم أن ينفع أخاه فليفعل)^٢. واته: (هه ر كه سى له ئتوه ده توانى سوديك به براكه ي بگه يه نىت با سودى پى بگه يه نى). ئه وهش به لگه يه له سه ر ئه وه كه چاكه و چاكه كاربه و سود به خشه، له به ر ئه وه ريگه پىدراوو خۆشه ويسته له لاي پىغه مبه ره كه يﷺ ئه وه ي نوشته ده كات چاكه كاره، ئه وهش كه داواى نوشته ده كات ده يه ويىت سود له غه بىرى خۆى وه رىگريت، ته وه ككول ئه وه نا هيتايت. كاتى و تراوه به عائشه كه

١- رواه احمد والبخاري في الأدب المفرد، وصححه الألباني(ص ج ص) ٢٨٥٥.

٢- پهبىنى: دروست بوونى گومان و پهبىنى به هوى چاوفرين و پشمين و فرين و يا نيشته وه ي بالنده يه كه دهنگ و جوله و دابارينى بالنده و..... هتد.

٣- رواه مسلم في صحيحه ٢١٩٩، كتاب السلام.

ثایا پیغه مبه رﷺ نوشته ی بۆ کراوه، جبریل نوشته ی بۆ کردووه؟ وتی: به لئی به لام
 ئه و داوای نوشته ی نه کردووه و نه یفه رموه نووخته یان بۆ ناکریت یان نه کراوه به لکو
 فه رمویه تی: داوا له کهس ناکه ن نوشته یان بۆ بکات. ^۱ ئه وهش که زیاتر بۆچونه که ی
 (ئیبینو تهیمیه) دلنیا ده کاته وه هاتنی فه رموده ی تره له پیاویه ته کانی تر که
 له (مسلم) دا هاتووه و تیایدا (ولایرقون) باس نه کراوه، له وانه فه رموده که ی (موحه مه د
 بن سیرین) که له (عمران بن حصین) وه ^۲ ده گێریتته وه و فه رموده که ی (حه که م بن
 ئه لئه عره ج) که هه ر له (عمران بن حصین) وه ده یگێریتته وه ^۳، ئه گه ر بۆچونی هه له ی
 پراویه که ی لئ به دور بگرین. به تایبه تی ئه وه ی که بوخاری و موسلیم ئیعتیمادی پی
 ده که ن ئه وه یه که ته رک ی ئه و (الرقي) یه ی به یه کیک له سیفات ه کانی حه فتا هه زاره که
 باسی کراوه، ته نها له یه ک گێرانه وه دا دیار و پوونه که موسلیم هیناویه تی له
 فه رموده که ی (سه عید کورپی منصور). گومانی تیدا نییه که لیک ده دریتته وه و پاشه
 ده کریت بۆ ئه وه ی که واز هینانه لی و ناچیتته خانه ی حه رامه وه، له به رئه وه ی
 نوشته کردن وه کو (ئیبینو حه جه ر) ده لیت: قه ده غه کراو نییه به لکو ته نها ئه وه تیایدا
 قه ده غه و نه می لیکراوه که هاوه ل بریاردان و شه ریک بۆ خوا دانان و چوون به ره و
 ئه و هاوه لگه رای یه ی تیدا بیّت یا بۆنی هاوه لگه رای ی لی بیّت، پاشان ئه وه تا
 پیغه مبه رﷺ فه رمویه تی: (اعرضوا علي رقاکم، لا بأس بالرقي ما لم یکن فیه شرک) ^۴.
 واته: (نوشته کانتانم پیشانده ن هیچی خراپی تیا نابینم مادام شه ریک و هاوه ل
 بریاردانی تیدا نه بیّت).

ئه وهش ئاماژه یه بۆ ئه و هۆیه ی که نه می ده کات. دوا به داوای ئه وه (ئیبینو
 حه جه ر) پای جیاوازه له (ئیمام ئیبینو تهیمیه) له هه له ی گێره ره وه ی فه رموده که و
 به لکو ئه و بریاری بوونی (ولا یرقون) ده دات که له فه رموده که هه بیّت و هاتبیّت، و

۱- حادی الأرواح ص: ۸۹، ط: دار الکتب العلمیه.

۲- مسلم ۲۱۸.

۳- مسلم کتاب الإیمان ۳۷۲.

۴- مسلم (۲۲۰۰) کتاب السلام.

دهبيني که ئو هفتا هزاره دهبي به ته وای ته رکي که ن و نه یکه ن. (ئه وهش به کلای کردنه وهی ماده یه و گۆتایی پی هیتانییه تی له لایه ن ئو هفتا هزاره، چونکه هه رکه سی ئو نوشته یه بکات ئو به ته وای دلتیایی یه وه خۆی نه داوه ته دهست خودا، ئه گه رنا نوشته کردن له خودی خۆیدا قه دهغه نه کراوه).^۱

ئیتسا له و لیکنانه وه یی (ئیبینو هه جهر) دوور ده که وینه وه و ده چینه وه بۆ لای پای (ئیبینو ته میه) و قوتابه که یی (ئیبینو القیم) دا ئه وهش له بهر ئه وه یی ئیبینو هه جهر (په زای خوای لی بی) وه کو ده لی: هه موو هاوه لان به گشتی ئو نوشته یان واز لیته ناوه و نه یان کردوه چونکه زۆر سووریوون تا به لکو ناویان بچیته ناو ئو هه هفتا هزاره وه، ئه وهش پیچه وانه یی ئو ده قه جیگیره یه که هاوه لان مامه له یان له گه ل نوشته یی پێگه پیدراودا کردوه.

سیفه تی یه که م: داخ کردن به چاره سه ر به کارناهیین (لایکتوون): بریتیه له به کارهیتانی (داخ) بۆ چاره سه رو سوتاندنی پیسته به هۆی توندوتیژی گه رمیه ک، ئه وهش به شیکه له (دهرمانکردن - التداوی)، وه له م سه رده مه یی ئیتسا به کاردیت، ئه وه به و مانایه نه هاتوه که وازهیتان له ته داوی و چاره سه ر له سیفه تی ئو هه هفتا هزاره بیته، چونکه چاره سه رو ته داوی پیغه مبه ر ﷺ کردویه تی و هاوه لانیشی له سه ر هانداوه (ئیمام النووی) ده لیت: هه ندی له خه لکی وای بۆ ده چن که به هۆی ئه م فه رموده وه دهرمان و چاره سه ر شتیکی ناپه سه نده، زۆرینه ی زانایانیش پایان جیاوازه و هه لویسته یان کردوه له سه ری که ده بینن فه رموده ی زۆر هه یه که پیغه مبه ر ﷺ باس له سوودی دهرمانکردن و چاره سه ر ده کات، باس له زۆر خواردن ده کات وه کو په شک و ژه می خۆراک و دان به خۆدا گرتن و زۆری تر، بۆ دهرمان باسی کردوون، ئه وه تا عائشه (په زای خوای لی بی) باسی ده کات که دهرمان و چاره سه ری زۆر به کارهیتاوه له وانه دا باس له نوشته ده کات که بۆ شیفا به کارهاتوه. ئینجا (نه وه یی) ده لیت: مانای فه رموده که مه به سستی پی ئو که سانه

۱- فتح الباری ۲۴۴/۱ ط - دار إحياء التراث .

دیت که دهرمان به چاک و سوود به خش دهرانن و توانای کاره که ناگپنه وه بۆ دهسته لاتی خوی پهره ردگار^۱.

نمونه ی نه وانه له وسهرده مه ی ئیمه دا زۆن و زۆر له خه لکی شیفاو چاک بوونه وه ده دهنه پال دهرمان و پزیشک و ناگپنه وه بۆ دهسته لاتی خودا، ته داوی دهرمان قه دهغه نه کراوه ههروه کو کاریگه ری له گه ل خۆماندا ده بینن، نه و سیفه ته دژی دهرمانکردن نییه به لکو دژایه تی هه یه له گه ل نه و بۆچوونه ی که شیفاو هۆی چاک بوونه وه ده دهنه پال دهرمان و دکتۆر نه وه یان له بیرکردوه که شیفا به خش ته نها خودای پهره ردگار ه.

سیفه تی دووه م: داوای نوشته له گه س ناکه ن (ولایسترقون):

وته که ی (ئیبنو تهیمیه) مان باس کرد، که نه وان داوای نوشته کردن ناکه ن له هیچ که س کاتی توشی نه خووشی یه ک ده بن، به لام نوشته بۆ که سانی تر ده که ن، له وه شیاندا به شوین پیغه مبه ری خوا^۱ که وتوون و نه و ده که نه پیشه نگ له گه ل زۆر له هاوه له به پزیه کانی (په زای خویان لی بی) که واته نه وه یان پیچه وانه و دژ نییه به سیفه تی نه و حه فتا هه زاره، به لام نه گه ر نه و وته یه ی (ولایسترقون) دابه ززی و به پاست بزانیست بۆچوونی نه وان نه وه یه به ته واوی ته رکی نوشته ناکه ن و وازی لیتاهینن به لکو واز له و نوشته نه ده هینن و نایکه ن و له لایان قه دهغه یه که هاوه لدانانی بۆخوا تیداییت یا بۆنی شیرک و هاوه لگه رای لی بیت و نه فی یه کتا په رستی تیداییت، یا هاوشیوه ی وته یه کی (عه ره ب) بیت که ده لئین (ته لیسم) ه.

(قورطبی) ده لئیت: (پشتگیری پیغه مبه ر^۲) له نوشته تاییه ت و ته رخانکراوه، به به لگه ی نه و وته یه ی پیغه مبه ر^۲ که به بنه ماله ی (عه مرو کوپی حازم) ی فره موو: (نوشته کانتان بخه نه پووم تابزانم چین، نوشته خراب نییه به مه رجیک هاوه ل بۆ خوادانانی تیانه بیت)^۲. ههروه ها داخکردنیش نه گه ر شوینه واری خرابی نه بیت و

۱- شرح مسلم للنووي (۹۰/۳)، ط: دار إحياء التراث.

۲- مسلم (۲۲۰۰) کتاب السلام.

ههركهس لهشوینی خۆیدا بیکات و مافیکی نهویستراو ناپهسەندی تێدانهبێت و لهشکۆمهندی کهم نهکاتهوه ئهوه پێگهپێدراوهو ئهگەر کهسیکی بهم جوړه بیشیکات دهتوانی لهو ههفتا ههزاره بێت. ئینجا فەرمووی: (سهعدی کوپی زوراره داخی بهکارهێناوه). (سهعدی کوپی مهعاذ) که بۆ مردنهکهی عهرشی پهروهردگار لهرزى داخی بهکارهێناوه کاتی تیرێک دهگیرێته (سهعدی کوپی مهعاذ) و بهر پهگى ژيانى کهوت پیغهمبەر ﷺ بهتیریکى نوکپان داخی کردو ئاوسا دووباره بۆی داخ کردووهتهوه، (ئوبه ی بن کهعب) داخی بهکاربردووه - جابر دهگیرێتهوه دهلێت: پیغهمبهری خوا ﷺ پزیشکیکی نارد بۆلای (ئوبه ی) کوپی (کهعب) دهماریکى لیبری و پاشان برینهکهی داخ کرد، وه (عمران کوپی حصین) داخی بهکارهێناوه وه قاچی (عوروهی کوپی زوبهیر) براهیهوه داخ کرا، ئهگەر کهسیک بپوای وابی که ئهوانه پیاوچاک نهبوون و ناتوانن لهو ههفتا ههزاره بن ئهوا قسهکهی ئهوهنده ناپهوايه شاردنهوهی ناكریّت. (خطابی) دهلێت: (نوشته ئهگەر بهقورئان و ناوه پیرۆزهکانی خوای پهروهردگار بکریّت ئهوه پێگهپێدراوه، بهلام کاتی ناپهسەندو نهویستراوه بهوتهیهکی جگه لهزمانی عهرهب بکریّت و سهربکیشیّت بۆ کوفرو هاوهل دانان بۆخوا بههۆی وتهیهک یا قسهیهکی وا که هاوهل بپاردان یا بۆنی هاوهل بپاردان بدات، وهوتی: ههروهکو ئهوهی که لهنوشتهدا ههبوو که جارێ لهسهردهمی نهزانی و نهفامی دا دهکرا بۆ پشت و پهنا پێبهستن و، بۆ لادانی بهلاوئافات لهسهریان و زۆر بهگهوره بۆیان دهپوانی و بیروباوهریان وابوو ئهوه لهلاین جنۆکهوهیهو هاوکارو پشتیوانیان دهکات.^۱

سیفهتی سییهم: رهشبینی ناکهن (ولایتطیرون):

(الطیرة) بهکار دێت که بهمانای رهشبینی دێت، (الطیرة) لهوهوه هاتوه: کهکاتی خۆی بالندهیهکیان ههلاوه ئهگەر بهرهولای پاست فریبا ئهوا ئهوکارهی دهیانویست ئهتجافی بدن دهیانکرد، بهلام ئهگەر ئاواستهکهی بهرهو چهپ بوايه

۱- شرح مسلم للنووي (۲/۹۰)، ط: دار إحياء التراث.

ئەوا وازيان لە وکارە دەهێنا کە دەیانویست بیکەن و ئەیانده کرد، ئیمام (ئیبنی مەنظور) دەلێت: (الطيرة دژه واتای الفأل) ه، (الطيرة والفأل) بە واتای (پەشبینی و گەشبینی) دێت. عەرەب بە یەک واتا بۆی دەپوانن. ئەوە تا (ئەبی هورەیرە) دەلێت لە پێغەمبەر ﷺ بیستوو دەیفەرموو: (لاطيرة، وخیرها الفأل) قیل: یارسول الله، وما الفأل؟ قال: (الكلمه الصالحه یسمعها أحدکم)^۱. واتە: پێغەمبەر ﷺ فەرموو یەتی: (گەشبینی و پەشبینی لەبەڵندەدا نییە باشتەری گەشبینی (الفأل) ه و ترا: ئەبی پێغەمبەر ﷺ خوا (الفأل) چی یە؟ فەرموو: وتەیکە جوانە کە یەکیکتان دەبیستیت، و ئەهە ی لێکردوو، ئیمام (ئیبنی مەنظور) هەرەها دەلێت: (ئیبنی لئەثیر) وتویەتی: ئەوە یە لە سەرچاوەدا شوومی و پەشبینی پەشبین بوونە و سەرچاوە ی بە خێر پوانین خێرینییه. وە دەلێت: لە سەرچاوەکاندا جگە لە دووانە شتی تر نەهاتوو و ئەوە کە ی ئەوە یە کە و تراو: (شوومی و پەشبینی بە پۆشتوو هاتوو یە و بە تەنگەلانی و دەردەسەری و بەرفراوانی و فەرەحیە و بەهۆی هەر گیاندار یا بەڵندە و شتی ترە وە بکریت و ئەو پێ لە مەبەستیان بگریت و کۆسپ و تەگەرە لە سەرەپێ و و یست و نیازەکانیان دروست بکات ئەوە لە شەرعدا پوچ و بەتال و ئەهە ی لێکراو و لە بەرنامە ی ئیسلامدا جوان پوون کراو و تەو و پایگە یاندوو کە ئەو شتانە هیچ کاریگەریان نییە ئەهە هاتنی سوود و قازانج و نەبۆ لابردنی زەرەر و زیان و ناخۆشی.

(المناوی) لە وتەکاندا لە سەر ئەو فەرموودە یە دەلێت: (الطير شرك)^۲ واتە: (پەشبینی هاوێ دانانە بۆ خوا) و دەچێتە خانە ی شەریک بۆ خوا دانان، لە بەر ئەوە ی عەرەب بیروباوەریان وابوو کە ئەوە ی (پەشبینی) یان پێدەکرد هۆی کاریگەری لە سەر هێنانی ئەو شتانە هە یە کە ئەوان نایانە و ییت و حەزی پێناکەن، سەرنجدان لە هۆیەکانیش لە خانە ی شیری شاراو یە چۆن ئەو هاوێ دانان نییە بۆ خوا؟! کاتی ئەزانی و ئەفامی و تێپوانینی ناشیرین و نابەجێ و چەپەل هاتە

۱- البخاري-الطب- ۵۴۲۳ .

۲- رواه أحمد، وصححه الألباني، ص ج ص ۳۸۵۵ .

ناوه‌وهو بیرو باوه‌پ خراپ بوو، که‌سی وایربکاته‌وه که جگه له خواکه‌سیک یا شتیکی تر ده‌توانیت سوودی پی بگه‌یه‌نیت یا زیانی لښتات، به‌پاستی نه‌وه هاوه‌ل بریار‌دانه^۱.

جیاوازیښ له‌نیوان (الطيرة والتطير) نه‌وه‌یه: (التطير): واته: گومان بردنی خراپی ناو دل و ده‌روون.

الطيرة: واته: کردنی کاره‌که به‌ته‌واوی و پروابوون له‌سه‌ر نه‌و گومانه. زۆربه‌ی نه‌و شتانه‌ی په‌شبینی له‌سه‌رده‌که‌ن و پټی دروست ده‌که‌ن (ژن و گیاندارو مال و جیگه‌یه) هه‌روه‌کو له‌گټرانه‌وه‌یه‌کی بوخاری دا هاتووه، هه‌روه‌ها په‌شبینی له‌سه‌ر مانگه‌کانیش ده‌که‌ن وه‌کو مانگی (سه‌فه‌ر)، یا ده‌نگی بالنده‌ی وه‌کو (کونده‌ په‌پوو یا قه‌له‌په‌شه)، یا (دیتنی دیمه‌نیکی ناشیرین و نا‌قولا)، نه‌و حه‌فتا هه‌زاره نه‌و سیفه‌ته‌یان نییه‌و به‌ته‌واوی وازیان لښناوه، پروای ته‌واویان هه‌یه که ته‌نها خوی په‌روه‌ردگار به‌تاک و ته‌نیا توانای سوود گه‌یاندن و زیان لښدانی هه‌یه، نه‌وه له توانای دروستکاروه‌کاندا نییه، هیچ بونه‌وه‌رک ناتوانی کاریگه‌ری سوودو زیان پیگه‌یانندی هه‌بیت، مه‌گه‌ر به‌فه‌رمانی خوا، له‌ناودارترین سیفه‌تی نه‌و حه‌وت هه‌زاره که به‌هۆیه‌وه جیا‌ده‌کرینه‌وه له‌که‌سانی تر خویان بۆ هۆیه‌کان ناده‌ن به‌ده‌سته‌وه‌و خوی پټوه نابسته‌نه‌وه به‌لکو خویان داوه‌ته ده‌ست هۆکار، له‌به‌رته‌وه‌ی هیچ هۆیه‌ک له‌خودی خوی دا هیچ کاریگه‌ریه‌کی نییه‌و نابیت مه‌گه‌ر به‌فه‌رمانی خودا که به‌دیپه‌نه‌رو دروستکاریه‌تی، نه‌وه‌ش نه‌وپه‌ری به‌کتابه‌رستی به‌دلسۆزی، که به‌هۆیه‌وه مافی چوونه به‌هه‌شت به‌ده‌ست ده‌هینن.

سیفه‌تی چواره‌م: پشت به‌خودای خویان ده‌به‌ستن:

(ثینو مه‌نظور) ده‌لښت: (التوکل): ده‌رخستنی بټتوانایی و پشت به‌ستن به‌غه‌یری خۆت). زانایان له‌تیگه‌یشتنی (التوکل) پایان جیاوازه له‌سه‌ر نه‌و دوو وته‌یه‌ی (ثیمام نه‌وه‌وی) باسیان ده‌کات که‌له‌ ثیمام (نه‌بی جه‌فه‌ری الطبری) و هی تریش

۱- فیض القدیر/ ۲۹۴- ط- دارالفکر.

ده گيرپټه وه له كه سانی پيشوو، نه وان ده لټن: التوكل: پشت به ستن به خدا مافی
خوی نه دراوه تی مه گهر كه سيك هيچ ترسيكي غه يری خودای نه چوبیته دل وه، چ
ترس له دوژمن یان هر شتی تر، هه تا واز دینی له هه ولدان بۆ په یداکردنی پزق و
پزنی به هوی بوونی متمانه ی ته وای به وه ی که خدا پزنی نه و ده سته بهر ده کات.
کومه لټکی تر ده لټن: سنووری متمانه و په قینیان به خوی په روه ردگار تا نه و
پاده به په برپاری خوا دراوه و جیبه جی بووه، شوینکه وتوی سونه تی پیغه مبهرن ﷺ
وه گومانیان نییه و هه ولدان و تیکو شانیان بۆ خواردن و خواردنه وه و خوپاراستن له
دوژمن، هه روه کو پیغه مبهران (سه لامی خویان لی بی) کردوویانه به گشتی، (قاضی
عیاض) ده لټت: نه و بۆچوونه هه لټزاردی (الطبری) و شه روزهانه کانه به گشتی، به لام
بۆچوونه که ی پیشتر هی هندی له صوفی و خاوهن زانستی ده روونی و پابه رانن^۱.

تیگه یشتنیکی هه له:

نیمام (احمد بن قدامه) وته یه کی له سه ر خاوه نانی پای یه که م هیه که:
(واده بینن، حه قیقه تی ته وه ککول: ته رکی هویه کانه) وه ده لټت: (هندی که س و
گومان ده بن که مانای (ته وه ککول- خۆدانه ده ست خودا): وازه یتانه له
کارو کاسپی به جه سته و ته رکی وردبوونه وه یه به دل و که وتنه سه ر زه وی یه هه روه کو
سیپال یا کۆته ره داریک). که نه وه گومانی نه زان و نه فامانه یه، له پاستی دا نه وه له
شه ر عدا حه رامه، شه ر نه وانه له (متوکلین) حساب ناکات. به لکو کاریگه ری
ته وه ککول له سه ر نه و که سانه ده رده که ویت که هه ول ده دن و ده جولټن و بۆ
مه به سته که یان تیده کۆشن، هه ولدانی به نده ش یا بۆ وه ده سته یتانی سوود و
که لکیکی ون و نادیاره وه کو کاسپی کردن یا بۆ دورخستنه وه ی زه ره ریك
دانه به زیوه و نه هاتووه، وه کو خوپاراستن له نه خویشی، یان بۆ لابرندی زیانیك که
دابه زیوه، وه کو چاره سه رو ده رمان کردنی نه خویش، جووله و هه ول ی به نده هیچ
دزایه تی یه کی له گه ل نه و سیفه ته ی چواره مدا نییه.

۱- شرح المسلم للنووي ۳-۹۱-ط- دار إحياء التراث.

پله گانی ته وه ککول:

ئیمام (ئیبینو القیم) باس له حوت پلهی ته وه ککول ده کات که ته وه ککول بهی هیچ کام له مانه ته و او نابیت، نه وهش به که می له که سیځدا کږده بڼه وه، په نگه نه وه بی نهی نه و سیفه ته و جیا و ازبونی له سیفه ته گانی پیشوو، نه وه یه واده کات ببیته چاوگ و سه رچا و یه ک بۆ هه موو سیفه ته گانی پیشتر، له گه وره یی نه و سیفه ته نه وه یه که ده وری نه و سیفه ته ئیمانی یانه ی داوه که لیوه ی هه لده هیجریځ:

پله ی یه که م: ناسینی په روهر دگارو سیفه ته په روزه گانی:

له تواناو ده سه لات و نه مری و گپړانه وه ی کاروباره کان بۆ زانست و زانایی نه و ده رچوونی له سه ر ویست و فرمانی په روهر دگاره .

پله ی دووهم: سه لماندن و چه سپاندنی هؤو هؤکاره کان:

که واته هه رکه س نه فییان بکات نه وه گه یشتووه ته پله ی ته وه ککول، نه وهش پیچه وانه یه له گه ل ده رکه و تنی نه و پایانه : که چه سپانی هؤیه کان له ته وه ککولدا زه م کراوه و نه فی کردنیان له ته وای ته وه ککوله، بزانه که نه فی کردنی هؤیه کان ته وه ککولی یه کلایی که روه ده سه ته به رنا که ن، له به رنه وه ی ته وه ککول له به هیژترین هؤیه کانه بۆ وده سه ته ینان و گه یشتن به ته وه ککول تیایدا، نه وهش وه کو دوعاو پارانه وه له خوی په روهر دگار بۆ نه وه ی پیی بگات، که واته نه گه ر به نده بیروباوه پی وایت که خوی گه وره ته وه ککولی وه کو هؤیه ک بۆ دانه مه زانندوه و پارانه وه گانی ناکاته هؤیه ک بۆ گه یشتن به هیچ ویست و مه به سه ته گانی، به راستی که وتووه ته وه هم و خه یالکی پوچ و به تاله وه، که وایو خوی په روهر دگار به نده ده گه یه نیته تیروون به هؤی خواردنه وه، تیرواده بی به ئاو خواردنه وه، که واته نه گه ر نه خوات و نه خواته وه تیروابی و تینوویه تی ناشکیت.

به لام ته وه ککولی ته و او نه وه یه : پال نه داته وه بۆ هؤیه کان و په یوه ندی دلایان پیوه بیچرینی، حالی دل بیه ستیته وه به خوی گه وره نه ک به هؤیه کان، وه به جه سه ته هه ستی بۆ جیه جی کردن و هه ولدان بۆیان.

پلهی سییه م: چه سپانی دل له ئاستی ته وه ککولی یه کتاپه رستیدا:
به نده ته وه ککولی راست و دامه زراو نابی هه تا یه کتاپه رستی یه کی راستی
نه بیت، به لگو حه قیقه تی ته وه ککول: یه کتاپه رستی دل، نه گه ته گه ره یه کی هاوه ل
برپاردانی تیدا بی، ته وه ککولی دهرده داره.

به بپی پاکی و بی خوشی یه کتاپه رستی یه گه ی، ته وه ککولیشی ته ندروست
ده بیت، که واته به نده هه رکات ئاوری دایه وه به لای غه یری خوادا ئه و ئه
ئاوردانه وه یه هۆبه یه که له هۆبه کانی دل داگیرده کات.

پلهی چواره م: کردنی دل به خه لومتگهی ئاوه دانی باوه رپوون به
خوداو پشت پیبه ستنی:

به جوریک که هیچ جوره پهریشانی وه لچوون و تیچوونی چه واشه کاری
هۆبه کانی تیدا جیگیر نه بی و نه مینی، وه به ته وای له دلی دا دایانرپی و نه یانه یلی و دلی
بکاته ئارامگای دروستکاری هۆبه کان و پشت به و به ستنیت. له نیشانه کانی ئه وه ش:
هیچ خه می ئه وه ی نیبه توشی ده بی یان له ده ستنی ده چی، دلته نگ نابی و
خه فه تیان بۆ ناخوات، دل کوی ناگریت بۆ شتی که حه زی پیکردوه به لام
له ده ستنی چووه، وه دلخوشیش نابی به ماتنی شتی که نه و نه یوستووه و داوای
نه کردوه.

پلهی پینجه م: گومان بردنی باش به خوای پهرومردگار:

له راستی دا گومان بردنی باش به خودا ده یگه یه نیت به پشت به خودا به ستن و
ته وه ککول، که ماقول نیبه و به بیردا نایه که گومانی خراپت له سه ر یه کیک هه بیت
و به لام پشتی پی به ستنیت، وه ته وه ککولت به که سیک نیبه که هیچ ئومید و
هیوا به کت پتی نه بیت، خوا زاناتره.

پلهی شه شه م: دل دانه دهست خوداو، داواکردن و پارانه وه کان
هه موو به ره و ئه و بی و دهست هه لگرتن له هه موو سه ر پیچییه که:

ئەو ەش واتاى ھەندىكىانە: تەو ەككول لابرەن و نەھىشتىنى تەدبىرو وردبونەو ە،
 واتە: تەسلىمى تەدبىرى پەرورەدگار تىت چىت بۆ دەكات يان دەھىيىتتە رىت،
 ئەو ە ناچىتە خانەى فەرمان بەچاكەو نەھى لە خراپە، بەلكو ئەو ەى بۆت دەكات،
 نەك ئەو ەى فەرمانت پىدەكات بىكەيت، كەواتە تەو ەككولى بەندە ئەو تەو ەككولەيە:
 كەزانستى پىداو ەو ەى كە خاوەنى تواناى گوپراپەلى نىيە بەر لەكارەكەى و واى
 لىدەكات لە فىلى خودا ئەمىن نەبىت.

پلەى ھەوتەم: دەسەلاتى تەواو دانە پال خودا:

ئەو ەش پۆخ و كرۆكى راستىيەكانى تەو ەككولە، كە ھەموو كاروبارەكانى
 دەگىرپتەو ە بۆ خواو وازلى ھىتان و داواكرەن و ھەلبرەدنيان بۆ ئەو بەجى دەھىلەت
 بەبى نەويستىن و بەبى زۆرلىكرەن و ناچاركرەن.

ئەوان سىفاتە پىرۆزەكانى خودا چاك دەناسن و دەزانن و بەندايەتى خواى پى
 دەكەن، تواناو دەستەلاتى دەزانن، گەرەبى و نەمرى بەئاگايى لەسەر
 دروستكارو ەكانى و بىنن و بىستنى دەناسن، لەگەل ئەو باو ەپە پتەو ەدا ئەوان
 لەسەر ئەنجامدانى ھۆيەكان ناو ەستن، بەشوپن فەرمانەكانى خودا دەچن و ئەو ەى
 پىغەمبەران (سەلامى خاويان لىبى) كرەويانەو لەگەل سونەتى بوونەو ەردا دەپۆن،
 ئەو ەى كە خودا كرەويەتىو ئەنجامى داو ەو ە كە ھۆ پونادات بەبى ھۆكار، بەلام
 پشت بەھۆيەكان نابەستن و دلان وابەستە نىيە بەو ەى كە شتىكى بۆ دەكەن،
 ئەو ەش لەبەرئەو ەى دلان لەسەر يەكتاپەستى دامەزراو ە يەكتاپەستى لەدلاندا
 چەسپىو ە، ئاوەدانەو ھىچ خەوش و ناتەواويەكى ھاو ەلگەرايى تىكەل نەبوو ەبە
 ھۆيەك لەھۆيەكان، ئەوان ئاوپ بەلاى ھىچ شتىكدا نادەنەو ە جگە لە خوداى
 بەدھىنەرى ھۆيەكان، دلان بەو ەو ە پابەندەو باو ەپى تەواويان لەسەريەتىو گوئى
 نادەنە ھاتن يا پۆيشتنى ھۆيەكان، لەبەرئەو ەى گومانى باشيان بە خواى
 دروستكارى ھۆيەكان ھەيە، دلان تەسلىمى تەدبىرەكانى خواى پەرورەدگار
 كرەو ە، ھەموو كاروباريان داو ەتە دەست خودا، بپرايەكى قايم و پتەوو

یه کلایی که ره وه یان به ده سته لات و توانای خوا هیه و قه ناعه تیان وایه که ته نها
 ئه ویان به سه که خاوه نی هیزو ده سته لات و بیستن و بینین و پاگریه تی و نه مری و
 په روه ردگاریه تی ته واوو کامله، نه مانه هه موو له گه ل بیباکی نه کردن له به کاره یانی
 هویه کان بۆ وه ده سته هینانی نه وه ی ده یانه ویت به هوی تواناو ده سته لات
 دروستکاری هویه کان، نه و سیفته گوره یه که دووپانی جیا که ره وه یه له نیوان
 نه وان و زۆرینه ی خه لکی تر دا، که میکی زۆر که من نه وانیه ی خاوه نی نه و سیفته
 گشتگیره ن که نه و هه موو سیفته تانه ی گرتۆته خۆی له و سیفته تانه ی پیشتر، نه گه ر
 هه بیوبیت.

۳- سیفته ته گانی رۆژی دوواییان:

له قیامه تیشدا چهند سیفته تیکیان هیه که جیا یان ده کاته وه له باقی خه لکی
 ئومه تی (محامه ده) که نه مانه ن:

أ- وینه یان له شیوه ی مانگی چواردیه:

ئه بی هورهیره (په زای خوای لی بی) ده لیت: (سمعت رسول الله ﷺ یقول:
 یدخل من أمتي زمرة هم سبعون ألفا، تضیی وجوههم إضاءة القمر ليلة البدر)^۱.
 واته: (له پیغه مبهری خوا م ﷺ بیستوه که ده یفه رموو: کۆمه لیک له ئومه تم ده چنه
 به هه شته وه، نه وان هه فتا هه زارن و پوو یان ده دره وشیته وه هه روه کو مانگ
 له شهوی چواره دا). هه ر نه و ده گپرتیه وه که پیغه مبهری خوا م ﷺ فه رمویه تی: (یدخل
 الجنة من امتی سبعون ألفا، زمرة واحدة منهم على صورة القمر)^۲. واته: هه فتا هه زار
 له ئومه تم ده چنه به هه شته وه کۆمه لیکیان له سه ر شیوه ی مانگن.

ب- یه که م که سن ده چنه به هه شته وه:

ئه بی هورهیره (په زای خوای لی بی) ده گپرتیه وه له پیغه مبهری خوا م ﷺ که
 فه رمویه تی: (أول زمرة تلج الجنة، صورهم على صورة القمر ليلة البدر، لا یصقون

۱- مسلم (۳۶۹) کتاب الإیمان.

۲- مسلم (۳۷۰) کتاب الإیمان.

فيها ولا يمتخطون ولا يتفوطون فيها، أنيتهم وأمشاطهم من الذهب والفضة، ومجامرهم من الألوّة، ورشحهم المسك، ولكل واحد منهم زوجتان. يرى مخ ساقهما من وراء اللحم، من الحسن، لا اختلاف بينهم ولا تباغض، قلوبهم قلب واحد، يسبحون الله بكرة وعشياً^١. واته: يه كه مين كۆمه ل كه ده چنه به هه شته وه وینه یان له سه ر شیوه ی مانگی چوارده یه، له وی دا به لغه میان نییه و تف ناکهن و چلمیان نییه و نه میزبان هه یه نه پیسایی، شان و قاپیان له زیرو زیوه و بخوردانیان له داری عوده و ناره قیان میسکه و هه ری ه کیك له وانه دووژنی هه یه، مؤخی لاقیان له ویدیوی گۆشته که وه دیاره له بهر جوانی یان، نه رقیان له یه که و نه ناکۆکی له نیتوانیاندا هه یه، دلّیان یه ک دلّه و ته سبیحی خوا ده که ن به یانیان و ئیواران.

ئیبینو حه جهر (په زای خوی لّبی) له سه ر ئه و فه رموده هه یه ده لّیت: له هه موو ئه و پیگایانه ی باسی ئه وه ده که ن زانراوه، یه که م که س که له م ئومه ته ده چیتته به هه شته وه ئه و حه فتا هه زارهن که خاوه نی ئه و سیفاتانه ن که باسکران. ئه وه ش مانای ئه وه نییه ئه و ئه وله ویه ته بۆ کۆمه لانی ترو که سانی تر نه بیّت که پیغه مبه ر ﷺ باسی کردوون له فه رموده کانی تردا وه کو (هه ژاران و شه هیدان و که سانی تر). به هه شتین و به لام له وانه یه هه ر له که ل ئه واندا بچنه به هه شته وه هیه چ قه ده غه یان ناکات له وی دا.

ج- به یه کگرتوو یی ده چنه به هه شته وه:

(سه هلی کوپی سه عد) ده گێریتته وه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموو یه تی: (لیدخلن الجنة من اُمّتی سبعون ألفاً، أو سبعمئة ألف ((لایدري أبو حازم أيهما قال)) متماسكون، أخذ بعضهم بعضاً، لا يدخل أولهم حتى يدخل آخرهم، وجوههم على صورة القمر ليلة البدن^٢. واته: حه فتا هه زار له ئومه تم ده چنه به هه شته وه یا فه رموو ی حه وت سه د هه زار ((ئهو حازم نازانی کامه ژماره ی فه رموه))،

١- مسلم (١٧) کتاب الجنة.

٢- مسلم (٢١٩) کتاب الإيمان.

به يه کگرتوویی و يه کپیزی هه نديکیان ئه وانی تریان گرتووه، يه که میان ناچیتته ناوه وه تا دواکه سیان نه چیت، پرویان له شتیهی مانگه له شهوی چوارده دا.

ئیمام (النووی) ده لیت: مانای وایه يه کتریان گرتووه، واته: هه موو دهستی يه کتریان گرتووه و پیکه وه به يه ک ریزو به ته نیشته يه که وه ده چنه به هه شته وه، ئه وه ش ئه وه ده که يه نیت که ده رگای به هه شته چهنده گه وره و فراوانه، داوای په زامه ندی له خودا ده که ين.^۱

هه ره که به لگه يه له سه ره برده وامی برایه تیان بوخوا چۆن له دنیا وه ده ستیان پیکردبوو، وه کۆتایی پی نایه ته هه تا به يه که وه ده چنه به هه شته وه، شتیه یان به و جۆره يه کپیزی و يه کگرتوویی به به لگه يه له سه ره خۆشه و یستی یان له به ره خاتری خوا وه دلخۆشی به کی زۆر توند که به م جۆره پیشوازی ده کرین.

ئه وه بوو سیفاتی ئه و حه فتا هه زاره ی به بی لپیرسینه وه ده چنه به هه شته وه، سیفاته کانی: دونیایی و قیامه تی یان، به لگو له ویدا زۆر له سیفاتی برواداران هه يه که له شتیه ی سیفته ی ئه وانن به لام ناگه نه ئه و فه زله گه وره يه ته نها به و سیفته دیاری کراوانه ی ئه وانه نه بیت.

۱- شرح مسلم للنووی ۹۲/۲.

میرگی (۴۶)

گەشتىك بەناو پەراوہ ئىمانىيەگاندا

بەھای ئىمانى:

لەنیشانە سەرەكىيە پۈۋنەكانى ئەم سەردەمەي ئىمە نىايدا دەژىن،
مادەگەرايىيە، كە ھەموو لايەنەكانى ژيانى كۆمەلايەتى و ئابوورى و پەروەردەيى و
سىياسى گرتووتەو، مادە ئەو زمانە ھاوبەشەيەكە ھەموو بەھۆيەو لەيەكدەگەن،
ھېچ نەماوەتەو بۆ بەھاو گرتىگىيەكى ئىمانى ھەلقولاي دىنە پاكەكەمان، كە
پۆلىكى گرتىك و گەورەي ھەيە لەمامەلەي پۆژانەماندا.

ئەمەريكا بەھۆي مادەو توندوتىژيەكى ئۆردەيەوئىت پۆژىك لە پۆژان
خواردنەوئى ئەرق و مادە ھۆشبەرەكان كەم بكاوتەو چىتر بەكارنەھىترىت، بۆ
ئەوئىش مليۆنەھا دۆلارى خەرج كەرد بەلام سەرنەكەوت، پوسىاش دواي ئەو ھەمان
ھەولى دووبارە كەردەو، خواردنەو (غان)يەكانى خەلال كەردو بىلاوي كەردەو لە
شويىنى مادە ھۆشبەرەو سەرخۆشكەرەكان، بەلام بەھەمان شىوہ سەرنەكەوت، بەلام
كاتى يەك ئايەت دادەبەزىتە سەركۆمەلگەي مۇسلمانان كەتازە پەيدا بوو بو بە
ئىسلام پەروەردە بوو بو، ئەم ئايەتە ئەو مادەي سەرخۆشكەرەئەي قەدەغە كەردو
فەرمانى پىكەردن كە لىنى دوورىكەونەو (فاجتنبوہ). كۆلان و پىگاكانى شارى
مەدىنە ھەرھەمووي پىپوويوونەو بەلىشاوي ئەو ئەرق و مەيەي كە دروستيان
كەردبوو، وەلەگەل ئاوي كۆلانەكاندا تىكەلاودەبوو، لەو پۆژەشەو ئەو كۆمەلگەيە
نەگەپانەو سەرخواردنەو كحولىەكان بە ھېچ جۆرىك.

— لەپاستىدا بەھاي ئىمانى، بزويىنەرىكى پاستەو كارايە بۆ ئەو ھىزە گەورەي
كە خودا داويەتى بە دروستكراوانى. وەھېچ بەھايەكى ترى غەيرى ئىمان ناتوانى
بىجولئىنى يانەو ھىزە شاراوہ دەرخت و كاراىكات وەكو بەھاي ئىمانى دىكات.

هرئو به هايه بوو توانی سوپايه ك كه له په نجا هه زاری تیپه پ نه ده كرد بچولینی و به پتی خات به رامبه ر ژورینه ی شه په كان بۆ پوخانی ئیمپراتوریه تی فارس و ئیمپراتوریه تی پۆم له و سهرده مه دا كه هه ردووكیان دوو هیزی گه وړه ی گۆپه پانه كه بوون به پای گشتی سهرده م، هه ر ئه و به هايه بوو ئیسلامی والیكرد بگاته ده وروبه ری ئه وروپا و نزیك بوو هه مووی داپۆشیت ئه گه ر ئاوپدانه وه یان (بقدر من الله) بۆ دونیا و دوركه و تنه وه له به های ئیمانی پووی تیته كردبان.

– لیكۆله رو پشكته ره كانی میژوو له سهرده م و به ره ی زیپینی ئه م ئوممه ته وه تا ده گاته سهرده می ئیمه هه ر هه موو پووخان و تیشكانیكمان به هۆی لاكردنه وه به لای ماده دا بوو كه یه كێك بوو له گه وړه ترین هۆیه كانی پووخان، به لگه له سه ر ئه وه ش هه تا له شه پی (ئو خودو حونه یین) و شه پی (بلاط الشهداء) و شه په كانی ئه م سهرده مه له گه ل نه وه كانی (مه یمون و به راز-جوله كه-) دا.

– ئه و به ها ئیمانییه یه پال به مندالانی فه له سطينه وه ده نیت به ره و پووی مه رگ بپۆن و سنگیان بكه نه وه بۆ گولله، وه نه وه كانی مه یمون به به رد ده ترسیتن نه ك به تۆپ و هاوان.

– ئه و به ها ئیمانییه یه تیكۆشه رانی ئه فغانی والیكرد بكه ونه شه پیكه وه له گه ل گه وړه ترین سوپای جیهان (سوپای پوسی) به گژیاندا چوون و زیان و كاره ساتیكي وایان به سه ره ینان هه تا ئه فغانستانیان كرده گۆرستانی پووسییه كان دوا ی ئه وه ی بوو بووه گۆرستان بۆ ئینگلیزه كانیش، هه تا ده ریان په پاندن له به ر ئه وه بپیری كشانه وه یاندا و گه پانه وه له ژیر فشاری لیدانه كانی تیكۆشه ره ئه فغانیه كان.

– به های ئیمانی بوو وای له زانایانمان كردووه كه هه لۆیستی گه وړه و به رچاویان هه بیته و پوویه پووی سه ركه ش و سولتانه كان له سه ركرده و سولتانه كانی سهرده می دیرین ببه وه، به ته نیاش و له به رده م خه لكیش دا ئینكاریان كردوون به بی ئه وه ی له كه س بترسن جگه له خوا.

– به های ئیمانی بوو وای له بانگخوازه كانی پیشینه و دوایینه و سه ره تا و كۆتایی كردووه كه ئازاری زۆر بچیزن له لیدانی قامچی و جۆره ها سزادان له پیناوی خوا،

زهرده خه نه يان ده كرد بۆ مردن له بهر دامه زراوى و خۆپاگريان و هيچ له مادهى پوچ و به تالى تازه نه گه يشتوون و ئاوپيان به لادا نه داوه ته وه .

- له پيئاوى ئه وه و ئه ودا گوماني تيدا نيبه و چارنييه ده بى بانگخوازن ئاورپك له م كه م و كورتى به بده نه وه له دروستبوونى كۆمه لگه ي نويدا وه و لئىكى چاك و كارا بده ن تا ئه و به هاو نرخه ي ون بووه له ناو ئه م كۆمه لگه يه دا بيگيرنه وه تا ببێته هۆيه ك له هۆيه كانى سه ربه رزى و پايه دارى بۆ ئه و ئومه ته ، كه كه سايه تى خۆى له ده ست داوه ، به هۆى ون كردن و له ده ستدانى به هاى ئيماني .

- ئه و گه شته خيرا به به ناو هه ندى په راوى ئيماني دا شتى نيبه ته نها هه و لئىكه له گۆره پاني سوارچاكي دا بۆ پيئمايى بانگخوازه كان بۆ ئه و په راوه ئيمانپانه كه سه رچاوه ن بۆ به هاى ئيماني ، گوماني تيدا نيبه بۆ بانگخوازن كه گه پاني به رده واميان به دواى ئه و په راوانه داو پيدا چوونه وه يان ده ببێته هۆيه ك له هۆيه كانى ژيانه وه و گيرانه وه ي ئه و به هايه كه سه ربه رزى دووباره ده گيرپته وه بۆ موسلمانان .

کۆتایی:

به پراستی قه ناعه تیکم بۆ دروست بووه که به که مترینی گومانیش تیکناچی و چه واشه نابی، نه ویش نه وه به له گه وره ترینی هۆیه کانی لاوازی نه و به ره به یه نه مرق تیا باده ژین: لاوازی (پۆج - گیان) ه که شهیدای جوانی و له زه تی دنیا بووه، به دوور که و تنه وه له و له زه تی دنیا نه و پوجه به جوانی قیامت به هیز ده کات، نه وه ش شتیکی نامۆ نییه و پیغه مبه ری خوا ﷺ هه والی داوه به ولاوازی به یه له م سه رده مه ی ئیمه دادیت، کاتی ده فهرمویت: ((ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط الدنيا عليكم كما بسطت على من كان قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها فتهلككم كما أهلكتم))^۱: (له هه ژاری و نه داری بۆ سه ر ئیوه ترسم نییه به لام ده ترسم که ئیوه دنیا به سه رتا ندا بکریته وه به هۆیه وه خۆشگوزهران و بیئاگابین، هه روه کو نه وانه ی پیش ئیوه پی خۆش حال و بیئاگاو مه غرور بوون و، پیش برکی و کیرکی له سه ریکه ن، وه کو نه وان کیرکێکیان له سه رده کردو به هۆیه وه به و تین و له ناوچن هه روه کو نه وان تیا دا به هیلا کچوون و فه وتان). به پراستی دنیا مان بۆ فراوان بووه، نه و بیئاگاییه ناله باره ی هه ناسه ی هه ندیکمانی گرتووه و واله ژیریدا ده مرن و هه ندیکیش ماون و له هه ناسه کانی کۆتاییدان، نه وانه ی ده توانن ده رباز ببن که من، ده رباز بوون له و پاراوه یی و ناله بارییه ی دنیا به و جوانی و نه خشین و له زه تی وه خۆی گرتووه، نه و که سه ی بتوانی له به ری پاکات ده بی لێ دوور که ویته وه به پو حیکی به رزو به شکوه به بی نه وه ی به و کوژه ره گرفتار بی و تیا بجیت، تابگاته چیژو له زه تی پاسته قینه و خالی و به تال له نه خشانندی ده سترکد، نه و گوته جوانه به عیززه ت و شانازی به وه بلێت: (لو يعلم الملوك ما نحن عليه من اللذة لجالدونا عليها بالسيوف) واته: (نه گه ر خاوه ن هیزو ده سه لاته کان بیانزانیا به ئیمه له چ تام و له زه تیکدا ده ژین، نه واهه نگیان له گه ل ده کردین و به زه بری ترو شمشیر لیان ده ستان دین). به پراستی باوه رپکی واپته وم هینا وه که هیچ ناله رزی و دژایه تی نا کریت باوه ری ته و اوم به وه هه یه که نه وه ی سه ره رزی و عیززه ت بۆ نه ته وه ده گه پینیته وه

۱- متفق علیه: نه وه به شتیکی فهرمووده که به.

پەيوەستبۇونە بە پۇڭى دوايىيەو، بەجۇرى ھەركارى دەيكات لەكارەكانى دنيادا قىامەتى تىادا ببىنى، ھەربەو جۇرەش نەفس و پۇجى پاك دەكاتەو ئەگەر ھەپەشەي لىبىكرىت يارپىگەي پى بدرىت، ھەتا ئەگەر خويىنى بېرىت لەپىناوى پەزامەندى خوادا، مادام خۇشەويستەكەي پزگارى بكات ھەر ئەم بىرکردنەو ھەپەشە خۇپاگرى دەكات و چەواشە و شەيداو بىرپلاو نابىت لەبەردەم نەفسى سەركەش و شەپتانەكەي ھەواو ئارەزوو دنيايەكانىدا تىنوناپىت و بىنپازە. بەپراستى يەقىنىكم بۇدروستبۇو ھىچ شك و گومانىكم نىيە لەو ھەي كەكۇتايى ئەم ئوممەتە چاكتابىت تەنھا بەو ھەبى كەسەرەتاو دەستپىكەكەي پى چاك بوو، ئەو سەرەتايەي پىغەمبەر ﷺ لە (۱۰- دە) سالى يەكەمدا چاودىرى كردو ھەكەسالاكانى دامەزاندن و جىگىركردنى بىناكان بوون، ئەو ىش بەپاككردنەو ھەي پۇج و پتەوكردنى ھەتا ھىچ ئەگەر ئىحتمالىك نەيگىرپتەو دوا لەو ھەي كە تووشى دىت نە لە بەلاو ھەمەتى و نە لەخۇشى و دلىيەيەكانى كەخۇيان لەبەردا پاناگىرىت مەگەر كەسى بەم جۇرە پەروەردەيە پەروەردە بووى.

بەپراستى ھەست بەتىنويەتى تاكەكانى جوولە ئىسلامى يەكان دەكەم و، تىنويىتى ھەمووكەس بەگشتى بۇ ئەم مىرگە ئىمانىانە، دواى كاريگەرى ئەو ھەپەشە ماددىيەي شوپنەوارو كاريگەرى لەچاوى ساغ و نەخۇشدا ھەيە وەكو يەك، كەس لىي سەلامەت نىيە جگە لەو كەسەي لەمالەكەي خۇيدا خۇي پەناداوە يادىوارىكى بەچواردەورى خۇيدا دروستكردو ھەبەھۇيەو ھىزو تىنى بەبەرداكدو ھەناكەو پتە ژىر كاريگەرى ئەو ھەپەشە ماددىيەو، بىپارىكى داو ھەپەندەپىو ھەي كە خۇي ئامادەبكات بۇ پىنمايى خەلكى و بىردىيان بەرەو چاكەو ھەبىرەپىنانەو ھەباسكردنى ئەو كىشە بەبايەخ و گرنگە ماو ھەماو ھەبىناو بەين، بۆبەھىزكردن و پاراستنى نەفسەكان و گىرپانەو ھەتوندو بەھىزكردىيان تابەرگەي ئەو بەلاگەورەيە بگرن لەھەرشوپىن و ھەرسەردەمىكدا كە ئەو ىش (كرانەو ھەخۇشگوزەرانى دنيايە لەسەر ھەموومان).

سەرئەنجام:

خوێنەری بەرپر، ئەم کتێبە بەردەست دەفە عەرەببە کە پێکھاتوو
لە دوو بەرگی جیاوازی، بەلام بە مەبەستی لە یەک نەچراوێ زنجیرەیی بابەتەکان
بەباشمانزانی دەفە کوردییە کە لە دوتوویی یەک بەرگدا بخەینە بەردیدی
ئێوەی بەرپر.^۱

۱- وەرگێڕ.

نهمهش نهو په‌پاوانه‌ن که‌نووسه‌ر هیناویه‌تی و باسیکی کورتی له‌سه‌ر کردوون به‌لام لی‌رمدا تهنه‌ا ناو‌مکانیان ده‌نووسه‌م:

په‌پاوه ئیمانیه‌کان^۱

ژ	په‌پاوه	دانه‌ر
۱	التوهم.....	للحارث المحاسبي
۲	التوبة.....	للحارث المحاسبي
۳	الورع.....	للإمام أحمد بن حنبل
۴	الوابل الصيب.....	لابن القيم
۵	حادي الأرواح.....	لابن القيم
۶	القيامة رأي العين.....	للشيخ محمد الصواف
۷	نور الإقتباس.....	لابن رجب الحنبلي
		بتحقيق محمد العجمي
۸	عدالة السماء.....	لمحمود شيت خطاب
۹	التذكرة في أحوال الموت وأمر الأخرة.....	لشمس الدين القرطبي
۱۰	روضة العقلاء.....	لابن حبان البستي
۱۱	اللطف في الوعظ.....	لابن الجوزي
۱۲	التذكرة في الإستعداد ليوم الأخرة.....	لعلي الهزاع
۱۳	زهرة النور.....	لسعيد النورسي
۱۴	بشرى الكئيب بلقاء الحبيب.....	للسيوطي
۱۵	العاقبة في ذكر الموت و الأخرة.....	لعبد الحق الإشبيلي
۱۶	عدة الصابرين.....	لابن القيم
۱۷	مابعد الموت.....	للشيخ عبدالحميد كشك
۱۸	موسوعة أخلاق القرآن.....	للدكتور أحمد الشرياصي

۱- نو سه‌ر له کتیه‌که‌یدا باسیکی کورتی له‌سه‌ر یه‌که‌ی نه‌م په‌پاوانه‌ کردووه، به‌لام به‌پی‌وستم نه‌زانئ نه‌و باسه‌ بتوسمه‌وه و تهنه‌ا ناوونیشانی په‌پاوه‌کام نووسی. وه‌رگیز

پیرست

- زۆرسوپاس بۆ: ۴
- پیشەکی وەرگیپ ۹
- پیشەکی نووسەر ۱۱

میرگی (۱)

- پیاوانی بەرمبەیان ۱۳
- شنەبای سەحەر ۱۳
- دوو رکاتی بەرمبەیان ۱۴
- ناچیتە ناگرموہ ۱۴
- قورئانی بەرمبەیان ۱۵
- بەرمبەیان پیوہرو تەرازووہ: ۱۶

میرگی (۲)

- پشتیوان بە خوا ۱۸
- واتاکەى ۱۸
- یوسف (سەلامى خواى ئى بى) و ھاوہلانى ۱۹
- مریہم دارخورماکە رادەوہشینیت ۱۹
- ئای خۆزگە لەگەلئاندا باین ۲۱

میرگی (۳)

- شەیتان راستەقینە دەزانیت ۲۳
- پینگەمبەر ﷺ سوپاسگوزاری بەکردەوہ دەکرد ۲۴
- سوپاسگوزاری گشتی و سوپاسگوزاری تایبەتى ۲۶

پایه‌کانی سوپاسگوزاری..... ۳۶

میږگی (۴)

به‌ئاگاهاتن و به‌ئاگاهاتوان..... ۲۸

ته‌مهن دمرفه‌ته..... ۲۹

به‌ئاگابوونی به‌رده‌وام..... ۳۰

به‌شه‌کانی به‌ئاگیان..... ۳۰

میږگی (۵)

هۆیه‌کانی به‌هیژکردنی به‌ئاگابوون..... ۳۲

حالی غافل و بی‌ئاگیان..... ۳۲

ته‌وبه‌و په‌شیمانی: مهرجه‌کانی ته‌وبه‌سیان..... ۳۳

بیرکردنه‌وه له تیښکینه‌ری خوشی‌یه‌کان..... ۳۴

بیرکردنه‌وه له عاقیبه‌تی نه‌و ههل و ماوه پیدانه‌ی ژیان..... ۳۴

بیرکردنه‌وه له گوناهان..... ۳۵

میږگی (۶)

هه‌ستکردن به‌تاوان..... ۳۶

بنه‌ماکانی سه‌رپیچی و تاوان..... ۳۶

راهاتن له‌سه‌ر خراپه‌کاری..... ۳۷

ده‌ترسان هه‌تا له‌سه‌ر چاکه‌کانیشیان..... ۳۸

دلّه بیداره‌کان..... ۳۹

خوابه‌رستترین که‌س..... ۴۰

میږگی (۷)

له‌خوتان بیرسنة‌وه به‌رله‌وه‌ی لیټان بیرسنة‌وه..... ۴۱

- ۴۲ لېږسینه وهی رۆزی قیامت.
- ۴۳ شایه تی ئەندامه کان.
- ۴۴ له نه فسی خۆتان بېرسنه وه بهرله وهی لیتان بېرسریته وه.

میڤگی (۸)

- ۴۶ نه ینکاران.
- ۴۶ ئەو نه ینکارانه کین؟
- ۴۷ ئیبنولجه وزی وەسفیان ده کات.
- ۴۸ چه ند وینه و نموونه یه ک له شاردنه وهی په رستش و به ندایه تیان

میڤگی (۹)

- ۵۰ خوا په رستانی شهو.
- ۵۱ عاشقانی شهو.
- ۵۲ واده و به ئینی نه وه کان.
- ۵۳ کوټ و به ندی هه له و تاوانه کان.

میڤگی (۱۰)

- ۵۴ ئەو ملکه چی و له خوا ترسییه ی ونه.
- ۵۵ له نیوان ملکه چی راسته قینه و خو ملکه چ گردندا.
- ۵۶ ترس و ملکه چی نه ویستراو و ناپه سه ند.
- ۵۶ به رده وامی کۆمه ئی له خواترس و ملکه چان.
- ۵۸ فرمیسه که به رزو به نرخه کان.

میڤگی (۱۱)

- ۵۹ شتوانی ده وری پاوان.
- ۵۹ کۆچی و مرع.

- تېرۋانين و بىر كىرەنە وەيان بۇ تېرۋانينى خۇدابوو ٦٠
- فاروق وەرع دىزانى و فىرمان دىكات ٦١
- خوشكەكانى بىشىرى حافى و ئىمامى ئەحمەد ٦١
- رۇلەكانيان فىردەكرد ٦٢

مىرگى (١٢)

- خۇشەويستى دنيا ٦٣
- پىرى سەربۇز - بەسالچوو ٦٣
- خۇراگرى لەبەردەم فرىوخواردن بەپارەو سامان ٦٤
- حەقىقەتى ئەو مالەى ھەتە ٦٥
- چىژەكانى دنيا ٦٥

مىرگى (١٣)

- ئەو دىياكەتەنە كە بايەخى پىدەدەن ٦٧
- سەربوان و نوستووانى ناو سوژدە ٦٨
- حەسانەو نىيە جگە لەژىر درەختى (طوبا) ٦٩

مىرگى (١٤)

- حەقىقەتى بەختەوەرى و خىر لەخۇ نەدىوى ٧١
- خىر لەخۇنەدىوتىرەن كەس ٧١
- چۆن دەژىن و گوزەران دىكەن؟ ٧٢
- بەختەوەرتىرەن كەس ٧٣

مىرگى (١٥)

- زەھدىكى ناتىگەيشتوانە ٧٥
- زەھد بە فالودە ٧٥

له نیوان زوهدی پیڅه مېر و ﷺ زوهدی داهینراودا..... ۷۶

میرگی (۱۶)

کیشانهی رږژی دوايي..... ۷۸

مايه پووج له رږژی قیامه تدا..... ۷۸

قازانچ و زیان..... ۷۹

دهولته مهنډو هه ژار..... ۸۰

وهرناگریټ جگه له دهولته مهندهکان..... ۸۰

میرگی (۱۷)

شوینکته وتوان ترزوو دکان هه لده هیجن..... ۸۲

خه مه کانی دنیاو رږژی دوايي..... ۸۲

له نیوان مانه ووهو مه به سته کانیدا..... ۸۳

کامه یه مال و سامان؟..... ۸۴

خاومن و فهرمانر موا کی یه؟..... ۸۴

بروانه سه ریچی له فهرمانی کیدا ده که یت..... ۸۵

میرگی (۱۸)

رږژمه کانی دنیا له رږژی دوايیدا..... ۸۶

میرگی (۱۹)

چه ند دیمه نیکی په شیمانی له رږژی دوايیدا..... ۹۰

دوو نیعمه ت.....

۹۰

دیمه نی یه که م: قیامه تی یه که م..... ۹۱

دیمه نی دوو دم: گه ستنی ده سته کانی..... ۹۲

- دیمه‌نی سییهم: کاتی پیشاندانی کرده‌وه‌گان ۹۳
- دیمه‌نی چوارهم: کاتی هاتنی ئاگر ۹۵
- دیمه‌نی پینجه‌م: کاتی له لیواری ئاگر ده‌وستینریت ۹۶
- دیمه‌نی شه‌شه‌م: دوا‌ی ئه‌وه‌ی خرا‌نه ناو ئاگره‌وه ۹۷

می‌رگی (۲۰)

- شاهیده‌گانی رۆژی قیامه‌ت ۹۹
- شاهیده‌گانی دنیا ۹۹
- شایه‌تی له‌کاتی سه‌رده‌مه‌رگدا ۹۹
- شایه‌تیدانی زه‌وی ۱۰۲

می‌رگی (۲۱)

- شایه‌تی دانی پی‌غه‌مبه‌ران و فریشه‌گان ۱۰۴
- شاهیدی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ۱۰۴
- شاهیدی دانی پی‌غه‌مبه‌ران (سه‌لامی خویان لی‌بی) ۱۰۶
- شایه‌تی شاهیده‌گان ۱۰۶
- شایه‌تی مرو‌ف و جنۆکه ۱۰۷
- شایه‌تی دوو فریشه‌گان ۱۰۸

می‌رگی (۲۲)

- شایه‌تی دانی ئه‌ندامه‌گان ۱۱۰
- شاهیدی گو‌ی و چاوو پی‌سته‌گان ۱۱۰
- ناکوکی له‌گه‌ل ئه‌ندامه‌گانی خۆیاندا ۱۱۳

می‌رگی (۲۳)

- پیکه‌ینانی هه‌مه‌م و غه‌می رۆژی دوا‌یی ۱۱۶

۱۱۷	یەكەم لەو نىعمەتەنە.....
۱۱۷	كۆكردنەوہى پىكھاتە خىرەكان لەدەورى.....
۱۱۷	دل دەولەمەندى.....
۱۱۹	هاتنى دنيا.....
۱۱۹	پەرش و بلاوى پىكھاتەكان.....
۱۱۹	هەزارى لىي جيا نابىتەوہ.....
۱۲۰	راگردنى دنيا.....

مىرگى (۲۴)

۱۲۱	سيفاتى خاوەننى هەممى رۆژى دوايى.....
۱۲۱	خەلگى لەو بارەوہ دەكرىنە سى بەشەوہ.....
۱۲۱	بەشى يەكەم.....
۱۲۱	بەشى دووہم.....
۱۲۲	بەشى سىيەم.....
۱۲۳	خەفەت خواردن بۆ قىامەت.....
۱۲۴	لېپرسىنەوہى بەردەوام.....
۱۲۴	كارى بەردەوام بۆ رۆژى قىامەت.....
۱۲۵	كارىگەرى دىمەنى مردن لەسەريان.....

مىرگى (۲۵)

۱۲۶	كۆسپەكانى بەردەم هەمم و ويستەكانى قىامەت.....
۱۲۶	۱- دنيا ويستى.....
۱۲۸	۳- داواگردنى مىرايەتى و سەرۆكايەتى.....
۱۲۸	۴- مەغرور بوون بەلەش ساغىي و تەندروستى.....

مىڭكى (۲۶)

- ۱۳۰چەند نموونەيەك لە خاوەنانى ھەمم و مەبەستى رۆژى دوايى.....
- ۱۳۰چەند نموونەيەك لە ھاوولان.....
- ۱۳۰عومەير كورپى ئەلجەمام.....
- ۱۳۱ئەنەس كورپى ئەلنەضر.....
- ۱۳۱جەعفەرى كورپى ئەبى طالب.....
- ۱۳۱عەبوئاللى كورپى مەسعود.....
- ۱۳۱حوممەي كورپى ئەبى حوممە.....
- ۱۳۲خەسەنى بەصرى.....
- ۱۳۳سوفيانى ئەورى.....
- ۱۳۵مەنصورى كورپى زازان.....
- ۱۳۵رابعەي شامى.....

مىڭكى (۲۷)

- ۱۳۷ئامۇزگارپكى بىدەنگى خامۇش.....
- ۱۳۷بانگ و ھاوارى (الرافعى).....
- ۱۳۸پىغەمبەر ﷺ دايكى دەي گرىەنى.....
- ۱۳۹ئەوانەي لە مردن پادەگەن.....
- ۱۳۹خاك و خۆلى بىدەنگى خامۇش.....

مىڭكى (۲۸)

- ۱۴۱بىرکردنەوہ لە تىكدەرى خوشىيەكان.....
- ۱۴۱باشترىن دەرمان و چارەسەر.....
- ۱۴۲گفتوگوپەك لەگەل گۆر.....

هيچى نامىنى جگه له كرده وه كان ۱۴۳

مىرگى (۲۹)

دواى بير كرده وه چىيه؟ ۱۴۵

خه وتنى گه وره ۱۴۵

رېگرى له كرده وهى چاك ۱۴۶

لافاوى مردن ۱۴۸

مىرگى (۳۰)

كۆسپه كانى ته وبه و پەشيمانى ۱۵۰

نايانه وئى بچنه به هه شته وه ۱۵۰

۱- تىكشكاندننى بته كان ۱۵۱

۲- جيگه و زه مينه ي سهر پىچى و بى فه رمانى ۱۵۲

۳- گىرۆده بوونى دل به گوناھو تاوان ۱۵۳

۴- بى ئاگايى ۱۵۴

۵- نه گۆرپنى هاوړپكان ۱۵۵

۶- له بير چوونه وهى مردن و كۆتايى ته مه ن ۱۵۶

مىرگى (۳۱)

سهره نجامىكى خراب ۱۵۷

ئەندازەى گەزىك بۆ بە هه شت ۱۵۸

هۆى خراب بوونى كۆتايى كرده وه كان ۱۵۹

مىرگى (۳۲)

چەند ديمه نيك له كۆتا ئەنجامى ترسىنەر ۱۶۱

ئەوانەى له فەوتان و بەهيلاك چوون ئەمينن ۱۶۱

١٦٢ ترسی بیاوچاگان
١٦٢ هیژی شهیتان له سهر مروڤ
١٦٣ کۆتا و سهرمنجامه دلته زینه گان
١٦٤ دامه زراوی و خۆراگری له خوا داوا ده کهین

میرگی (٣٣)

١٦٥ ته ویلی سوژده بهر
١٦٦ واتای سوژده
١٦٧ نارم زایی هود هود (په پوسلیمانه)
١٦٩ سوژده ی گشتگیر
١٧٢ نزیکترین کاتی بهنده له پهرومردگاری
١٧٦ سوژده خیری زیاتره له دنیا و نه وهی له دنیا دایه
١٧٧ ﴿وَادْخُلُوا الْآبَابَ سُجَّدًا﴾

میرگی (٣٤)

١٧٩ سیفاتی سوژده بهران
١٧٩	١- درپژکردنه وهی سووژده
١٨١	٢- نزاو پارانه وه
١٨٤	٣- کاریگه ری و گریان
١٨٨	٤- به پاک زانین و ستایش کردنی خوای گه وره
١٨٩	٥- ترس و هیوا
١٩٢	٦- شه و نووژ

- ۷- خۆزگەو ئاواتيان تەنھا بەدەستەيئاننى رەزامەندى و پاىە بەرزىيە لای
 خوا..... ۱۹۵
- ۸- بشت بەستن بە خوا..... ۱۹۶
- ۹- خاوەن پەيمان و بەلئىن..... ۱۹۷

مىرگى (۳۵)

- كاريگەرىيەكانى سوژدە..... ۲۰۰
- ۱- نيشانەى پاكي و چاكي لەناوچەوانياندا دەدرەوشىتەو..... ۲۰۰
- ۲- بەرزبۆونەوەى پلەوپايەو سىرپنەوەى گوناھەكان..... ۲۰۳
- ۳- لابرەنى غەم و پەژارە..... ۲۰۳
- ۴- ئارام گرتن..... ۲۰۶
- ۵- ملكەچى..... ۲۰۸
- ۶- درەوشانەوەى شوئىنى سوژدە..... ۲۰۹
- ۷- گريانى شەيتان..... ۲۱۰
- ۸- رزگارى و سەرفرازى رۆژى قيامەت..... ۲۱۱
- ۹- چوونە ناو بەھەشت..... ۲۱۲

مىرگى (۳۶)

- سوژدەكانى رۆژى دوايى..... ۲۱۴
- ۱- سوژدەى پىغەمبەر ﷺ..... ۲۱۴
- ۲- سوژدەى برۋاداران..... ۲۱۷

مىرگى (۳۷)

- دوعاو پارانەوەى خەفەت و بىزارى و دل توندى..... ۲۲۱
- واتاى دلتەنگى و خەفەت (الكرب والهم)..... ۲۲۱

- نزاو پارانه وەى خەفەت و دل تەنگى ۲۲۲
- من بەندەى تۆم ۲۲۳
- (في قبضتك): من لە چنگى تۆدام — من لە ژىر دەسەلاتى تۆدام ۲۲۶
- (ناصيتى بيدك): ناوچە وانم بە دەستى تۆيە ۲۲۸
- (ماض في حكمك): بىر يارەكانت لە سەر من دراوە ۲۲۹
- (عدل في قضاؤك): بە جېھىنانى بىر يارەكانت داد پەرودرانەيە بۆ من ۲۳۲
- "أسألك بكل إسم هو لك سميت به نفسك أو أنزلته في كتابك أو استأثرت به في مكنون الغيب عندك" ۲۳۷

مىرگى (۳۸)

- ژنانى عەزىز لە ئەمەرىكا ۲۳۸
- هەلچوونى ئارەزوو ۲۴۰
- خۆپراگرى يوسىف ۲۴۱
- ژنان لە ئەمەرىكا ۲۴۲
- لاوان لە بەردەم خۆپراگرى و پووخانىندا ۲۴۴
- هۆيەكانى پووخان و خۆپراگرى ۲۴۵

مىرگى (۳۹)

- تارىكى يەكان و چراكانيان ۲۴۷
- دژە يەكەكان ۲۴۷
- تارىكاى يەكەم: خۆشويستنى دنيا ۲۴۸
- بىكەتەكانى ژيانى دنيا ۲۴۹
- هاوەلان چۆن لە دنيا گەيشتبوون ۲۵۱
- چراى يەكەم: پارىزكارى (تەقوا) ۲۵۲

۲۵۳	پایه‌گانی ته‌قوا.....
۲۵۴	مه‌رجی لی‌پرسینه‌وه.....
۲۵۵	تاریکایی دووهم: تاریکی گونا‌هه‌گان.....
۲۵۶	چرای دووهم: ته‌وبه‌و په‌شیمانی.....
۲۵۸	تاریکایی سییه‌م: ناوگۆږ.....
۲۵۹	چرای سییه‌م: لا‌إله إلا الله محمد رسول الله.....
۲۶۲	تاریکایی چوارهم: رۆژی دوا‌یی.....
۲۶۳	چرای چوارهم: کردمه‌وی چاك.....
۲۶۴	تاریکی پینجه‌م: پردی صیراط.....
۲۶۵	چرای پینجه‌م: یه‌قین.....

می‌رگی (۴۰)

۲۶۸	وته‌گانی سه‌رده‌مه‌رگ.....
۲۶۸	کاتی سه‌رده‌مه‌رگ.....
۲۶۹	وته‌گانی نه‌بویه‌گر (په‌زای خوای لی‌بی).....
۲۷۰	ستوونی یه‌که‌م: کاته‌گانی په‌رستش و به‌ندایه‌تی.....
۲۷۱	ستوونی دووهم: گرنگی دان به‌فه‌رزه‌گان.....
۲۷۱	ستوونی سییه‌م: وازه‌ینان له‌ بی‌هیوایی و نائومی‌دی.....
۲۷۲	ستوونی چوارهم: فریوخواردن و به‌که‌م زانی‌نی گونا‌هوت‌اوان.....
۲۷۲	ستوونی پینجه‌م: ترس و هیوا.....
۲۷۳	ستوونی شه‌شه‌م: هه‌ستکردن به‌ته‌رازووی رۆژی دوا‌یی.....
۲۷۴	خۆشویستنی مردن.....
۲۷۵	گفتوگۆی حوزمه‌یفه‌ له‌گه‌ل مردن.....

- بۆچی رَقمان له مردن دهییت؟ ۲۷۶
- ئاوه دانکاری قیامهت ناترسیت ۲۷۷

میڤگی (۴۱)

- کاتی سه ره مه رگ و بیر کردنه وه له و کردمه وانهی کردوو یه تی ۲۷۹
- وته کانی ئیمامی عومهر (خوای لی رازی بیّت) ۲۷۹
- داوای ره حمهت و لیخوشبوون ۲۸۰
- نه یده ویست مه دح و ستایشی بکریّت ۲۸۰
- سی کاروبار ۲۸۱
- یه که م: بیر کردنه وه له و کارانه ی پیشکه شیان کردوو ۲۸۱
- عه مری کوری عاص ۲۸۲
- عوباده ی کوری صامت ۲۸۳
- یونس کوری عه بید ۲۸۵
- یوسف کوری حسین الرازی ۲۸۶
- ئیبنو سه ماك ۲۸۷

میڤگی (۴۲)

- کاتی سه ره مه رگ و بیر کردنه وه له وه ی توشی دیت ۲۸۹
- بیر کردنه وه هه ست کردن به قه باره ی دنیا ۲۸۹
- عه بدوله لیکی کوری مه رپوان ۲۸۹
- بیر کردنه وه له وه ی دیته پنگای له به رزه خ و ژیا نی پۆزی دوایی ۲۸۹
- ئه بو موسای ئه شعهری (په زای خوای لی بی) ۲۹۱
- ئه لئه خعی و ئیبنولحه واری ۲۹۱
- أ- ئیمام ئیبراهیمی نه خعی ۲۹۲

ب- ئەحمەد كۆپى ئەبى جەۋارى..... ۲۹۲

مىرگى (۴۳)

ئەوانەى بەسەر (صىراط)دا رەت دەپن..... ۲۹۳

سېفەتى (صىراط)..... ۲۹۳

ئەوانەى بەسەر پردى (صىراط)دا دەرۋن و تېدەپەرن..... ۲۹۵

بۆچى ئەوانە كراۋنەتە كۆمەل كۆمەل..... ۲۹۷

رېڭاى راستى سەرزەمىن (صىراط)ى زەۋى..... ۳۰۰

رېڭاى سەرزەۋى دىۋارەكانى..... ۳۰۰

مىرگى (۴۴)

بەردەۋام بوون لەسەر (صىراط)..... ۳۰۴

ماناى بەردەۋامى..... ۳۰۴

فېل و فروتى رېۋىانە..... ۳۰۵

(خۆشۈيستن)رېشەو بنەماى بەردەۋام بوونە..... ۳۰۶

ئەۋەى خوا بۆ پابەندو بەردەۋام بوۋانى ئامادە كىردوۋە..... ۳۰۷

مىرگى (۴۵)

بەبى لىپرسىنەۋە دەچنە بەھەشتەۋە..... ۳۱۲

بەشەكانى خەلك لە لىپرسىنەۋەدا..... ۳۱۲

كۆمەلى يەكەم: ئەۋانەى لىپرسىنەۋەمىيان لەگەلدا دەكرىت..... ۳۱۳

كۆمەلى دوۋەم: لىپرسىنەۋەمىيەكى زۆر ئاسانىيان لەگەلدا دەكرىت..... ۳۱۳

كۆمەلى سىيەم: ئەۋانەى لىپرسىنەۋەمىيان لەگەلدا ناكىرىت..... ۳۱۴

سېفەت و ئاكارى ئەم ھەئىزىدراۋانە..... ۳۱۶

يەكەم: ژمارمىيان ۋە سېفەتى دونىايىيان..... ۳۱۶

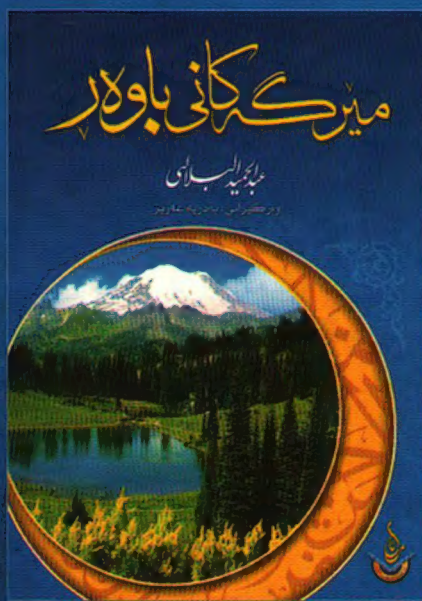
- ۱- ژماره‌یان..... ۳۲۳
- ۲- سیفات و ئاکاری دنیا‌ییان..... ۳۲۶
- سیفه‌تی یه‌که‌م: داخ کردن به‌چاره‌سه‌ر به‌کارناهیئن (لایکتوون) ۳۲۳
- سیفه‌تی دوووم: داوای نوشته له‌که‌س ناکهن (ولایسترقون) ۳۲۴
- سیفه‌تی سییه‌م: په‌شبینی ناکهن (ولایتطیرون) ۳۲۵
- سیفه‌تی چواره‌م: پشت به خودای خو‌یان دمه‌ستن..... ۳۲۷
- تیگه‌پشتنیکی هه‌له..... ۳۲۸
- پله‌کانی ته‌وه‌ککول..... ۳۲۹
- ۳- سیفه‌ته‌کانی رۆژی دووایییان..... ۳۳۲

میرگی (۴۶)

- گه‌شتیک به‌ناو په‌راوه ئیمانییه‌کاندا..... ۳۳۵
- به‌های ئیمانی..... ۳۳۵
- کو‌تایی..... ۳۳۸
- په‌راوه ئیمانییه‌کان..... ۳۴۱
- پیرست..... ۳۴۲

وَاحْتِاجُ الْإِسْلَامِ

عبد الحميد البالي

ناوہند راکھیاں دے آرا

ہفت گاونیک بہرہ وراگہ یاندنیکی کوردی نیسلا می ہاوجہ رخ

نرخ (۷۵۰۰) دینارہ